שו״ת · אחרונים

# שו"ת שאול שאל - חלק ב

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

# שו"ת שאול שאל - חלק ב

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-שאול-שאל-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

# תוכן העניינים

**בפתח השער** ..... 4
**הלכות נשיאת כפים** ..... 5
**הלכות סוף התפילה** ..... 13
**הלכות קריאת ספר תורה** ..... 18
**הלכות בית הכנסת** ..... 38
**הלכות נטילת ידים** ..... 51
**הלכות בציעת הפת** ..... 71
**הלכות דברים הנוהגים בסעודה** ..... 83
**הלכות מים אחרונים** ..... 101
**הלכות ברכת המזון** ..... 103
**הלכות ברכת הפרות** ..... 127
**הלכות ברכת הבשמים** ..... 161
**הלכות ברכת הנסים** ..... 162
**הלכות ברכת ההודאות** ..... 164
**הלכות ברכות** ..... 167
**הלכות תפלת המנחה** ..... 177
**הלכות קריאת שמע של ערבית** ..... 181
**הלכות צניעות** ..... 186

**הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון CC BY-NC-SA 2.5 - אסור בשימוש מסחרי**
**בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל אברכי כולל ערב ב"גבעת עזר" שליט"א**
**תשובות לפי סדר השו"ע ומ"ב חלק ב מסימן קכח עד סימן רמא**

## בפתח השער

ישמחו השמים ותגל הארץ, שבחו אהובים ורוממו לאל שגמלנו הבורא רבבות ברכות נפלאותיו יתברך.
בשבח והודאה לבורא עולם מגישים אנו לפני הציבור היקר קובץ שאלות ותשובות חלק שני, לשינון ההלכה. לפי סדר סימני השלחן ערוך שאלה אחת או יותר לכל סימן בשו"ע, מסימן קכח עד סימן רמא. עם מקורות התשובות ממרן השו"ע והרמ"א משנה ברורה ופסקי מרן גאון עוזינו רבינו עובדיה יוסף זצוקללה"ה זיע"א והספרים החשובים ילקוט יוסף למרן הראשל"צ שליט"א והלכה ברורה להרה"ג רבי דוד יוסף שליט"א.
כבר הזכרנו בחלק א שאין בחיבור זה הלכות חדשות הבאות מהבנת דבר מתוך דבר או דימוי מילתא למילתא, אלא כתבנו רק הדינים המופיעים בשו"ע ובספרים הנ"ל.
כמעשינו בראשונה כן בקובץ זה עמלו בשקידה גדולה האברכים היקרים בכולל ערב בישוב "עזר" תחת הנהגתו של הרב הגאון רבי שלמה בן חמו שליט"א רב הישוב עזר ורב וראש מחלקת הנישואין באשדוד. ובפרט האברכים היקרים הרב אברהם אסייג שליט"א והרב ימין בן זכרי שליט"א שהשקיעו מאמצים גדולים בהוצאת חלק זה.
תודה מיוחדת למורנו הראשל"צ הרב יצחק יוסף שליט"א שהשיב לנו בכמה שאלות שנידונו בתוך הספר. כמו כן חלק זה היה למראה עיניו והסכים לצרף לחלק זה את הסכמתו שכתב לחלק א. יאריך ה' ימיו בטוב ושנותיו בנעימים ורוב שלום עד בלי ירח.
ברכה מיוחדת לתומכי ומחזיקי הכולל ובראשם איש חיל ורב פעלים לתורה הרב אריה בן חמו שליט"א יאריך ה' ימיו בטוב ובנעימים בבריאות ונחת מכל יוצ"ח הוא ונוות ביתו מנב"ת. ולעילוי נשמת הוריו היקרים יצחק בן מרים ז"ל ומרת מסעודה מרסדס בת עישה ע"ה.
חיבור זה יצא לאור עולם בזכות תרומתה הנכבדה של הגברת החשובה מרת מרסדס בן זכרי תחיה, תהא משכורתה שלמה מעם ה' ותזכה לאורך ימים טובים ושנות חיים בבריאות איתנה היא וכל משפחתה. וכל העוזרים והמסייעים בחיבור זה יאריך ה' ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים בבריאות איתנה ברוב הצלחה ונחת.

חיבור זה נכתב לזיכוי הרבים לעשות נחת ליוצרנו, וכל הרוצה להעתיק או להפיץ בכל דרך שהיא תבא עליו ברכה.
ויה"ר שלא תצא תקלה מתחת ידינו ח"ו, וכל מעשינו יהיו לשם שמים לזכות את הרבים ללמוד וללמד לשמור ולעשות בלי שום פניה כלל ועיקר.

## הלכות נשיאת כפים

**שו"ע סימן קכח**

**שאלה א: כהן שנשא כפיו במנין אחד האם יכול שוב לישא כפיו במנין אחר בברכה.**
**תשובה:** רשאי לישא כפיו, ואף לברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרון, וכו'.
כתב מרן (סימן קכח סעי' ג) אם עלה פעם אחת ביום זה שוב אינו עובר [בעשה] אפילו אמרו לו עלה. וכתב המ"ב (ס"ק יא) הטעם כיון שכבר קיים מצוה זו ביום זה לא חייבתו התורה יותר, ומ"מ אם עלה פעם שנית צריך לברך מתחלה הברכה אקב"ו דעכ"פ עושה מצוה ואפילו באותו ביהכ"נ שכבר נשא כפיו. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות טו) כהן שנשא כפיו בברכת כהנים כדת, וברצונו לישא כפיו שנית באותו יום בצבור אחר, [או פעם שלישית], אף על פי שאינו חייב, שכבר יצא ידי חובת המצוה בנשיאת כפיו הראשונה, מכל מקום רשאי לברך שנית אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וכו', ולברך ברכת כהנים, ואפילו אם יש שם כהנים אחרים הנושאים כפיהם. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יג).
**שאלה ב: כשאין לכהן מים ליטול ידיו האם רשאי לעלות בלא נטילת ידים.**
**תשובה:** רשאי, בתנאי שלא הסיח דעתו מנטילת הבוקר.
כתב מרן (סימן קכח סעי' ו) אף על פי שנטלו הכהנים ידיהם שחרית, חוזרים ונוטלים ידיהם עד הפרק, שהוא חבור היד והזרוע; והלוי יוצק מים על ידיהם, וקודם לכן יטול הלוי ידיו. (וכתב הרמ"א ולא נהגו הלוים ליטול ידיהם תחלה, רק סמכו על נטילתן שחרית). וכתב המ"ב (ס"ק כ) ואם אין לו מים כתבו האחרונים דנוכל לסמוך על שיטת הרמב"ם דס"ל דיוצא בנט"י שנטל בשחרית כל שלא הסיח דעתו ויודע שלא נגע במקום מטונף. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות כח) אף לדעת מרן השלחן ערוך שפסק שצריכים הכהנים ליטול ידיהם קודם נשיאת כפים בשחרית, מכל מקום אין הנטילה לפני נשיאת כפים מעכבת, ובשעת הדחק יכול לסמוך על מה שנטל ידיו שחרית, ולכן אם היה השליח ציבור כהן, ואין שם כהן אחר, אף על פי שטוב להחמיר שיטול ידיו בין תפלת לחש לתפלת החזרה, מכל מקום אפילו לא נטל ידיו נושא כפיו. וכן אם יצטרך

הכהן לעבור לפני המתפלל כדי ללכת ליטול ידיו, או שיצטרך לצאת מבית הכנסת, ואין שם אלא מנין מצומצם, נושא כפיו בלא נטילת ידים, ובלבד שנזהר לשמור ידיו טהורות, ולא נגע במנעליו קודם שחלצן. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כ).

**שאלה ג: לוי תלמיד חכם, וכהן עם הארץ, האם צריך הלוי ליצוק מים על ידי הכהן.**

**תשובה:** נכון שלא יצוק, ושב ואל תעשה עדיף.

כתב מרן (סימן קכח סעי' ו) אף על פי שנטלו הכהנים ידיהם שחרית, חוזרים ונוטלים ידיהם עד הפרק, שהוא חבור היד והזרוע; והלוי יוצק מים על ידיהם, וקודם לכן יטול הלוי ידיו. ולא נהגו הלוים ליטול ידיהם תחלה, רק סמכו על נטילתן שחרית. ובמ"ב (ס"ק כב) כתב להחמיר שיצוק הלוי תלמיד חכם לכהן עם הארץ, וכל שכן אם יש בין הכהנים כהן אחד ת"ח שמציל את כולם. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות כה) כתב יש אומרים שאם הלוי הוא תלמיד חכם והכהן עם הארץ, לא יצוק הלוי מים על ידי הכהן. ותלמיד חכם נקרא זה ששואלים אותו הלכה בדברים המצויים ואומרה, ורחמי שומעניה, ופרקו נאה, ויש בו יראת שמים. ואם יש שם כהן אחד תלמיד חכם, יש אומרים שמציל את כל שאר הכהנים, ואז הלוי שהוא תלמיד חכם יטול ידי הכהן החכם ואחר כך יטול שאר הכהנים. ויש אומרים שגם באופן כזה לא יטול לוי תלמיד חכם את ידי הכהנים כלל. ושב ואל תעשה עדיף. [שארית יוסף חלק ג עמוד קסג. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קכח הערה כה עמוד רסב]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כט) נכון שלא יצוק הלוי שהוא תלמיד חכם מים על ידי הכהנים שאינם תלמידי חכמים, ואפילו אם יש ביניהם תלמיד חכם אחד, מפני כבוד התורה.

**שאלה ד: הגיע השליח ציבור לרצה ועקר הכהן רגליו ליטול ידיו ושהה במקום הנטילה עד מודים האם נחשב שעקר רגליו.**

**תשובה:** לא יעלה לישא כפיו, שצריך עקירה למקום דוכן ולא למקום נטילה. ובדיעבד אם עלה לדוכן לא ירד.

כתב מרן (סימן קכח סעי' ח) כשמתחיל שליח ציבור רצה כל כהן שבבית הכנסת נעקר ממקומו לעלות לדוכן, ואף אם לא יגיע שם עד שיסיים שליח ציבור רצה שפיר דמי, אבל אם לא עקר רגליו ברצה שוב לא יעלה. וכתב המ"ב (ס"ק כח) ואפילו אם עקר רגליו לילך לצד חוץ ליטול ידיו מצדד בעטרת זקנים דזה לא חשיב עדיין עקירה אף שהנטילה היא הכשר לנשיאת כפים דבעינן עקירה למקום הדוכן וזה היה עקירתו לצד חוץ, וע"כ המנהג כשהש"ץ מגיע לרצה ולא באו עדיין הכהנים להיכל הוא ממתין בתפלתו עד שיבואו דחיישינן שמא עדיין לא עקרו רגליהן ממקום הרחיצה לילך לצד הדוכן. ע"כ.

ובשעה"צ (אות ל) כתב משמע התם מרדב"ז דאם עלה לא ירד, וכן כשעוקר רגליו מביתו לבא לבית הכנסת, משמע התם דאם עלה לא ירד. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות לא) וכתב שאם יודע שלא יספיק לסיים ליטול ידיו ולעקור אחר כך כדי לעלות לדוכן קודם שיסיים שליח ציבור ברכת רצה, יעקור רגליו תחילה לעלות לדוכן ואחר כך יטול ידיו.

**שאלה ה: האם צריך להקריא לכהנים או לכהן יחיד מילת יברכך.**

**תשובה**: אף על פי שלדעת מרן לא צריך להקריא לכהנים מילת יברכך, מכל מקום טוב ונכון שיקריא להם. ולכהן יחיד לכולי עלמא מקריא לו מילת יברכך.

כתב מרן (סימן קכח סעי' יג) מתחילין הכהנים לומר: יברכך. (הגה: וי"א שגם מלת יברכך יקרא אותו ש"צ תחלה וכן נוהגים בכל מדינות אלו). ואח"כ מקרא אותם ש"צ מלה במלה, והם עונים אחריו על כל מלה עד שיסיימו פסוק ראשון, ואז עונים הצבור: אמן; וכן אחר פסוק ב'; וכן אחר פסוק ג'. ובמ"ב (ס"ק מז) כתב, ובכהן יחיד שלא קוראים לו "כהנים" לכ"ע מקרא לו מילת יברכך. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות מב) כתב יש אומרים שאין השליח ציבור מקריא לכהנים תיבת יברכך ויש אומרים שמקריא להם. ואע"פ שהנוהגים כסברא ראשונה יש להם על מה שיסמוכו מכל מקום טוב ונכון שיקריא תיבת יברכך לכהנים. והדבר יעשה בהסכמת כל הקהל וישאו ברכה מאת ה'. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות נא) וכתב ויש אומרים כשיש רק כהן אחד, לכל הדעות צריך שיקריא לו הש"ץ תיבת יברכך, ויש חולקים.

**שאלה ו: כהן שקולו חלש האם יכול לישא כפיו.**

**תשובה**: לא ישא כפיו וטוב שיצא קודם רצה.

כתב מרן (סימן קכח סעי יד) אין מברכין אלא בלשון הקודש; ובעמידה; ובנשיאת כפים; ובקול רם. וכתב המ"ב (ס"ק נג) ובקול רם היינו בקול בינוני לאפוקי בלחש ומ"מ לפעמים צריך בקול רם ממש כגון שהמתפללים הם רבים ובעינן שיהא כל הקהל שומע כדאמרינן בספרי [פר"ח]. והנה מי שקולו צרוד [שאינו יכול לדבר בקול בינוני כ"א בלחש] לכאורה פשוט שאינו יכול לישא כפיו וטוב שיצא קודם רצה. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות נז נח). וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות נא) הכהנים צריכים לומר את פסוקי ברכת הכהנים בקול רם (סוטה לח.), ובניגון. וגם השליח צבור לא יקריא לכהנים בלחש, אלא יגביר את קולו. ואין לצבור לענות אמן בקול רם יותר מהמברך, ורק אם עושה כן באקראי כדי לעורר הכוונה, או לעורר את הצבור לענות אמן, מותר לענות אמן בקול רם. [שארית יוסף ח"ג עמוד קפב. ילקו"י מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב', עמוד ש].

ובילקו"י (הלכות תפילה כרך ב עמוד ש הערה נא) הוסיף כשיש כהנים אחרים ורוצה לצאת ידי חובה מדין שומע כעונה במקום אונס רשאי לעשות כן.

**שאלה ז: האם עונה שליח ציבור אמן אחר שברכו הכהנים אשר קדשנו בקדושתו של אהרון, ואחר סיום כל פסוק.**

**תשובה:** לא יענה אמן אחר הברכה, וכן לא יענה אמן אחר סיום כל פסוק.

כתב מרן (סימן קכח סעי' יט) אין ש"צ רשאי לענות אמן אחר ברכה של כהנים. וכתב במ"ב (ס"ק עא) על אשר קידשנו יש מחמירים דבכל גווני לא יענה, ואחר הפסוקים אם מתפלל מתוך סידור ולא יתבלבל יענה ואם לאו לא יענה. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות צ) אין הש"ץ עונה אמן אחר הכהנים, בין אחר ברכת "אשר קדשנו בקדושתו של אהרון" ובין אחר כל אחד מהפסוקים של ברכת כהנים. אבל אם מזמינים בעל קול ערב להקריא לכהנים פסוקי ברכת כהנים, והש"ץ עומד ושותק ומכוין לברכת כהנים, רשאי הש"ץ לענות אמן, בין אחר ברכת המצוה ובין אחר כל פסוק מפסוקי ברכת כהנים, הואיל ואין כאן חשש טירוף, והמקריא לכהנים לא יענה אחריהם שום אמן, זולת אחר הפסוק האחרון. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות עב) אם הש"ץ בטוח בעצמו שלא יטעה בהקראת הפסוקים לכהנים מחמת שיענה אמן, דעת כמה פוסקים שרשאי לענות אמן, ובפרט שמתפלל מתוך הסידור. ויש חולקים, ושב ואל תעשה עדיף.

**שאלה ח: כשהכהן הוא שליח ציבור ואין כהנים אחרים בבית הכנסת כיצד ינהג.**

**תשובה:** לא ישא כפיו אם חושש שיתבלבל. ואם מתפלל מתוך סידור ומובטח לו שלא יתבלבל, אם מתאפשר לו נכון שיטול ידיו בין לחש לחזרה, ויעקור רגליו מעט בברכת רצה, ואחרי ברכת ולך נאה להודות אם יש מעט קהל שיכולים לבא לפניו יברך במקומו, אך אם הקהל רב ולא יכולים לבא כולם לפניו, יעלה לדוכן וישא כפיו, ויברך , ויקריא לו אחד מהקהל. ויחזור למקומו ויסיים התפילה.

כתב מרן (סימן קכח סעי' כ) ואפי' אין שם כהן אלא הוא, לא ישא את כפיו אא"כ מובטח לו שיחזור לתפלתו בלא טירוף דעת, שאם הוא מובטח בכך כיון שאין שם כהן אלא הוא ישא את כפיו כדי שלא תתבטל נשיאות כפים. וכיצד יעשה, יעקור רגליו מעט בעבודה; ויאמר עד ולך נאה להודות; ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים; ויקרא לו אחר; ומסיים החזן: שים שלום. ואם המקרא כוון לתפלת ש"צ מתחלה ועד סוף, עדיף טפי שיסיים המקרא שים שלום. וכתב במ"ב (ס"ק פ פא) אם כיון המקרא מתחילת התפילה ועד סוף עדיף שיסיים המקרא שים שלום לדעת מרן, כדי שלא תהיה התפילה מופסקת בהליכת הש"ץ מהדוכן למקומו. והגר"א ועוד אחרונים כתבו דבכל גווני יסיים הש"צ

בעצמו שים שלום. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות נו) כתב אם השליח צבור כהן, ואין שם כהן אלא הוא, אם הוא מתפלל מתוך הסידור הרי מובטח לו שלאחר שישא כפיו יוכל לחזור לתפלתו ללא בלבול וטירוף דעת מאימת הצבור, לכן יעקור רגליו מעט בברכת רצה, וישא כפיו, ויברך ברכת כהנים, כדי שלא תתבטל ברכת כהנים מהצבור. ויקריא לו אחד מהקהל. ואין השליח צבור צריך ליטול ידיו סמוך לנשיאת כפים, וגם לא קודם החזרה. אך היכא דאפשר נכון לחוש לדברי הזוהר ומרן השלחן ערוך, וליטול ידיו בין לחש לחזרה. עוד כתב (אות יא יב) אין העליה לדוכן מעכבת, ולכן גם במקום שאין דוכן, מצוה על הכהנים לברך את ישראל בנשיאת כפים גם אם עומדים על הקרקע. ורק כשאפשר הדבר בנקל שהכהנים ישאו כפיהם באופן שיעלו על דוכן, מצוה מן המובחר לעשות כן. [שארית יוסף חלק ג עמוד קמז. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קכח הערה יא עמוד רכט]. לפיכך אם השליח צבור כהן, ואין שם כהן אחר, אם התיבה שעומד עליה השליח צבור סמוכה להיכל, באופן שאם ישא כפיו השליח צבור הכהן במקומו, כל העם יהיו לפניו, ויהיו בכלל הברכה, אין צריך שיעלה לדוכן דוקא, שאין הדוכן מעכב. אבל אם התיבה רחוקה מן ההיכל, באופן שחלק ניכר מן הצבור לא יהיו לפניו, ולא יהיו בכלל הברכה, יעלה לדוכן וישא כפיו. וגם זה הוא דוקא באופן שמתפלל מתוך הסידור, ומובטח לו שלאחר שישא כפיו יוכל לחזור לתפלתו ללא בלבול וטירוף דעת מאימת הציבור, אבל אם חושש שמא יבוא להטרד ולהתבלבל אם ילך לדוכן לישא את כפיו, ישא כפיו במקומו בתיבה, ואינו צריך לעלות לדוכן. [וטוב להחמיר שיטול ידיו בין לחש לחזרה. ומכל מקום מן הדין אין צריך ליטול ידיו קודם לכן, שיש לסמוך על נטילת ידים שחרית]. [שארית יוסף חלק ג עמוד קמח. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קכח הערה יב עמוד רלא]. ע"כ. וכך פסק בהלכה ברורה (אות עד) וכתב שיחלוץ נעליו קודם תפילת החזרה ואם לא חלץ ולא יכול לחלוץ קודם ברכת כהנים ישא כפיו עם נעליו כשעומד על התיבה ולא יעלה לדוכן. עוד כתב (אות עה) נוהגים שהשליח ציבור ממשיך שים שלום ולא המקריא פסוקי ברכת כהנים ואפילו כשהמקריא כיון ליבו לתפלת הש"צ מתחילה ועד סוף.

**שאלה ט: כהן שלא התפלל ואמרו לו לעלות לדוכן ואם יעלה יעבור זמן תפילה כיצד ינהג.**

**תשובה:** יעלה לדוכן שאל"כ עובר בעשה דאוריתא. ואם לא קרא קריאת שמע ורואה שאם יעלה לדוכן יעבור זמן קריאת שמע, יקרא קודם קריאת שמע. ואם לא יספיק לקרוא קריאת שמע יקרא פסוק ראשון ויאמר גם פסוק בשכמל"ו וישא כפיו.

כתב מרן (סימן קכח סעי כט) כהן שלא התפלל עדיין ומצא צבור מתפללין נושא כפיו ואין התפלה מעכבתו. וכתב המ"ב (ס"ק קז) שאם רואה שיעבור זמן תפלה יצא לחוץ ויתפלל שם, אבל אם כבר אמרו לו קודם רצה לעלות לדוכן צריך לעלות שאם לא יעלה עובר על עשה דאוריתא לכן נדחת התפילה שהיא מדרבנן. ואם לא קרא קריאת שמע, ילך גם כן לחצר בית הכנסת ויקרא קריאת שמע. ואם אמרו לו קודם רצה עלה יקרא פסוק ראשון ויעלה וישא כפיו. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות טז) כהן שעדיין לא התפלל שחרית, ונכנס לבית הכנסת ומצא שהשליח צבור הגיע בתפלת החזרה לברכת רצה, אין התפלה מעכבת אותו מלישא כפיו, לפיכך יעקור רגליו כשאומר השליח צבור רצה, ובסוף ברכת מודים יברך ברכת כהנים. (אבל אם מצא את השליח צבור בברכת מודים, לא יעלה לדוכן, שכל כהן שלא עקר רגליו ברצה שוב אינו עולה לדוכן). ואם עדיין לא הספיק הכהן לברך ברכות התורה, נכון שיברך תחלה ברכות התורה בין רצה לברכת כהנים, ואחר כך ישא כפיו ויברך ברכת כהנים. ואם לא יספיק לברך ברכות התורה, רשאי לישא כפיו גם בלא ברכות התורה. ואם הכהן חושש פן יעבור זמן קריאת שמע, יקרא לפחות פרשה ראשונה של קריאת שמע, או אפילו פסוק ראשון עם ברוך שם וכו', בין רצה לברכת כהנים, בטרם ישא כפיו. ואפילו אם הוא חושש שיעבור זמן תפלה, אם אמרו לו לעלות, יעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים, שברכת כהנים היא מצוה מן התורה, והתפלה מדרבנן, מאחר שכבר התפלל ערבית מאמש, ויצא ידי חובת תפלה מן התורה. ועוד שיש לתפלת שחרית תשלומין במנחה. ואם לא אמרו לו לעלות ילך חוץ לבית הכנסת ויתפלל. [שארית יוסף חלק ג עמוד קנד. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קכח הערה טז עמוד רמג]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות צו).

**שאלה י: כהן שהגיע לגיל מצוות אך עדיין לא נתמלא זקנו מה דינו לנשיאות כפים.**

**תשובה:** אם עולה ביחד עם כהנים אחרים מותר ואפילו קטן שהגיע לחינוך מותר לעלות עם כהנים אחרים. ומותר לגדול שלא נתמלא זקנו לעלות לבדו באקראי שלא בקביעות אבל לא יעלה בקביעות אם אפשר להשיג כהן אחר משום כבוד הציבור, ואם הוא במקום שאי אפשר להשיג כהן אחר, יכול לישא כפיו בקביעות. ואם הוא בן שמונה עשרה שנים, כיון שראוי להתמלאות זקנו, אף על פי שיש לו מעט זקן, נחשב כהתמלא זקנו. כתב מרן (סימן קכח סעי' לד) קטן שלא הביא שתי שערות אינו נושא את כפיו בפני עצמו כלל, אבל עם כהנים שהם גדולים נושא ללמוד ולהתחנך. ומי שהביא שתי שערות נושא את כפיו אפילו בפני עצמו, ומיהו דוקא באקראי בעלמא ולא בקביעות, עד שיתמלא זקנו שאז יכול לישא כפיו אפילו יחידי בקבע. וכל שהגיע לשנים שראוי להתמלאות

זקנו אף על פי שלא נתמלא קרינן ביה נתמלא זקנו (ועיין לעיל סימן נ"ג סעי' ח'). וכתב המ"ב (ס"ק קכו) שבסימן נג סעי' ח כתב הרמ"א דאפילו היה לו זקן מעט קרינן ביה נתמלא זקנו אם הוא מבן י"ח שנה ולמעלה, וקודם לכן בעינן מילוי זקן ממש. ובביאור הלכה (ד"ה ומיהו דוקא באקראי) כתב שאם אין שם כהן אחר אלא זה שהוא בן י"ג שנה לדעת העולת תמיד נושא את כפיו אפילו בקביעות כמו בתפילה בסימן נג סעי' ז, ולדעת האליה רבה לא עולה לנשיאת כפים ורק לתפילה הקילו כדי שלא יבטלו מקדיש קדושה וברכו. ומספר האשכול משמע כהעולת תמיד. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות כ) כתב כהן בן י"ג שנה אף שאין ידוע אם הביא ב' שערות או לא, נושא את כפיו יחידי בדרך אקראי. ואם אין שם כהן אחר אלא הוא, יכול לישא כפיו בקביעות. וכן בישיבות קטנות שכל התלמידים צעירים שטרם נתמלא זקנם, רשאי כהן בן י"ג שנה לישא כפיו, אפילו בקביעות, אף שנמצא עמהם רב או מחנך. וכן המנהג. [ומה שאמרו שכהן שלא נתמלא זקנו לא יעלה לדוכן בקביעות, היינו כאשר רוב הצבור אנשים שנתמלא זקנם, אבל בישיבות קטנות שכולם בני גילו, שפיר דמי שיעלה לדוכן אף בקביעות]. [שארית יוסף חלק ג עמוד קנז. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קכח הערה כ עמוד רנג]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות קי ואות קיג).

**שו"ע סימן קכט**

**שאלה יא: האם יש נשיאת כפים במנחה של תענית.**

**תשובה**: אין נשיאת כפים בכל תפילת מנחה משום ששכיח שכרות, וגם במנחה של תענית אין בה נשיאת כפים שגזרו בה כדי שלא יבואו לישא כפיים במנחה של שאר ימים. אבל תפלת מנחה של תענית כשמתפללים סמוך לשקיעת החמה כיון שהיא דומה לתפלת נעילה ואינה מתחלפת במנחה של שאר ימים, הלכך יש בה נשיאת כפים.

כתב מרן (סימן קכט סעי' א) אין נשיאת כפים אלא בשחרית ומוסף ובנעילה ביום שיש בו נעילה כמו ביום הכיפורים, אבל לא במנחה משום דשכיחא שכרות באותה שעה שמא יהא הכהן שכור, וגזרו במנחה של תענית אטו מנחת שאר ימים. אבל בתענית שאין בו נעילה הואיל ותפלת מנחה סמוך לשקיעת החמה היא דומה לתפלת נעילה ואינה מתחלפת במנחה של שאר ימים הלכך יש בה נשיאת כפים. (והמנהג שלנו כבר נתבאר לעיל סימן קכ"ח). וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) בתעניות צבור הכהנים נושאים כפיהם במנחה, [מלבד בשחרית]. ולכתחלה יקבעו זמן תפלת שמונה עשרה של מנחה בתעניות צבור כחצי שעה או כארבעים דקות קודם השקיעה, כדי שעד שיגיע השליח צבור בסוף החזרה לברכת כהנים, יהיה בתוך חצי שעה לשקיעה. ואם התפללו מנחה

מפלג המנחה ואילך, דהיינו שעה ורבע בשעות זמניות קודם צאת הכוכבים, לכתחלה לא יעלו לדוכן, ואם עלו לא ירדו. ובמקום שנהגו שלכתחלה הכהנים עולים לדוכן אחר פלג המנחה, יש להם על מה שיסמוכו. אבל אם מתפללים בעוד היום גדול, לפני השיעור הנ"ל [פלג המנחה], אין לכהנים לשאת את כפיהם, ואפילו במקום שנהגו לעלות לדוכן יש למחות בידם ולהנהיג שלא יעלו, וכדין מנחה של יום הכפורים שאין בה נשיאות כפים, מפני שמתפללים מבעוד יום. ואם מתפללים מבעוד יום כשם שאין נושאים את כפיהם, כך אין השליח צבור אומר בחזרה אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה וכו'. [שארית יוסף ח"ג עמ' ריז. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סי' קכט, הערה ב]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ג ד).

**שו"ע סימן קל**

**שאלה יב: החולם חלום ונפשו עגומה עליו ואין כהנים היכן אומר רבונו של עולם וכו'.**

**תשובה:** יאמר רבונו של עולם אני שלך וחלומותי שלך וכו' בשעה שהשליח צבור אומר שים שלום ויסיים יחד עם השליח צבור כדי שיענו הקהל אחריו אמן.

כתב מרן (סימן קל סעי' א) מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא ניקום קמיה כהני בשעה שעולים לדוכן ונימא הכי "רבונו של עולם אני שלך וחלומותי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמו לי חבירי ובין שחלמתי על אחרים אם טובים הם חזקם ואמצם כחלומותיו של יוסף ואם צריכים רפואה רפאם כמי מרה על ידי משה רבינו וכמרים מצרעתה וכחזקיהו מחליו וכמי יריחו על ידי אלישע וכשם שהפכת קללת בלעם הרשע לברכה כן הפוך כל חלומותי עלי לטובה". ויכוין דליסיים גם בהדי כהני דעני צבורא אמן ואי לא לימא הכי "אדיר במרום שוכן בגבורה אתה שלום ושמך שלום יהי רצון שתשים עלינו שלום". ע"כ. (וכתב הרמ"א בהגה, ובמקום שאין עולין לדוכן יאמר כל זה בשעה שהשליח צבור אומר שים שלום ויסיים בהדי שליח צבור שיענו הקהל אמן). ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות א ב) מי שראה חלום ואינו יודע אם הוא חלום טוב או רע, ונפשו עגומה עליו ביותר, בשעה שהכהנים עולים לדוכן יאמר בלחש, רבונו של עולם, אני שלך וחלומותי שלך וכו', ויכוין לסיים את דבריו עם סיום ברכת הכהנים מפי הכהנים, כדי שעניית אמן של הצבור תהיה גם על מה שהוא אמר. [ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קל הערה א', עמוד שפא]. המתפלל על חלומו יתפלל בלב נשבר ונדכה, שעל ידי כך יתהפך גזר הדין. [ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קל הערה ב', עמוד שפג]. ע"כ. וכתב בהלכה ברורה (אות ה) אם אין כהנים בבית הכנסת והשליח ציבור אומר במקום ברכת כהנים "אלוקינו ואלוקי

אבותינו" וכו', יש לומר "רבונו של עולם" וכו', בשעה שאומר השליח ציבור פסוקי ברכת כהנים, ושים שלום, ויסיים אמירתו עם חתימת הש"צ בברכת שים שלום כדי שיענו הציבור אמן.

## הלכות סוף התפילה

**שו"ע סימן קלא**

**שאלה יג: מה דין נפילת אפיים בבית האבל כל שבעה.**

**תשובה**: אין נופלים על פניהם בבית האבל וגם כשיוצא משם אין צריך לאמרו. כתב מרן (סימן קלא סעי' ד) נהגו שלא ליפול על פניהם לא בבית האבל, ולא בבית החתן, ולא בבהכ"נ ביום מילה, ולא כשיש שם חתן. וכתב המ"ב (ס"ק כ) לא נופלים על פניהם בבית האבל כל שבעה והטעם דאז מדת הדין מתוחה עליו וע"כ יש ליזהר מלהגביר מדת הדין וכמו הטעם דאין נ"א בלילה [לבוש] ואפילו אחר שיצא מביתו א"צ לומר דתחנון מקומו מיד אחר תפלת י"ח וכנ"ל בריש הסימן אבל והוא רחום יאמר אח"כ בביתו ויש מקילין בזה. והנה כ"ז דוקא בבית האבל א"א תחנון שלא להגביר מדת הדין אבל כשהאבל מתפלל בביהכ"נ או בבית אחר אין הצבור נגררין אחריו ואומרים תחנון ומ"מ האבל עצמו לא יאמר. ועיין בא"ר שמסתפק דאפילו כשמתפלל במקום המת כשאין האבל בביתו שלא לומר תחנון. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות כב) המתפללים בבית האבל, אין אומרים וידוי ונפילת אפים בכל שבעת ימי האבל, ואף אם אין האבל שם, נוהגים שלא לומר וידוי ונפילת אפים בבית המנוח הנפטר. ואין המתפללין צריכים להשלים אמירת הוידוי לאחר התפלה. וכל שכן אם יש שם נשים היושבות שבעה, דאף שאין שם איש היושב שבעה, עם כל זה אין אומרים וידוי ונפילת אפים, אחר שהקהל באים לכבודו של הנפטר. [שארית יוסף חלק ג עמוד רלב. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קלא הערה כב, עמוד תטז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כח). וכתב שאין אומרים תחנון אפילו במנחה של היום השביעי אע"פ שיצא כבר האבל מהאבלות בבוקר. ויש נוהגים שלא לומר תחנון שבא האבל לביהכנ"ס ויש להם על מה שיסמוכו.

**שאלה יד: בראש חודש או בחנוכה כשמתפלל בבית האבל האם אומר הלל.**

**תשובה**: בחנוכה יאמרו הלל בבית האבל וגם האבל יאמר. ובראש חודש נכון שהציבור יכנסו לחדר אחר, ושם יקראו ההלל, והאבל לא יקרא.

כתב המ"ב (סימן קלא ס"ק כ) אין אומרים הלל בבית האבל. ובר"ח כשמתפלל בבית האבל אפילו כשהולך אח"כ לביתו א"צ לאמרו. ובחנוכה שגומרים את ההלל צריך לאמרו אח"כ בביתו. אבל בשבת שחל בו ר"ח, או אם קבר את מתו ברגל, אפילו אם מתפללין בבית האבל אומרים הלל כיון שאין בו אבלות. ע"כ. אולם בחזון עובדיה חנוכה (עמוד ריז ועמוד ש) כתב, שבחנוכה יאמרו בבית האבל וגם האבל יאמר. ובראש חודש נכון שהציבור יכנסו לחדר אחר, ושם יקראו ההלל, והאבל לא יקרא. ע"כ. וכ"כ בילקוט יוסף הלכות ביקור חולים ואבלות (עמוד תסא אות יד) לענין חנוכה. ולענין ראש חודש כתב שבירושלים נהגו הציבור לצאת לחדר אחר ולקרא ובשעת הדחק שאין חדר אחר רחב ידיים יצא האבל לחדר אחר והם יקראו את ההלל. וכל זה כשנפטר המת בבית האבל, אבל אם נפטר בבית חולים וכדומה אף בירושלים רשאים הציבור לומר הלל בבית האבל, ורק האבל עצמו לא יאמר ההלל.

**שאלה טו: באיזה אופן יש איסור תורה להשתחוות על אבן משכית ובאיזה אופן אסור מדרבנן ובאיזה אופן מותר.**

**תשובה**: בפישוט ידיים ורגליים על רצפת אבנים אסור מהתורה. ואם משתחווה בקידה בלא פישוט ידיים ורגליים, או בפישוט אבל על לבנים אסור מדרבנן. ואם יש תרתי לטיבותא דרך קידה ועל רצפת לבנים מותר, וכן אפילו רצפת אבנים בדרך קידה ונוטה קצת על צידו, או פישוט ידיים ורגליים ושלא על רצפת אבנים ונוטה קצת על צידו, מותר. ובשני האופנים אלו האחרונים, אם יש איזה דבר חוצץ בינו ובין הקרקע מותר גם בלא מטה על צידו.

כתב הרמ"א בהגה (סימן קלא סעי' ח) וכן אסור לכל אדם ליפול על פניו בפשוט ידים ורגלים, אפי' אין שם אבן משכית, אבל אם נוטה קצת על צדו, מותר אם אין שם אבן משכית; וכן יעשו ביו"כ, כשנופלין על פניהם, אם יציעו שם עשבים כדי להפסיק בין הקרקע, וכן נוהגין. וכתב המ"ב (ס"ק מ) אקדים הקדמה קצרה כדי שיתברר היטב והוא דהנה כתיב בתורה ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה דהיינו אפי' כשמשתחוה לשמים על אבן משכית או על רצפת אבנים דחדא מילתא היא וכתבו הפוסקים דאין אסור מן התורה כי אם כשיש תרתי לגריעותא דהיינו כשמשתחוה בפישוט ידים ורגלים וגם על רצפת אבנים דוקא אבל דרך קידה דהיינו שנופל על אפיו על הרצפה בלא פישוט ידים ורגלים או אם הוא בפישוט ידים ורגלים שלא על רצפת אבנים אסור רק מדברי סופרים דגזרו קידה אטו השתחויה ושלא על הרצפה אטו רצפה אבל אם היה תרתי למעליותא דהיינו דרך קידה בלא רצפת אבנים לא גזרו רבנן וכן

אם היה נופל דרך קידה על רצפת אבנים אך שלא היה קידה גמורה דהיינו שנטה קצת על צדו או אם היה בפישוט ידים ורגלים ושלא על הרצפה ונטה קצת על צדו דלא הוי פישוט ממש ג"כ מותר ועתה נבוא לבאר דברי הג"ה. וכן אסור לכל אדם וכו' ר"ל כמו באדם חשוב הנ"ל אסור אפי' בלא אבן משכית כן הכא אלא דשם אסור אפילו דרך קידה והכא אין אסור רק דוקא דרך פישוט ידים ורגלים. (ס"ק מא) אין שם אבן משכית - או רצפת אבנים. ואם יש שם רצפת אבנים אפי' דרך קידה אסור [ודוקא כשפניו דבוקים בקרקע אבל אם שוחה בתפלה אפי' יש שם רצפה שרי] ודוקא נגד רצפת אבנים אבל רצפת לבנים אין אסורה דאבן כתיב ולבנה לאו אבן הוא כדכתיב ותהי להם הלבנה לאבן: (ס"ק מב) אם אין שם אבן משכית - אבל כשיש אבן משכית לא מהני הטיה על צדו כיון שהוא בפישוט ידים ורגלים: (ס"ק מג) כשנופלין על פניהם - ר"ל כשהם נופלים דרך פישוט יו"ר שלא על הרצפה צריכים להטות על צדיהם וכן כשיש רצפה אפי' נופלים דרך קידה בעלמא צריכין להטות על צדיהם: (ס"ק מד) אם יציעו - צ"ל או יציעו ור"ל דאז אפי' בלא הטיה על צדיהם שרי בשני האופנים אלו שציירנו. ע"כ. [ולפי זה אנו שעושים קידה על רצפת לבנים ביום הכיפורים, לכאורה לא צריך להניח על הרצפה דבר חוצץ. ומה שכתב בחזון עובדיה ימים נוראים (עמוד שנג) שצריך להפסיק באיזה דבר בינו לבין הרצפה. וכ"כ בילקו"י ימים נוראים (עמוד תקכה) צריך לומר כוונתו שמשתחווה על רצפת אבנים. וכ"כ בספר תורת המועדים ימים נוראים סימן טו אות כז ויזהרו שלא להשתחוות על רצפת אבנים].

**שו"ע סימן קלב**

**שאלה טז: שמע קדושה של ובא לציון והוא עדיין לא התחיל אשרי כיצד ינהג.**

**תשובה:** יענה עם הציבור הקדושה וממשיך כדרכו אשרי ובא לציון הכל על הסדר.

במ"ב (סימן קלב ס"ק ג) כתב, לכתחלה טוב יותר לומר הקדושה בציבור וע"כ אם הציבור התחילו לומר ואתה קדוש והוא לא אמר עדיין אשרי ובא לציון יש לו לאמרו עמהם ואח"כ יאמר אשרי ולמנצח וגם השני פסוקים שקודם ואתה קדוש דהיינו ובא לציון ואני זאת בריתי וגו'. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ד) כתב שעל פי הקבלה יאמר איתם את הקדושה, ואחר כך יאמר הכל על הסדר, אשרי, למנצח ובא לציון עד הסוף.

**שאלה יז: עד איזה מקום בתפילה אסור לאדם לצאת מביהכנ"ס.**

**תשובה:** לא יצא עד אחר קדושת ובא לציון, ובשעת הדחק מותר לצאת קודם.

כתב מרן (סימן קלב סעי' ב) אסור לאדם לצאת מבהכ"נ קודם קדושה דסידרא. וכתב בילקו"י הלכות תפילה (כרך ב עמוד תמב) נכון שלא יצא קודם קדושת ובא לציון כיון

שהעולם מתקיים על זה, צריך להיזהר מלזלזל בזה. ולכתחילה לא יצא מבית הכנסת עד סיום התפילה כולה. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ה) שבשעת הדחק רשאי לצאת קודם. וכן כתב בהלכה ברורה (אות ו).

**שאלה יח: באיזה אופן מותר לומר את התרגום של קדושת ובא לציון בקול רם.**

**תשובה:** כשמתפלל יחיד בביתו יכול לומר גם את התרגום בקול רם.

כתב מרן (סימן קלב סעי' א) מתרגמינן קדושת ובא לציון, וצריך ליזהר בו מאד לאומרו בכוונה. ע"כ. (וכתב הרמ"א בהגה: ולענין אם היחיד אומרה, דינה כדין קדושה שביוצר, ועיין לעיל סי' נ"ט; ובקדושה שבתרגום, יחיד אומרה ולא שנים, ואין לאומרה בקול רם). וכתב המ"ב (ס"ק ד) על מה שכתב הרמ"א ובקדושה שבתרגום יחיד אומרה, ר"ל דפסוקי הקדושה שבלשון הקודש נאמרים דוקא ברבים ופסוקי הקדושה שבתרגום נאמרים דוקא ביחיד לפי שכל שהוא בלשון תרגום אין לומר אותם ברבים וע"כ כשאומרים קדושה דסדרא בציבור אומר כל יחיד בפני עצמו בלחש התרגום של הקדושה דאז לא מיקרי בציבור וזהו מה שסיים הרמ"א שלא לאמרם בקול רם. ואם מתפלל שלא בציבור יכול לומר גם התרגום בקול רם [שע"ת]: ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ב). וכתב בילקו"י הלכות תפילה (כרך ב עמוד תלט) נהגו שהשליח ציבור אומר התרגום בלחש. ובהערה שם כתב ואומנם אף שנהגו כולם לומר פסוקי התרגום בלחש, מכל מקום אין להקפיד בזה כל כך, אחר שמרן החיד"א בקשר גודל כתב בשם האר"י ז"ל שהיה נוהג לאומרם בקול רם. ועיין עוד להחיד"א בניצוצי אורות שכתב שהשליח ציבור אומר בלחש אך היחיד אין להקפיד. עיי"ש.

**שאלה יט: האם חייב להשתחוות כשאומר ואנחנו משתחוים בעלינו לשבח.**

**תשובה:** חייב להשתחוות שלא יראה ככופר ח"ו.

כך כתב המ"ב (סימן קלב מ"ב ס"ק ט) צריך לכרוע שלא יהיה נראה ככופר ח"ו. ע"כ. וכ"כ בילקו"י הלכות תפילה (כרך ב עמוד תנט) ובקיצוש"ע ילקו"י (אות כ) כבר נתבאר לעיל [סימן קיג] שכאשר הצבור אומר עלינו לשבח, ומשתחוים כשאומרים "ואנחנו משתחוים" ראוי לכל מי שנמצא בבית הכנסת להשתחוות מעט בכפיפת ראש, יחד עם הצבור. ומכל מקום אין זה חיוב מעיקר הדין. וספרדי המתפלל עם אשכנזים האומרים עלינו לשבח אחר קדושא דסידרא, אין צריך לומר עמהם עלינו לשבח, מאחר וטרוד בסדר תפלתו, וימשיך להתפלל כפי הנוסח שהוא רגיל בו, ואל ישנה את סדר העולמות. ואם כל הצבור עומד, לא יהיה יושב בין העומדים, ויעמוד גם הוא. [ילקוט יוסף, תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קלב הערה כ עמוד תס]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יד וטו).

**שאלה כ: מי שיש לו אב ואם האם מותר לו לומר קדיש יתום.**

**תשובה:** אם אין אביו ואמו מקפידים יכול לאומרו.

כתב הרמ"א (סימן קלב סעי' ב בהגה) אומרים קדיש יתום אחר עלינו, ואפי' אין יתום בבית הכנסת יאמר אותו מי שאין לו אב ואם; ואפילו מי שיש לו אב ואם יכול לאומרו, אם אין אביו ואמו מקפידין (אגור ותשב"ץ ותשובת מהרי"ל סי' ס"ד). וכתב המ"ב (ס"ק יא) דוקא כשהוא משער שלא יקפידו על זה. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות כד) אם אין יתום בבית הכנסת, אין נכון לבטל אמירת קדיש שלפני עלינו לשבח, אלא יאמר הקדיש אחד מהקהל, לאחר שיבקש רשות מהוריו שאינם מקפידים על זה שיאמר קדיש כשאין שם אחר האומר קדיש. ואם אין אף אחד מהקהל הרוצה לומר קדיש יתום, אומר השליח צבור ברכו קודם עלינו לשבח. ובן הרוצה לומר קדיש יתום על אמו שנפטרה, ואביו מקפיד על כך, מפני שחושש לדעת ההמון, ואי אפשר לשכנעו שלא יקפיד בזה, אם זה במקום שאין מנהג ידוע כגון בארץ ישראל וגלילותיה, צריך לציית לאב וישאר בשב ואל תעשה שלא לומר קדיש, בין קדיש יתום ובין קדיש דרבנן, [ובאופן כזה ישתדל לחדש חידושי תורה לע"נ אמו]. ורק במקום שידוע המנהג בבירור שלא לשמוע לאביו בזה, יחזיקו במנהגם. ואם נפטר אביו, ואמו מקפדת עליו לבל יאמר קדיש בחייה, לא ישמע לאמו, שכבוד האב שנפטר עדיף יותר מכבוד האם אפילו עודנה בחיים. וכל זה כשהאב מקפיד עליו לומר קדיש מפני שחושש לסכנת חייו, אבל אם בגלל כעסו וקפידתו על אמו מצוהו שלא יאמר קדיש, לא יאבה אליו ולא ישמע לו, שהרי זה כאומר לבנו שיעבור על דברי תורה, שאין שומעין לו. [ילקוט יוסף, תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קלב הערה כד].

**שו"ע סימן קלג**

**שאלה כא: האם אומרים ברכו לפני עלינו לשבח בשבת.**

**תשובה:** נוהגים לומר ברכו לפני עלינו לשבח גם בשבת.

כתב מרן (סימן קלג סעי' א) בשבת ויו"ט אין אומרים ברכו אחר קדיש בתרא. (וכתב הרמ"א בהגה: אפי' במקום שנהגו לאומרו בימות החול, שמא לא היו יחידים בבהכ"נ כשאמרו ברכו, מכל מקום בשבת ויו"ט אין לאומרו, דהכל באין לבהכ"נ קודם ברכו). וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) בשבת וביום טוב יש אומרים שאין אומרים ברכו אחר קדיש בתרא. [קודם עלינו לשבח]. אך מנהגינו פשוט לומר ברכו אחר קדיש על ישראל, שקודם עלינו לשבח, גם בשבת וביום טוב [ילקוט יוסף, תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קלג הערה א, עמוד תעא]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א) שלדעת רבינו האר"י ז"ל

יש לומר ברכו תמיד בסיום התפילה מטעם אחר ע"פ הסוד. וכן מנהג הספרדים ועדות המזרח וכמה מקהילות האשכנזים.

**שו"ע סימן קלד**

**שאלה כב: כיצד סדר הגבהת התורה להראות לעם. ומתי אומרים פסוק "וזאת התורה".**

**תשובה:** מראה הכתב לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו, דהיינו שכשהוא עומד ופניו אל המזרח פונה לימינו לצד דרום ואחר כך למערב ואחר כך לצפון. והקהל, אחר שרואים הכתב וכורעים, אומרים "וזאת התורה" וכו'.

כתב מרן (סימן קלד סעי' ב) מראה פני כתיבת ס"ת לעם העומדים לימינו ולשמאלו, ומחזירו לפניו ולאחריו, שמצוה על כל אנשים ונשים לראות הכתב ולכרוע, ולומר: וזאת התורה וכו' תורת ה' תמימה וכו'. וכתב בהלכה ברורה (אות כא) היינו שכשהוא עומד ופניו אל המזרח פונה לימינו לצד דרום ואחר כך למערב ואחר כך לצפון. ע"כ. וכתב המשנה ברורה (ס"ק יב) אין לומר וזאת התורה רק נגד הכתב של הס"ת [אחרונים]. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ט) בהוצאת הספר תורה מארון הקודש לתיבה כדי לקרוא בו, יש לפתוח את הספר תורה ולהראות לקהל לימינו, ומחזירו לפניו ולאחריו, כדי שיסתכלו באותיות הקדושות של הספר תורה, ששואבים משם אור גדול של קדושה. [מסכת סופרים פרק יד הלכה יד, ובירושלמי פרק ז' דסוטה ה,ד, דרשו על הפסוק, ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת, על החזן המגביה את הספר תורה ומראה הכתב לעם, שצריך להקימה כראוי שיראו כולם את הכתב. ועיין ברמב"ן דברים כז, כו. ובילקוט יוסף חלק ב' עמוד ז]. ויאמרו ו"זאת התורה" וכו'. [מסכת סופרים שם. טוש"ע סי' קלד ס"ב, אהלי יעקב סי' נז]. ויש שנהגו להסתכל בתיבה שהיא האות הראשונה של שמו הפרטי. [ארחות חיים בשם פדה את אברהם. בן איש חי תולדות טז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כב).

## הלכות קריאת ספר תורה

**שו"ע סימן קלה**

**שאלה כג: כהן שנמצא בקריאת שמע וברכותיה ואין שם כהן אחר האם רשאים לקרותו לעלות לתורה.**

**תשובה:** אם נמצא הכהן באמצע קריאת שמע, אפילו אם אין להם כהן אחר אלא הוא, לא יקראו לו לעלות לתורה, ואפילו קראו לו בשמו לא יעלה אלא יעלה ישראל במקום

כהן, והכהן יצא לחוץ. ואם הכהן נמצא בברכות קריאת שמע, מותר לו להפסיק ולעלות לתורה.

כתב מרן (סימן קלה סעי' ה) אם הספר תורה פתוח והכהן קורא את שמע אינו רשאי להפסיק וקוראים ישראל במקומו. ע"כ. וכך פסק מרן גם בסימן סו סעי' ד. וכתב המ"ב (ס"ק יז) שגם בברכות ק"ש לא יפסיק ואם הוא נמצא בין הפרקים יש להקל לקוראו אם אין שם כהן אחר. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות יא) כתב כהן שהיה קורא קריאת שמע, וקראוהו לעלות לספר תורה, אפילו אם קראוהו בשמו אין לו להפסיק, אלא יעלה כהן אחר. וכן דעת מרן השלחן ערוך. ואפילו אם אין להם כהן אלא הוא, יעלה ישראל במקום כהן, והכהן יצא לחוץ. ואם יש מנין מצומצם, יאמרו אף על פי שיש כאן כהן יעלה ישראל במקום כהן. ואם הכהן נמצא בברכות קריאת שמע, מותר לו להפסיק ולעלות לתורה, [ילקו"י הל' קריאת התורה, עמ' מה. וראה בשארית יוסף ח"ב עמ' קלח, ובילקו"י על הל' פסוד"ז מהדור' תשס"ד עמ' רמא]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות טו) כתב, למנהג הספרדים, כהן באמצע קריאת שמע וברכותיה אינו רשאי להפסיק ולעלות לתורה אפילו בבין הפרקים ואפילו קראו לו בשמו ואפילו אין שם כהן אחר אלא הוא. ע"כ. [ושאלנו לראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א מה המקור למה שכתב שאם נמצא הכהן בברכות ק"ש מותר לו לעלות לתורה. וכתב לנו בזה הלשון. במה ששאלתם היכן המקור למה שנתבאר בספר ילקו"י (סימן נט סעי' יח) כהן הנמצא באמצע ק"ש אפילו קראוהו בשמו לא יעלה, ואילו בברכות ק"ש מותר לו להפסיק ולעלות לתורה. והרי במ"ב כותב שאין לחלק. הנה מקור הדברים בשו"ת רב פעלים ח"ב (סימן טז) שכתב חילוק זה, והטעם דאיכא בזה ספיקי טובא, ספק שמא הלכה כהלבוש הב"ח והמ"א שאם קראוהו בשמו אפילו בק"ש יעלה, ואת"ל הלכה כהרשב"א שאוסר, שמא זה דוקא אם לא קראוהו בשמו, אבל קראוהו בשמו יעלה, וכך חילק הכנה"ג בדעת הרשב"א, ואת"ל דהרשב"א איירי גם בקראוהו בשמו, שמא לא אסר אלא בק"ש, אבל בברכות ק"ש מודה שיעלה כסברת הט"ז, וספיקות אלו מתהפכים, ואע"ג דהספק ראשון הוא נגד מרן, הא קימ"ל דעבדינן ספיק ספיקא כזה, וכ"ש דאיכא כאן תלתא ספיקי, וכ"כ הנזירות שמשון (סימן סו). גם המ"ב כתב (בסימן סו ס"ק כו) שיש להקל לקרותו לכתחילה כשהוא עומד בין הפרקים, ע"כ אם אפשר שימהר הכהן ויגיע לבין הברכות גם בברכות ק"ש עדיף טפי, אך אם אי אפשר מותר גם באמצע הברכות לעלות לס"ת ולקרא עם הש"צ את הקריאה. ועיין בשו"ת יחוה דעת ח"ד (סימן יא עמוד נז בהערה ד"ה עוד רגע אדבר). עיי"ש].

**שאלה כד: כשאין כהן בביהכנ"ס האם רשאי להעלות לוי ראשון.**

**תשובה**: רשאי להעלותו ראשון. ואם יש ישראל גדול ממנו בחכמה יעלה הוא ראשון. ורשאי התלמיד חכם למחול על כבודו לטובת הלוי.

כתב מרן (סימן קלה סעי' ו) אם אין כהן בבית הכנסת קורא ישראל במקום כהן ולא יעלה אחריו לוי. (וכתב הרמ"א בהגה: אבל ראשון יוכל לעלות. וכשקורין אותו אומרים במקום כהן שלא יטעו לומר שזהו כהן). וכתב המ"ב (ס"ק כד) יכול לעלות הלוי ראשון דלא גרע מישראל ודוקא כשאין הישראל גדול מהלוי דאל"ה יקראוהו ראשון ושוב לא יקראו ללוי כלל [אחרונים]. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות כ) אם אין כהן בבית הכנסת, קורא ישראל במקום כהן, ואומר השליח צבור "אין כאן כהן יעמוד ישראל במקום כהן". ולא יעלה לוי אחריו. ואם ירצה הלוי לעלות ראשון במקום כהן, רשאי לעשות כן. אולם אין כל חובה להעלות ראשון לספר תורה את הלוי, כשאין שם כהן. וכשעולה לוי במקום כהן, יאמר השליח צבור "אין כאן כהן יעמוד לוי במקום כהן". ובפרט אם הלוי הוא אדם חשוב בתורה או במעשים טובים, ממחזיקי הישיבות הקדושות, או שהוא זקן ונכבד בעמיו. ואם יש בבית הכנסת תלמיד חכם הבקי בהלכה, וברצונו לעלות ראשון לספר תורה, לו משפט הבכורה, והוא קודם ללוי שאינו תלמיד חכם. שאף שהמנהג פשוט שכהן עם הארץ קודם לישראל תלמיד חכם, וכמבואר לעיל, מכל מקום כשאין שם כהן, תלמיד חכם קודם. ואם אינו מקפיד לעלות ומחל על כבודו, עולה הלוי ראשון לספר תורה. [ילקוט יוסף על הלכות קריאת התורה, עמוד מט, ובהוספות ומילואים מהדורת תשס"ד עמוד שע, ושארית יוסף חלק ג' עמוד רסז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כג). וכ"כ בחזון עובדיה שבת ב' (עמוד רפו) ואם אין כהן בבית הכנסת יכול הלוי לעלות ראשון, ויאמרו: "אין כאן כהן לוי פלוני יעמוד בכבוד" ואפילו אם יש שם רב גדול בישראל, יבקשו ממנו מחילה שירשה ללוי לעלות ראשון.

**שאלה כה: היו סבורים שאין לוי ואמר הכהן ברכו פעם שניה והתברר שיש לוי כיצד ינהג.**

**תשובה**: כיון שלא התחיל בברכה פוסק ועולה הלוי.

כתב מרן (סימן קלה סעי' ז) אם היו כהן ולוי בבהכ"נ, וקרא הכהן וסבור שאין שם לוי והתחיל לברך ברכת התורה שנית, אין מפסיקין אותו. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות יח) אם היו כהן ולוי בבית הכנסת וקרא הכהן וסבור שאין שם לוי, והתחיל לברך ברכות התורה שנית, אין מפסיקים אותו כדי שלא תהיה ברכתו ברכה לבטלה. [ילקוט יוסף, הלכו' קריאת התורה, עמ' מח]. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק כו) דוקא שאמר ברוך אתה ה'

אבל ברכו לבד לא הוי התחלה ועולה הלוי לברך ולקרות. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כד).

**שאלה כו: כהן או לוי האם רשאים לעלות רביעי או חמישי.**

**תשובה**: לדעת מרן רשאים לעלות בהפסק ישראל בין כהן לכהן, וכן בלוי אחר לוי. שבכך לא חוששים לפגמו של הכהן או הלוי. והרמ"א כתב שמנהג אשכנז ששוב לא עולים למנין שבעה רק למוסיף או מפטיר, ובמקום צורך או דחק מותר.

כתב מרן (סימן קלה סעי' י) נהגו לקרות כהן אחר כהן בהפסק ישראל ביניהם ואומר החזן כשקורא לשני אף על פי שהוא כהן וכיוצא בזה נוהגים בלוי אחר לוי. (וכתב הרמ"א בהגה ולכן מותר לעלות גם כן למפטיר בכי האי גוונא ואם קורא מפטיר סתם אין לחוש לפגמו דהרי לא מזכיר שמו. ויש אומרים דאין לקרות כהן או לוי למנין שבעה אבל לאחר שנשלם המנין יכולים לקרות כהן או לוי וכן נוהגין במדינות אלו ומיהו במקום צורך ודחק יש לסמוך אסברא ראשונה). וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י אין להעלות לספר תורה (גם בתוך השבעה עולים) כהן אחר כהן, או לוי אחר לוי, אפילו למנהגינו שמעלים לספר תורה בלא לקרוא בשם, אלא יעלו ישראל ביניהם, ואומר השליח צבור כשקורא לשני "אף על פי שהוא כהן יעמוד בכבוד" או אף על פי שהוא לוי וכו'. ולכן בשבת ויום טוב אחר שעלו הכהן והלוי והישראל, יעלו שוב כהן או לוי, ואחריו ישראל, ושוב כהן. ומנהג האשכנזים אינו כן. [רמ"א. ילקוט יוסף חלק ב' על הלכות קריאת התורה ובית כנסת, סימן קלה הערה לג, עמוד נו. וראה עוד במילואים שבמהדורת תשס"ד עמוד שעא, ובשארית יוסף חלק ג' עמוד קסז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כו).

**שאלה כז: האם מותר להביא ס"ת מביהכנ"ס אחד למשנהו לקרוא בציבור.**

**תשובה**: מותר להוציא ספר תורה מבית כנסת אחד לבית כנסת אחר לקרוא בציבור, ולכתחילה ילכו עמו עשרה אנשים ללוותו דרך כבוד.

כתב מרן (סימן קלה סעי' יד) בני אדם החבושין בבית האסורין אין מביאים אצלם ספר תורה אפילו בראש השנה ויום הכיפורים. (וכתב הרמ"א בהגה: והיינו דוקא בשעת הקריאה לבד אבל אם מכינים לו ספר תורה יום או יומים קודם מותר ואם הוא אדם חשוב בכל ענין שרי). ובמ"ב (ס"ק מז) כתב הטעם שכתב מרן שאין מביאין להם ס"ת כדי לקרות בה בעשרה כיון שזלזול הוא לס"ת להוליכה אל אנשים שצריכין לה כי כבודה שילכו אנשים אליה. ועיין בבה"ל שכתבנו דדוקא כשאין שם עשרה אבל כשיש שם עשרה חבושים מותר. ע"כ. וכוונתו שאם יש יחידים בבית הסוהר שלא שמעו קריאת התורה לא יוליכו אליהם הס"ת לקרות בעשרה כיון שלא חל עליהם חובת קריאה, אבל

אם יש בבית הסוהר עשרה אנשים שלא שמעו את קריאת התורה יוליכו אליהם את הס"ת שהרי חל עליהם חובת קריאה. וכ"כ ביביע"א חלק ט (סימן טו אות ב). וכ"כ בהלכה ברורה (אות לג). וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות יא) בני אדם החבושים בבית האסורים, אין מביאים אליהם ספר תורה לקרוא בו, אפילו בראש השנה וביום הכפורים. ואפילו אם הנמצא בבית הסוהר הוא אדם חשוב, אין להתיר בזה. [ירושלמי פ"ז דיומא ה"א. ש"ע סי' קלה סעי' יד. רמ"א שם. ילקו"י הל' קריאת התורה עמוד כה]. וכיום קבעו בית כנסת בבתי הסוהר, ופשוט שמותר להביא לשם בקביעות ספר תורה כדי שיקראו בו בצבור. ומותר להוציא ספר תורה מבית כנסת אחת לבית כנסת אחר, ולכתחלה ילכו עם הספר תורה עשרה אנשים, ללוותו דרך כבוד, ואם אי אפשר, או שלוקחים את הספר תורה ברכב קטן, אין צריך עשרה. [ילקוט יוסף, חלק ב' על הלכות קריאת התורה, עמוד כה].

**שו"ע סימן קלו**

**שאלה כח: האם צריך להעלות תלמיד חכם לקרוא בתורה שלישי.**

**תשובה:** נהגו למכור העליות לספר תורה ולא מקפידים להעלות תלמיד חכם לעלית שלישי, וגם במקום שלא מוכרים העליות לא נהגו להקפיד בזה.

כתב מרן (סימן קלו סעי' א) בשבת ויום טוב ויום הכפורים קוראים אחר הלוי תלמידי חכמים הממונים על הצבור ואחריהם תלמידי חכמים הראוים למנותם פרנסים על הצבור (ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר) ואחר כך בני תלמידי חכמים שאבותיהם ממונים על הציבור ואחר כך ראשי כנסיות וכל העם. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ה) כתב פמ"ג מה שנוהגין באיזה קהלות קטנות לקרוא לפי השנים ע"ה קודם לת"ח לאו שפיר עבדי ואיסורא הוא ועיין בבה"ל מה שהעתקנו מלבוש ומשערי אפרים ומיתר האחרונים בענין הנהגת החיובים לעלות לתורה. ע"כ. ובביה"ל ד"ה בשבת ויו"ט, אחר שהאריך בסדר הקדימויות כתב, ופשוט דבמקום שהמנהג למכור המצות ונופל המעות לצדקה באלה שאינם מהחיובין רק משום מנהגא אין להפסיד צדקה בשבילם, ומ"מ תלוי לפי ראות עיני הסגן. ומשמע מאחרונים דאף במקום שנהגו למכור כל העליות ולא להשגיח אף על החיובים, מ"מ חתן בשבת שקודם החתונה וכן נער שנעשה בר מצוה אין דוחין אותם. ונ"ל שאף יתר החיובים הנ"ל ג"כ אין לדחותם מכל וכל שהוא מנהג קדמונים רק עכ"פ יתנו להם בעליות הנוספות. ויתר פרטי כל הענינים עיין בשערי אפרים. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) אחר כהן ולוי קורין לישראל, וכבר נהגו היום למכור העליות לספר תורה, אפילו בשבתות וימים טובים, ולכן אין נוהגים היום

להקפיד במה שאמרו להעלות אחר הלוי תלמידי חכמים, ובניהם של גדולי הדור, וגם במקומות שאין מוכרין העליות, אין מקפידים בסדר שאמרו בגמרא. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה עמוד סז]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות א) כתב סדר הקדימה הוא דוקא בשבתות שעולים בהם שבעה עולים ורשאים להוסיף עליהם, אבל בשני וחמישי ובמנחה בשבת שעולים רק שלושה עולים ולא מוסיפים עליהם אין סדר קדימה זה שייך, ומעלים לתורה מי שירצו. עוד כתב (אות ב) במקומות שמוכרים את העליות לתורה, יכול לקנות מי שירצה, ורשאי הקונה לעלות לתורה בעצמו או לכבד באותה עליה מישהו אחר. ובמקומות שיש חשש שמא יבואו לידי מחלוקת על העליות לתורה, אדרבה ראוי ונכון שימכרו העליות לתורה.

**שו"ע סימן קלז**

**שאלה כט: כמה פסוקים קוראים בשני וחמישי לכתחילה ובדיעבד.**

**תשובה:** לכתחילה קוראים עשר פסוקים, ובדיעבד אם קרא תשע פסוקים יצא. ואם בתשע פסוקים מסתיים הענין די בכך אף לכתחילה.

כתב מרן (סימן קלז סעי' א) ביום שקורין ג' אין קורין פחות מי' פסוקים וידבר עולה מן המנין ואי סליק ענינא בבציר מי' פסוקים כגון פרשת עמלק שאין בה אלא ט' פסוקים שפיר דמי. עוד כתב (סעי' ב) אין קורין עם כל אחד פחות מג' פסוקים שנים קורין ג' ג' ואחד קורא ד' ואיזה מהם שקורא ד' הרי זה משובח. וכתב המ"ב (ס"ק ד) ועכשיו נתפשט המנהג שקורין במנחה בשבת וב' וה' כל הפרשה הראשונה של הסדר שיקראו בשבת הבאה ככתוב בסידורים ומצויין הפסקת הפרשה לג' אנשים ואם שינה מסדר הזה אינו מעכב רק שעכ"פ לא יפחות לאחד פחות מג' פסוקים [ש"א]. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) ביום שקורין שלשה עולים, אין קורין פחות מעשרה פסוקים. ופסוק וידבר ה' אל משה לאמר, עולה מן מנין הפסוקים. ואם מסתיים הענין בתשעה פסוקים, כגון פרשת ויבא עמלק, שפיר דמי. ואין קורין עם כל אחד פחות משלשה פסוקים, שנים קורין ג' פסוקים כל אחד, והאחד קורא ארבעה פסוקים. ואיזה מהם שקרא ד' פסוקים, הרי זה משובח יותר. [ילקו"י, הל' קריאת התורה עמוד ע]. ע"כ. ובהגהות איש מצליח כתב ומה שכתב מרן בסימן תרצ"ג שחוזרים וכופלים פסוק אחרון בפרשת ויבא עמלק, אינו אלא מנהגא בעלמא (כה"ח אות ג). ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א) וכתב שהאשכנזים לא נהגו לכפול את הפסוק האחרון של פרשת ויבא עמלק.

**שאלה ל: דילג פסוק אחד בשבת או בשאר ימים כיצד ינהג.**

**תשובה**: בשבת בשחרית אם דילג פסוק חוזר וקורא ג' פסוקים במקום שדילג, ואפילו התפללו מוסף, ויברך לפניה ואחריה. ואם הוא פסוק שקראו אותו בשני וחמישי שקודם השבת צריך לחזור ולקרוא את אותם פסוקים שדילגו, אבל לא יברך, דספק ברכות להקל. ובשאר ימים ובמועדים אם דילג פסוק לא חוזר וקורא, כיון שקורא את אותו פסוק בזמנו בשבת. ואם עשה שתי ריעותות שקרא רק תשעה פסוקים במקום עשרה שלשה פסוקים לכל עולה, וגם לא קרא את התשעה פסוקים ברצף אלא דילג באמצע איזה פסוק, חוזר וקורא ג' פסוקים עם הפסוק שדילג בלא ברכה.

כתב מרן (סימן קלז סעי' ג) אם דלג פסוק אחר ולא קראו אם הוא במנחה בשבת או בב' וה' וקרא עשרה פסוקים בלא פסוק המדולג אינו חוזר, ואם לאו חוזר. אבל בשבת אפילו דילג פסוק אחד חוזר וקורא, ואפילו אחר שהחזיר את התורה ואמר קדיש חוזר וקורא הוא ושנים עמו ואפילו הפטיר והתפלל מוסף חוזר וקורא פרשת המועדים (דינם) כמו מנחה בשבת ושני וחמישי לפי שכבר קראו הפרשיות בשבתות שלהן. וכתב המ"ב (ס"ק ז) ואף דמבואר לקמיה בס"ד דבדיעבד בקרא ט' בין הכל יצא הכא דיש שתי ריעותות שפיחת מי' פסוקים וגם דילג באמצע גרע טפי וחוזר והאי חוזר היינו אם נזכר לאחר שכבר בירך ברכה אחרונה חוזר הוא ומברך לפניה וקורא פסוק זה עם עוד שני פסוקים שאין קורין בתורה פחות מג"פ ומברך לאחריה. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) אם דילגו פסוק אחד בשבת בשחרית, מאותם הפסוקים שכבר קראו אותם בשבת במנחה, או בשני וחמישי, צריך לחזור ולקרוא את אותם פסוקים שדילגו, אבל לא יברך, דספק ברכות להקל. ולאו דוקא פסוק אחד, אלא אפילו תיבת אחת. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה עמוד עא]. עוד כתב (אות ג) אם דילגו פסוק אחד בקריאת התורה, בשבת בשחרית, חוזר וקורא, ויחזור לקרוא הפסוק שדילגו (או הפסוק ששם נמצאת התיבה שדילגו) עם שני פסוקים עמו, ויברך לפניה ואחריה. ואפילו אחר שהחזירו את הספר תורה לארון הקודש ואמרו קדיש, חוזר וקורא פסוק זה ושני פסוקים עמו. שאין קורין בתורה פחות משלשה פסוקים. ואפילו הפטיר והתפלל מוסף, חוזר וקורא. ואם הדילוג היה בעלייה השביעית, אין צריך לחזור ולברך משום הפסוק המדולג, אלא יעלה המפטיר לתורה, ויתחיל לקרוא מהפסוק המדולג, עד סוף הפרשה. [ילקוט יוסף, עמוד עא]. עוד כתב (אות ד) אם דילגו איזה פסוקים בקריאת ספר תורה בשבת, ולא נזכרו אלא עד שעת מנחה, כבר עבר זמנו, ולא יחזרו לקרוא הפסוקים המדולגים במנחה של שבת, אלא יקראו בשבת שאחריה אותם פסוקים שדילגו, עם ג' פסוקים מפרשת השבוע. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה עמוד עב]. עוד כתב (אות ה) אם דילגו פסוק

אחד מפרשיות המועדים (וקראו לכל עולה לכל הפחות שלשה פסוקים כפי הדין), אין צריכים לחזור ולקרוא, דדמי לקריאת ס"ת במנחה של שבת, ובשני וחמישי. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה עמוד עב]. עוד כתב (אות ו) אם דילג בשני וחמישי פסוק אחד ולא קראו, או בשבת במנחה, וקרא עשרה פסוקים בלי הפסוק המדולג, (וכמובן קראו לכל עולה לכל הפחות שלשה פסוקים) אינו חוזר. [ילקו"י, הל' קריאת התורה עמ' עב]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה וכתב (באות ג) ואם דילג פסוק אחד וגם קרא רק תשעה פסוקים, שלושה פסוקים לכל אחד מן העולים, יחזור ויקרא, ומכל מקום לא יברך על קריאתו בין לפניה ובין לאחריה. עוד כתב (באות ז) שאם דילג בשבת בשחרית פסוק מקריאה שקוראים בה במועדים, או פסוק שקראו בשני וחמישי, צריך לחזור בלא ברכה.

**שו"ע סימן קלח**

**שאלה לא: טעה וסיים שני פסוקים סמוך לפרשה (סתומה או פתוחה) כיצד ינהג העולה אחריו.**

**תשובה**: כיון שאסור לקורא בתורה לקרוא פחות משלושה פסוקים, לכן אסרו חכמים לקורא בתורה להפסיק את הקריאה פסוק אחד או שני פסוקים לפני סיום פרשה פתוחה או סתומה, שלא יאמרו היוצאים אז מבית הכנסת שהעולה אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים הנשארים. ואם טעה והפסיק שם, העולה אחריו נכון שיקרא פסוק למפרע, ולא יתחיל הקריאה בפסוק אחד או שנים לפני סוף פרשה. וכן לא יפסיק אחר שני פסוקים מתחילת הפרשה, שלא יאמרו הנכנסים באותה שעה שקרא לעולה רק שני פסוקים.

כתב מרן (סימן קלח סעי' א) הקורא בתורה לא ישייר בפרשה פחות מג' פסוקים מפני היוצאים אז מבית הכנסת שיאמרו העולה אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים הנשארים וכן לא יתחיל בה פחות מג' פסוקים מפני הנכנסים אז בבית הכנסת שיאמרו שלא קרא הראשון אלא ב' פסוקים. (וכתב הרמ"א הגה: ואין חילוק בין פרשה פתוחה לסתומה. ופרשה שאינה רק ב' פסוקים מותר לשייר בתחלה ולהפסיק שם. ויכוין שיתחיל תמיד לקרא בדבר טוב ויסיים בדבר טוב. ועיין לקמן סימן תכ"ח). וכתב המ"ב (ס"ק ג) כל זה לכתחלה אבל בדיעבד אם קרא להראשון וסיים שני פסוקים אחר הפרשה ובירך לאחריה לא יתחיל השני העולה אחריו מראש הפרשה אלא יקרא ממקום שסיים הראשון ואילך דאין להחמיר בדיעבד משום חשש נכנסין ויוצאין וכנ"ל בסוף סק"א. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות א) כתב הקורא בתורה לא יסיים לשום עולה סמוך להתחלת פרשה פחות משלשה פסוקים. שאם יסיים בשני פסוקים לפני פרשה, יחשבו היוצאים שהעולה אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים בלבד, מה שנשאר עד הפרשה. וכן

לא יתחיל בה פחות משלשה פסוקים, דהיינו שלא יסיים עם הראשון שני פסוקים אחר הפרשה, דאם כן יתחיל השני שני פסוקים אחר הפרשה, ויאמרו הנכנסין (בין גברא לגברא) שזה שקרא לפניו לא קרא אלא שני פסוקים. ויכוין תמיד לפתוח הקריאה בדבר טוב, ולסיים בכי טוב. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה עמוד פ]. עוד כתב (באות ב) אם הקורא בתורה טעה וסיים הקריאה לעולה סמוך לתחלת פרשה פחות משלשה פסוקים, וכבר בירך העולה ברכה אחרונה, אין צריך לחזור ולקרוא עוד פסוקים עד הפרשה. והעולה אחריו נכון שיקרא פסוק למפרע, ולא יתחיל הקריאה בפסוק אחד או שנים לפני פרשה. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה עמוד פב]. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות ח) כתב שלא צריך לחזור לעולה אחריו פסוק אחד למפרע. ויש אומרים שהוא הדין אם טעה וסיים כשהוא שני פסוקים אחר תחלת פרשה, וכבר בירך ברכה אחרונה, שהבא אחריו לא יתחיל שני פסוקים למפרע, אלא יתחיל ממקום שפסק הקודם לו.

**שו"ע סימן קלט**

**שאלה לב: סומא האם רשאי לקרוא בתורה.**

**תשובה**: לדעת מרן אינו רשאי, שהרי אינו יכול לקרוא מתוך הכתב. ואם עלה לא ירד, כיון שיש לו על מה שיסמוך. ובשמחת תורה או בשמחה משפחתית שמעלים את כל הידידים והקרובים לספר תורה נוהגים להקל לעלות סומא לתורה לעלית מוסיף, משום עוגמת נפש.

כתב מרן (סימן קלט סעי' ג) סומא אינו קורא לפי שאסור לקרות אפילו אות אחת שלא מן הכתב. (וכתב הרמ"א ומהרי"ל כתב דעכשיו קורא סומא כמו שאנו מקרין בתורה לעם הארץ). וכתב המ"ב (ס"ק יב) טעמו של הרמ"א דכיון שאנו נוהגין שהש"ץ קורא והוא קורא מתוך הכתב שוב לא קפדינן על העולה דשומע כעונה. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ד) לכתחלה יש להמנע מלהעלות לספר תורה סומא [עיור], גם לא לעליית מוספים, ובפרט במקומות אלו שהם אתריה דמרן השלחן ערוך. אולם אם הסומא כבר עלה, לא ירד, ואין גוערים בו, כיון שיש לו על מה שיסמוך. ומכל מקום בשמחת תורה שמעלים את כל הקהל לספר תורה לקריאת ולאשר אמר, או בשמחה משפחתית כאשר מעלים לתורה את כל הקרובים והידידים, נוהגים להקל ולהעלות סומא לספר תורה לעליית מוסיף, משום עגמת נפש. [ילקו"י, עמוד פד]. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות ה) כתב שברוב המקומות נהגו להקל להעלות סומא לתורה, ורשאים לסמוך על מנהגם אפילו לכתחילה. ונכון שיחמירו להוסיף עוד עולה שיחזור ויקרא את הפסוקים שקראו

לעולה אם אפשר הדבר ולא יבואו לידי מחלוקת. ובפרשת זכור ופרה יש להחמיר שלא לעלות סומא לתורה.

**שאלה לג: לא שמעו הציבור את העולה לתורה כשאמר ברכו, ושמעו רק את החזן עונה אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד, האם יענו עם החזן.**

**תשובה**: אם אין תשעה ששומעים את העולה כשאומר ברכו, לא עונה אחריו גם מי ששמע. ולכן אם לא שמעו הקהל את העולה ורק שמעו את החזן עונה אחריו ברוך ה' המבורך לעולם ועד, לא יענו עם החזן ברוך ה' המבורך, אלא יענו אחר החזן אמן.

כתב מרן (סימן קלט סעי' ו) אומר ברכו והברכות בקול רם והאומרם בלחש טועה ויש אומרים שצריך לחזור ולברך בקול רם. (וכתב הרמ"א בהגה: כדי שישמעו העם ויענו ברוך ה' המבורך לעולם ועד. ואם לא שמעו הצבור את המברך אף על פי ששמעו החזן עונה לא יענו עמו אלא עונין אמן על דברי החזן). וכתב המ"ב בסימן נז (ס"ק ב') בענין ברכו שאומר הש"ץ בתפילה, אם לא שמע אחד מהש"ץ כשאמר ברכו רק שמע מהקהל שאמרו ברוך ד' המבורך לעולם ועד, עונה עמהם ג"כ ביהל"ו, אבל אם שמע מהש"ץ לבד כשעונה ביהל"ו לא יענה עמו רק יענה אמן על דבריו [א"ר ודה"ח דלא כמ"א]: וכתב בביה"ל שאם אמר הש"צ בלחש ושמעו אותו פחות מתשעה אנשים וענו ברכו ועל ידיהם נשמע הקול לאחרים וענו גם הם ברכו בודאי יחיד השומע להקהל שמברכים אסור לו לענות עמהם ברכו שגם הם ענו שלא כדין כיון שלא שמעו עכ"פ תשעה מהמברך עצמו. על כן אם רואה שהש"ץ אומר בלחש ומשער שבודאי לא שמעו ט' אנשים רק איזה יחידים ועל ידם נשמע להקהל לא יענה אחריהם רק אמן לכו"ע. ובדבר זה נכשלין בעו"ה הרבה אנשים שמברכין על התורה בלחש שאין שומעין ממנו רק אנשים הסמוכין לו העומדים על הבימה ועי"ז נשמע למרחוק לקהל ועונין ביהל"ו ומחטיאין בעצלותן את הרבים. ע"כ. ועיין בהלכה ברורה (אות יב) ובסימן נז (אות ב) ובבירור הלכה שם (אות א). [ויש לעיין אם השומעים עשו שלא כדין במה שענו ברוך ה' המבורך וכו' כיון שלא היו תשעה ששמעו את הש"ץ, א"כ למה יענו שאר הקהל אחריהם אמן. והב"י בסימן קלט הביא את המהר"י אבוהב שדימה מקרה זה לזימון שאם בא ומצאם עונים ברוך שאכלנו משלו עונה אחריהם אמן. עיי"ש. ולכאורה יש לעיין הרי שם העונים לזימון ענו כהוגן לכן עונה אחריהם אמן מה שאין כן כאן שלא היו צריכים השומעים לענות ברוך ה' המבורך שהרי אין שם תשעה שומעים א"כ למה יענה אמן על עניה שאינה כהוגן. וצ"ע].

**שו"ע סימן קמ**

**שאלה לד: עלה לתורה ובירך ונמצא שמקום הקריאה במקום אחר וגללו את הספר למקום הקריאה האם צריך לחזור ולברך שוב.**

**תשובה:** לא צריך לחזור ולברך שספק ברכות להקל.

כתב מרן (סימן קמ סעי' ג) והעולה לקרות בתורה והראו לו מקום שצריך לקרות וברך על התורה והתחיל לקרות או לא התחיל והזכירוהו שפרשה אחרת צריך לקרות וגלל הספר תורה למקום שצריך לקרות בו, יש אומרים שאינו צריך לחזור ולברך ויש אומרים שצריך. וכתב המ"ב (ס"ק ח ט) טעם היש אומרים שלא צריך לחזור ולברך, דמסתמא דעתו על כל פרשיות התורה המונחת לפניו. והיש אומרים שצריך לברך כשקורא את הפרשה הראויה לקרות טעמו, דבודאי לא נתכוין בברכתו רק על הפרשה שהראו לו מקודם וע"כ צריך לברך מחדש על פרשה זו וכתבו האחרונים דנוהגין למעשה כהיש אומרים הזה. ואין נ"מ בין אם המקום שהראו לו מתחלה היה פרשה אחרת לגמרי או אפילו באותו סדר אלא שצריך לגלול ממקום ראשון למקום זה בכל זה צריך לחזור ולברך דבודאי לא היה דעתו בברכתו על מה שאינו מגולה לפניו [ח"א ושארי אחרונים והמקיל שלא לחזור ולברך באם היה המקום שהראו לו באותו סדר של שבוע זו אף שצריך לגלול ממקום למקום אין מוחין בידו דיש לו על מי לסמוך] ואם פרשה זו הראויה לו לקרות היה ג"כ מגולה לפניו בעת שהראו לו המקום הראשון בזה הסכים הט"ז וש"א דא"צ לחזור ולברך דדעתו היה על כל מה שמגולה לפניו ואפילו אם המקום שהראו לו מתחלה היה מסדר שבוע העבר כיון שגם מסדר של שבוע זו מגולה לפניו דעתו על כל מה שמגולה ואין לחלק בין אם הפרשה הראויה היה בעמוד זה או בעמוד השני דמסתמא דעתו על כל מה שפתוח לפניו גם אין חילוק בין אם המקום שהראו לו היה למעלה והמקום הראוי לקרות הוא למטה או שהראו לו למטה והמקום הראוי לקרות היה למעלה בכל ענין א"צ לחזור ולברך כיון שא"צ לגלול אלא שאם הראו לו למטה והמקום הראוי הוא למעלה והוא חוזר למקום הראוי טוב שיקרא עד המקום שהראו לו בתחלה ועוד איזה פסוקים להלן. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות ד) כתב העולה לקרוא בתורה, צריך לראות את המקום שממנו צריך לקרוא, לפני שיברך ברכת אשר בחר בנו וכו', ואם הראו לו מקום אחר בטעות, ובירך אשר בחר בנו, ואחר הברכה נתברר שצריך לקרוא ממקום אחר, אין צריך לחזור ולברך, אפילו אם היו צריכים לגלול את העמוד לצורך הקריאה, דספק ברכות להקל. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה עמוד צז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ח). וכתב שאם הפסיק העולה בדיבור קודם שהתחיל לקרוא צריך לחזור ולברך.

**שו"ע סימן קמא**

**שאלה לה: העולה לתורה שחייב לקרא מהכתב יחד עם השליח ציבור האם צריך להשמיע לאזניו.**

**תשובה**: יקרא בפיו ולא ישמיע לאזניו.

כתב מרן (סימן קמא סעי' ב) לא יקראו שנים אלא העולה קורא ושליח ציבור שותק או שליח ציבור קורא והעולה לא יקרא בקול רם ומכל מקום צריך הוא לקרות עם השליח ציבור כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אלא שצריך לקרות בנחת שלא ישמיע לאזניו. (וכתב הרמ"א ואפילו משמיע לאזניו ליכא למיחש דלא עדיף מתפלה כדלעיל סימן ק''א). וכתב בהלכה ברורה (אות ה) למנהג הספרדים לא ישמיע לאזניו, ולמנהג האשכנזים אם רצה להשמיע לאזניו רשאי, ומכל מקום אף למנהגם עדיף יותר שלא ישמיע לאזניו.

**שאלה לו: באלו אופנים מותר להעלות לתורה שני אחים או בן אחר האב בזה אחר זה ואין לחשוש לעין הרע.**

**תשובה**: באופן שהאחד עולה לספר תורה אחד והשני עולה לס"ת אחר כגון ביו"ט או ר"ח. וכן באופן שהאחד אינו בר מצוה ואפילו באותו ספר.

כתב מרן (סימן קמא סעי' ו) יכולים לקרות ב' אחים זה אחר זה והבן אחר האב ואין מניחים אלא בשביל עין הרע. (וכתב הרמ"א ואפילו אם אחד הוא השביעי ואחד הוא המפטיר לא יקראו השני בשמו משום עין הרע). וכתב המ"ב (ס"ק כ) דוקא בשבת שאין מוציאין ס"ת אחר למפטיר אבל אם מוציאים ס"ת אחר מותר. וכן אם המפטיר אינו בר מצוה מותר. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יג). עוד כתב המ"ב (ס"ק כא) שבמקום שלא נהגו לקרוא העולה בשמו מותרים לעלות בזה אחר זה. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות כא) כתב, גם במקומותינו שאין אנו קוראים בשמו של העולה לתורה, (ומשום שחוששין שמא לא יוכל לעלות לתורה), אפילו הכי אין לקרוא לספר תורה בן אחר אביו, או שני אחים בזה אחר זה, משום עין הרע. שסוף סוף מזכירים את שמותיהם באמירת ''מי שברך'', והכל מכירים בהם. [ילקו''י, שם, עמוד קיז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יב).

**שאלה לז: כשיש לתיבה שני פתחים באיזה פתח יעלה לתיבה ובאיזה ירד.**

**תשובה**: יעלה בפתח הקרוב אליו וירד מהפתח השני שהוא לו בדרך הארוכה עד מקומו. ואם שני הדרכים שוים עולה בפתח שהוא לו בדרך ימין ויורד בפתח שכנגדו.

כתב מרן (סימן קמא סעי' ז) העולה למגדל עולה בפתח שהוא לו בדרך קצרה ממקומו וירד מהמגדל בדרך אחר שהוא לו בדרך ארוכה עד מקומו ואם ב' הדרכים שוים עולה

בפתח שהוא לו בדרך ימין ויורד בפתח שכנגדו. וכתב המ"ב (ס"ק כב) עולה בדרך קצרה משום כבוד הצבור שלא ימתינו עליו הרבה וגם משום כבוד התורה להראות שהיא חביבה עליו וממהר לקרות בה. ויורד בדרך שהיא לו בדרך ארוכה שלא תהא נראה עליו כמשא. וכשהדרכים שווים עולה בפתח שהוא לו בדרך ימין כדאמרינן בעלמא כל פינות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין. וירד בפתח שכנגדו כמו שכתוב ביחזקאל מ"ו לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ו) העולה לתורה ילך אל התיבה בזריזות ובדרך קצרה, ויחזור בדרך ארוכה יותר, ואם שני הדרכים שוים, יעלה לתורה דרך צד ימין. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה עמוד קה]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות טו).

**שו"ע סימן קמב**

**שאלה לח: במקום שאין מי שיודע לקרוא בדקדוק וטעמים כלל, האם יכולים לקרוא בברכה.**

**תשובה**: אם יש מי שילחש לקורא מתוך החומש יקראו בברכות ואם אין יקראו בלא ברכות שספק ברכות להקל.

כתב מרן (סימן קמב סעי' ב) וישוב שיש שם מנין ואין מי שיודע לקרות בתורה כהלכתה בדקדוק ובטעמים אפילו הכי יקראו בתורה בברכה כהלכתה. (ומפטירין בנביא ועיין בסמוך ריש סימן קמ"ג). וכתב המ"ב (ס"ק ז) שמשמע מכמה אחרונים דאפילו אם אין שם מי שיודע כלל ובודאי יטעו גם בכמה טעיות שהענין משתנה עי"ז אפ"ה התירו להם לקרות ובברכה כדי שלא תתבטל הקריאה לגמרי. והפר"ח חולק בזה וכתב דכיון שיטעו בטעיות שמשתנה הענין כמו שבמקום חלב קורא חלב או מזכר לזכר ואין שם יודע שיוכל להחזיר הקורא מטעותו פשיטא שאין מברכין בתורה ואין מפטירין בנביא וע' בפמ"ג שגם הוא מצדד כן ודעתו דיש לקרות בלא ברכה. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ב) כתב שיש לחוש לדברי החולקים ויקראו בתורה בלי ברכות. ע"כ. עוד כתב המ"ב (ס"ק ח) ואם יש שם מי שיודע עכ"פ לקרות הטעמים מתוך החומש יקרא זה מתוך החומש לפני האיש הקורא בס"ת להורות הדרך בנקודות וטעמים כראוי והקורא מתוך החומש לא יקרא בקול רם רק כדי שיהא נשמע להקורא מתוך הס"ת [לבוש וש"פ]. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ג) ישוב שיש שם מנין, ואין שם מי שיודע לקרוא בתורה כהלכתה, בדקדוק ובטעמים, אפילו הכי יקראו בתורה בברכותיה, ויעמוד אחד ליד השליח צבור, וילחש לו מתוך החומש את הנקודות והטעמים. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה עמוד קכד].

**שו"ע סימן קמג**

**שאלה לט: אחר הקריאה בס"ת או באמצע הקריאה נמצא שחסר בו אות או תיבה האם עלתה לו הקריאה.**

**תשובה**: בדיעבד נחשבת הקריאה ואין צריך לחזור עליה. ואם נמצאה הטעות באמצע קריאת העולה יוציאו ספר תורה אחר ויסיים קריאתו בספר תורה הכשר ויברך ברכה אחרונה.

כתב מרן (סימן קמג סעי' ד) אם נמצא טעות בספר תורה בשעת קריאה מוציאין ספר תורה אחרת ומתחילין ממקום שנמצא הטעות ומשלימין הקורים על אותם שקראו במוטעה ואם נמצא טעות באמצע קריאת הקורא גומר קריאתו בספר הכשר ומברך לאחריה ואינו חוזר לברך לפניה. (וכתב הרמ"א בהגה: ואם כבר קראו עמו ג' פסוקים ואפשר להפסיק פוסקים שם ומברך אחריה ומשלימים המנין בספר תורה האחרת שמוציאין). וכתב המ"ב (ס"ק יג) כדי להבין את דברי זה הסעיף אקדים לזה הקדמה קצרה והוא. דהנה דעת רוב הפוסקים דספר תורה שחסר תיבה אחת או אות אחת או שנמצא בה טעות פסולה לקרות בה ולדידהו אם נמצא בה טעות אפילו לאחר שכבר קראו ז' קרואים צריך לחזור לראש בס"ת הכשר ולברך עליה דאותה קריאה ראשונה כמאן דליתא דמיא ודעת מקצת פוסקים דאפילו חסר כמה פסוקים וכ"ש כשנמצא בה טעות בעלמא אף דלא נקראת ס"ת לענין שיקיים בה מ"ע של כתיבת ס"ת מ"מ מותר לקרות בה אם אין לו אחרת. והנה המחבר בסעיף ג' סתם דלכתחלה אין להוציא ס"ת פסולה לברך עליה אפילו במקום שאין לו אחרת אחרי דרוב הפוסקים סוברין דאסור אך אם נמצא הטעות אחר שכבר קראו הסדרא פסק הר"ר יעקב בי רב דלענין דיעבד סומכין על דעת קצת פוסקים הנ"ל שמכשירין לקרות בה ועלתה להם הקריאה ואין צריך להוציא ס"ת אחרת והסכימו עמו האחרונים בזה. וה"ה אם נמצא הטעות בין גברי לגברי ועדיין לא השלימו הז' קרואים לענין מה שכבר קראו סומכין על דעת המקילין הנ"ל שיצאו בדיעבד אך לקרות בה עוד אסור ומוציאין אחרת ומתחילין ממקום שפסקו הקריאה ומשלימין הקרואים עם אותם הראשונים שקראו במוטעת והיינו דגם הם מצטרפין להז' קרואים כיון שהוא בדיעבד וכנ"ל [וכתבו האחרונים דמ"מ אם אפשר טוב יותר שיקראו ז' קרואים בס"ת שהוציאו] וכ"ז אם כבר בירך ברכה אחרונה בפסולה אבל אם באמצע קריאתו מצאו טעות אפילו כבר קראו הרבה פסוקים [וכ"ש כשלא קראו עדיין ג' פסוקים] וגם אפי' גמר קריאתו לגמרי כל שלא בירך עדיין ברכה אחרונה אין לברך ברכה אחרונה על הפסולה דזה הוא לכתחלה אלא יוציאו אחרת ויקראו שם

ג' פסוקים ויברך שם ברכה אחרונה לבד זהו שיטת מהר"י בי רב שהעתיקו המחבר בסעיף זה.

ודעת המרדכי שאם כבר קראו ג' פסוקים ואפשר להפסיק שם שאינו ב' פסוקים סמוך לפרשה פוסקים שם ומברך ברכה אחרונה ומוציאין אחרת לעלות שמה יתר הקרואים ואם עדיין לא קרא ג"פ או שקרא ג"פ אלא שנשאר רק ב"פ סמוך לפרשה שאי אפשר להפסיק שם יקרא הטעות בע"פ ויגמור קריאתו בפסולה ויברך ברכה אחרונה ואח"כ יוציא אחרת [וכן אם הוא בר"ח וכיוצא שצריך להשלים הפרשה לחובת היום ואין להוסיף על הקרואים וא"כ כשהטעות בקריאת הרביעי א"א להפסיק שמה לברך ברכה אחרונה שא"כ יצטרך להוסיף על מנין הקרואים וכיון שא"א להפסיק שמה יגמור הקריאה בספר הפסול ויברך ברכה אחרונה] והרמ"א בהג"ה עשה כעין הכרעה ביניהם והוא דאם לא קרא עדיין רק שני פסוקים או אפילו קרא ג"פ אך שא"א להפסיק שם כגון שהוא ב"פ סמוך לפרשה וכיו"ב לא יברך ברכה אחרונה אלא יוציא אחרת ויגמור קריאתו שמה ויברך ברכה אחרונה וכדעת המחבר אבל אם כבר קרא ג"פ והוא במקום שאפשר להפסיק שם דעתו כהמרדכי דיברך ברכה אחרונה על הפסולה ואח"כ יוציא אחרת. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות י) אם נמצא טעות בספר תורה באמצע קריאת התורה, מפסיקים הקריאה ומוציאין ספר תורה אחר, ואין מחזירין את הספר תורה הפסול מיד לארון הקודש, אלא מניחים אותו בתיבה כשהוא סגור, עד לסיום הקריאה. והקורא בתורה מתחיל ממקום שנמצא הטעות, ויקרא בספר תורה הכשר לפחות שלשה פסוקים, קודם שיברך העולה ברכה אחרונה. ואין העולה חוזר לברך ברכה ראשונה, כי ברכה ראשונה שבירך על הספר תורה הפסול, עלתה לו בדיעבד. וכשמוציאים ספר תורה אחר באמצע הקריאה, על העולה שבירך באותה קריאה לשתוק ולא להפסיק בדיבור עד סיום הקריאה בספר תורה הכשר. ומשלימים שבעה עולים על אותם שקראו בספר תורה המוטעה, בצירוף הראשונים, ואין צריך לקרוא שוב שבעה עולים לספר תורה הכשר. [ילקו"י, הל' קריאה"ת עמוד קמז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יא) וכתב וטוב להחמיר להעלות שבעה עולים בספר השני.

**שאלה מ: מנין שאין בהם מי שיודע לקרוא כלל מלבד השליח ציבור כיצד ינהג השליח ציבור.**

**תשובה**: לדעת מרן יקרא הש"צ בעצמו כמניין העולים באותו יום ומברך לפני ואחרי בכל עליה.

כתב מרן (סימן קמג סעי' ה) בית הכנסת שאין בהם מי שיודע לקרות אלא אחד יברך ויקרא קצת פסוקים ויברך לאחריהם וחוזר לברך תחלה וקורא קצת פסוקים ומברך לאחריהם וכן יעשה כמה פעמים כמספר העולים של אותו היום. וכתב המ"ב (ס"ק לג) שאינם יודעים לקרות אחרי הש"ץ מלה במלה מתוך הכתב, והמחבר אזיל לטעמיה בסימן קל"ט ס"ב דכתב שם דבאופן זה לא יעלה. אכן לפי מה שכתב הרמ"א שם בסעי' ה' דאנו קוראים אפילו לע"ה ואפילו אינו יכול לקרות אחרי המקרא וכמו שכתבנו שם במ"ב וא"כ ישתנה האי דינא דלדידן לעולם צריך לקרות שבעה קרואים ויברכו, והש"ץ יוציאם בקריאתו. וכן משמע בביאור הגר"א שם בס"ד ד"ה ומהרי"ל כדברינו. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כד) [ומה שכתב שם "שאין בהם מי שיודע לקרוא בתורה אחר השליח ציבור מתוך הכתב אלא אחד". ומשמע מלשונו שיש שניים שיודעים לקרוא גם העולה וגם הש"צ. ולא משמע כן לשון מרן שכתב שאין בהם מי שיודע לקרות אלא אחד. משמע שמלבד הש"צ אין מי שיודע לקרוא].

**שו"ע סימן קמד**

**שאלה מא: כשראש חודש חל בשבת ויום ראשון איזה הפטרה קוראים בשבת.**

**תשובה:** מפטירים השמים כסאי, ופסוק ראשון ואחרון מהפטרת ויואמר לו יהונתן מחר חודש.

כתב מרן (סימן קמד סעי' ב) נוהגין בשבת שיש בו חתן לומר אחר הפטרת (הפטרה יש אומרים שהוא מלשון אין מפטירין אחר הפסח שענינו סילוק כלומר סילוק תפלת שחרית) השבוע שנים או שלשה פסוקים מהפטרת שוש אשיש. וכשחל ראש חודש בשבת וביום א' אחר שמפטירין ההפטרה בשבת אומרים פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפטרת ויאמר לו יהונתן מחר חודש ואין למחות בידם. (וכתב הרמ"א ועיין לקמן סימן תכ"ה סעי' ג' ובסוף סימן תכ"ח האיך נוהגין). וכתב המ"ב (ס"ק יא) שאומרים פסוק ראשון ופסוק אחרון לזכר שלמחר הוא ר"ח. ע"כ. ובסימן תכה (סעי' ב) כתב מרן ראש חדש שחל להיות באחד בשבת מפטירין בשבת שלפניו ויאמר לו יהונתן מחר חדש. (וכתב הרמ"א ואין דוחין עניה סוערה ולא שמעו משום מחר חדש). ואם ראש חדש שני ימים שבת ויום ראשון מפטירין השמים כסאי ונוהגים לומר אחר כך פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפטרת ויאמר לו יהונתן לזכר שמחר גם כן הוא ראש חודש. (וכתב הרמ"א בהגה: ויש אומרים שאין להפסיק מנביא לנביא ואין אומרים רק הפטרת ראש חודש וכן נוהגין. אבל אם ההפטרה באותו נביא עושין כן וכן אם היה חתונה בראש חודש

או בשאר שבתות שאין דוחין ההפטרה). וכ"כ בהלכה ברורה (אות ד) וכתב שמנהג האשכנזים שלא לומר פסוקים מהפטרת מחר חודש כלל, ובכל מקום יעשו כמנהגם.

**שו"ע סימן קמה**

**שאלה מב: הנוהגים לתרגם קריאת התורה לארמית האם קטן יכול לתרגם.**

**תשובה:** בזמן הזה שלא מבינים לשון ארמית לא נהגו לתרגם. והתימנים שנהגו לתרגם יכולים לתרגם על ידי קטן כשגדול קורא בתורה, אבל לא יתרגם גדול כשהקטן קורא בתורה, שאין זה מכבודו של הגדול לתרגם את הקטן.

כתב מרן (סימן קמה סעי' ב) קטן מתרגם על ידי גדול אבל אינו כבוד לגדול שיתרגם על ידי קטן. עוד כתב (סעי' ג) האידנא לא נהגו לתרגם משום דמה תועלת בתרגום כיון שאין מבינים אותו. וכתב המ"ב (ס"ק ד) שאין לומר שנלמד מהם לפרש גם אנחנו לעם בלשון שיבינו, דשאני תרגום שנתקן ברוח הקודש [טור]. ועיין במגן גבורים שהביא בשם תשב"ץ שגם עתה רשות לתרגם בלשון תרגום אף שאין מבינים אותו משום שנתקן ברוח הקודש אלא שאין התרגום מעכב. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ח) קהלות שנהגו שאחר שהעולה מברך ברכה אחרונה עומד הרב ומפרש את הפסוקים בלשון שהקהל מבין, בין גברא לגברא, יש להם על מה שיסמוכו במנהגם זה, שדוקא לעשות תקנה בדרך של חיוב ולתרגם את הפרשה בתרגום אונקלוס, בזה לא רצו חז"ל להנהיג כן, מה שאין כן באופן זה. ובעת שהרב מפרש הפסוקים נכון שיסגרו את הספר תורה, ולא יסתפקו בהנחת מטפחת על כתב הספר תורה. [ילקוט יוסף, חלק ב', ספר על הלכות קריאת התורה ובית הכנסת, עמוד קצה]. ע"כ. [ומה שכתב לא רצו חז"ל להנהיג כן, לא תדוק מינא שאסור לתרגם לארמית, דהתשב"ץ הנ"ל כתב שגם עתה רשות לתרגם בלשון תרגום. ואולי צ"ל ולתרגם את הפרשה שלא בתרגום אונקלוס בזה לא רצו חז"ל להנהיג כן וכו']. וכתב בהלכה ברורה (אות א) שמנהג קהלות יוצאי תימן לתרגם קריאת התורה לארמית גם בזמן הזה.

**שו"ע סימן קמו**

**שאלה מג: באלו תנאים יש להתיר לצאת מביהכנ"ס באמצע קריאת התורה.**

**תשובה:** אם יש עשרה בביהכנ"ס חוץ ממנו, וכבר שמע קריאת התורה, מותר לצאת בין גברא לגברא כשהוא לצורך. וכן אם לא שמע קריאת התורה ויוצא על דעת לחזור מיד מותר לו לצאת בין גברא לגברא לצורך.

כתב מרן (סימן קמו סעי' א) אסור לצאת ולהניח ספר תורה כשהוא פתוח אבל בין גברא לגברא שפיר דמי. וכתב המ"ב (ס"ק ב ג) מותר לצאת בין גברא לגברא דוקא

כשנשארו עשרה בביהכ"נ. ובאופן שכבר שמע קה"ת, או שדעתו לבוא מיד וגם זה אינו מותר כ"א כשהוא לצורך גדול. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות ג) כתב אסור לאדם לצאת מבית הכנסת בעת שהספר תורה פתוח ובאמצע הקריאה, משום שנאמר ועוזבי ה' יכלו. ומכל מקום בין גברא לגברא, ויש שם עשרה בלעדיו, מותר לצאת. ובפרט אם הוא נצרך לצאת. ואף שהפסיד חלק מהקריאה, אינו חייב לילך לבית כנסת אחר לשמוע את מה שחיסר בקריאת הפרשה, שלא היתה תקנת הנביאים לקרות בתורה אלא בצבור, ולא הטילו חובת הקריאה על כל יחיד ויחיד, וכל שקראו בצבור סדרו של יום אפילו אם כמה יחידים לא שמעו קריאת ספר תורה, נתקיימה תקנת הנביאים. ורק קריאת שנים מקרא וא' תרגום היא חובה על כל יחיד ויחיד. [ילקוט יוסף, הלכות קריאת התורה עמוד קצא. וראה עוד בהוספות ומילואים שבמהדורת תשס"ד, עמוד שפז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א) ויש אומרים שהרוצה להקל לצאת מבית הכנסת בשעת קריאת התורה בין עולה לעולה אפילו שלא במקום צורך גדול ואפילו שעדיין לא שמע את קריאת התורה יש לו על מה שיסמוך רק שלא יעשה כן בקביעות.

**שאלה מד: האם מותר להורות הלכה או לפרש איזה דבר תורה בין גברא לגברא.**

**תשובה**: מותר להורות הלכה בקצרה. אבל לפרש דבר תורה לאחרים אסור, שמא ימשך. כתב מרן (קמו סעי' ב) כיון שהתחיל הקורא לקרות בספר תורה אסור לספר אפילו בדברי תורה אפילו בין גברא לגברא ואפילו אם השלים הוא הפרשה. ויש מתירים לגרוס (פירוש ללמוד) בלחש. ויש אומרים שאם יש י' דצייתי (פירוש המשימין לבם) לספר תורה מותר לספר (בדברי תורה). ויש מתירים למי שתורתו אומנתו. ויש מתירים למי שקודם שנפתח ספר תורה מחזיר פניו ומראה עצמו שאינו רוצה לשמוע ספר תורה אלא לקרות ומתחיל לקרות. ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה שרי. וכל זה אינו ענין לפרשת זכור ופרשת פרה שהם בעשרה מדאורייתא שצריך לכוין ולשומעם מפי הקורא והנכון שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדבריו לכוין דעתו ולשומעם מפי הקורא. וכתב המ"ב (ס"ק ו) אפילו בין גברא לגברא אסור ללמוד שמא ימשך הלמוד בעת הקריאה. והבי"ח מיקל בלמוד בין גברא לגברא. ובא"ר מצדד שעם אחרים אין להקל שמא ימשך [ובבינו לבין עצמו המיקל ללמוד אז אין למחות בידו]. אך להורות אז הוראה לפי שעה אין להחמיר דלא שכיח כ"כ בזה שמא ימשך. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) כיון שהתחיל הקורא לקרוא בספר תורה, אסור לספר בקול רם, אפילו בד"ת, ואפילו בין גברא לגברא נכון להחמיר שלא יקרא בקול רם. אבל לגרוס וללמוד בלחש מותר. וכל שכן אם יש עשרה המקשיבים לקריאת התורה, וכל שכן במי שתורתו אומנותו.

וכן אם קודם שנפתח הספר תורה מחזיר פניו ומראה עצמו שאינו רוצה לשמוע קריאת התורה, מותר. ומכל מקום הנכון הוא שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדבריו לכוין דעתו ולשמוע קריאת התורה מהש"צ. [ילקו"י שם, עמוד קפח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ג) שמעיקר הדין מותר ללמוד כפי כל אחד מהדעות שכתב מרן. וכתב המ"ב (ס"ק ט) מי שתורתו אומנתו היינו שאינו מבטל שום שעה מלמודו. ועי' בא"ר שהביא בשם כמה ראשונים דהשתא אין לנו תורתו אומנתו לענין זה.

**שאלה מה: האם מותר לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה.**

**תשובה**: מעיקר הדין מותר, והמדקדק בדבריו ישמע קריאת התורה מפי הקורא.

כתב מרן (סימן קמו סעי' ב) ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה שרי וכו', והנכון שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדבריו לכוין דעתו ולשומעם מפי הקורא. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב). ובסימן רפה (אות יא) כתב אם השליח צבור מאריך בטעמים בקריאתו בתורה באופן שיכול היחיד להספיק לקרוא אז שנים מקרא ואחד תרגום, בעת קריאת התורה, רשאי לעשות כן, ויוצא ידי חובה. אף על פי שבעת שקורא שנים מקרא ואחד תרגום לעצמו, אינו מאזין לקריאת הפרשת על ידי השליח צבור. חוץ מקריאת פרשת זכור ופרשת פרה שחייב להאזין לקריאתן מפי השליח צבור בספר התורה. וכל זה כשקורא הפרשה בלחש, ויש עשרה בלעדיו המקשיבים לשליח צבור, או שקודם קריאת התורה היסב פניו לצד והתחיל לקרוא. ומכל מקום הנכון הוא שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדרכיו לכוין דעתו ולשמוע קריאת התורה מפי השליח צבור. [ילקו"י שם עמ' שסא] ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ג) כתב שמותר מעיקר הדין לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום אבל נכון יותר לכל אדם שיאזין לקריאת השליח ציבור. ע"כ. והמ"ב (ס"ק טו) כתב שהפר"ח כתב דמעיקר הדין הוא שאסור לעסוק בשום דבר ואפילו בשמו"ת בשעת הקריאה ואפי' איכא עשרה דצייתי זולתו. וכן הביא מ"א בשם של"ה שמחמיר בזה אלא צריך לשתוק ולשמוע הקריאה מפי הש"ץ. וכן דעת הגר"א במעשה רב. [ומ"מ לקרות שמו"ת או עם פירש"י בין גברא לגברא מותר אפילו לדעה זו]. והמ"א הביא בשם מטה משה דנכון לקרות בלחש מלה במלה עם הש"ץ דבלא זה א"א לכוין ולשמוע, וכ"כ כמה אחרונים.

**שו"ע סימן קמז**

**שאלה מו: האם מותר לאחוז ספר תורה בלא מטפחת.**

**תשובה**: אסור לאחוז ספר תורה בלא מטפחת, שכל האוחז ספר תורה ערום בלי מטפחת אינו מקבל שכר על אותה מצוה שעשה בעת אחיזתו, אם זו קריאה, או גלילה .

כתב מרן (סימן קמז סעי' א) אסור לאחוז ספר תורה ערום בלא מטפחת. (וכתב הרמ"א בהגה: ויש אומרים דהוא הדין שאר כתבי קודש, ולא נהגו כן, וטוב להחמיר אם לא נטל ידיו. ובספר תורה אפילו בכהאי גוונא אסור). וכתב המ"ב (ס"ק א) בגמרא שבת יד. אמרינן דעבור זה נקבר ערום ממצוה זו דהיינו שאין לו שכר של אותה מצוה. והכונה שאם אחז וקרא בו אין לו שכר מקריאה וכן אם אחזו לגוללו או להגיהו. ואפילו נגיעה בעלמא בידו לס"ת ערום אסור. וכ"ז דוקא כשאין צורך אבל כשיש צורך לתיקון הס"ת לתפור קצת ולדבק בדבק מטלית וכדומה היכא דלא אפשר רשאי [פמ"ג] ומ"מ טוב שיטול ידיו תחלה, אבל כשאין צורך אפילו בנטילת ידים יש להחמיר כמו שמסיים הרמ"א. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) אסור לאחוז בספר תורה בגוף הקלף או הגויל בלי מטפחת, בין כשגולל את הספר תורה בעת קריאת התורה בצבור, ובין כשגולל הספר תורה בינו לבין עצמו, והחמירו חכמים הרבה מאד בזה, ואמרו, שכל האוחז ספר תורה ערום בלי מטפחת נקבר ערום בלא אותה מצוה שעשה בעת אחיזתו, אם זו קריאה, או גלילה, וצריך להזהר מאד בזה. ולכן מנהגינו להניח מפה על הספר תורה, כדי שלא לאחוז בידים את גוף הספר תורה בעת שמברך, אלא בהפסק מטפחת. וכן נהגו בכמה בתי כנסת מקדמת דנא. וגם כשרוצה לגלול הספר תורה באמצע הקריאה, כדי להמשיך לקרוא בעמוד הבא, לא יגלול אלא במטפחת. [ילקוט יוסף, חלק ב', ספר על הלכות קריאת התורה ובית הכנסת, עמוד רא, ובהוספות ומילואים שבמהדורת תשס"ד, עמוד שפט]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א).

**שו"ע סימן קמח**

**שאלה מז: מקום שנוהגים לפרוש מפה על התיבה לכבוד הספר תורה, האם יכול לקפל את המפה קודם שמחזיר את הס"ת למקומו.**

**תשובה**: יקפל את המפה אחר שהחזיר את הספר תורה למקומו. ולא יקפל את המפה לפני שהחזיר את הספר תורה כדי שלא יהיה טורח ציבור, שהרי אין הציבור רשאים לצאת מבית הכנסת כל עוד שלא החזירו את הס"ת למקומו.

כתב מרן (סימן קמח סעי' א) אין שליח ציבור רשאי להפשיט התיבה בצבור כל זמן שהם בבית הכנסת. ע"כ. וכתב הטור פירש רש"י שהיו רגילים להביא ספר תורה מבית אחר שהוא משתמר בו לבית הכנסת ופורשים בגדים נאים סביב התיבה ומניחים אותה על התיבה וכשיוצאים משם ונוטלים ספר תורה ליתנו בבית שמשתמר בו לא יפשיט התיבה בפני הציבור שטורח ציבור הוא להתעכב שם עם הספר תורה אלא מוליך ספר תורה והעם יוצאים אחריו ואח"כ בא ומפשיט את התיבה.

**שו"ע סימן קמט**

**שאלה מח: האם מותר ליחיד לצאת מביהכנ"ס לפני שיכניסו את הס"ת להיכל.**

**תשובה:** אסור לאדם לצאת מבית הכנסת לפני קדושת ובא לציון, אלא אם כן היא שעת הדחק. ואם צריך לצאת אחר קדושת ובא לציון ועדיין הספר תורה לא הוצנע בהיכל, יכול לצאת, ובתנאי שישארו רוב הציבור.

עיין לעיל בסימן קלב (בתשובה יז) שלא יצא קודם קדושת ובא לציון. ובסימן קמט (סעי' א) כתב מרן אין הצבור רשאים לצאת מבית הכנסת עד שיצניעו ספר תורה. ע"כ. (וכתב הרמ"א בהגה: מיהו אם אינם יוצאים רק יחיד לית לן בה). וכתב המ"ב (ס"ק ב) גם שנים או שלושה יכולים לצאת, והטעם, שיש כבוד לספר תורה כיון שעדין רוב הציבור שם. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) אין הצבור רשאים לצאת מבית הכנסת עד שיצניעו את הספר תורה במקומו הראוי לו. [ילקוט יוסף, חלק ב', ספר על הלכות קריאת התורה ובית הכנסת, עמוד רג].ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ב).

## הלכות בית הכנסת

**שו"ע סימן קנ**

**שאלה מט: ציבור המתפללים בבית כנסת אחת, האם מותר לחלק מהם להתחלק ולבנות להם בית כנסת בפני עצמם.**

**תשובה:** אם הבית כנסת מכילה את כולם אסורים להיפרד. אבל אם הם תמיד בקטטות ומחלוקת טוב שיתפללו כל כת בפני עצמה והוא הרע במיעוטו.

כתב המ"ב (סימן קנ ס"ק ב) כתב מ"א ס"ס קנ"ד בשם הריב"ש [והובא בחו"מ ס"ס קס"ב ברמ"א] המעכב לבנות ביהכ"נ אפילו יש ביהכ"נ אחרת בעיר מונע הוא רבים מלעשות מצוה ומסיק שם דאם הביהכ"נ מכילה אותם אז אדרבה אסורים להפרד ועיין בת' רדב"ז ח"ג סי' תע"ב שהאריך בדינים אלו ובסוף דבריו כתב וכ"ז בזמן שכולם לב אחד הוא שקילוסן עולה יפה אבל אם חלק לבם יותר טוב הוא שיתפללו כל כת בפני עצמה וכו' ולא תטעה בדברי לומר שאני סובר שהחלוקה טובה ח"ו דהא קרא כתיב חבור עצבים אפרים הנח לו חלק לבם עתה יאשמו וגו' אלא צריך להשתדל שיהיו לב אחד לאביהם שבשמים ואם א"א אלא שתמיד הם מתקוטטים והם במחלוקת דחה הרע במיעוטו עכ"ל שם בתשובה. ועי' בפ"ת חו"מ סי' קס"ב מה שהאריך בענינים אלה. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ד) שפעמים כשהם נפרדים נגרמת מחלוקת ופירוד לבבות, ופעמים להיפך,

כשהם יחד יש מחלוקת ומחמת הפרידה נמנעת המחלוקת. ובל אופן ישאלו לת"ח ודעת תורה ויעשו ככל אשר יורה להם.

**שאלה נ: האם מותר לבנות בזמנינו בית יותר גבוה מבית הכנסת במושב או בעיר.**

**תשובה**: בעיר שבונים בנינים רבי קומות ובכל קומה גר דייר בפני עצמו, או אפילו בונה דירה פרטית אבל יש כבר בנינים שהם גבוהים יותר מבית הכנסת, ראוי לכתחילה ליזהר בזה ובדיעבד מותר. אבל כשאין שם בנינים שיותר גבוהים מבית הכנסת ובונה בית פרטי, כגון במושב, אין להתיר לעשות כן.

כתב מרן (סימן קנ סעי' ב) אין בונים בית כנסת אלא בגובהה של עיר ומגביהין אותו עד שיהיה גבוהה מכל בתי העיר שמשתמשים בהם לאפוקי בירניות ומגדלים שאין משתמשים בהם. וכתב המ"ב (ס"ק ה) ויש מקומות שאין נזהרין בזה וכתבו האחרונים שהטעם דכיון דיש שם הרבה בתי גויים שגבוהים מביהכ"נ א"כ בלאו הכי ליכא הכירא לביהכ"נ. ומ"מ ראוי לכתחלה ליזהר בזה בכל מה דאפשר כי בגמרא החמירו מאד ע"ז עי"ש וכן כתב בש"ת. ע"כ. משמע מדבריו שבמקום שהבית הכנסת הוא גבוה מכל הבתים, כגון במושבים, אסור מדינא לבנות בית יותר גבוה. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) כתב המקילים כיום לבנות בנינים גבוהים יותר מבית הכנסת, יש להם אילן גדול לסמוך עליו, ובפרט כשקיימת צפיפות, ובמקום מצות ישוב ארץ ישראל, שיש להקל בזה יותר. וכן המנהג. [ילקוט יוסף, חלק ב', ספר על הלכות קס"ת וביהכ"נ, עמוד ריט, שו"ת יביע אומר חלק ו' סימן כו אות ג-ה]. ע"כ. [ובספר מנחת שי כ' שהאילן גדול שכתב הילקו"י שאפשר לסמוך עליו, הוא המאירי שכתב שכל שלא בונים דרך שררה אלא להרבות בדיורין ועליות מותר. אולם לדעת הרא"ש ור"ת שאוסרים גם בעליה שאפשר לגור בה כל שהיא גבוהה מבית הכנסת, משמע דלית להם היתר זה. ואפשר שלא התיר בילקו"י רק בבנין רב קומות, שנחשב כאילו יש כמה בתים זה על גב זה ובכל בית שייך לאדם אחר, לכן כל דייר בפני עצמו אין גגו עובר את בית הכנסת. אבל בבית פרטי של אדם אחד יש להקפיד שלא יעבור את בית הכנסת, אם אין בלאו הכי בתים גבוהים יותר מבית הכנסת]. ובהלכה ברורה (אות י) כתב פשט המנהג להקל לבנות בתים גבוהים יותר מבית הכנסת, ואף בארץ ישראל שרוב רובם של הדרים בהם הם יהודים, נהגו להקל בזה, ויש לישב מנהגם בדוחק, ובמקום שאפשר הדבר להחמיר בזה ראוי לעשות כן.

**שאלה נא: הבונה בית ליד חלון בית הכנסת כמה צריך להרחיק.**

**תשובה**: אם הבית יגרום להחשכת בית הכנסת צריך להרחיק לפחות שמונה אמות (8 אמות כפול 48 ס"מ הם 3.84 מטר) ואם בבית הכנסת לא משתמשים לאור החלונות ירחיק ארבע אמות, וכן מחלון עזרת נשים ירחיק ארבע אמות.

כתב מרן (סימן קנ סעי' ד) הבונה כנגד חלון בית הכנסת אין מספיק לו בהרחקת ארבע אמות לפי שהוא צריך אור גדול. וכתב המ"ב (ס"ק ט) אין מספיק לו בהרחקת ארבע אמות ר"ל דאלו בנה כותל ברשותו נגד חלונו של חבירו דינא הוא דצריך להרחיק ד"א כדי שלא יאפיל את חלונו ודי אבל בביהכ"נ דצריך אור גדול מהני החזקת חלונות שיש להם מכבר שיהיה צריך להרחיק יותר ולא נתבאר כמה יותר ועכ"פ בשמונה אמות ודאי סגי ועיין בש"ת בשם הנו"ב. ועיין בפמ"ג שמסתפק לענין עזרה ועזרת נשים אם גם שם לא סגי בד"א. ולדעתי נראה דהבו דלא לוסיף עלה דבלא"ה גם עיקר דינא דהמחבר אינו ברור עיין בחידושי רע"א. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יא) וכתב עוד אם החלונות של בית הכנסת גדולים ביותר, שאף אם בונה כנגדן נשאר אור גדול בבית הכנסת די שירחיק אפילו פחות משמונה אמות והכל לפי ראות עיני הרבנים. וכן אם בא לבית הכנסת אור ממקום אחר ואינם צריכים לאור החלונות די בהרחקת ארבע אמות. ובחלונות עזרת הנשים אין צריך להרחיק יותר מארבע אמות.

**שו"ע סימן קנא**

**שאלה נב: האם מותר לדבר בבית הכנסת או ביהמ"ד שיחת חולין שהיא לצורך פרנסה.**

**תשובה**: אסור לדבר גם לצורך פרנסה.

כתב מרן (סימן קנא סעי' א) בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהם קלות ראש כגון: שחוק והתול ושיחה בטילה. ואין אוכלים ושותים בהם ולא מתקשטין בהם ולא מטיילין בהם ולא נכנסים בהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. וכתב המ"ב (ס"ק ב) היינו אפילו שיחת חולין שהיא לצורך פרנסה דבחוץ שרי, בביהכ"נ אסור. ובפרט שיחה בטלה לגמרי דבודאי שראוי למנוע תמיד מזה [פמ"ג]. ובזוה"ק פ' ויקהל הפליג מאד בגודל העון הזה וכ"ש שיש ליזהר בביהכ"נ וביהמ"ד מעון דבורים אסורים כגון לשה"ר ורכילות ומחלוקת וקטטות, כי מלבד שהם עונות חמורים מאד עוד יגדל העון יותר במקום קדוש כי הוא מזלזל בכבוד השכינה ואינו דומה החוטא בינו לבין עצמו לחוטא בפלטין של מלך לפני המלך. ועוד תגדל הרעה בזה שהוא מכשיל גם את הרבים בעונות החמורות הנ"ל כי האי תגרא דמיא לבדקא דמיא, ומתחלה הותחל העון באיזה אנשים ולבסוף יתלקטו ויתחברו חבורות חבורות לריב איש ברעהו עד שנעשה כל הביהכ"נ כמדורה גדולה, ובעו"ה באין מזה כמה פעמים לידי חרפות וגידופין והלבנת פנים ברבים

[וגם פעמים רבות בפני הס"ת שזה ג"כ עון חמור בפני עצמו כי אפילו המבזה חבירו בפני ת"ח אחז"ל [סנהד' פרק חלק] שהוא אפיקורוס ואין לו חלק לעוה"ב וכ"ש למבזה חבירו בפני הס"ת וכבוד השכינה, וכמו שכתב כעין זה בתשובת מהרי"ו סימן קנ"ב עי"ש] ולידי הכאות ומלשינות, וגודל חילול שם שמים בין האומות. ומי גרם לכל זה אם לא הראשון שהתחיל בעבירה תחלה ובודאי לע"ל יטול שכר כנגד כולם. ע"כ הירא וחרד לדבר ה' ישים תמיד עיניו ולבו לזה שלא לדבר שום דברים בטלים בביהכ"נ וביהמ"ד והמקום הזה יהיה מיוחד אצלו רק לתורה ולתפלה. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) כתב בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגים בהם שחוק וקלות ראש, ואותם הנוהגים שם שחוק וקלות ראש עליהם נאמר, מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי. ואסור לדבר שיחה בטלה בבית הכנסת. וחובה קדושה להשמר ביתר שאת וביתר עוז באיסור זה, שבעוונותינו הרבים נעשה כהיתר אצל הרבה בני אדם. וחובה קדושה על שומרי משמרת הקודש להוכיח ולהזהיר בנועם על כך. ובזוהר הקדוש הפליג מאד בעונש המדבר דברים בטלים בבית הכנסת, עד שאמרו שם שאין לו חלק באל-הי ישראל. [ילקוט יוסף, ספר על הלכות קריאת התורה ובית הכנסת, עמוד רלו]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ב).

**שאלה נג: הרוצה לקרוא לחברו הנמצא בביהכנ"ס כיצד ינהג.**

**תשובה**: יכנס ויקרא איזה פסוק, או שיאמר דבר הלכה, ואם לא יודע לקרוא ישמע דבר הלכה, או יעצור אחר כניסתו לבית הכנסת למשך כשניה לפחות, ואחר כך יקרא לחבירו.

כתב מרן (סימן קנא סעי' א) ואם צריך ליכנס בהם לצרכו כגון לקרוא לאדם יכנס ויקרא מעט או יאמר דבר שמועה ואחר כך יקראנו, כדי שלא יהא נראה כאילו נכנס לצרכו. ואם אינו יודע לא לקרות ולא לשנות, יאמר לאחד מהתינוקות קרא לי פסוק שאתה קורא בו. או ישהא מעט ואחר כך יצא שהישיבה בהם מצוה שנאמר אשרי יושבי ביתך. (ושיעור הישיבה כדי הילוך ב' פתחים לדעת היש מפרשים בסימן צ' סוף סעי' כ'). וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות כ) אין נכנסים לבית הכנסת ולבית המדרש אלא לצורך מצוה, כגון תפלה או תורה וכדומה. ואם צריך לקרוא לאדם שנמצא בבית הכנסת, יכנס ויקרא איזה פסוק, או שיאמר דבר הלכה, או שישמע דבר הלכה, או שישהה מעט בבית הכנסת, ואחר כך יקרא לחבירו. [ילקו"י חלק ב' שם, עמוד רנ]. וכתב המ"ב (ס"ק יג) כדי הילוך ב' פתחים היינו שישהא שיעור הילוך שני פתחים דהיינו ח' טפחים. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כא) וכתב שאינו צריך לשבת ממש ודי בכך שישהה מעט שיעור כדי הילוך שני פתחים שהוא פחות משניה.

**שו"ע סימן קנב**

**שאלה נד: האם מותר לסתור בית כנסת או בית מדרש כדי לבנות במקומו חדש.**

**תשובה:** אסור לסתור בית כנסת או בית מדרש כדי לבנות במקומו חדש אפילו גדול ומפואר יותר, אלא אם כן הוא מבנה המסוכן להתמוטט.

כתב מרן בסימן (קנב סעי' א) אין סותרין בית הכנסת כדי לבנות בית הכנסת אחר שמא יארע להם אונס שלא יבנו האחר אלא בונים האחר תחלה ואחר כך סותרים הישן (ואפילו לא רצו לסתור רק מחיצה אחת להרחיבו נמי דינא הכי). והני מילי שהיה הראשון חזק אבל אם חרבו יסודותיו או נטו כתליו ליפול סותרים אותו מיד ומתחילין לבנות במהרה ביום ובלילה שמא תדחק השעה וישאר חרב. וכתב המ"ב (ס"ק ב) אפילו אם סותרו כדי לבנות אחר במקומו או במקום אחר דאסור. ואפילו אם דעתו לבנותו עתה בגודל פאר ויופי. ע"כ. עוד כתב במ"ב (ס"ק ה) כיון שטעם האיסור משום פשיעותא שלא יבנו האחר, לכן אפילו שיש להם מקום אחר להתפלל בו אסור להרוס הישן קודם שבנו החדש. ואם יש להם מקום אחר שהוא בית הכנסת קבוע שיכול להכיל את כל המתפללים שלדעת הר"ן הנ"ל מותר לסתור קודם שיבנו, נחלקו בזה הט"ז והמ"א. הט"ז מתיר, והמ"א אוסר. ובביה"ל (ד"ה שלא יבנו) מצדד להתיר כדעת הט"ז כיון שהאיסור לסתור הוא רק מדרבנן שמא יפשעו ולא יבנו. ועוד שהרבה ראשונים סוברים כהר"ן והם הרמב"ן והאשכול והרשב"א והנמוקי יוסף והתוס' והאגודה והמאירי. [וכ"פ בהלכה ברורה אות א. ועיין במנחת שי שכ' להעיר על דבריו שפשטות הבנת הב"י יש כאן מחלוקת הראשונים מה הפשט פשיעותא שלדעת הרי"ף הרמב"ם והרא"ש ורבנו ירוחם שמא יפשע ולא יבנה בית הכנסת כלל, ומה יתן ומה יוסיף אם יש בית כנסת קבוע שיכולים להתפלל בו, והוא חיסר בית הכנסת ולא בנה אחר תחתיו, ונמצא שעבר על לא תעשו כן. ולדעת הר"ן והרשב"א והנמוקי יוסף לא חיישינן להכי כלל, ואם יש בית כנסת קבוע ולא יפסידו תפילה במקום קבוע אף שיתארך זמן הבניה מותר להרוס קודם שבנה. ומרן בשו"ע סתם לאסור לסתור בית הכנסת קודם שיבנו אחר ולא חילק בין יש להם בית הכנסת אחר קבוע ובין אין להם משמע דלא פוסק כדעת הר"ן ודעימה].

**שו"ע סימן קנג**

**שאלה נה: גבו כסף לקנית ס"ת ואחר שקנו נשאר מעט כסף כיצד נוהגים עם הנותר.**

**תשובה:** מותר לקנות בעודף מה שירצו ובלבד שיהיה לצרכי ציבור. כיון שאין קדושת ספר תורה על הכסף, וגם נתקימה דעתם של התורמים בקנית הספר תורה.

כתב מרן (סימן קנג סעי' ה) אם גבו מעות לבנות בית הכנסת או בית המדרש או לקנות תיבה או מטפחת או ספר תורה ורצו לשנותו מלצורך מה שגבו אותם אין משנין אלא מקדושה קלה לחמורה אבל אם עשו בהם הדבר שגבו אותם בשבילו משנין המותר לכל מה שירצו ואם כשגבו המעות התנו לעשות חפצם ממותר הדמים אפילו קנו ומכרו וחזרו וקנו קדושה במקצת הדמים מותר להוריד המותר אבל אם לא התנו כשגבו אלא כשמכרו התנו אסור להורידם. וכתב המ"ב (ס"ק יד) לכל מה שירצו היינו אפילו דבר שאין בו קדושה כלל אלא שהוא צרכי צבור והטעם כיון שנעשה דעת אנשי העיר במעות מש"ה שרי במותר. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ח).

**שאלה נו: האם מותר למכור ספרי קודש פרטיים כדי להשתמש בכסף למה שירצה.**

**תשובה:** מותר למכור ספרי קודש שקנה ובפרט כדי ללמוד תורה או לישא אשה.

כתב מרן (סימן קנג סעי' י) יש אומרים דיחיד בשלו אפילו ספר תורה מותר למוכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה כל שלא הקדישו לקרות ברבים, ויש מי שאוסר אלא אם כן ללמוד תורה או לישא אשה. וכתב במ"ב (ס"ק סב) איתא ביו"ד סימן ער שארי ספרים דינם כספר תורה ואסור למוכרן אלא ללמוד תורה או לישא אשה. והנה פה כתב המחבר שיש שתי דיעות אפילו בספר תורה, אפשר ששם מיירי שהקדישו לרבים לקרות בו. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות לד) כתב שהלכה כדעת היש אומרים שמתירים שהביא מרן, כיון שרבים הם, והיש בתרא כתב מרן בלשון יחיד, 'ויש מי שאוסר', וכה"ג לא פוסקים כיש בתרא. ונהגו להקל אפילו אם נתנו לבית הכנסת אם לא הקדישו לבית הכנסת. ומכל מקום המוכר ס"ת אינו רואה מן המעות סימן ברכה. [ומה שכתב מרן ביו"ד סימן ער לאסור, כתב ביבי"א ח"י (עמוד ז) בהערה שהפת"ש ביו"ד סימן רפ"ב (ס"ק טז) כתב בשם הרב יד הקטנה שמחלק אם קנה ס"ת לבין כתב ס"ת שהוא חמור יותר ובזה מיירי השו"ע בסימן ער שסתם שאין רשאי למוכרו אע"ג דמיירי ביחיד].

**שאלה נז: האם מותר להשכיר ביהכנ"ס ע"י ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר ע"מ להשתמש בה תשמיש חול.**

**תשובה:** אסור להשכיר בית הכנסת להשתמש בה לצורך חול כיון שאין הקדושה פוקעת מהם בהשכרה. אבל אם שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר עשו כן על מנת להפקיע הקדושה ממנו, וגם שלמו השוכרים דמי השכירות מראש אפשר לסמוך על המתירים להקל במקום צורך גדול.

כתב מרן (סימן קנג סעי' יא) בית הכנסת או לבנים ועצים מבית הכנסת ישן שסתרו יכולים ליתן במתנה דאי לאו דהוה להו הנאה מניה לא הוו יהבי ליה הדר הוי ליה כמכר.

וכן יכולים להחליפן באחרים והם יוצאים לחולין אבל אסור למשכנן או להשכירן או להשאילן אפילו על ידי ז' טובי העיר שעדיין נשארים בקדושתן שאין כאן דבר אחר שתחול קדושתן עליו. וכתב המ"ב (ס"ק עב) ואף על פי שקבל מעות כשמשכנן או השכירן אין שייך לומר דחלה הקדושה על המעות שהרי אין גוף החפץ קנוי לו ועדיין נשאר בקדושתו וקא משתמש בקודש. ע"כ. [וצ"ע ממה שכתב הב"י בסעי' א בבדק הבית בשם תשובת הרא"ש שע"י טובי העיר יכולים להשכיר בית מדרש לצורך דירה]. וכתב בהלכה ברורה (אות מא) יש אומרים שאף על פי שאסור להשכיר את ביהכנ"ס לאחרים על מנת שישתמשו בו לדברי חולין, מכל מקום אם היה הדבר ע"י שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר ועשו כן על מנת להפקיע הקדושה ממנו, וגם שלמו השוכרים דמי השכירות מראש יש להקל. ובמקום צורך גדול יש לסמוך על דבריהם.

**שאלה נח: גבו מעות לצורך בניית ביהכנ"ס האם מותר להם לשנות לדבר מצוה אחרת.**

**תשובה:** אם מעלים בקודש מותר להם לשנות לצורך מצוה אחרת, ואם לא מעלים בקודש אסור לשנות אלא אם כן המשנים הם שבעה טובי העיר (ובבית הכנסת שאינה של כל העיר אלא של ציבור מסויים בתוך העיר מספיק שלושה אנשים נבחרים ולא צריך שבעה) במעמד אנשי העיר.

כתב מרן (סימן קנג סעי' ה) אם גבו מעות לבנות בית הכנסת או בית המדרש או לקנות תיבה או מטפחת או ספר תורה ורצו לשנותו מלצורך מה שגבו אותם אין משנין אלא מקדושה קלה לחמורה. ע"כ. ובסעי' יג כתב מרן גבו מעות לבנין בית הכנסת ובא להם דבר מצוה מוציאין בה המעות. וביאר המ"ב (ס"ק עז) מה שכתב מרן שאם גבו מעות יכולים לשנות לדבר מצוה, מדסתם משמע כל דבר מצוה כצדקה וכיו"ב אף שאינה חמורה מקדושת בהכ"נ ואף על גב דלעיל בס"ה פסק בגבו מעות דאין משנין אלא לקדושה חמורה הכא מיירי ע"י זט"ה במעמד אנשי העיר דשרי להוציא המעות אף לקדושה קלה ואף לחולין וכנ"ל בס"ז [מ"א]. והט"ז מוקי לה אף שלא ע"י זט"ה במעמד אנ"ה אלא דמיירי דשקילי המעות דרך הלואה ואח"כ יחזירו מעות אחרים לבנין ביהכ"נ ואזיל לטעמיה בסק"ב דס"ל שם בגבו מעות דמותר ליקח דרך הלואה. ע"כ. [ובהלכה ברורה כתב באות מד כלשון מרן שמותר לשנות המעות לדבר מצוה ולא חילק וסותר למה שכתב באות ח שאם גבו לצורך בית הכנסת אינם רשאים להשתמש במעות אלו לקנות דבר קדושה פחות. וצ"ע. ובענין אם מותר להלוות את הכסף שגבו לבנית בית הכנסת ויחזירו מעות אחרים תחתיהם כתב שם שיש אוסרים ויש מתירים ולכל הדעות מותר להלוותם על ידי זט"ה במאה]. וכתב בביה"ל בסעי' ז (ד"ה והוא הדין) בשם הר"ן

ששבעה דוקא צריך רק אם הם ממונים על עסקי העיר כולה, אבל בבית כנסת של יחידים אם ממנים שלושה אנשים לפקח על עסקי ציבור שלהם יכולים למכור ולא צריך שבעה אנשים.

**שו"ע סימן קנד**

**שאלה נט: השוכרים בית ומתפללים בו או לומדים בו האם יש עליו קדושת בית הכנסת או בית המדרש.**

**תשובה**: לאחר סיום זמן השכירות אין עליו קדושה, ויכולים להשתמש בו לאכילה שתיה שינה ושאר דברים. ובתוך זמן השכירות אם לא התנו בשעת השכירות שיוכלו להשתמש בו יש לחוש לאוסרים. ואם גם מתפללים בו וגם לומדים בו יש עליו קדושה ואסור להשתמש בו.

כתב מרן (סימן קנד סעי' ב) השוכרים בית ומתפללים בו אין לו דין בית הכנסת. וכתב המ"ב (ס"ק ד) הטעם דכיון דבכלות זמן השכירות יש ביד הבעה"ב שלא להשכיר להם עוד א"כ אינו אלא עראי ואין בו קדושה. ע"כ. וכתב בהלכה ברורה (סימן קנג אות כט) שלדעת הרבה פוסקים כל זה רק לאחר שהסתיים זמן השכירות אבל בתוך זמן השכירות אם לא התנו שיכולים להשתמש בו לאכילה שתיה שינה ושאר דברים אסור להשתמש בו ויש לחוש לדבריהם. ע"כ. ואם הוא בית הכנסת שגם לומדים בו כתב המ"ב (ס"ק ה) שיש בו קדושה והטעם כיון שנעשה קבוע להתפלל וללמוד לא נקרא עראי.

**שאלה ס: ספריות של ספרי קודש האם צריכים גניזה כדין תשמישי קדושה.**

**תשובה**: לא צריכים גניזה היות והספרים כרוכים הכריכה נחשבת תשמיש קדושה והספריה היא תשמיש דתשמיש שמותר להשתמש בו לחולין.

כתב מרן סימן (קנד סעי' ג) תשמישי קדושה כגון תיק של ספרים ומזוזות ורצועות תפילין וארגז שנותנים בו ספר תורה או חומש וכסא שנותנים עליו ספר תורה וילון שתולין לפני ההיכל יש בהם קדושה וצריך לגונזן. וכתב המ"ב (ס"ק ט) ואותן תיבות המיוחדות לשים שם ספרים שלנו והספרים מכוסים בנייר ובעור או בקרשים מקרי התיבה תשמיש דתשמיש. [ספר שיורי ברכה בשם תשובת ריב"ן הרא"ש]. ואף דבארגז שנותנים בו ספר תורה קימ"ל דאפילו הספר תורה מונחת בתיק אפילו הכי הוי הארגז תשמישי קדושה כמבואר ביו"ד סימן רפב סימן יב אפשר דארגז שאני שעשוי לכבוד הספר תורה כדאיתא בגמ' משא"כ באלו התיבות שעשוי רק לשמירה בעלמא. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות ו) כתב שהארון נחשב תשמיש דתשמיש כיון שלא נעשה רק לכבוד אלא גם לשמירה, ולא נוגע קלף הס"ת בארון, ומ"מ יש לו קדושת בית הכנסת.

ע"כ. [ולכאורה גם מהמ"ב בעצמו ס"ק יד משמע שסובר כן שכל שהוא גם לשמירה וגם לכבוד ולא נוגע בגוף הקדושה עצמה דינו כתשמיש דתשמיש וסותר לדבריו כאן שכתב שס"ת המונח בתוך תיק ובתוך ארגז נחשב הארגז לתשמיש קדושה וצ"ע].

**שאלה סא: האם מותר להשתמש בתשמיש דתשמיש של קודש לצורכי חולין. והאם מותר להדליק נר חולין מנר בית הכנסת.**

**תשובה**: מותר להשתמש בתשמיש דתשמיש של קדושה אם אינו רכוש בית הכנסת, כגון: כיסוי שני של תפילין או מזוזה. ואין להדליק נר חולין מנר בית הכנסת, ובני אשכנז נהגו להקל בזה לצורך גדול. ואם סיימו התפלה בבית הכנסת ועומדים לכבות את הנר מותר להדליק ממנו נר של חול.

כתב מרן (סימן קנד סעי ג) תשמישי קדושה כגון תיק של ספרים ומזוזות ורצועות תפילין וארגז שנותנים בו ס"ת או חומש וכסא שנותנים עליו ס"ת וילון שתולים לפני ההיכל יש בהם קדושה וצריך לגנזן. (ובהג"ה כתב הרמ"א ודוקא הדבר שמניחין בהן דבר הקדושה בעצמו לפעמים, או שנעשית לכבוד כגון המכסה שעל הקרשים של הספרים, אבל אותו מכסה שהוא לשמור אותו מכסה שעל הקרשים, לא מיקרי תשמיש, דהוי תשמיש דתשמיש, וכל כיוצא בזה). וכתב המ"ב (ס"ק יג) תשמישי קדושה צריך לגונזן היינו אחר שנתבלו ואין עומדים לתשמישן עוד אפילו הכי יש בהם קדושה ואסור להשתמש בהם או לזורקן ועל כן יגנזם במקום משומר. מה שאין כן תשמיש דתשמיש אפילו בעודם קיימים מותר להינות בהם. ע"כ. וכתב בהלכה ברורה (אות ג) בדין תשמיש דתשמיש דקדושה יש לחלק בין אם הוא מכלי בית הכנסת כגון הבימה שאז יש בו על כל פנים קדושת בית הכנסת, לבין אם אינו מכלי בית הכנסת כגון תשמיש דתשמיש של תפילין ומזוזה שמותר להשתמש בהם שימוש של חול. ע"כ. ובנוגע לדין אם מותר להדליק נר, כתב מרן (סעי' יד) אין מדליקין נר של הדיוט מנר של בית הכנסת, ויש מי שאומר דהני מילי בעוד שדולקין למצוותן אבל כשצריך לכבותן מותר. (וכתב הרמ"א בהגה: מיהו לא נהגו ליזהר בכך, ומדליקין בהן נר שהוא לצורך גדול, ואפשר ג"כ שדעת בית דין מתנה בכך, וכן בכל הדברים שנהגו להקל בדברים כאלו והוא מהאי טעמא). ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק נג) אין מדליקין מנר של בית הכנסת משום שיש קדושת ביהכ"נ עליהם. עוד כתב (ס"ק נד) מותר להדליק מנר של בית הכנסת נר שבת וחנוכה או לצורך תלמוד תורה. עוד כתב (ס"ק נה) כשצריך לכבותן מותר להשתמש בהן תשמיש חול, והטעם לזה משום שלא חמור נר של בית הכנסת מנר חנוכה שלאחר שדלקו זמן שיעורן מותר ליהנות מהן [הגר"א]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות מ) אין להדליק נר של חול מנר

של בית הכנסת, אבל נר של מצוה, כגון שרוצה ללמוד לאורו, מותר להדליק מנר של בית הכנסת. ואם סיימו התפלה בבית הכנסת ועומדים לכבות את הנר מותר להדליק ממנו אפילו נר של חול.

**שאלה סב: האם מותר לעשות: א. מארון קודש גדול, ארון קודש קטן. ב. ממפה שעל התיבה, כיס לחומש. ג. מפה של תיבה, לפרוס על עמוד של חזן. ד. מפרוכת, מפה לתיבה.**

**תשובה**: א. מארון קודש גדול, מותר לעשות ארון קודש קטן. ב. ממפה שעל התיבה כשמשמשת ישירות את הס"ת או כתבי הקודש, אסור לעשות כיס לחומש. ג. וכן אסור לפרוס את המפה על עמוד של חזן. ד. מפרוכת, מותר לעשות מפה לתיבה..

כתב מרן (סימן קנד סעי' ו) אין עושין מתיבה (תיבה הוא ארון הקודש מ"ב ס"ק כו) כסא לס"ת. אבל מותר לעשות מתיבה גדולה, קטנה. וכן מותר לעשות מכסא גדול כסא קטן. אבל אסור לעשות ממנו שרפרף (פי' כסא קטן) לכסא. וכן מותר לעשות מוילון גדול וילון קטן, או לעשות ממנו כיס לס"ת, אבל לעשות ממנו כיס לחומש, אסור. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק יא וכז) הטעם שאסור לעשות כיס לחומש מפרוכת משום שבזמנם היה מצוי שמשתמשים בפרוכת לכסות את הס"ת לכן אסור לעשות ממנה כיס לחומש שקדושתו קלה מס"ת. ע"כ. לכן מפה שעל התיבה כשמשמשת ישירות את הס"ת אסור לעשות ממנה כיס לחומש. ומאותו טעם כתב המ"ב (ס"ק כח) שאסור לפרוס מפה של תיבה על העמוד של חזן. וכתב הרמ"א בהגה, ופרוכת שאנחנו תולין לפני הארון אין לו קדושת ארון, רק קדושת בהכ"נ. וכתב המ"ב (ס"ק כט) שבזמננו לעולם לא שמים בארון ס"ת בלא תיק לכן אין לארון רק קדושת בית הכנסת ולכן מותר לעשות מהפרוכת מפה לתיבה. ע"כ. וכ"כ כ"ז בהלכה ברורה (אות כב וכג). וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות יט) מותר לעשות כיס לטלית ותפילין מפרוכת שהיתה פרוסה על ארון הקודש לאחר שהפרוכת בלתה.

**שאלה סג: עצים שיש בהם קדושת ביהכנ"ס האם מותר לעשות בהם אצבע לס"ת.**

**תשובה**: אם עשויים רק לסמן בעלמא אסור, אבל אם תולים אותם לנוי על הס"ת מותר. כתב הרמ"א (סימן קנד סעי' ו) ופרוכת שאנחנו תולין לפני הארון אין לו קדושת ארון, רק קדושת בהכ"נ, וכן הכלונסות שבו תולין הפרוכת, ומ"מ אסור לעשות מהם העצים שמסמנים בו הקריאה לחובת היום, שאינן קדושים כמו הם (פסקי מהרא"י סי' רכ"ה). וכתב המ"ב (ס"ק לא) אינן קדושים כיון שאינן לא לנוי ולא למלבוש רק לסימן בעלמא

שלא יטעו וע"כ הוי הורדה מקדושת ביהכ"נ, ועכשיו שנהגו לתלות היד בס"ת לנוי א"כ תשמיש קדושה הוה בודאי מותר לעשותו מכלונסים.

**שאלה סד: האם מותר להשתמש בספר קודש באופנים הבאים: א. כדי להגן מפני החמה. ב. כדי שלא יראה חברו מה שעושה. ג. להגביה את הספר שלומד בו על ידי ספר אחר. ד. להגן מפני השמש הזורחת על הספר שלומד בו.**

**תשובה:** א. להגן על עצמו מפני החמה, אסור. ב. וכן כדי להסתתר מחבירו, אסור. ג. להגביה הספר שלומד בו על ידי ספר אחר המונח לפניו, מותר. ונכון שלא לקחת ספר במיוחד כדי להניחו לפניו לצורך הגבהה. ד. כדי להגן מהשמש על ספר אחר יש להקל בשעת הדחק.

כתב המ"ב סימן (קנד ס"ק לא) אסור להשתמש בספר להנאתו, כגון: להגן בפני החמה או כדי שלא יראה חבירו מה שעושה. ולהניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו יש להתיר. ואם מונח ספר אחד לכו"ע מותר להניח ספר אחר עליו [ח"א]. וכשהשמש זורחת על הספר שלומד בו יש להקל במקום הדחק להגן בספר אחר להיות לצל כיון שאינו עושה להנאתו. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות כט) נכון שלא ליקח ספר להניחו תחת ספר אחר כדי להגביהו ושיהיה לו נוח ליראות בו, אלא אם כן הספר כבר מונח לפניו שאז מותר להניח הספר השני על גביו כדי לעיין בו. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות כו) כתב בזמנינו שכל הספרים נעשים בצילום חשמלי, אם רצה להגביה את הספר שלומד מתוכו מותר להניח מתחתיו ספר קודש אחר, וכן מותר להניח מולו ספר כדי לעשות צל על הספר שלומד ממנו.

**שאלה סה: האם מותר לכתוב על דף או מחברת המונחת על ספר קודש.**

**תשובה:** אם כתוב כבר על הדף או המחברת דבר תורה ויש צורך בדבר, מותר.

כתב המ"ב סימן (קנד ס"ק לא) לא ישרטט קונטרס על הספר שהקונטרס עדיין אין בו קדושה אבל כשכבר כתוב עליו ד"ת יש להקל אם הוא לצורך. אל יניח קונטרסים שלא נכתבו בם ד"ת בספר ולא שום דבר ופשיטא לכתוב בספר חשבונותיו דאסור ולא ינסה בו בקולמוס. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ל) מותר לכתוב ד"ת על גבי ספר פתוח, ויש מחמירים לכתוב על הכריכה מבפנים.

**שאלה סו: האם מותר להדליק נרות בביהכנ"ס משמן שתרם מחלל שבת בפרהסיא.**

**תשובה:** לא מקבלים חפץ שתרם מחלל שבת בפרהסיא לבית הכנסת, כיון שהנדבה דומה לקורבן שלא מקבלים ממנו. אבל מקבלים ממנו נדבה של כסף כדי לקנות איזה

דבר לבית הכנסת. ובזמנינו שרובם הגדול של מחללי השבת אינם מכירים בחומרת הדבר, המנהג להקל לקבל מהם תרומה של איזה חפץ לבית הכנסת.

כתב הרמ"א (סימן קנד סעי' יא) מומר עובד כוכבים שנתן שעוה או נר לבהכ"נ, אסור להדליקו (פסקי מהרי"ו סי' ס"ד) ועיין בי"ד סי' קל"ט בדינים אלו. וכתב המ"ב סימן קנד (ס"ק מח) אסור להדליקו דדמי לקרבן שאין מקבלין ממנו. והוא הדין ממומר לחלל שבת בפרהסיא, או מומר להכעיס אפילו באחד משאר עבירות, שאין מקבלין מהן קרבן, אין מקבלין מהן דבר לבהכ"נ. מיהו אם נתנו מעות לכתוב ס"ת בשמן שרי [מ"א]. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות לז) כתב וכן יהודי מומר שתרם דבר לבית הכנסת מותר לקבל ממנו וכל שכן במקום שיש חשש איבה שיבואו להרע לישראל אם לא יקבלו מהם. וכן מותר לקבל נדבה לבית הכנסת מיהודי שהוא מומר לחלל שבת בפרהסיא. וכן פשט המנהג להקל לקבל נדבות לבית הכנסת אפילו מאנשים שמחללים שבת בפרהסיא ואפילו לכתחילה וסומכים גם על כך שרובם הגדול של אותם מחללי שבת אינם עושים כן במזיד אלא מחמת חוסר ידיעה ומעולם לא למדו ולא ידעו חומר האיסור, ועצם הדבר שנותנים נדבה לבית הכנסת מעיד על כך שהם מאמינים בה' יתברך ואינם כופרים בעיקר, וכ"ש אם תורם מעות לבית הכנסת ואינו נותן חפץ מסויים שיש להקל בזה.

**שאלה סז: האם מותר לעשות ממטפחות של ספר תורה כיס לתפילין וכיו"ב, או להשתמש בהם לס"ת אחר.**

**תשובה**: אסור לעשות כיס של תפילין ממטפחות של ספר תורה כיון שמוריד בקדושה. ומותר להשתמש במטפחות מס"ת אחד לס"ת אחר.

כתב הכה"ח סימן קנד (אות לד) שאסור לעשות ממטפחות של ס"ת כיס לתפלין דהוי הורדה בקדושה. וכ"כ בהלכה ברורה (אות טו) וכתב ויש אומרים שממטפחות שבלו עדיף שישתמשו בהם לדבר קדושה שדרגתו פחותה ממה שיגנזוהו. והמיקל בזה יש לו על מה שיסמוך. ע"כ. ולענין להשתמש במטפחות לס"ת אחר כתב מרן סימן קנד (סעי' ט) המתנדבים ס"ת ומניחים מטפחות בבהכ"נ, מותר להשתמש בהן כל ספר וספר, שלדעת כן הוקדשו. אבל המניחים בביתם ואח"כ מקדישין, כיון שעל דעת אותו ספר נעשה ונשתמש בו אותו ספר, אסור להניחו בס"ת אחר, ויש מתירים. ע"כ. וכתב הרמ"א וכן נוהגין עכשיו, משום לב ב"ד מתנה עליהם לנהוג כך. וכתב המ"ב (ס"ק מ) ויש מתירים כיון שעכ"פ אינו מורידה מקדושתה. ובהלכה ברורה (אות לג) כתב מי שנדב מטפחת לס"ת שבבית הכנסת מותר להשתמש בה לכל ספרי התורה שבבית הכנסת ולהעבירה מס"ת אחד לס"ת אחר. ואם קודם שנדב הניחה בביתו ואחר כך הקדישה

לספר אחד, למנהג הספרדים שקיבלו עליהם הוראות מרן השולחן ערוך אין להשתמש בה אלא לאותו הס"ת שהוקדשה בשבילו. ולמנהג האשכנזים יש להקל אף אם הניחה בביתו ואח"כ הקדישה לס"ת אחד. ואף למנהג הספרדים במקום שנהגו להקל בזה אין למחות בידם. ומטפחות לס"ת שקנו גבאי בית הכנסת, מותר להשתמש בהם לכל הספרים ואפילו לכתחילה, שמסתמא על דעת כן הוקדשו. ע"כ. [ובספר מנחת שי (עמוד תס) כת' דברי הב"י בשם הר"ן והרשב"א, כיון שהאיבעיא בגמ' כז. אם מותר למכור ס"ת ישן לקנות בו חדש לא איפשטא, פוסקים לחומרא. ולכן מי שהניח בביתו ס"ת עם מטפחת ואח"כ הקדישם, כיון שהמטפחת נעשית על דעת אותו ספר ונשתמש בה אותו ספר, אסור להניחה בס"ת אחר שהרי צריך לעלות בקודש, ולא משנים מקדושה אחת אפילו לאותה קדושה. ובבדק הבית כתב הב"י ולפי מה שכתבתי בסימן קנ"ג (ד"ה וכתב עוד הר"ן) בשם ה"ר יונה ז"ל דבעיין נקטינן לקולא ולא בעינן עילויא אפילו המניחים בבתיהם ואח"כ מקדישים מותר להכניסו בס"ת אחר ע"כ. ופסק מרן כאן בסתם להחמיר ואילו בסימן קנג' סעי' ד' פסק מרן להתיר בויש בתרא, וי"ל שלעולם דעת מרן להתיר ומה שפסק מרן כאן בסתם לאסור, ואח"כ כתב ויש מתירים, לא אמרינן בזה הלכה כסתם, שיש לומר שבתחילה כתב מרן בסתם כדעת הר"ן והרשב"א לאסור, ולאחר שזכר בבדק הבית דעת רבינו יונה ומהר"י אבוהב להתיר, חזר שוב וכתב בשו"ע ויש מתירים ומשנה אחרונה עיקר, ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה. ובהלכה ברורה כאן אות לג' כתב להחמיר בזה וכן בסימן קנג' אות ו'. ולענ"ד להתיר כנ"ל. שוב ראיתי בשארית יוסף חלק ג (עמוד רפג) שכתב להתיר למכור ס"ת כדי לקנות ס"ת חדש].

**שו"ע סימן קנה**

**שאלה סח: מי שלומד גמרא בלא הלכה האם יוצא ידי חובתו בזה.**

**תשובה**: לא יוצא ידי חובה בזה.

כתב מרן (סימן קנה סעי' א) אחר שיצא מבהכ"נ, ילך לבהמ"ד, ויקבע עת ללמוד, וצריך שאותו עת יהיה קבוע שלא יעבירנו אף אם הוא סבור להרויח הרבה. (הגה: ואף מי שאינו יודע ללמוד ילך לבהמ"ד ושכר הליכה בידו, או יקבע לו מקום וילמוד מעט במה שיודע ויחשוב בעניניו ויכנס בלבו יראת שמים). ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ג) חייב אדם ללמוד בכל יום תורה שבכתב שהוא תנ"ך ומשנה וגמרא ופוסקים, ובעלי בתים שאינם לומדים רק ג' או ד' שעות ביום לא ילמדו בגמרא לחוד, דבזה אינו יוצא, אלא צריך שילמוד דוקא גם ספרי פוסקים כל אחד כפי השגתו [שו"ע יו"ד וש"ך שם]. עוד כתב

(ס"ק ט) וכשלומד רק מעט נכון שעיקר למודו יהיה בהלכות שידע איך להתנהג למעשה. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ד) ובהלכה ברורה (אות ד).

**שו"ע סימן קנו**

**שאלה סט: כמה אדם צריך להשקיע מזמנו לצורך פרנסתו.**

**תשובה:** יעשה מלאכתו עראי ותורתו קבע. ויתבונן בעצמו מה הוא הכרח האמיתי שאי אפשר בלעדו.

כתב מרן (סימן קנו סעי' א) אחר כך ילך לעסקיו דכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון, כי העוני יעבירנו על דעת קונו. ומכל מקום לא יעשה מלאכתו עיקר אלא עראי ותורתו קבע וזה וזה יתקיים בידו. וישא ויתן באמונה ויזהר מלהזכיר שם שמים לבטלה שבכל מקום שהזכרת השם מצויה מיתה מצויה. ויזהר מלישבע אפילו באמת שאלף עיירות היו לינאי המלך וכולם נחרבו בשביל שהיו נשבעים שבועות, אף על פי שהיו מקיימים אותם. ויזהר מלהשתתף עם הכותים שמא יתחייב לו שבועה ועובר משום לא ישמע על פיך. וכתב המ"ב (ס"ק ב) יעשה רק כדי פרנסתו, אך בזה גופא צריך להזהר מפיתוי היצר שמפתהו שכל היום צריך השתדלות על הרוחה זו. והעיקר שיתבונן בעצמו מה הוא הכרח האמיתי שאי אפשר בלעדו, ואז יכול להתקיים בידו שיהא מלאכתו עראי ותורתו עיקר. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) אחר שיסיים זמן הקביעות בלימוד התורה, ילך לעסקיו. וישתדל אדם שלא להיבטל ממלאכה, שכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, וגוררת עוון, כי העוני יעבירנו על דעת קונו. ומכל מקום לא יעשה מלאכתו עיקר אלא עראי, ותורתו קבע. וזה וזה מתקיים בידו. ומכל מקום עדיף יותר ללמוד כל היום, ולקבל משכורת מהכולל או מהישיבה, או ממחזיק פרטי, מאשר לעסוק במלאכה או במשא ומתן, וללמוד רק כמה שעות ביום. ואף אם המשכורת מספיקה לו בדוחק יבטח בהשי"ת, והבוטח בה' חסד יסובבנו. [ילקוט יוסף, ח"ב, הל' קריאת התורה ובית הכנסת עמוד שלג]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ב).

## הלכות נטילת ידים

**שו"ע סימן קנז**

**שאלה ע: מה הוא הזמן הנכון יותר לאכול את הסעודה הראשונה שבכל יום.**

**תשובה:** אחר התפלה קודם שילך לבית המדרש יאכל מעט פת שחרית. וכשתגיע שעה רביעית משעה שהתעורר יקבע סעודתו. ואם הוא פועל יקבע סעודתו בשעה חמישית. ואם הוא תלמיד חכם ועוסק בלימודו, ימתין עד שעה שישית, ולא יאחר יותר.

כתב מרן (סימן קנה סעי' ב) קודם שילך לבית המדרש יוכל לאכול פת שחרית אם הוא רגיל בו וטוב שירגיל בו. עוד כתב (סימן קנז סעי' א) כשיגיע שעה רביעית יקבע סעודתו. ואם הוא תלמיד חכם ועוסק בלימודו, ימתין עד שעה שישית. ולא יאחר יותר, דהוי כזורק אבן לחמת אם לא טעם מידי בצפרא. וכתב המ"ב (ס"ק א) שעה רביעית היא לכל אדם, אבל פועלים אמרינן בגמ' דזמן סעודתן הוא בשעה חמישית. עוד כתב (ס"ק ב) כשקם בעמוד השחר חשבינן השעות מתחלת היום וכשקם ממטתו אח"כ חשבינן הזמן מעת שקם ממטתו [מ"א]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א).

**שו"ע סימן קנח**

**שאלה עא: כשאוכל ביד אחת האם צריך ליטול גם ידו השנייה.**

**תשובה**: צריך ליטול שתי ידיו חישינן שמא יגע ביד שלא נטל.

כתב המ"ב (סימן קנח ס"ק ד) צריך ליטול שתי ידיו בכלי, ואף אם אוכל רק באחת, חישינן שיגע גם בשניה.

**שאלה עב: באיזה אופן נחשב דבש דבורים לאוכל, ולא צריך ליטול ידיים כשטובל בו דבר מאכל.**

**תשובה**: כשהדבש עדיין בכוורת נחשב לאוכל. וכן כשזב הדבש מאליו וחשב עליו ליעדו לאכילה. או אם רדה אותו מהכוורת לצורך אוכל ולא לשתיה נחשב הדבש לאוכל.

דבש דבורים נחשב לאחד משבעה משקין. כמבואר במסכת מכשירין פרק ו משנה ד'. והטעם מבואר בתוספתא שבת פרק ט שנלמד מהפסוק "וינקהו דבש מסלע". וכ"פ מרן סימן קנח סעי' ד. אולם כשהדבש נמצא בתוך החלות דבש שבכוורת נחשב לאוכל, ולא מטמא משום משקה עד שירסק את החלות. כמבואר במשנה עוקצין פ"ג. וכן בגמ' בב"ב פ. אמר רב כהנא דבש בכוורת אינו יוצא מידי מאכל לעולם. וכתבו התוס' שם ומה שהמשנה במכשירין מחשיבה את הדבש משקה, אומר ר"י דהיינו אחר שהופרש מן השעוה אבל בכוורתו שהוא עם השעוה יש עליו תורת אוכל ולא תורת משקה. וכ"כ הרמב"ם פ"א מהלכות טומאת אוכלין הלכה יח. דבש בכוורתו מתטמא טומאת אכלין שלא במחשבה. רדה הדבש משירסק החלות מתטמא משום משקה. דבש הזב מכוורתו מתטמא טומאת משקין. חשב עליו לאכלין מתטמא טומאת אוכלין. ע"כ. וכ"פ בהלכה ברורה סימן קנח (אות יח) דבש דבורים אם הוא עדיין בכוורתו נחשב למאכל ולא למשקה. וכתב במשנה אחרונה עוקצין ג יא הטעם שהדבש בכוורת חשוב אוכל וכשזב נחשב למשקה, שדבש עיקרו אוכל כדאשכחן בקרא גבי שמשון [שופטים יד] וילך הלוך ואכול, מהאוכל יצא מאכל. ובמשלי אכול דבש, הרבות לא טוב. אלא דמהלכה למשה

מסיני גמרינן דהוי משקה משבעה משקין בספ"ו דמכשירין. ע"כ. וכ"כ הברטנורא שם, שחלות הדבש נחשבים לאוכל דסתמיהו לאכילה קיימי.

ובאופן שזב הדבש מאליו מהכוורת, יש עליו תורת משקה. כמבואר בתוספתא טהרות פרק ב אות ב. דבש הזב מכוורת דבורים מטמא טומאת משקין. חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין. וכ"פ הרמב"ם הנזכר למעלה. וכתב הט"ז סימן קנ"ח (ס"ק ז) שדוקא בזב מאליו בלא שיעשה מעשה שסתמו עומד למשקה מהני לחשוב עליו לאכילה להפוך אותו לאוכל, אבל אם רדה את הדבש ועתה עומד למשקין על ידי מעשה הרדיה שוב לא שייך להפוך אותו לאוכל אפילו על ידי מעשה, כגון שעושה ממנו מאכל ומרקח בו פירות וכדומה. אולם לדעת המ"א (ס"ק ז) אם עשה ממנו מרקחת נחשב לאוכל.

ואם רדה אותו לשם אוכל כתב המ"ב (ס"ק יד) בשם החיי אדם שאם קנה הדבש ועדיין הוא מעורב בשעוה והתיכו ע"מ כן כדי לטגן בו, אם כן מעולם לא היה עליו שם משקה, כיון שהתיכו בשביל אכילה, ואין צריך נט"י. אבל הקונה דבש שכבר מהותך מן העושים משקה (מעד) וידוע שהם מהתכים כדי לעשות משקה צריך נט"י אף על גב שמטגן בו אוכל.

ובדבש שאנו קונים מהחנות נראה שנחשב משקה, וכדין הרודה בסתם. כיון שהכוורן רודה בסתם ואין לו שום כונה או ידיעה מה ישתמשו בדבש זה. ואע"פ שרוב הדבש בעולם עומד לאכילה, לא נחשב הרודה בסתם כרודה לשם אכילה, כיון שהדבש סתמו ועיקרו עומד לאוכל ונחשב אוכל, ובכל אופן החשיבה אותו התורה למשקה אחר הרדיה. וכך משמע בחזון איש הנדפס בסוף המ"ב שכתב, כל דבש הוא לאחר ריסוק, ואם רסקו בסתם משקה הוא. ע"כ. וכ"כ בפסקי תשובות ח"ב עמוד שמ' בהערה 43 בשם ספר ברכות שמים (סי' א) שכתב, דבש שהותך בסתם, כדבש המצוי אצלנו שהוא בין למשקה בין לאוכל, דינו כמשקה ומטמא. ע"כ. גם הראשל"צ הרה"ג רבי יצחק יוסף שליט"א השיב לנו במכתב שהדבש שנמצא בצנצנות אחר שהותך ונהפך למשקה והוא נוזלי, בודאי שעכשיו יש לו דין משקה.

לסיכום: כשהדבש עדיין בכוורת נחשב לאוכל. וכן אם רדה אותו מהכוורת לצורך אוכל ולא לשתיה נחשב הדבש לאוכל. ואם רדה אותו כדי לעשות ממנו משקה או רדה אותו בסתם, נחשב למשקה ולא יכול שוב להחשיבו אוכל על ידי שיחשוב עליו שרוצה ליעדו לאכילה. וכן דבש שקונים מהחנות שנרדה בסתם נחשב למשקה. (ולדעת הט"ז אפילו עשה מעשה להחשיבו אוכל כגון שבישלו במרקחת, נשאר משקה, ולמ"א חשוב אוכל). וכן אם זב הדבש מאליו מהכוורת, נחשב הדבש משקה, אבל אם חשב עליו ליעדו

לאכילה או עשה ממנו אוכל, נחשב אוכל. (וגם לדעת הט"ז מועילה בו מחשבה או מעשה לשנותו לאוכל, כיון שלא עשה בו מעשה וזב מאליו).

**שאלה עג: נטל ידיו לטיבול במשקה ונימלך לאכול פת האם צריך לחזור וליטול.**

**תשובה**: צריך לחזור וליטול בלא ברכה, ואם הסיח דעתו צריך לברך.

כתב מרן (סימן קנח סעי' ז) נטל ידיו לדבר שטיבולו במשקה ואחר כך רוצה לאכול לחם יש מי שנראה מדבריו שאין אותה נטילה עולה לו, ואין צריך לומר אם נטל ידיו שלא לאכול ואחר כך נמלך ואכל. (וכתב הרמ"א בהגה: ואם לא הסיח דעתו יטול בלא ברכה. אם נגע באכילתו במקומות המטונפות בגופו יחזור ויטול ידיו. ועיין לקמן סימן קס"ד ושם נתבאר דצריך גם כן לחזור ולברך). וכתב המ"ב (ס"ק כח) יש מי שאומר היינו לדעת מקצת הפוסקים שזכרתי לעיל באות כ' שס"ל דאין חיוב נטילה לטיבולו במשקה בזמן הזה ולכן אינו יוצא בנטילה זו לאכילת פת דלא נטל לשם נטילה המחוייבת. עוד כתב (ס"ק לא) אם הסיח דעתו משמירתן לכו"ע צריך ליטול שנית ובברכה דאז אין נטילה ראשונה עולה לו כלל. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות כב) אם נטל ידיו לדבר שטיבולו במשקה, ואחר כך רוצה לאכול לחם, אף ששמר את ידיו, אין אותה נטילה עולה לו, וצריך לחזור וליטול ידיו שנית. אך לא יברך על נטילת ידים. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות סימן קנח ב' הערה כו, עמוד מב]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כה) עוד כתב גם אם נטל ידיו לצורך נקיות ולא הסיח דעתו יחזור ויטול ידיו בלא ברכה.

**שאלה עד: נטל ידיו ולא בירך וניגב ידיו האם יכול לברך אחר הניגוב.**

**תשובה**: לדידן דבתר הוראות מרן אזלינן לא הוי עובר לעשייתן ולא יברך. ולמנהג האשכנזים יכול לברך.

כתב מרן (סימן קנח סעי' יא) מברך קודם נטילה שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן, ונהגו שלא לברך עד אחר נטילה משום דפעמים שאין ידיו נקיות, ומפני כך מברכין עליהם אחר ששפשף ידיו שכבר ידיו נקיות, קודם שיטיל עליהם מים שניים. (וכתב הרמ"א בהגה: גם יכול לברך עליהם קודם נגוב, שגם הנגוב מן המצוה ומקרי עובר לעשייתן. ואם שכח לברך עד אחר נגוב מברך אחר כך). וכתב המ"ב (ס"ק מא) מה שכתב מרן שיברך קודם מים שניים בב"י הביא זאת בשם רבינו ירוחם שכתב שכן נהגו רבותיו. ובשב"ל הביא בשם רבינו מאיר ז"ל שנהג לברך אחר הנטילה וקודם הניגוב וכדלקמיה. וכן נהגו העולם. עוד כתב (ס"ק מד) מה שכתב הרמ"א שאם לא ברך לפני הניגוב יכול לברך אחר הניגוב, כיון שלא היה ראוי לברך מקודם משום שפעמים שאין ידיו נקיות ולכן אף אם כבר נגב ידיו יוכל לברך עוד. אבל אם כבר בירך המוציא כתבו הפוסקים

דשוב אינו מברך על נט"י. והנה הט"ז מחמיר אף לאחר הניגוב ששוב לא יברך ואף דלמעשה אין לנהוג כן דרבו האחרונים שמסכימים עם הרמ"א, מ"מ לכתחלה יש ליזהר בזה מאד. וע"כ יש ליזהר במה שנוהגין איזה אנשים שאומרים שאו ידיכם וממשיכין הדבר מלומר ענט"י עד לאחר הניגוב, שלא כדין עושין כן. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות יא) כתב מי שנטל ידיו כדת לסעודה, ולא בירך עליהם קודם הניגוב, לא יברך אחר הניגוב. ולדעת הרמב"ם ורוב הראשונים ומרן השלחן ערוך והאחרונים, מה שהצריכו לברך קודם קיום המצוה ולא לאחריה, הוא לעיכובא, ואם מברך לאחר עשיית המצוה, היא ברכה לבטלה. ואפילו אם נזכר תוך כדי דיבור שלא בירך על הנטילה, לא יברך אחר הניגוב. [הליכות עולם חלק א' עמוד שיח]. וגם לא יחכך בראשו או יגע במקומות המכוסים שבגופו, כדי שיתחייב נטילה אחרת, שאין לעשות כן על פי ההלכה, מחשש שגורם לברכה שאינה צריכה. [ילקוט יוסף, דיני ברהמ"ז וברכות סימן קנח הערה י', עמוד כא]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ל) וכתב שלמנהג האשכנזים ההולכים אחר הוראות הרמ"א, רשאי לברך אחר הניגוב. עוד כתב שגם למנהג הספרדים יכול ליגע במקומות המכוסים שבגופו, ואח"כ יחזור ויטול ידיו ויברך על נט"י.

**שאלה עה: באיזה אופנים מותר לאכול בלא ניגוב ידיים אחר הנטילה.**

**תשובה**: אם טבל ידיו במקום הכשר לטבילה (כגון: ים או נהר או מקוה של מי גשמים) או אם שפך על שתי ידיו רביעית בבת אחת, או שפך רביעית על כל יד, מותר לאכול בלא ניגוב. ואם הוא קץ באכילת לחם בידיים רטובות צריך לנגב. וטוב לנגב את הידיים בכל אופן.

כתב מרן (סימן קנח סעי' יג) המטביל ידיו יכול לאכול בלא נגוב, והוא הדין לנוטל ידיו בבת אחת ושופך עליהם רביעית מים בבת אחת, או שנטל ידו אחת ושפך עליה רביעית וכן שפך על חברתה. וכתב המ"ב (ס"ק מו) כתב הב"י דהטעם שלא צריך לנגב הוא, משום דבמטביל אין כאן מים טמאים כלל ולכן אין צריך ניגוב ולמד מזה דה"ה בשופך רביעית בבת אחת על שתי ידיו או על כל יד ויד בפני עצמו דקי"ל נמי דהמים טהורים הם [כדלקמן בסי' קס"ב] אין צריך ניגוב. ורש"ל חולק על זה דס"ל דעיקר הניגוב שתקנו הוא משום מיאוס, וכנ"ל, וא"כ מה לי רביעית בבת אחת או לא, ורק במטביל אין צריכין ניגוב, דטבילת הידים הוא כעין טהרה דאורייתא של טבילת הגוף, ושם בודאי אין צריך ניגוב, ולכן גם בטבילת ידים לא תקנו בו ניגוב. וכדבריו כתב גם הב"ח בסימן קס"ה וכן הסכימו שאר אחרונים. ואף במטביל דא"צ ניגוב מן הדין כתב המ"א דמי שדעתו קצה עליו, יש בו משום מיאוס וצריך ניגוב. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות יח) קודם

שיבצע על הפת ינגב את ידיו היטב, שהאוכל בלי ניגוב כאילו אוכל לחם טמא. ויזהר לברך לפני שמתחיל לנגב. וטוב לנגב הידים גם אם נטל רביעית בבת אחת, או אם הטביל ידיו במי הים, או במקוה ובמעיין. [ילקוט יוסף דיני ברהמ"ז וברכות, סי' קנח הע' יד עמ' כה]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות לו) כתב שנכון להחמיר לנגב ידיו באופן ששפך רביעית מים על שתי ידיו כאחת או רביעית על כל יד.

**שו"ע סימן קנט**

**שאלה עו: כלי עם ברז שקבע אותו בכותל האם מותר ליטול ידיו דרך הברז.**

**תשובה**: יכול ליטול ידיו דרך הברז על ידי פתיחת הברז וסגירתו בכל פעם. אולם בברזים המצויים בבתים, יש להסתפק אם נחשב הצינור והברז ככלי, ועל כן בשעת הדחק שאין לו כלי יטול ידיו על ידי פתיחת הברז וסגירתו, אך לא יברך על נטילה זו.

כתב הרמ"א (סימן קנט סעי' ז) אין ליטול ידיו מאותן אבנים הקבועים לכותל ועשה להם בית קבול וברזא, אבל אם היו כלי תחלה וחברם לכותל נוטלין ממנו (אגודה פרק המוכר בית). וכתב המ"ב (ס"ק מט) הטעם כיון שהיה עליהם שם כלי בתלוש, חשיב נטילה בכלי. עוד כתב (ס"ק נ) נוטל דרך ברזא שמסירה בכל שפיכה ושפיכה, דחשיב על ידי זה כח גברא. ע"כ. ולענין נטילה מהברז שבבית כתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ח) אין ליטול הידים על ידי פתיחת הברז וסגירתו, אלא יטול על ידי כלי. ומכל מקום כשאין לו כלי, יש שכתבו להקל ליטול ידיו על ידי פתיחת הברז וסגירתו, דבזה המים יורדים מכוחו, ויש שכתבו להקל בזה רק כשהמים מגיעים מחבית. [לך שלמה סי' ו. זקן אהרן ב' סי' א. נהר מצרים הל' נט"י ה"ג]. ולמעשה בשעת הדחק כשאין לו כלי, יכול לסמוך על המקילין, על ידי פתיחת הברז וסגירתו בכל שפיכה. [ילקו"י ברכות עמוד מט. וכ"כ בשלמת חיים סי' קסג. ובהלל אומר סי' קט, ובישכיל עבדי ח"ה סי' כו, ובציץ אליעזר ח סי' ז. וע"ע בס' דובב שפתי ישנים עמ' 132, ובשו"ת תולדות יצחק א' סי' ט] . ע"כ. ולענין הברכה משמע שלא יברך, כמ"ש בקיצוש"ע ילקו"י סימן ד (אות א) ואף על פי שמעיקר הדין אין צריך ליטול ידיו בכלי בנטילת ידים שחרית, מכל מקום כבר כתב מרן בשלחן ערוך, ש"טוב" להקפיד בנטילת ידים שחרית בכל הדברים המעכבים בנטילת ידים לסעודה. וממילא גם לענין כלי וכח גברא יש להקפיד בזה, כדי שיוכל לברך על הנטילה. וכן המנהג. אולם מי שנמצא במקום שאין שם כלי ליטול את ידיו, יטול מהברז ג' פעמים לסירוגין. אך לא יברך "על נטילת ידים". [ילקו"י על הל' השכמת הבוקר עמוד רצג, שארית יוסף חלק א' עמוד מג, ושם הטעמים לנט"י, והנפ"מ, ואם מברך אשר יצר בבוקר כשלא הוצרך לנקביו, ועוד שם בהערה עמוד רצט, אם סמכינן

על כללו של הרדב"ז בספק במצוה, והדין בשכח יעלה ויבוא בברהמ"ז ביו"ט, ולקבוע מזוזה בלא ברכה בבית שיש בו כדי לרבע ד' אמות על ד' אמות, ועוד שם (עמוד שב) בחשיבות סברת הרשב"א]. ע"כ.

**שאלה עז**: **כלי שניקב בכונס משקה (דהיינו כשמניחו על המים חודרים המים לתוך הכלי) באיזה אופן מותר ליטול בו.**

**תשובה**: מותר ליטול מכלי שניקב בכונס משקה באופן שמכיל רביעית מים מהנקב ולמטה, ונוטל ידיו דרך הנקב.

כתב מרן (סימן קנט סעי' א) אין נוטלים לידים אלא בכלי וכל הכלים כשרים אפילו כלי גללים (פירוש כלים עשויים מרפש בקר ועפר) וכלי אבנים וכלי אדמה וצריך שיהא מחזיק רביעית ואם ניקב בכונס משקה דהיינו שאם ישימו אותו על משקים יכנסו בתוכו דרך הנקב והוא גדול מנקב שהמשקים שבתוך הכלי יוצאים בו אז בטל מתורת כלי ואין נוטלים ממנו לידים ואפילו אם הוא מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה. וכתב המ"ב (ס"ק ז) אם נותן לתוכו מים ויוצא טיף אחר טיף בידוע שהוא כונס משקה [ב"ח וא"ר]. עוד כתב מרן (סעי' ב) והני מילי שנוטל דרך פיו למעלה שמה שממנו מן הנקב ולמעלה אינו חשוב ככלי ונמצא שאין המים באים על ידו מהכלי, אבל אם נוטל דרך הנקב שרי כיון שמחזיק רביעית ממנו ולמטה. וכתב המ"ב (ס"ק י) ודע דלפי המתבאר לקמן בסימן קס"ב ס"ג במסקנת הרבה אחרונים שם לא יהיה מותר דרך הנקב ליטול רק כשהנקב יהיה עכ"פ גדול קצת שקילוח המים יהיה נשפך ממנו בלי הפסק, דאל"ה יהיה אסור לכתחלה משום דהוי כעין נטילה לחצאין. וכ"ז במקום הדחק אבל לכתחלה בודאי נכון להדר שיהיה הכלי שלם. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ז) כלי שיש בו נקב ככונס משקה ומכיל רביעית מהנקב ועד תחתית הכלי אם אין לו כלי אחר רשאי ליטול ידיו ממנו ובלבד שיטול דרך הנקב ולא דרך פי הכלי. ע"כ. ולענין מה שכתב המ"ב שקילוח המים צריך להיות רצוף, כתב בהלכה ברורה (סימן קסב אות יד) מותר ליטול ידים מבקבוק שפיו צר אע"פ שאין המים יוצאים ממנו בבת אחת, אפילו לא היו יוצאים בקילוח אחד רצוף, אבל המים היוצאים מן הבקבוק נוגעים במים שיצאו קודם לכן, ולמנהג האשכנזים לכתחילה טוב להחמיר שיחזור וישפוך מים היוצאים מקילוח אחד על כל המקום הצריך נטילה.

**שאלה עח**: **קטן או קוף האם כשרים לטול מים על ידיו של גדול.**

**תשובה**: לדעת מרן הקטן כשר ליטול ידים ממנו וכן מקוף, כיון שלא צריך כוונת נותן אלא די בכוונת נוטל. וכן לא צריך כח גברא רק כח נותן לכן מכשיר בקוף. והרמ"א

מחמיר בקטן פחות מגיל שש כיון שמצריך גם כוונת נותן וקטן פחות מגיל שש אין בו דעת לכוון. וכן מחמיר בקוף שאין בו כוונת נותן ולא כח גברא וסובר הרמ"א שצריך כח גברא דוקא.

כתב מרן (סימן קנט סעי' יא) הכל כשרים ליתן מים לידים אפילו חרש, שוטה, וקטן, עובד גילולים, ונדה, (ואיכא מאן דאמר דקטן פחות מבן ששה דינו כקוף). עוד כתב (סעי' יב) אם הקוף (פירוש מין חיה, סימיא"ה בלע"ז) נותן מים לידים יש פוסלים ויש מכשירים ונראים דבריהם. (ומכל מקום יש להחמיר). וכתב המ"ב (ס"ק סט) גוי ונדה אסור ליטול ידים על ידיהם לתרומה, ובנטילה לחולין לא גזרו. וכתבו האחרונים דמ"מ לכתחלה טוב ליזהר שלא ליטול ידים מהם. עוד כתב (ס"ק ע) קטן פחות מגיל שש לדעת הרמ"א דינו כקוף שיש פוסלין בו, והוא משום דקטן כזה אין בו דעת כלל. ובביאור הגר"א משמע דאין להחמיר בזה ולא דמי לקוף דאין נוטלין ממנו דלאו אדם הוא ולית כאן כח גברא, משא"כ בזה ואף דאין בו דעת לא גרע משוטה. עוד כתב (ס"ק עב עג) בקוף יש פוסלין דאין כאן כח גברא. ויש מכשירין ס"ל דלא בעינן שיבוא על ידיו רק מכח נותן. עוד כתב (ס"ק עד) לדעת הרמ"א שיש להחמיר בקוף, ובדיעבד כשר [מ"א]. ובא"ר כתב דגם בדיעבד יחזור ויטול בלי ברכה, אלא דאם אין לו מים יש לסמוך על נטילה זו. ע"כ. [עיין בבית יוסף שכתב בדעת הגהות אשרי שמחמיר בקטן פחות מגיל שש שאין לו כוונה כלל והוי כקוף בעלמא. אבל לענין הלכה כתב הב"י שלא צריך כלל כוונת נותן אלא די בכוונת נוטל]. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ו) צריך שהמים היורדים על הידים יבואו מכח אדם, ולא שיבואו מאליהם. [ילקו"י שם עמו' מז]. עוד כתב (אות ז) הכל כשרים ליתן מים על הידים, אפילו חרש שוטה וקטן. ואף מקטן שלא הגיע לגיל שש שנים, ורשאי לעשות כן אפילו לכתחלה, ומברך על נטילת ידים. [ילקו"י הלכות ברכות עמוד מח, וכ"ה בהליכות עולם ח"א עמוד שכט]. וכן אם קוף נתן את המים על ידיו, מועילה לו הנטילה. ואם משרת גוי הביא את המים, יכול ליטול מהם, ומה שכתב המהרש"ל להזהר בזה, כוונתו שיש להזהר שגוי לא יצוק מים על ידיו בנטילת ידים. ואמנם היכא דאי אפשר, אפשר להקל אף שגוי יוצק מים על ידיו. וכתב בספר נהר מצרים, שהמנהג כיום שמשרת גוי גם יוצק מים על ידי הישראל, ולא נהגו להקפיד בזה כלל. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות סי' קנט הע' ו', עמוד מח בהערה]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות כז) כתב מותר מעיקר הדין ליטול מים ע"י גוי מ"מ טוב להחמיר בזה.

**שאלה עט: מקווה של מי גשמים שאין בו ארבעים סאה, האם כשר לטבילת ידיים כשאין לו כלי ליטול ידיו.**

**תשובה**: מרן השו"ע כתב שנוקטים להקל בזה, והרמ"א כתב שיש להחמיר לכתחילה. ולהלכה נכון שיטביל ידיו ולא יברך על נטילת ידים משום סב"ל. והמטביל ידיו מספיק שיטביל פעם אחת.

כתב מרן (סימן קנט סעי' יד) הטביל ידיו במי מעין אפילו אין בו מ' סאה עלתה לו טבילה כל שמתכסין ידיו בהם בבת אחת ואם הטבילם במי מקוה יש אומרים שדינו כמעין ויש אומרים שצריך מ' סאה ונקטינן כדברי המיקל. (ויש להחמיר לכתחלה). ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק פב - פד) יש אומרים שהמקוה דינו כמעין כיון דמדאורייתא אף במים מכונסין סגי לטבילת כלים ברביעית אם הם כלים קטנים שמתכסין בהמים ורק חכמים הצריכו בהם מ' סאה כמו בטבילת הגוף ולענין נטילה דרבנן לא החמירו [ר"י]. ויש אומרים שצריך מ' סאה, דס"ל דכיון דבטלו רבנן טבילה בפחות מן מ' סאה במים מכונסין שוב אין בו טבילה כלל לכל דבר [תוספות]. ונקטינן כדברי המיקל כיון דדברי סופרים הוא. ע"כ. וכתב בביאו"ה (ד"ה ויש להחמיר לכתחילה) שאם יזדמן לו מים שנית יטול בלי ברכה כיוןשרוב הראשונים פוסלים בזה. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ל) במקום שאין לו מקוה טהרה שיש בו ארבעים סאה וגם אין לו כלי ליטול ידיוממנו, רשאי לסמוך על המקילים, ולענין הברכה, אף על פי שהרוצה לברך על נטילה זו אין למחות בידו מפני שיש לו על מה שיסמוך, מכל מקום נכון יותר שלא יברך על נטילה זו, מפני שכלל גדול בידינו שספק ברכות להקל. ואם לאחר מכן נזדמנו לו מים וכלי, בין אם בירך על הנטילה הראשונה ובין אם לא בירך על הנטילה הראשונה יחזור ויטול ידיו בלי ברכה. ע"כ. וכתב מרן (סעי' יט) המטביל ידיו אין צריך שתי פעמים ולא ניגוב ולא להגביה ידיו.

**שאלה פ: המטביל ידיו מה מברך.**

**תשובה**: מברך על נטילת ידים.

כתב מרן (סימן קנט סעי' כ) המטביל ידיו אינו מברך על טבילת ידים אלא על נטילת ידים. (ויש אומרים דמברכין על טבילת ידים או על שטיפת ידים, וכן עיקר). וכתב המ"ב (ס"ק צז) שהאחרונים הסכימו כדעת המחבר לברך ענט"י, ורק אם המים פסולים לנטילה ורק לטבילה וכדלקמיה בסימן ק"ס ס"ט מברך על טבילת ידים. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (סימן קנח אות טז) אם אין לו כלי ליטול בו את ידיו, ויש לפניו מקוה שיש בו ארבעים סאה, או ים או נהר, או מעיין אפילו אם אין בו ארבעים סאה, יטבול ידיו בהם, ויברך על נטילת ידים. ואם בירך על טבילת ידים, יצא. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות סימן קנח הערה טז, עמוד כד].

**שו"ע סימן קס**

**שאלה פא: איזו מלאכה הנעשית במים פוסלת אותם לנטילת ידים ואיזו אינה פוסלת.**

**תשובה**: צינן יין במים, או שטף בהם כלים מלוכלכים נפסלו המים. אבל אם שם יין במים רק כדי לשמור שלא יתחממם, וכן אם שם דג במים שלא ימות, או שטף בהם כלים נקיים, אינם נפסלים כיון שלא נעשתה מלאכה במים.

כתב מרן (סימן קס סעי' ב) עשה במים מלאכה או ששרה בהם פתו אפילו נתכוון לשרות בכלי זה ונפל לשני פסולים ואם צינן יין במים פסולים ואם הדיח בהם כלים פסולים ואם היו כלים מודחים או חדשים כשרים. ואם הטביל בהם הנחתום הגלוסקין (פירוש ככרות לחם) פסולים אבל אם טבל ידיו במים וטח פני הגלוסקין או שחפן מהם בחפניו המים הנשארים לא נעשה בהם מלאכה ולפיכך כשרים אם לא נשתנו מראיהן. (והוא הדין מים שהנחתום מדיח ידיו בהם מן הבצק הדבק בידיו). ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ט) צינון יין חשיב מלאכה שע"י המים נצטנן, ואם היה היין צונן ונתן לתוך המים רק שלא יתחממו מחום היום כשרין. וה"ה אם נתן בתוכן דגים חיים שלא ימותו דכל זה לא מקרי מלאכה דאין המים פועלים בהם רק ששומרים אותן. ואפילו אם מת הדג אח"כ לא נפסלו המים [א"ר]. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות יד) אם הניח בקבוק חלב חם בתוך כלי עם מים צוננים, כדי לקרר את החלב, אין ליטול הידים ממים אלה. וכן אם צינן יין במים, או מים במים, אין ליטול מהם נטילת ידים, דחשיב כמים שנעשה בהם מלאכה. אבל אם הניח מים צוננים בתוך מים קרים רק כדי שלא תפוג צינתם, או כדי למנוע שהמים יתחממו מחום היום, וכן ביין שנתן לתוך מים רק כדי לשמור על קרירות היין, כשרים לנטילת ידים ואינם חשובים כמים שנעשה בהם מלאכה. וכן הנותן קנקן סודה לתוך מים קרים כדי לשמור על הקור של הסודה, המים כשרים לנטילת ידים. מאחר שרק שמר על הסודה שלא תתחמם יותר, והסודה כבר היתה צוננת. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות סימן קס הערה י', עמוד ס"ה, ורצ"א, ות"ש, הליכות עולם חלק א' עמוד שלח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יא).

**שאלה פב: מי מקווה שנעשו בהם מלאכה, או נפסלו לשתיית כלב, מה הדין ליטול מהם ידיים או להטביל בהם ידיו.**

**תשובה**: נעשתה מלאכה במי המקוה מותר ליטול מהם או להטביל בהם ידיו. ואם נפסלו משתיית כלב אין ליטול מהם, אבל מותר להטביל בהם ידיו אם אינם עכורים מחמת טיט שנתערב בהם.

כתב מרן (סימן קס סעי' ה) אין מלאכה פוסלת אלא במים שאובים בין שהם בכלי בין שהם בקרקע אבל לא במי מקוה או מעין בעודם מחוברים. וכתב המ"ב (ס"ק כה) מי המקוה לא נפסלו בעשית מלאכה, אבל לענין אם נפסלו משתיית בהמה אין חילוק בין שאובין למי מקוה ופסולין [ט"ז]. וכ"ז לענין לשאוב בכלי מים ממי המקוה לנט"י, אבל להטביל ידיו בהמקוה גופא מותר אף בזה. עוד כתב מרן (סעי' ט) מים מלוחים או סרוחים או מרים שאין הכלב יכול לשתות מהם פסולים לנטילת ידים אף על פי שכשרים למי מקוה לטבילה. ואם הם עכורים מחמת טיט שנתערב בהם אם הכלב יכול לשתות מהם כשרים בין לנטילת ידים בין למקוה ואם אינו יכול לשתות מהם פסולים לשניהם. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק לט) מים שאין הכלב יכול לשתות מהם כיון שהם סרוחים כ"כ שאפילו הכלב אין יכול לשתות מהם הוי כאלו נתבטל מתורת מים ופסלוה רבנן לנט"י [אחרונים]. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות כד) אין נוטלים ידים ממי הים, שהרי מים אלה אינם ראויים לשתיית כלב. ולכן יטביל ידיו במי הים, או במקוה טהרה שיש בו ארבעים סאה, או במעיין אפילו אין בו ארבעים סאה, ורשאי לברך על נטילה זו על נטילת ידים. ואם הרתיח את מי הים עד שהלכה מרירותם, כשרים לנטילה בכלי. ואם אי אפשר לו להרתיח את מי הים, וגם אינו יכול להטביל ידיו בים, כגון שהוא נמצא בספינה, ואין לו מים אחרים לנטילה, יטול ידיו ממי הים המלוחים דרך נטילה, ולא יברך, וזה עדיף יותר מאשר ינקה את ידיו במידי דמנקי. [שם עמ' עד. הליכו"ע א' עמ' שכט]. ע"כ. וכתב בהלכה ברורה (אות כז) אם הם עכורים מחמת שנתערב בהם טיט ואינם ראויים לשתיית בהמה פסולים אפילו לטבילת הידים. ואפילו בדיעבד אם נטל ידיו במים כאלו חוזר ונוטל ידיו בברכה.

**שאלה פג: מים חמים שהיד סולדת בהם האם הם כשרים לנט"י.**

**תשובה:** מים חמים שנתחממו על ידי האש או דוד חשמלי או דוד שמש אפילו שהם חמים שהיד סולדת בהם כשרים לנטילת ידים. ולמנהג האשכנזים יש להחמיר בזה לכתחילה, ובשעת הדחק שלא יכול להמתין שיצטננו יטול ידיו מהם בברכה. ומים אחרונים אין ליטול במים חמים שהיד סולדת בהם.

כתב מרן (סימן קס סעי' ו) חמי האור נוטלים מהם לידים אפילו הן חמין שהיד סולדת (פירוש כל שכריסו של תינוק נכוה הימנו) בהם. וכתב המ"ב (ס"ק כז) ויש מחמירין ביד סולדת בהם. וכתבו האחרונים דבאין לו מים אחרים אין להחמיר בזה, דהעיקר כדעת השו"ע. ובופשרין אין איסור כלל לכ"ע. ואפילו אם היו חמים מתחילה ונצטננו ונעשו פושרין גם כן מותר, ולפי זה אם אין לו מים אחרים כי אם חמים שהיד סולדת בהם, יראה

להמתין מעט עד שיצטננו במקצת שלא יהיה היד סולדת בהם, ויהיה מותר לכ"ע. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות כא) מים חמים שהוחמו על ידי האש, מותר ליטול מהם נטילת ידים. ונכון שימתין עד שהמים יהיו פושרין, שאז לכולי עלמא אפשר ליטול מהם נטילת ידים, ובפרט שקשה ליטול הידים במים חמים שהיד סולדת בהם. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות סימן קס הערה טז, עמוד סט]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כב) וכתב שגם למנהג האשכנזים בשעת הדחק יש להקל ליטול ידיו בהם בברכה. עוד כתב שאין לחלק בזה בין מים שנתחממו על ידי האש, לבין מים שנתחממו באמצעות בוילר או מיחם חשמלי, או דוד שמש וכיוצא בזה. ע"כ. ולענין מים אחרונים אע"פ שמים הפסולים לנטילת ידים כשרים למים אחרונים כמו שכתב הב"י בשם הרשב"א בסימן קפא, עכ"פ לענין מים חמים פסק שם מרן בסעי' ג אין נוטלין בחמין שהיד נכוית בהם, מפני שמפעפעין (פי' מבעבעין מלשון שחין אבעבועות) את הידים, ואין מעבירין את הזוהמא.

**שאלה פד: האם יכולים שני בני אדם ליטול ידיהם מרביעית מים אחת.**

**תשובה**: יכולים ליטול שני בני אדם מרביעית מים אחת, באופן שאדם אחר שופך על ידי שניהם בפעם אחת לפחות על קשרי אצבעותיהם, ולא נפסק עמוד קילוח המים בין ידי הראשון לשני, ושניהם מכוונים ליטול ביחד.

כתב מרן (סימן קס סעי' יג) צריך שיהא במים רביעית והני מילי לאחד אבל לב' שבאו ליטול כאחד האחרון אין צריך ואפילו בזה אחר זה ובלבד שלא יפסיק הקילוח כיצד היה רביעית מים בכלי ופשט אחד ידיו ואחר יוצק על ידיו ובא שני ופשט ידיו למטה ממנו סמוך ליד הראשון וקילוח יורד על ידו של ראשון ולידו של שני שלמטה ממנו ידי שניהם טהורות אף על פי שפיחת שיעור הרביעית כשהם מגיעים לידיו של שני ידיו טהורות מפני שהם באים משיורי טהרה ויש מתירים אפילו כשנוטלים זה אחר זה הואיל ובשעה שהתחיל האחד ליטול מהם היה בהם רביעית גם לשני זה עולים מפני שבאו משיורי טהרה ועל דרך זה נוטלים מחצי לוג לג' ולד' ומלוג לכמה בני אדם כל זמן שמספיקים המים לשפוך כל אחד על ידיו ג' פעמים (והוא הדין) שיכולים להניח ד' וה' ידיהם זה בצד זה או זה על גב זה וליטול כאחד ובלבד שירפו ידיהם בענין שיגיעו המים לכל אחד. וכתב המ"ב (ס"ק סח) כתבו האחרונים כשנוטלים שנים כאחד צריכים לכוון מתחלה ליטול ביחד ולכן אף אם פשט השני ידו אחר שכבר התחיל הראשון ליצוק על עצמו עולה הנטילה גם לו, דהוי כנוטל שניהם יחד דאין מתטמאין זה מזה. אבל אם לא כוונו מתחלה ויצק הראשון רק לעצמו, ואח"כ פשט השני ידיו אפילו קודם

שנפסק הקילוח הוי כמו נוטל במי רחיצת חבירו ולא עלתה לו נטילה וצריך לנגב ידיו ולחזור וליטול כדלקמן בסימן קס"ב סעי' ד'. עוד כתב (ס"ק סט) שהשני יקפיד שיגיעו המים על ידיו סביב כל שיעור הנטילה שבידיו. ע"כ. וכתב בהלכה ברורה (אות לט) שלפחות יגיעו המים עד סוף קשרי אצבעותיהם. עוד כתב המ"ב (ס"ק עא) צריך שלא יפסיק הקילוח [בין ידי הראשון לשני] דעי"ז חשבינן כאלו נטל גם השני מרביעית שלמה ומפני שבאים המים משיורי טהרה הקילו זה לחשוב כנוטל מרביעית ע"י חיבור הניצוק [ב"י והרשב"א].

**שאלה פה: מה הדין כשנוטל ידיו משני כלים כשבכל אחד יש שמינית מים.**

**תשובה**: לא עלתה לו נטילה.

כתב מרן (סימן קס סעי' יד) צריך שיהא רביעית מכונס במקום אחד שאם נטל משמינית וחזר ונטל משמינית ידיו טמאות כשהיו. וכתב המ"ב (ס"ק פא) אפילו נטל שני השמינית על ידיו בקילוח אחד לא מהני, דבעינן שיהיה הרביעית מכונס במקום אחד דוקא. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (סימן קנט אות א) לא יתן מים לחבירו בחפניו, שאין נוטלין ידים אלא בכלי. וכל סוגי הכלים כשרים לנטילת ידים, אפילו כלי העשוי מרפש ועפר. וצריך שהכלי יהיה מחזיק שיעור רביעית מים. ואם אינו מחזיק רביעית אין נוטלין ממנו, אפילו שימלאנו כמה פעמים באופן ששופך על ידיו כמה רביעיות. וצריך ליטול שוב את ידיו כדין, ומכל מקום אין צריך לנגב ידיו קודם שיטלם כדת, ויכול ליטול ברביעית על ידיו על גבי מים אלו. [ילקו"י דיני ברהמ"ז וברכות, סי' קנט הערה א' עמ' מד]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות מא).

**שו"ע סימן קסא**

**שאלה פו: לכלוך או בצק שתחת הציפורן האם חוצץ בנטילת ידים.**

**תשובה**: בצק כיון שמקפיד להסירו בכל אופן חוצץ. ולכלוך כנגד הבשר לא חוצץ, ושלא כנגד הבשר חוצץ.

כתב מרן (סימן קסא סעי' א) צריך ליזהר מחציצה שכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. כגון צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר ובצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר ורטיה שעל בשרו וטיט היון וטיט היוצרים אבל במיעוטו שאינו מקפיד אין לחוש. (וכתב הרמ"א בהגה, ומשום הכי לא נהגו לנקר הטיט שתחת הצפרנים לנטילה משום דהוי כמיעוטו שאין מקפיד כי אין מקפידין על זה לנטילה אבל אם היה מקפיד הוא צריך לנקרן וכן עיקר ואפשר שנהגו להקל בחציצה לענין נטילה כי יש אומרים שאין שייך חציצה לנטילה אבל העיקר כסברא הראשונה). וכתב המ"ב (ס"ק א) אם

יש חציצה על רוב היד דהיינו על רוב מקום הנטילה אסור אפילו אם אין דרך בני אדם להקפיד עליו. ואם היה רק על מיעוט היד אינו אסור אא"כ הדרך להקפיד על זה. עוד כתב (ס"ק ב) צואה שתחת הציפורן היינו זוהמת הצפרנים שדרך להקבץ שם. אבל צואה ממש אפילו כנגד הבשר מסתברא שלא חשיב נטילה אם מצאו שנשאר שם. עוד כתב (ס"ק ג) כשהצפורן גדול ועודף על בשר האצבע, הצואה שיש שם תחת עודף זה דרך רוב בני אדם להקפיד לנקותם משום מאוס משום הכי חוצץ וצריך להסיר אותה הזוהמא קודם הנטילה. ובבצק דרך בני אדם להקפיד אפילו נגד הבשר. ועיין ביו"ד סימן קצ"ח דקחשיב שם עוד כמה דברים שחוצצים, אלא דפה חשב דברים המצויים. וכתב הא"ר בשם ס"ח דנכון מטעם זה שלא יגדל אדם את צפרניו. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) שצריך לנקות ידיו מלכלוך שתחת הצפורן. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ד) כתב יש מקילים אפילו בלכלוך שאינו כנגד הבשר, ואם הנוטל אינו מקפיד על לכלוך זה יש לסמוך על המקילים.

**שאלה פז: באיזה אופן רטייה שעל ידיו הוי חציצה ובאיזה אופן לא הוי חציצה.**

**תשובה:** כשאין לו מכה אלא מיחוש בעלמא ויכול להוריד את הרטיה, אם לא הוריד, הוי חציצה. אבל אם יש לו מכה ואינו יכול להוריד את הרטיה מחמת כאב או צער אין אותו מקום טעון נטילה, וממילא לא הוי הרטיה חציצה.

כתב מרן (סימן קסא סעי' א) צריך ליזהר מחציצה שכל דבר שחוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. כגון צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר, ובצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר, ורטיה שעל בשרו, וטיט היון, וטיט היוצרים. אבל במיעוטו שאינו מקפיד אין לחוש. ע"כ. אולם בסימן קסב סעי' י לא חשש מרן לחציצה ברטיה שכתב מרן מי שיש לו מכה בידו ורטיה (פירוש אינגונט"ו בלע"ז) עליה, די לו שיטול שאר היד שלא במקום הרטיה וצריך ליזהר שלא יגע ברטיה שלא יחזרו המים שעל הרטיה ויטמאו היד או ישפוך רביעית על היד כאחת שאז לא נטמאו המים. ע"כ. וחילק המ"ב (ס"ק ה) ששם מדובר שיש לו מכה חזקה ולכן לא יכול להוריד את הרטיה וליטול ידיו ולא חייבו אותו ליטול את אותו מקום ולכן לא שייך חציצה על מקום הפטור מנטילת ידים. אבל כאן מדובר שיש לו מיחוש בעלמא ויכול להוריד את הרטיה וליטול ידיו וכיון שהוא מחוייב ליטול את אותו מקום הרטיה חוצצת הרטיה. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ט).

**שאלה פח: טבעת שעל גבי האצבע האם צריך להסירה לפני הנטילה.**

**תשובה:** אם אינו מקפיד להסיר את הטבעת מאצבעו גם בשעת מלאכה, לא הוי חציצה ורשאי ליטול ידיו עם הטבעת ואפילו שהטבעת מהודקת לאצבע. אבל אם מקפיד

להסיר את הטבעת בשעת מלאכה, כגון האשה שמסירה את הטבעת בשעה שלשה את הבצק, הטבעת חוצצת וצריך להסירה קודם הנטילה. ואפילו אם הטבעת רפויה ויכולים להיכנס המים מתחת הטבעת, בכל אופן כיון שאין אנו בקיאים מהו רפוי, לכתחילה יסיר את הטבעת קודם הנטילה, ובדיעבד יש להכשיר הנטילה אם לא הסיר הטבעת אם היא רפויה.

כתב מרן (סימן קס"א סעי' ג) צריך להסיר הטבעת מעל ידו בשעת נטילת ידים. (וכתב הרמ"א ואפילו הוא רפוי ואפילו אינו מקפיד עליו בשעת נטילה הואיל ומקפיד עליו בשעה שעושה מלאכה שלא יטנפו. ונהגו קצת להקל אם הוא רפוי אבל יש להחמיר כי אין אנו בקיאים איזה מיקרי רפוי). וכתב המ"ב (ס"ק יח יט) אפילו כשהטבעת רפויה והמים באים להאצבע מ"מ יש להסיר משום שאין אנו בקיאין איזה מקרי רפוי. ובדיעבד עלתה לו נטילה ברפוי והוא ששפך עליה רביעית בבת אחת כמ"ש לקמן בסימן קס"ב ס"ט. ומסקי האחרונים דדוקא אשה שדרכה להקפיד להסיר הטבעת בשעת מלאכה [היינו בשעת לישה]. אבל איש שאין דרכו להקפיד להסירו בשעת מלאכה כי אין דרכו ללוש אין צריך להסיר אותו בשעת נטילה אפילו אם אינו רפוי [דהוי מיעוטו ואינו מקפיד דאינו חוצץ]. רק אם יש בו אבן טוב שגם איש דרכו להקפיד להסיר בשעת נטילה שלא יתלכלך מהמים אז יש לחוש להסירו משום חציצה. ע"כ. וכ"ב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ג) אשה שאינה רגילה להסיר את הטבעת מעל אצבעה בעת עשיית עוגה, וכדומה, מותר לה ליטול את ידיה עם הטבעת, ואין זה נחשב לחציצה, אפילו אם הטבעת מהודקת. ואם יש בטבעת אבן יקרה, שדרכה של האשה להקפיד להסיר את הטבעת כדי שהאבן לא תתקלקל במים, חשיב חציצה, וצריכה להוציא הטבעת קודם הנטילה. ואם אינה מקפידה להוציא לעולם את הטבעת שיש בה אבן מעל ידה, אין זה נחשב חציצה. [ילקוט יוסף, הל' ברכות עמ' פב]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות טז) וכתב רפויה נקראת כל שהטבעת יכולה להסתובב על האצבע בנקל. ויש אומרים שצריך שתהא הטבעת רפויה כל כך עד שאם תנענע אצבעותיה בחוזק כאילו זורקת דבר מה תישמט הטבעת מעל ידה ותיפול.

**שו"ע סימן קסב**

**שאלה פט: כמה פעמים יש ליטול על כל יד.**

**תשובה**: אם שופך בכל פעם פחות מרביעית, צריך ליטול פעמיים על כל יד. ואם יש לכלוך על ידיו, יסיר את הליכלוך לפני הנטילה במעט מים ששופך על ידיו מהכלי. ואם שופך רביעית על כל יד, די בשפיכת פעם אחת על כל יד. או שפיכה אחת של רביעית

אחת על שתי ידיו. וי"א שבכל אופן צריך לשפוך פעמיים וטוב לעשות כן לכתחילה. ולדעת האר"י ז"ל צריך לשפוך שלוש פעמים בכל אופן וכן המנהג.

כתב מרן (סימן קסב סעי' ב) הנוטל ידיו שופך עליהם קצת מהרביעית להסיר מהם הלכלוך וכל דבר שחוצץ, ואחר כך שופך עליהם פעם שנית וגם אלו המים הם טמאים ואחר כך שופך עליהם פעם שלישית לטהר המים שעל גבי הידים ואם אין בידים לכלוך ודבר החוצץ שופך על שתי ידיו רביעית בבת אחת ואין צריך מים שניים. (וכתב הרמ"א הגה: והוא הדין אם היו לו מים רבים רוחץ תחלה מעט כדי להסיר הלכלוך ואחר כך שופך רביעית כאחד ואין צריך מים שלישים. הנוטל ידיו צריך לשפשפם זו בזו). וכתב המ"ב (ס"ק א) הנה נתבאר בסימן קנ"ח דטעם נט"י הוא משום דידים עסקניות הם ולכן גזרו עליהן טומאה אם לא שיטהרם ברביעית מים, וצריך ליטול שני פעמים על ידיו דבשפיכה ראשונה מטהר ידיו אבל המים עצמם טמאים הם שנטמאו מידיו, ושפיכה שניה מטהרת אותם ונגמר טהרת הידים. אכן אם נשפך הרביעית בבת אחת על שתי ידיו, או ששפך רביעית שלמה על כל יד ויד, דעת רוב הפוסקים דאין צריך למים שניים. וכן סתם המחבר לקמיה בסעיף ד'. עוד כתב (ס"ק יז יט) אם היו ידיו מלוכלכות קצת ואין לו רק רביעית מצומצם יש לו ליטול קצת ממנה מקודם להסיר הלכלוך החוצץ, ומ"מ לא חשבינן עי"ז לנפחת משיעור רביעית קודם נטילה, דגם זה לצורך טהרת ידים הוא בא. ומיהו כתב הב"י בשם כמה פוסקים אם נחסר מהרביעית להעברת הלכלוך כנ"ל אז צריך לשפוך שני פעמים, אבל כששפך הרביעית בבת אחת על שתי ידיו וכש"כ על כל אחת רביעית אין צריך למים שניים לטהרם דאין כאן מים טמאים וכדלקמיה. עוד כתב (ס"ק כ) מה שכתב מרן שלישית לטהר המים שעל גבי הידים הם נקראים שניים בעצם הנטילה, דפעם ראשון שחשב כאן אינם עצם הנטילה אלא להעברת הלכלוך וכנ"ל. ודע דהא דמתיר המחבר לכל הג' פעמים מרביעית אחת הוא דוקא אם באו המים סביב כל היד בשיעור הנטילה עכ"פ בשתי הפעמים. עוד כתב (ס"ק כא) ודע די"א דמן הדין צריך לעולם מים שניים, ואם אין לו רק רביעית ישפוך ממנה בשתי פעמים, ואפילו אם נוטל רביעית בב"א או על כל יד ויד רביעית בפ"ע צריך אח"כ ג"כ מים שניים. וכתב הח"א דיש לנהוג כן ליטול רביעית על כל יד וגם שניים. וכ"ז הוא רק לכתחלה אם יש לו מים מזומנים, אבל לטרוח אח"ז נראה דא"צ דרוב הפוסקים הקילו בזה וכסתימת המחבר דברביעית בב"א א"צ לשניים, וכן נראה דעת האחרונים. עוד כתב (ס"ק כד) מה שכתב הרמ"א שצריך לשפשף הידים זו בזו נראה שהוא כדי להעביר הלכלוך היטב והוא רק לכתחלה ולא לעיכובא. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י בסימן קנח (אות ט) שיעור נטילת

ידים לסעודה הוא רביעית מים. ומכל מקום טוב להוסיף וליטול בשפע, דאמר רב חסדא, אנא משאי (נוטל) ידי מלא חפני, ויהבו לי מן שמיא טיבותא מלא חפני. [שם עמ' יט]. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ז ח) וכתב שלפי דעת רבינו האר"י ז"ל בכל ענין צריך לשפוך על ידיו מים שלוש פעמים בזו אחר זו, אפילו אין לכלוך על ידיו ואפילו ששופך רביעית מים בבת אחת על ידיו.

**שאלה צ: נטל ידיו ברביעית על כל יד ובעודם רטובות נגע למעלה מהפרק, או למטה בכף היד במקום שלא באו שם מים, האם צריך לחזור וליטול.**

**תשובה**: נגע למעלה מהפרק אינו צריך לחזור וליטול שלא גזרו טומאה אלא רק על כפות הידים, אבל אם נגע בכף ידו מהפרק ולמטה במקום שלא הגיעו שם המים אף שנטל מרביעית מים נכון שיחזור ויטול כראוי.

כתב מרן (סימן קסב סעי' ז) אם שפשף ידיו זו בזו יזהר שלא יגע חוץ ממקום שנפלו בו מים מפני שהן מטמאות זו את זו. וכתב המ"ב (ס"ק נה) אם שפשף ידיו, היינו אף ששפך עליהם רביעית בב"א או שכבר שפך מים שניים על שתי ידיו דאין מטמאין זה מזה מ"מ אם יגע למעלה ממקום שהגיעו המים יטמאו בנגיעתן. עוד כתב (ס"ק נו) מיירי שנטל המים רק עד קשרי אצבעותיו דיצא ידי נטילה להרבה פוסקים כמבואר בסימן קס"א, ולמעלה משם אף דאינו חייב ליטול שם לנטילת חולין מ"מ מקום טומאה הוא [דלתרומה צריך ליטול גם שם], ולכן מטמא ידו הלחה בנגיעתה שם. אבל אם נטל המים עד חיבור קנה היד עם הזרוע אין לחוש בהנגיעה למעלה, דשם אין מקום טומאה לכל הפוסקים [ב"י וש"פ]. ודע דכל מה שצריך ליזהר שלא ליגע למעלה ממקום שהגיעו המים הוא רק בעוד ידיו לחות, דאח"כ כשכבר נגב ידו א"צ ליזהר בזה כלל ואף אם נתלחלחו אח"כ לית לן בה כיון שכבר טיהר ידיו ונגבן. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כג ואות חי). אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) כתב אם נטל יד אחת ונגע בה בידו השניה שעדיין לא נטלה, לא הועילה לו נטילה זו, וצריך לנגבה ולחזור וליטול. ואם כבר בירך, יטול בלי ברכה. [ילקוט יוסף, דיני ברהמ"ז וברכות עמוד פח]. עוד כתב (באות ג) מי שנטל ידיו ולפני הניגוב אדם אחר שלא נטל ידיו נגע בידיו הרטובות, צריך לחזור וליטול שוב. ואם כבר בירך על נטילת ידים, ולפני הניגוב נגע בו מי שלא נטל ידיו, יחזור ויטול ידיו בלא ברכה. ואם שפך על כל יד רביעית בבת אחת, לדעת מרן הש"ע א"צ לנגב ולחזור ליטול ידיו. וכ"ד האליה רבה והנשמת אדם, והמאמר מרדכי, והגר"ז, ובא"ח. אבל לדעת המג"א וכה"ח צריך שינגב ויחזור ליטול בלא ברכה. והעיקר כדעת מרן. אך לכתחלה יזהר בזה. [ילקו"י עמו' פח]. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות יט) כתב שאם נגע

בו אחר שלא נטל ידיו צריך לנגב ידיו ולחזור וליטול שנית אפילו נטל כל יד מרביעית שלמה של מים.

**שו"ע סימן קסג**

**שאלה צא: האוכל דבר שטיבולו במשקה על ידי מפה האם צריך נטילת ידיים.**

**תשובה:** צריך נטילת ידיים. ובאופן שאין לו מים, אם הוא יושב בביתו יכול לאכול עם מפה בתנאי שאין לו מים במרחק הילוך מיל (זמן הילוך מיל לאדם בינוני הוא שמונה עשרה דקות וגם כשנוסע ברכב יחשב זמן נסיעה של שמונה עשרה דקות). וכן אם הוא הולך בדרך ואין לו מים במרחק מיל לאחוריו או ארבעה מילין לפניו יכול לאכול עם מפה, אבל בפחות מכן חייב ללכת וליטול ידיו.

כתב מרן סימן (קסג סעי' א) אם אין מים מצויים לפניו ברחוק יותר מארבעה מילין ולאחריו מיל יטול ידיו במפה ואוכל פת. או דבר שטיבולו במשקה. (או אוכל על ידי כף). וכתב המ"ב (ס"ק ב) כשמים מצויים אסור אף במפה דילמא אתי למינגע. עוד כתב (ס"ק ג) כשהולך בדרך ומשער שלא ימצא מים אף ברחוק יותר מארבעה מילין והוא רוצה לאכול אז התירו לו לאכול ע"י כריכת מפה על ידיו אבל אם הוא משער שישיג מים תיכף אחר ד' מילין מחוייב להמתין עד שיבוא לשם ולאחריו דיש לו טרחא לחזור מדרכו סגי בשיעור מיל כשמשער שלא ימצא בו מים מותר ע"י מפה. וכתבו האחרונים דה"ה אם מסופק שמא לא ימצא מים לפניו בשיעור ד' מילין ולאחריו מיל והוא תאב לאכול מותר ג"כ ע"י מפה ושומרי גנות ופרדסין כשצריכין לילך אחר מים אינם מחוייבין אלא פחות ממיל כמו מלאחריו משום שאינם יכולים לעזוב שמירתן. והח"א ושארי אחרונים הסכימו דכל היושב בביתו ג"כ אינו מחוייב לטרוח אחר מים אלא פחות ממיל כמו מלאחריו דרק לפניו בדרך שהולך בלא"ה לשם הצריכוהו להמתין עד ד' מילין. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) אם אין מים מצויים לפניו בריחוק יותר מארבעה מילין, ולאחריו מיל אחד, כורך ידיו במפה ואוכל פת, או דבר שטיבולו במשקה. ולכן הנוסע במכונית ורוצה לאכול תוך כדי נסיעתו, אם יודע שיש לפניו בדרך מים ליטול את ידיו בריחוק ד' מילין, ימתין כדי שיטול ידיו כדת, ואם לאו כורך מפה על ידיו ואוכל. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד צ']. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ה) כתב שבנסיעה בכלי רכב מיל הוא נסיעה של שמונה עשר דקות וד' מילין הם נסיעה של שביעים ושתיים דקות.

**שאלה צב: האוכל על ידי אחר שנותן לתוך פיו האם צריכים נט"י.**

**תשובה:** האוכל צריך ליטול ידיו והמאכיל לא צריך.

כתב מרן (סימן קסג סעי' ב) המאכיל לאחרים אין צריך נטילת ידים והאוכל צריך נטילת ידים אף על פי שאחר נותן לתוך פיו ואינו נוגע במאכל והוא הדין לאוכל במגרפה (פירוש כלי שיש לו שינים, פירי"ק בלע"ז) שצריך נטילת ידים. וכתב המ"ב (ס"ק ח ט) המאכיל אינו צריך נט"י אף על פי שנוגע בהמאכל דלא תקנו רבנן נטילה אלא להאוכל בלבד. והאכול אף על פי שלא נוגע, לא פלוג רבנן באוכל בין נוגע לאינו נוגע [לבוש]. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) המאכיל לאחרים אינו צריך נטילה, אבל האוכל צריך נטילת ידים אף על פי שאחר נותן לתוך פיו ואינו נוגע במאכל. וכן מי שאוכל את הפת על ידי מזלג וכדומה, חייב בנטילת ידים. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד צא]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ח).

**שו"ע סימן קסד**

**שאלה צג: נגע בגופו בתוך הסעודה במקומות הרגילים להיות מכוסים האם צריך לחזור וליטול ידיו.**

**תשובה**: צריך לחזור וליטול ידיו בלי ברכה. ואם נגע בדבר מטונף ממש כגון: שהתפנה צרכיו גדולים וניקה את עצמו, צריך ליטול ידיו בברכה. וזה באופן שרוצה לאכול עוד כביצה פת, שאם אוכל פחות מכביצה נוטל ידיו בלא ברכה.

כתב מרן (סימן קסד סעי' ב) מי שעומד בסעודה ונזכר שנגע בשוק וירך ומקומות המכוסים באדם או שחיכך בראשו וכל כיוצא בזה, (במקומות המטונפים שיש בהם מלמולי זיעה) צריך לחזור וליטול ידיו ויברך על נטילת ידים. וכתב המ"ב (ס"ק ט) ומקומות המכוסים ר"ל בשארי מקומות המכוסים שבגופו יש בהם זיעה ולאפוקי במקומות המגולים כגון פניו ומקום המגולה שבזרועותיו אין קפידא וכמבואר בסימן ד' סכ"א וע"ש במ"ב דינים השייכים לענינינו. עוד כתב (ס"ק י) דוקא שחיכך בראשו אבל אם לא חיכך אלא שנגע בשערותיו א"צ נטילה ואפילו אם קינח בהם וכנ"ל בסימן קס"ב סקנ"ח במ"ב. עוד כתב (ס"ק יג) לדעת מרן מברך ענט"י ורש"ל חולק וס"ל דא"צ לברך מחמת נגיעתו באמצע סעודה בזיעה ואפילו בעשה צרכיו באמצע סעודתו ג"כ ס"ל דא"צ לברך אא"כ הלך והפליג באמצע סעודתו. והנה יש הרבה דעות באחרונים אם יש לנהוג למעשה כמותו ועיין בבה"ל שהכרענו דבעשה צרכיו או שנגע במקום מטונף ממש או שהלך והפליג צריך נט"י בברכה אבל אם נגע במקום המכוסה סתם או שהשתין אף ששפשף צריך נט"י כדין אבל לא יברך ע"ש. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ה) מי שנגע באמצע הסעודה בידו אחת במקומות המכוסים, או חיכך בראשו במקום שדרכו להיות מכוסה, אם רוצה להמשיך לאכול נכון להחמיר ליטול ב' ידיו, בלי ברכה. אבל

אם בדעתו לאכול פירות ומגדנות בלבד, או לשתות, די שיטול אותה היד בלבד. [ילקו"י שם, עמ' צד]. ע"כ. אולם לדעת ההלכה ברורה (אות ו) אם נגע במקומות המכוסים ורוצה לאכול עוד כביצה פת יטול ידיו בברכה. אך אם נכנס באמצע הסעודה לבית הכסא ולא נגע במקומות המכוסים יטול ידיו בלא ברכה. (ועיין בתשובה הבאה שלא צריך ליטול ידיו פעמים אלא נוטל ידיו ומברך על נטילת ידים ואחר כך מברך אשר יצר).

**שו"ע סימן קסה**

**שאלה צד: עשה צרכיו ורוצה לאכול כיצד יטול ידיו.**

**תשובה**: יטול ידיו שתי פעמים באופן זה: בפעם הראשונה יטול ללא כלי באופן שיפתח את הברז ויכניס ידיו לתוך המים הזורמים שש פעמים לסרוגין שלוש פעמים על כל יד, ויברך אשר יצר. ושוב יטול נטילה לצורך האכילה כדין, ויברך על נטילת ידים. ואם ירצה יטול בתחילה מתוך כלי וישפוך על ידיו פחות מרביעית פעם אחת על כל יד וינגבם ויברך אשר יצר. ואחר כך יטול ידיו לאכילה עוד פעמים על כל יד לסרוגין ויברך על נטילת ידים.

כתב מרן (סימן קסה סעי' א) העושה צרכיו ורוצה לאכול יטול ב' פעמים על הראשונה מברך אשר יצר ועל השניה מברך על נטילת ידים. ואם אינו רוצה ליטול אלא פעם אחת לאחר ששפך פעם אחת על ידיו ומשפשף יברך אשר יצר ואחר כך בשעת ניגוב יברך על נטילת ידים. וכתב המ"ב (ס"ק ב) יטול שתי פעמים דאם יטול פ"א ויברך מתחלה אשר יצר ואח"כ על נט"י הוי הפסק בין הנטילה לברכתה. ואם יברך מתחלה ענט"י ואח"כ אשר יצר הוי הפסק בין ברכת נטילה להמוציא. ולהניח מלברך ברכת אשר יצר עד אחר ברכת המוציא ג"כ אין נכון שחיובה חל עליו מיד כשעשה צרכיו ואין לאחרה כ"כ. וכתבו האחרונים דצריך ליזהר שלא ליטול בפעם הראשון נטילה גמורה ורק מעט משום נקיות, דאם לאו הכי הרי נטהרו ידיו בפעם הראשון ואין שייך לברך עוד על נטילה שניה וכנ"ל בסימן קנ"ח ס"ז. ודע דיש כמה פוסקים שס"ל דאשר יצר לא הוי הפסק בין ברכת נטילה להמוציא משום דהכל לצורך טהרת ידים והוי כמו גביל לתורא בסימן קס"ז וע"כ אם בדיעבד נטל נטילה אחת כדין לשם נטילה לאכילה יברך מתחלה ענט"י ואח"כ אשר יצר דיש לסמוך על הפוסקים אלו. וה"ה לכתחלה אם היה קשה לו ליטול שתי נטילות מדוחק מים וכי"ב יטול אחת ויברך ענט"י ואח"כ אשר יצר. כתב מ"א דהעושה צרכיו באמצע הסעודה לכו"ע נוטל רק פ"א ומברך ענט"י ואח"כ אשר יצר כיון דאין צריך לברך המוציא כדלקמן בסימן קע"ח א"כ אין כאן הפסק ועיין מש"כ בסי' קס"ד ס"ב במ"ב. עוד כתב (ס"ק ג) מה שכתב מרן לאחר ששפך פעם אחת על ידיו ומשפשף יברך אשר יצר

ר"ל דאומר ברכת אשר יצר קודם שהגיע זמן ברכת ענט"י היינו לאחר ששפך רק פעם אחת על ידיו בפחות מרביעית ושפשף ידיו זו בזו דעדיין לא נגמר הנטילה ואח"כ שופך פעם שניה על ידיו לטהר המים הראשונים ואז מברך ענט"י ומנגבן.

ואף דמבואר לעיל בסימן קס"ב דהמשפשף ידיו אחר מים ראשונים נטמאו ידיו זה מזה ואין מועיל אח"כ המים שניים י"ל דהכא מיירי שנשפך על שתי ידיו כאחת דאז חשיבי כיד אחת ומותר לשפשפם וכדלעיל בסימן קס"ב סעיף ה' וכתבו האחרונים דלדידן דנהיגן ליטול רביעית בב"א על כל יד ויד א"כ נגמר תיכף טהרת ידים וראוי לברך ענט"י וא"כ ברכת אשר יצר הוי הפסק בין נטילה לברכה, ויותר טוב לעשות כאופן הראשון המוזכר בשו"ע. ועיין מה שכתבנו לעיל בס"ק ב. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) אם הוצרך לנקביו ורוצה לאכול מיד, יטול ידיו בסירוגין ג' פעמים, ויכוין בנטילה זו אדעתא דהכי שרוצה לאכול, ויברך על נטילת ידים וינגב, ומיד יברך אשר יצר. ואין ברכה זו חשובה כהפסק בין הנטילה לבציעת הפת, שבלאו הכי מעיקר הדין לדעת מרן מותר להפסיק בין הנטילה לברכת המוציא, כאשר יבואר להלן. ואם אינו חושש שישכח מלברך ברכת אשר יצר, יאכל כזית של המוציא, ואחר כך יברך אשר יצר. ומה שכתבו בכמה אחרונים שיטול ידיו לעשיית צרכיו, ויברך אשר יצר, ואחר כך יחכך ידיו במקומות המכוסים שבגופו, ושוב יטול ידיו ויברך על נטילת ידים, אין זה נכון לנהוג כן לפי ההלכה, שמכניס עצמו בידים לספק ברכה שאינה צריכה. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות, עמוד צו]. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות ג) כתב שלכתחילה אינו רשאי ליטול נטילה אחת ולברך על נטילת ידים, ולאחר מכן אשר יצר, וצריך שיטול שתי נטילות. ואם אינו יכול ליטול שתי נטילות, וכגון שאין לו מים, או שהמסובים ממתינים לו לברכת המוציא, רשאי להקל ליטול נטילה אחת, ותחלה יברך על נטילת ידים, ואח"כ יברך אשר יצר. ובדיני ברכת אשר יצר כתב בהלכה ברורה סימן ז (אות ג) מעיקר הדין די שיטול פעם אחת כשיוצא מבית הכסא אחר שעשה צרכיו, ונכון להחמיר ליטול ידיו שלוש פעמים לסרוגין, כמו בנטילת ידים שחרית. וצריך שיטול ידיו מתוך רביעית מים. ומכל מקום אין צריך ליטול ידיו מתוך כלי דוקא. והמחמיר ליטול מתוך כלי תבוא עליו ברכה.

## הלכות בציעת הפת

**שו"ע סימן קסו**

**שאלה צה: דיבר דברים שאינם מענין הסעודה אחר הנטילה לפני ברכת המוציא האם צריך לחזור וליטול.**

**תשובה:** לא צריך לחזור וליטול וטוב ליזהר שלא לדבר.

כתב מרן (סימן קסו סעי' א) יש אומרים שאין צריך ליזהר מלהפסיק בין נטילה להמוציא. ויש אומרים שצריך ליזהר וטוב ליזהר. (וכתב הרמ"א ואם שהה כדי הילוך כ"ב אמה מקרי הפסק). וכתב המ"ב (ס"ק ו) ודע דעיקר דין תכיפה המוזכר בסימן זה הוא רק מצוה לכתחלה אבל בדיעבד אפילו שהה הרבה או הפסיק בינתים אין צריך לחזור וליטול ידיו כל שלא הסיח דעתו בינתים משמירת ידיו. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) מעיקר הדין מותר לדבר בין הנטילה לברכת המוציא, ומכל מקום טוב ונכון להזהר שלא לדבר כלל בין הנטילה להמוציא, בין בחול בין בשבת. ומכל מקום אם שמע קדיש או קדושה בין הנטילה להמוציא, או שמע איזו ברכה מחבירו, עונה אמן אחר הקדיש והברכה. [ילקוט יוסף, חלק ג' דיני ברכת המזון וברכות עמוד צח. הליכות עולם חלק א' עמוד שמב]. עוד כתב (אות ב) נכון להזהר היכא דאפשר שלא לשהות שיעור כדי הילוך כ"ב אמה בין הנטילה לברכת המוציא. וראוי להחמיר היכא דאפשר גם בשיעור כדי הליכת כ"ב אמה בפסיעות גסות, ולא רק בשיעור של הליכה עקב בצד גודל. אולם כשבני הבית רבים, מותר להמתין להם בסעודות שבת עד שהכל יטלו ידיהם, אף שעובר זמן בין הנטילה לברכת המוציא יותר מהשיעור הנ"ל. ומכל מקום יש לזרזם ליטול ידיהם בלא שום עיכוב. [ילקוט יוסף, דיני ברהמ"ז וברכות עמוד צט]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א - ג) וכתב שמותר לדבר בדברים השייכים לסעודה אפילו לכתחילה וכן הנוהגים לומר מזמור לדוד ה' רועי אין לחוש בזה להפסק כלל.

**שו"ע סימן קסז**

**שאלה צו: בירך שהכל על הפת האם יצא.**

**תשובה:** יצא ידי חובה.

כתב מרן (סימן קסז סעי' י) אם במקום ברכת המוציא בירך שהכל נהיה בדברו, או שאמר בריך רחמנא מלכא מאריה דהאי פיתא יצא. וכתב המ"ב (ס"ק נג) יצא בדיעבד אבל לכתחלה אסור בשתיהן. דאף דברכות נאמרין בכל לשון היינו היכא דלא שינה כלל מנוסח הברכה, אבל הכא הא שינה מנוסח שקבעו חז"ל בלשה"ק. ואפ"ה יצא בדיעבד, כיון שעכ"פ הזכיר שם ומלכות וענין הברכה. ולפי מה שפסק המחבר לקמן בסימן רי"ד מיירי כאן דאמר מלכא דעלמא מריה וכו' ועיין במה שנכתוב שם בבה"ל ומשמע בש"ס דה"ה אם אמר ברוך המקום מלך העולם שברא פת זה דיצא. ע"כ. וכתב

בקיצוש"ע ילקו"י (אות כב כג) מי שטעה ובירך על הלחם בורא פרי האדמה, או שהכל, או בורא מיני מזונות, ולא תיקן תוך כדי דיבור לומר המוציא לחם מן הארץ, דעת הריטב"א [פ"ג מהלכות ברכות] שלא יצא ידי חובתו, אחר שחכמים הפקיעו שם של פרי בנוסח הברכה. ויש אומרים שיצא ידי חובתו, דסוף סוף החטים יצאו מהאדמה, ולא שיקר בברכתו. אולם לכולי עלמא אם בירך על הלחם בורא פרי העץ, לא יצא ידי חובה, וחייב לחזור ולברך. והוא הדין בעוגה שאם בירך עליה בורא פרי האדמה, יצא. ואם בירך על היין בורא פרי העץ יצא. [ילקו"י, ח"ג הל' ברכות עמוד קיט]. אם במקום ברכת המוציא אמר בריך רחמנא מלכא מאריה דהאי פיתא, יצא. ובמקום שיש ספק או מחלוקת בפוסקים אם לברך או לא, אין לברך אפילו בלשון תרגום, כגון בריך רחמנא מלכא דעלמא וכו', שגם בזה יש חשש איסור ברכה לבטלה. אלא יהרהר הברכה בלבו ודיו. והנוהגים לתרגם בליל פסח את ברכת אשר גאלנו בלשון ערבי, אחר שאמרוה בלשון הקודש, אין למחות בידם בחזקה, שיש להם על מה שיסמוכו. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמ' קכא]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כט).

**שאלה צז: באלו אופנים אע"פ שדיבר בין ברכת המוציא לטעימה אינו חוזר ומברך.**

**תשובה**: אם דיבר דבר שהוא לצורך הסעודה לא חוזר לברך. וכן באופן שדיבר השומע את הברכה אחר שטעם הבוצע אפילו דיבר דברים שאינם צורך הסעודה, לא חוזר לברך. כתב מרן (סימן קסז סעי' ו) יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה לאכילה ואם שח צריך לחזור ולברך אלא אם כן היתה השיחה בדברים מענין דברים שמברכין עליו כגון שבירך על הפת וקודם שאכל אמר הביאו מלח או ליפתן תנו לפלוני לאכול תנו מאכל לבהמה וכיוצא באלו אינו צריך לברך. (וכתב הרמ"א בהגה: ומכל מקום לכתחלה לא יפסיק כלל. והא דאם שח דברים בטלים צריך לחזור ולברך היינו דוקא ששח קודם שאכל הבוצע, אבל אחר כך לא הוי שיחה הפסק אף על פי שעדיין לא אכלו אחרים המסובים, כבר יצאו כולם באכילת הבוצע, כי אין צריכים כולם לאכול מן פרוסת הבוצע רק שעושין כן לחבוב מצוה). וכתב המ"ב (ס"ק מג) מה שכתב הרמ"א אם השיחו השומעים היוצאים בברכתו אחר שטעם המברך וקודם שטעמו הם אין קפידא בדיעבד, הואיל וכבר חלה ברכת המברך. מיהו לכתחלה בודאי אסור לכל אחד מהשומעים להפסיק קודם שיטעום. והנה זהו רק דעת הרמ"א, אבל כמעט כל האחרונים חולקים עליו וס"ל דלא עדיף השומע מהמברך עצמו כששח קודם טעימתו שחוזר ומברך, והכי נמי השומעים אם הפסיקו בדברים קודם טעימתן שחוזרין ומברכין. ודע עוד דאם המברך שח קודם שטעם אף שהשומעים לא שחו כלל משמע מהפוסקים לכאורה דשוב אינם יוצאים בהברכה כמו

שכתבתי בבה"ל וצ"ע לדינא. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות יא) היו מסובין יחד, ונתכוונו לצאת ידי חובת ברכת המוציא בברכת הבוצע, אין לשומעים לענות "ברוך הוא וברוך שמו" אחר הזכרת ה'. וצריכים כל השומעים לשתוק עד שיטעמו מהפת, ולא יפסיקו בשיחה בין שמיעת הברכה לטעימה. ואם הבוצע טעם מהפת, והמסובים דיברו בין הטעימה לברכה, לא יחזרו לברך. וטוב שיהרהרו הברכה בלבם. אבל אם השומע דיבר קודם שיטעם הבוצע, חשיב הפסק וצריך לחזור ולברך. ואם אחד מהמסובין אכל, אף על פי שעדיין לא טעם המברך, יצאו כולם ידי חובתם, ולא הוי הפסק. ואם המברך דיבר דברים בטלים מיד לאחר הברכה, קודם שטעם, וגם המסובים עדיין לא טעמו, המברך צריך לחזור ולברך אחר שעשה הפסק בין הברכה לטעימה, אבל השומעים שלא דיברו אינם צריכים לברך, אלא יטעמו מהפת על סמך ברכתו של הבוצע. [ילקוט יוסף, דיני ברהמ"ז וברכות עמוד קו, ובמהדורת תשס"ד עמוד תשמז. הליכות עולם חלק א' עמוד שמז, שמח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות טז ואות יט).

**שאלה צח: היה בתוך הסעודה ונזכר שלא בירך המוציא, או שהוא מסופק כיצד ינהג.**

**תשובה**: אם ודאי לא ברך המוציא ולא סיים אכילתו חוזר ומברך, ואם הוא מסופק לא יברך.

כתב מרן (סימן קסז סעי' ח) שכח ואכל ולא בירך המוציא אם נזכר בתוך הסעודה מברך, ואם לא נזכר עד שגמר סעודתו אינו מברך. עוד כתב (סעי' ט) אם הוא מסופק אם בירך המוציא אם לאו אינו חוזר ומברך. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות כא) שכח ואכל ולא בירך המוציא, אם אפשר לו לאכול עוד מעט מהפת, טוב שיברך ויאכל. ואם סיים סעודתו ואי אפשר לו לאכול עוד מהפת, לא יברך המוציא אחר האכילה. ואם הוא מסופק אם בירך המוציא או לא, אינו חוזר ומברך. ומותר לו לאכול לכתחלה בלי ברכה [כשיש לו ספק אם בירך]. ואם אפשר ישמע הברכה מאחר ויצא ידי חובתו. [ילקו"י, הלכות ברכות עמ' קיח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כה כו). וכתב אפילו סיים סעודתו ונזכר שלא ברך המוציא טוב להחמיר ממדת חסידות לאכול מעט פת ולברך המוציא.

**שאלה צט: באיזה אופן יכול אחד לברך המוציא לחם מן הארץ ולהוציא את חברו, ומתי לא.**

**תשובה**: כשאוכלים על שולחן אחד או מפה אחת מוציא האחד את חברו. ואם אוכלים ללא שולחן אחד או מפה אחת אפילו בעל הבית עם בני ביתו, או חבורה שאמרו בואו ונאכל במקום פלוני, כל אחד מברך לעצמו.

כתב מרן (סימן קסז סעי' יא) אם היו שנים או רבים, אחד מברך לכולם. ודוקא הסיבו, שהוא דרך קבע. (או בעל הבית עם בני ביתו דהוי כהסיבו) אבל אם היו יושבים בלא הסיבה, כיון שאינם נקבעים יחד כל אחד מברך לעצמו. ואם אמרו נאכל כאן, או במקום פלוני, כיון שהכינו מקום לאכילתן הוי קבע ואפילו בלא הסיבה. והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה ישיבה דידן בשלחן אחד, או בלא שלחן במפה אחת, הוי קביעות. ואפילו לבני חבורה כהסיבה דידהו דמי. ולדידן אפילו קבעו מקום לאכילתן, או בעל הבית עם בני ביתו, לא מהני אלא אם כן ישבו בשלחן אחד או במפה אחת. וכתב המ"ב (ס"ק נד) שנים או רבים, נקט לשון זה משום דבבהמ"ז דינא הוא דדוקא בשלשה מזמנין יחד ומוציאין כל אחד את חבירו ובשנים אין מוציאין אחד את חבירו לכתחלה אבל בברכת המוציא אפילו לכתחלה יכול להוציא בשנים אחד את חבירו והטעם מבואר לקמן ריש סימן קצ"ג במ"ב. ע"כ. ושם כתב שבברכת המזון מצוה ליחלק משום שברכה אחרונה אין לה קביעות. וכ"כ בהלכה ברורה (אות לח) שנכון יותר שאחד יברך ויוציא את כולם משום ברוב עם הדרת מלך. וצריך שישבו ליד שולחן אחד או במפה אחת. אפילו קבעו מקום לאכילתם, או בעל הבית עם בני ביתו.

**שאלה ק: כשיש בסעודה בעל הבית, תלמיד חכם, וכהן, מי בוצע על הפת.**

**תשובה**: בעל הסעודה קודם לכולם כדי שיבצע בעין יפה. וכשכולם בעלי הסעודה, תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ. ואם גם הכהן תלמיד חכם, הכהן קודם. ואם הכהן תלמיד חכם פחות קצת ויש ת"ח גדול ממנו, טוב להקדים את הכהן.

כתב מרן (סימן קסז סעי' יד) אם המסובים רבים גדול שבכלם בוצע. (וכתב הרמ"א בהגה: ואם הם שוים ואחד מהן כהן מצוה להקדימו ואם הכהן עם הארץ תלמיד חכם קודם לו ואם הכהן גם כן תלמיד חכם אלא שהוא פחות מן השני טוב להקדימו אבל אין חיוב בדבר. ועיין לקמן סימן ר"א). ואם יש עמהם בעל הבית הוא בוצע, ואפילו אם האורח גדול. (והמברך יאמר תחלה ברשות מורי ורבותי). וכתב המ"ב (ס"ק עד) ואפילו אם האורח גדול בעל הבית בוצע. הנה הלחם חמודות כתב שכהיום נהגו לחלוק כבוד לגדול, והמ"א הסכים עמו. אך כמה אחרונים מפקפקין בזה. אך בסעודה שכל המסובין אוכל כל אחד ואחד מככרו, ומברכין לעצמן, בודאי הנכון שבעה"ב יכבד להגדול שיבצע תחלה, כיון שאין כאן טעם משום עין יפה. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות מב) כתב נכון שאפילו כשיש פת לפני כל אחד והוא מברך לעצמו, שיכבדו את הגדול לברך תחלה ברכת המוציא. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י הלכות כיבוד אב ואם סימן רמ (אות כו) כתב המארח את אביו אצלו בשבת, יש אומרים שהבן שהוא בעל הבית הוא זה שצריך לבצוע

על ה"לחם משנה", ואינו צריך לכבד את אביו, שבעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה. ויש חולקים ואומרים שבזמן הזה אין צריך להקפיד שדוקא בעל הבית יבצע. וממילא יותר עדיף שיכבד את אביו שיבצע על הפת. [ילקו"י הלכות כיבוד אב ואם פ"ה סעיף כו].

**שאלה קא: האם אפשר לברך ברכת הנהנין להוציא אחר ידי חובה באופן שהמברך לא אוכל כלל.**

**תשובה**: לא יכול לברך ולהוציא אחר ידי חובה אם לא אוכל בעצמו, אלא אם כן מברך לקטן כדי ללמדו. או כשמברך הגפן בקידוש הלילה והיום, וכן הבדלה (כולל ברכת הבשמים אפילו אין לו חוש ריח, לדעת מרן השו"ע). או כשמברך ברכת המוציא על המצה בליל פסח, או אכילת לילה ראשון בסוכה, שיש באכילה זו מצוה ונחשבת ברכת הגפן והמוציא כברכת המצוות שיכול להוציא אף על פי שאינו אוכל או שותה, מדין ערבות.

כתב מרן (סימן קסז סעי' יט) מי שאינו אוכל אינו יכול לברך ברכת המוציא להוציא האוכלים אבל לקטנים יכול לברך אף על פי שאינו אוכל עמהם כדי לחנכם במצות. עוד כתב (סעי' כ) אפילו בשבת שהוא חייב לאכול פת לא יברך לו חבירו ברכת המוציא אם אינו אוכל, ולא שרי לברך לאחרים אף על פי שאינו טועם אלא ברכת המוציא דמצה בליל ראשון של פסח, וברכת היין דקידוש בין של לילה בין של יום. וכתב המ"ב (ס"ק צה) והוא הדין כשכבר קיים מצות אכילת מצה וכבר קידש על היין. והטעם בכל זה שברכת הקידוש ואכילת כזית מצה היא מחובת המצוות שהיא חוב על האדם, וממילא הכל נכנסים בזה בכלל ערבות. והוא הדין בליל א' וב' דסוכות שהוא חייב לאכול כזית פת בסוכה יכול ג"כ להוציא אף על פי שאינו טועם בעצמו. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י הלכות שבת סימן רעא (אות לה) אף מי שאינו מקדש לעצמו, כגון שאינו רוצה לסעוד במקום זה, או שכבר קידש וסעד, יכול לקדש לאחרים כדי להוציאם ידי חובה, כשיש שם כאלה שאינם יודעים לקדש בעצמם. שהרי בברכת המצות כל ישראל ערבין זה לזה. ואף שבתוך ברכת הקידוש נכללת ברכת בורא פרי הגפן שהיא ברכת הנהנין, ובברכת הנהנין אין דין ערבות, מאחר וברכה זו באה לחובת היום, לפיכך יכול לקדש לאחרים אף אם הוא עצמו אינו יוצא ידי חובת הקידוש. ואין הבדל בזה בין קידוש של ליל שבת, לקידוש של הבוקר. והמקדש להוציא אחרים ידי חובתם, [או שמקדש בבית הכנסת], ובדעתו לקדש שוב בביתו, ואינו רוצה לצאת ידי חובת הקידוש, אין לו לטעום בעצמו מן היין, אלא יטעימו לאחרים. [ובבית הכנסת יטעימו לתינוקות]. ע"כ. עוד כתב מרן

בסימן רצז (סעי' ה) מי שאינו מריח אינו מברך על הבשמים אלא אם כן נתכוין להוציא בני ביתו הקטנים שהגיעו לחינוך או להוציא מי שאינו יודע. וכ"כ בהלכה ברורה (אות נב) וכתב שבקידוש של שבת שחרית טוב להחמיר שיטעם המברך מן הכוס. עוד כתב שגם בהבדלה יכול להוציא מדין ערבות ולדעת מרן כולל ברכת הנר והבשמים ואף שיש חולקים הרוצה לסמוך בזה על דברי השולחן ערוך יש לו על מה שיסמוך.

**שו"ע סימן קסח**

**שאלה קב: היו מונחים לפניו שני ככרות מי קודם לבצוע עליו. א. כשהאחד שלם וקטן, והשני חצוי וגדול. ב. כשהאחד שלם וקטן ומעורב בו סובין, והשני חצוי וגדול יותר ומקמח נקי. ג. כשהאחד שלם ועשוי משעורים, והשני חצוי ועשוי מחיטים. ד. כשהאחד גדול ומעורב בו סובין, והשני קטן ומקמח נקי.**

**תשובה**: סדר המעלות שצריך להקדים פת אחת על חברתה באופן שרוצה לאכול משניהם, או רוצה לאכול אחת מהם ושניהם שוים בעיניו: קודם פת חיטים, אח"כ פת שלמה, אח"כ פת נקיה מסובין, ואח"כ פת גדולה. וסימנך חשנ"ג חיטים, שלם, נקי גדול. ופת חיטים עדיפה על פת שעורים אפילו פת החיטים היא פרוסה וקטנה. וכן פת שלמה עדיפה על פת נקיה אפילו השלמה היא קטנה ולא נקיה. ולפי זה באופנים שבשאלה יקדים א. את השלם. ב. גם כן את השלם. ג. את החיטים, וירא שמים מניח פרוסה מתחת השלמה ובוצע משניהם יחד. ד. את הנקי.

כתב מרן (סימן קסח סעי' א) היו לפניו חתיכות של פת ופת שלם הכל ממין אחד מברך על השלם אפילו הוא פת קיבר (פירוש לחם שאינו נקי) וקטן והחתיכות פת נקיה וגדולה אבל אם השלם משעורים והחתיכות מחטים אפילו היא קטנה מניח הפרוסה תחת השלמה ובוצע משתיהן יחד. (וכתב הרמ"א הגה: וכל זה כשרוצה לאכול משניהם אבל אם אינו רוצה לאכול אלא מאחד יבצע עליו ואין לחוש לשני אף על פי שחשוב או חביב עליו). וכתב המ"ב (ס"ק ה) ומסתברא דדוקא אם אינו רוצה לאכול אלא מאחד. אבל אם ברצונו שוה הוא לאכול מזה או מזה ושניהם מונחים לפניו אף שאינו רוצה לאכול משניהם יחד מצוה מן המובחר לבצוע על המוקדם בפסוק ושארי המעלות.

עוד כתב מרן (סעי' ב) אם ב' שלימות ממין אחד אחת גדולה ואחת קטנה מברך על הגדולה אם יש לאדם שני חצאי לחם ואין לו לחם שלם יחברם יחד בעץ או בשום דבר שלא יהא נראה ודינו כדין שלם ואפילו בשבת יכול לחברם. וכתב המ"ב (ס"ק ג) מניח הפרוסה תחת השלמה כדי לקיים מעלת השלמה דשעורין, ומעלת החיטין דחשיבא טפי משעורין משום דאקדמיה בפסוק כדכתיב ארץ חטה ושעורה וגו'. ומבואר בש"ס

דמעיקר הדין פרוסה של חטין עדיפא אלא לצאת ידי שמים כל המעלות צריך להניח הפרוסה תחת השלמה. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) אם יש לו לחם שלם, נכון יותר לברך על השלם, אפילו אם הוא לחם קטן. ואם הלחם השלם הוא משעורים, והחתיכות הם מחטים, יניח הפרוסה תחת השלימה ובוצע משתיהן יחד. [שלחן ערוך סימן קסח סעיף א']. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א - ד) וכתב שבזמנינו שיש לחם שאינו נקי והוא משובח וטעמו טוב יותר ודרך רוב בני אדם בכמה מקומות להעדיף אותו על לחם העשוי מקמח לבן, יש להקדימו באותם מקומות. [ושמעתי סימן יפה לזה מהרה"ג מכלוף עזריאל שליט"א - שים, שלום, טובה, וברכה. שים, ר"ת שבעת מינים. שלום, היינו שלם. טובה, היינו נקיה. וברכה, היינו גדולה. ודפח"ח].

**שאלה קג: היה אוכל מיני מזונות ונמלך לאכול שיעור קביעת סעודה האם צריך ליטול ידיו ולברך המוציא וברכת המזון.**

**תשובה**: אם אוכל מעתה שיעור קביעת סעודה יטול ידיו ויברך המוציא וברכת המזון, ואם רק משלים לשיעור יברך רק ברכת המזון.

כתב מרן (סימן קסח סעי' ו) פת הבאה בכיסנין מברך עליו בורא מיני מזונות ולאחריו ברכה אחת מעין שלש. ואם אכל ממנו שיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו אף על פי שהוא לא שבע ממנו מברך עליו המוציא וברכת המזון ואם מתחלה היה בדעתו לאכול ממנו מעט וברך בורא מיני מזונות ואחר כך אכל שיעור שאחרים קובעים עליו יברך עליו ברכת המזון אף על פי שלא ברך המוציא תחלה ואם אכל שיעור שאחרים אין קובעים עליו אף על פי שהוא קובע עליו אינו מברך אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש דבטלה דעתו אצל כל אדם. וכתב המ"ב (ס"ק כו) יברך עליו בהמ"ז כיון שהשלים לשיעור קביעת סעודה אבל המוציא אין צריך לברך על מה שנמלך לאכול כיון דאין במה שמונח לפניו אחר שנמלך שיעור קביעת סעודה אלא ביחד עם מה שאכל כבר ואם באמת יש שיעור קביעת סעודה במה שלא אכל עדיין צריך ליטול ידיו ולברך המוציא וענט"י וברכת המזון. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ח) הקובע סעודה על פת הבאה בכיסנין (עוגה), דהיינו שאוכל למעלה מ-216 גרם, [כשיעור ארבע ביצים, וטוב להחמיר לאכול כשיעור 230 גרם] מברך על העוגה המוציא לחם מן הארץ, וברכת המזון. ואם התחיל לאכול את העוגה שלא על דעת לקבוע עליה סעודה, ובירך בורא מיני מזונות, ונמשך באכילתו, עד שאכל שיעור 216 גרם, יברך ברכת המזון, אף שבירך בתחלה מזונות. וכבר נתבאר לעיל שאם אוכל עוגה שיעור 162 גרם, יטול ידיו בלי ברכה. ואם אוכל שיעור 216 גרם, הרוצה לברך על הנטילה יש לו על מה שיסמוך. [ילקו"י, הלכות

ברהמ"ז וברכות עמ' קכט]. ע"כ. וכתב בהלכה ברורה (אות טו) כשהיה בדעתו מתחלה בפירוש שלא לאכול כשיעור קביעות סעודה, ושוב נמלך בדעתו ורוצה לאכול כשיעור קביעות סעודה מלבד מה שאכל מתחלה, צריך ליטול ידיו ולברך המוציא. אבל אם אוכל פחות מכך באופן שישלים לקביעות סעודה בצירוף מה שאכל כבר, יברך מזונות על מה שבא לאכול עתה (כיון שהיה בדעתו מתחלה שלא לאכול יותר ועתה נמלך בדעתו) ולבסוף מברך ברכת המזון.

**שאלה קד: פת שפוררו ובישלו, או חיבר הפירורים ע"י דבש וכיו"ב בלא בישול, מה מברך עליו.**

**תשובה**: אם בישל או טיגן פירורים קטנים מכזית, מברך מזונות, אפילו שניכר עליהם שהם לחם. ואם יש בהם כזית מברך המוציא אפילו לא ניכר שהם לחם. ואם חיבר הפירורים ע"י דבש בלא בישול, אם הפרורים קטנים מכזית וגם אין ניכרים שהם לחם, מברך מזונות. ואם הם גדולים מכזית, או קטנים מכזית אבל ניכר שהם לחם, מברך המוציא.

כתב מרן (סימן קסח סעי' י) חביצ"א דהיינו פירורי לחם שנדבקים יחד על ידי מרק, אם נתבשל, אם יש בהם כזית אף על פי שאין בו תואר לחם מברך המוציא וברכת המזון. ואם אין בהם כזית אף על פי שנראה שיש בו תואר לחם אינו מברך אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש. ואם אינו מבושל אלא שהוא מחובר על ידי דבש או מרק, אם יש בפרוסות כזית מברך עליו המוציא אפילו אין לו תואר לחם, ואם אין בהם כזית אם יש בהם תואר לחם דהיינו שהוא ניכר וידוע שהוא לחם מברך עליו המוציא וברכת המזון, ואם אין בהם תואר לחם מברך בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש. ואם אינו לא מבושל ולא מחובר אלא מפורר דק דק אף על פי שאין בו כזית ולא תואר לחם מברך עליו המוציא וברכת המזון (ועיין לקמן סימן קפ"ד כמה שיעור אכילה לברך עליה ברכת המזון). וכתב המ"ב (ס"ק מט) חביצ"א יש בזה שלשה אופנים. א) פת שפירר לפירורין ובשלו תלוי בזה אם הפירורין גדולים שיש בהם כזית לא נתבטל מהם שם פת אפילו אם ע"י הבישול אזל מהם תואר לחם, ואם אין בהם כזית אפילו אם נראה שיש עליהם תואר לחם מברך במ"מ דשם תבשיל עליהם. ב) אם לא בשלו רק שפירר בקערה ונתחברו הפירורין יחד ע"י דבש או מרק אם יש עדיין עליהם תואר לחם מברך עליהם המוציא אפילו אם אין בהפירורין כזית ואם אין בהם תואר לחם מברך עליהם במ"מ אא"כ היה בהפירורין כזית וכנ"ל לענין בישול. ג) כשלא בישל וגם לא נתחברו הפירורין יחד ע"י משקה אפילו אם הפירורין דקין כסולת מברך עליהם המוציא דשם

פת עליהם. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ה) המטגן פרוסת לחם שאין בה כזית, אף שיש בה תואר לחם, מברך בורא מיני מזונות. וכן פירורי לחם מבושלים, שאין בהם כזית, אף שיש להם תואר לחם, מברכים עליהם בורא מיני מזונות, ומעין שלש. ואם יש כזית מן הפת, מברך המוציא וברכת המזון. [ילקו"י, שם עמ' קכז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות לג לז) וכתב אם בישל או טיגן גם אם מחמת הבישול נתחברו כמה חתיכות ונעשה בהם כזית אין הדבר נחשב שיש בהם כזית, ומברך עליהם מזונות ועל המחיה.

**שאלה קה: קבע סעודתו על פתיתי פת מבושל או מטוגן, או שחיברם על ידי דבש ולא ניכר הפת, האם יברך המוציא וברכת המזון.**

**תשובה**: כשהפירורים הם פחות מכזית, ברכתם מזונות, ואפילו אכל 216 גרם לא נחשב קביעות סעודה, ומברך על המחיה.

כתב המ"ב (סימן קסח ס"ק נז) דע דבכל הני שנזכר בסעיף זה ובסעיפים שאחריו אפילו קבע סעודתו עליהם ואכל כדי שביעה מברך במ"מ ואחריו מעין שלש משום דלא הוי בכלל לחם כלל רק כמיני קדירה בעלמא. ע"כ. וכ"כ בהלכה (אות לו).

**שאלה קו: מה מברך על פירורים שנתנם במים או ביין.**

**תשובה**: אם נתלבנו המים או נשתנה מראה היין הלבן מחמת הפת, מברך בורא מיני מזונות. וביין אדום כיון שנשתנה צבע הפת אף על פי שלא נשתנה מראה היין מברך מזונות. וכל זה באופן שאין בפירורים כזית.

כתב מרן (סימן קסח סעי' יא) יש מי שאומר דפירורין שנותנין במים והמים מתלבנים מחמת הפירורין אזיל ליה תוריתא (פירוש כאילו אמר תואריתא כלומר תואר הלחם) דנהמא ואין מברך עליה אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש. וכתב המ"ב (ס"ק סא) היינו כשאין בהם כזית דאלו יש בהם כזית א"צ תואר לחם. עוד כתב מרן (סעי' יב) יש מי שאומר שפת השרוי ביין (אדום) אינו מברך אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש ונראה שאין דבריו אמורים אלא בפירורין או בפרוסות שאין בכל אחת כזית. וכתב המ"ב (ס"ק סד) דוקא אדום ומשום דכיון שנתאדם הפת ע"י היין אבד ממנה תואר לחם אבל אם שרה פתו ביין לבן בעינן דוקא שישתנה היין מצורתו ע"י הפת השרוי בתוכו וכדלעיל בסעי' יא. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה אות (מ מא).

**שאלה קז: טיגן עיסה שבלילתה עבה ואינה מתוקה, מה יברך עליה ברכה ראשונה ואחרונה. ומה הדין אם לש העיסה כדי לאפות, ונמלך לטגנה.**

**תשובה**: עיסה מטוגנת ברכתה מזונות ועל המחיה, וכיון שיש סוברים שברכתה המוציא וברכת המזון לכן ירא שמים יאכלנה בתוך הסעודה. וגם אם לש העיסה כדי לאפותה,

ונמלך לטגנה, שבאופן זה לכולי עלמא חייבת בהפרשת חלה, בכל אופן מברך מזונות ועל המחיה, ואפילו אכל ושבע.

כתב מרן (סימן קסח סעי' יג) אפילו דבר שבלילתו (פירוש לישת הקמח במים) עבה אם בשלה או טגנה אין מברך עליה המוציא אפילו שיש עליה תורייתא דנהמא, ואפילו נתחייבה בחלה. דברכת המוציא אינו הולך אלא אחר שעת אפייה. ויש חולקין ואומרים דכל שתחלת העיסה עבה אפילו ריככה אחר כך במים ועשאה סופגנין (פירוש עיסה שלשוה ועשאוה כמין ספוג) ובשלה במים או טגנה בשמן מברך עליה המוציא (ונהגו להקל). וירא שמים יצא ידי שניהם ולא יאכל אלא על ידי שיברך על לחם אחר תחלה. וכתב המ"ב (ס"ק עא) מה שכתב מרן אפילו נתחייבה בחלה ר"ל אפילו הוא בענין שקרוי לחם לענין חלה כגון שבשעת לישה לא היה בדעתו לבשלו או לטגנו ואח"כ נמלך שהוא חייב בחלה לד"ה כמבואר ביו"ד סימן שכ"ט אפ"ה אינו מברך המוציא. עוד כתב (ס"ק עה) כתב המ"א דזה דוקא בלא אכל כדי שביעה דחיוב בהמ"ז שלו הוא רק מדרבנן לכך נקטינן כדעה הראשונה להקל, אבל באכל כדי שביעה דחיוב בהמ"ז הוא מדאורייתא צריך לברך בהמ"ז מספק, וכן משמע מהגר"א. אך כ"ז בשעה שלש ועשה בלילתו עבה היה דעתו לאפות פת אלא שאח"כ נמלך ועשה אותה סופגנין אבל כשהיה דעתו מתחלה לבשל ולטגן אותה אפילו אכל כדי שביעה אין מברך עליה בהמ"ז רק ברכה אחת מעין ג'. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות מד) כתב שאפילו שבע אינו מברך ברכת המזון אלא מעין שלש. ואפילו קבע עליה סעודה מברך על המחיה.

**שאלה קח: פת שבלילתה רכה ואפויה בתנור או בסיר מה מברך עליה.**

**תשובה**: אם היא בלילה רכה מאוד, או שהיא רכה מעט ודקה מאוד, מברך מזונות. ואם היא רכה מעט ואפויה כפת רגילה מברך המוציא.

כתב הרמ"א (סימן קסח סעי' יד) וכן דבר שבלילתו רכה שאפאו בתנור בלא משקה, דינו כפת ומברך עליו המוציא ושלש ברכות, וכן אם אפאו באלפס בלא משקה (תוס' והרא"ש והר"ן פרק כל שעה ורמב"ם פ"ו מהל' חלה ושאלתות וטור), ומעט משקה שמושחין בו האלפס שלא ישרוף העיסה לא מיקרי משקה (הגהות מיימוני פ"ג מהל' ברכות) אבל דבר שבלילתו רכה וטגנו במשקה, לכולי עלמא לאו לחם הוא (תוספות והרא"ש והר"ן ור"י פרק כיצד מברכין). ע"כ. וכתב מרן (בסעי' טו) טרוקנין דהיינו שעושין גומא בכירה ונותנים בה קמח ומים מעורבין בה ונאפה שם מברך עליו בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש ואם קבע סעודתו עליו מברך המוציא וברכת המזון אבל טריתא דהיינו שלוקחין קמח ומים ומערבים אותה ושופכים על הכירה והוא מתפשט ונאפה אין עליו

תורת לחם כלל ואין מברכים עליו אלא בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש ואפילו קבע סעודתו עליו. וכתב המ"ב (ס"ק פח) בשם המ"א מאי שנא ממה שכתב הרמ"א בסעי' יד שבלילה רכה שאפאה מברך המוציא, ותירץ ששם מדובר בעיסה רכה שהיא מעט עבה ומרן בסעי' טו מיירי ברכה מאוד. עוד כתב מרן (סעי' ח) לחמניות, אותן שבלילתן עבה שקורין אובליא"ש, לחם גמור הוא ומברך עליו המוציא ובהמ"ז, ואותן שבלילתן רכה ודקים מאוד שקורין ניבלא"ש, מברך עליהם בורא מיני מזונות וברכה אחת מעין שלש. ע"כ. וכתב בהלכה ברורה (אות כז) אם נעשו מעיסה רכה מאוד, והם דקים ביותר, מברכים עליהם מזונות ומעין שלש.

**שאלה קט: מאפה בצק שאינו מתוק הממולא בשר וכיוצא בזה, מה מברך עליו.**

**תשובה**: מברך המוציא וברכת המזון.

כתב מרן (סימן קסח סעי' יז) פשטיד"א הנאפה בתנור בבשר או בדגים או בגבינה מברך עליו המוציא וברכת המזון. (וכתב הרמ"א הגה: ודוקא שאפאו בתנור בלא משקה אבל אם אפאו במחבת במשקה אין לברך עליו ואין לאכלו רק תוך הסעודה כמו שנתבאר). וכתב המ"ב (ס"ק צד) מברך עליו המוציא אפילו בדלא קבע עלייהו ולא דמי לפת הבאה בכיסנין (דפירושו פת הממולא בפירות ובתבלין המבואר בס"ז) דלא מברך עלייהו המוציא בדלא קבע סעודה עלייהו דשאני התם דאין עשויין אלא לקינוח סעודה ולמתיקה משא"כ פשטיד"א שממולא בבשר דרך לאכלם לרעבון וכדי לשבוע והוי כמו שאר פת ובשר כשאוכל כאחד. ונראה פשוט דאם עשויין רקיקין קטנים ומעורב בהם פתיתין של בשר וניכר שאין עשוים כ"א לקינוח אחר הסעודה דינו ממש כפת שמעורב בפירות ובשאר מיני מתיקה דאינו מברך עלייהו בהמ"ז בדלא קבע עלייהו. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ג) פיצה הנאפית בתנור עם בשר או גבינה, ונילושה במים, יש לברך עליה ברכת המוציא. ואם אכל שיעור כזית מברך ברכת המזון. [שלחן ערוך סימן קסח סעיף יז]. ואם נילושה בחלב וטעם החלב ניכר בפיצה, יברך מזונות. ופשטידה (בצק ממולא בבשר וכדומה) הנאפית בתנור, מברכים עליה המוציא וברכת המזון. אבל פשטידא הנעשית מבצק עלים וכדומה, והעיסה נפרכת, אף שיש בתוכה בשר וכדומה, [הנקרא בורקס בשרי], מברכים עליו בורא מיני מזונות. וכן סיגרים הממולאים בבשר, העשויים מבצק עלים [שהוא קצת יבש שנכסס בשיניים], וכדומה. אבל פשטידא הנאפית מבצק רגיל ונילוש במים, וממולא בבשר או בדגים או בגבינה, ואופים אותה כעיסה רגילה, מברכים עליה המוציא וברכת המזון. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמ' קכה, ובמהדורת תשס"ד עמ' תשה. שארית יוסף ח"ג עמ' רצו, שו"ת יביע אומר ח"ט

חאו"ח סי' קח אות סד. הליכות עולם ח"ב עמ' קיד]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות מט) כתב ירא שמים יזהר שלא לאכול בצק העשוי כלחם ממולא כזה אלא באמצע הסעודה, או שיאכל ממנו כשיעור קביעות סעודה. ולענין זה בלבד שיעור קביעות סעודה הוא כשאוכל כמאה ושישים סמ"ק מן הבצק. ואם בכל זאת בא לאוכלו שלא באמצע הסעודה, יטול ידיו בלי ברכה, ויברך עליו מזונות ועל המחיה. ובדיעבד אם בירך עליו המוציא וברכת המזון אינו חוזר ומברך.

## הלכות דברים הנוהגים בסעודה

**שו"ע סימן קסט**

**שאלה קי: היה יושב ואוכל ונמצא אדם אחר לידו, מאיזה מאכל יש לתת לו מיד מן הדין, ומה ממידת חסידות.**

**תשובה**: דבר שיש בו ריח או חמיצות שמעלה ריר, חייב לתת לו מיד שלא ינזק. וממידת חסידות יתן לו מיד מכל מין ומין שלא יצטער.

כתב מרן (סימן קסט סעי' א) כל דבר שמביאין לפני האדם שיש לו ריח והאדם תאב לו צריך ליתן ממנו לשמש מיד ומדת חסידות הוא ליתן לו מיד מכל מין ומין ולא יתן לו כל זמן שהכוס בידו או ביד בעל הבית (ודוקא לשמש אבל לאחר שבסעודה מותר ליתן בכי האי גונא). ואסור ליתן לו פרוסת פת אלא אם כן יודע בו שנטל ידיו. וכתב המ"ב (ס"ק א ב) גם בדבר שיש לו טעם חמוץ צריך ליתן. דדבר שיש לו ריח מזיק לאדם כשאוכלין בפניו והוא תאב לו ואין נותנין לו מיד, אבל דבר שאין לו ריח יכול לאכול תחלה ואח"כ יתן לשמש כדלקמן בסימן ק"ע ס"ג. ע"כ. וכתב בביה"ל (ד"ה לשמש) ואפילו אינו משמש בסעודה רק מבשל המאכל ואפילו אין מזונותן עליו [מ"א לקמן בסימן ק"ע סק"ח] ובש"ס משמע עוד ביותר דאפילו באדם דעלמא שאינו משמשו אם אירע שעומד שם בשעה שמביאין לו דבר ריחא וקיוהא צריך ליתן לו מעט לטעום כדי שלא יבוא לידי סכנה והש"ס במימרא דר"ה שם וכן השו"ע דנקטו דינם בשמש אפשר משום דאורחא דמלתא נקטי שהשמש בודאי עומד שם בשעה שמביאו משא"כ באדם אחר אינו דרך שיושב בשעה שאוכלין. ואפשר דמטעם זה המנהג בכל ישראל כשאדם נכנס לבית חבירו בשעה שאוכלין קורין לו לאכול. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א).

**שו"ע סימן קע**

**שאלה קיא: האם מותר לדבר בשעת הסעודה.**

**תשובה**: אין לדבר תוך כדי אכילה, שמא יקדים קנה לושט. אבל בין אכילה לאכילה מותר.

כתב מרן (סימן קע סעי' א) אין משיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ואפילו מי שנתעטש (פירוש שטארנודאר"י בלע"ז) בסעודה, אסור לומר לו אסותא. וכתב המ"ב (ס"ק א) אין משיחין בסעודה אפילו בד"ת ודוקא בשעת אכילה גופא ומשום סכנה וכדלקמיה אבל בין תבשיל לתבשיל מותר ומצוה על כל אדם ללמוד תורה על שלחנו שכל שלחן שלא אמרו עליו ד"ת כאלו אכלו מזבחי מתים וכתב בשל"ה דילמוד משנה או הלכה או אגדה או ספרי מוסר ואינו יוצא במה שמברך בהמ"ז ועכ"פ יאמר איזה מזמור וטוב לומר אחר ברכת המוציא מזמור ה' רועי לא אחסר דהוא ד"ת ותפלה על מזונותיו. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) כתב, אין משיחין בסעודה, ואפילו בדברי תורה, שמא יקדים קנה לושט, ואפילו מי שנתעטש אין אומרים לו לבריאות או חיים טובים. ובזמן הזה שאין אנו נוהגים לישב בהיסבה נהגו להקל בזה להפסיק בדיבור באמצע הסעודה. וכן נהגו גם כמה תלמידי חכמים לדבר בעת הסעודה, בפרט בדברי תורה והלכה. ואם שמע ברכה מחבירו והוא קרוב לבית הבליעה, יהרהר אמן בלבו ודיו. אמנם בליל פסח שאוכלים בהיסבה יש להזהר שלא להשיח בסעודה בעת שמיסב, שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד קלט]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות א) כתב ואפילו בזמן הזה שאין רגילים להסב בשעת הסעודה אין משיחין בסעודה. ומנהג העולם להקל בזה.

**שאלה קיב: האם מותר לקנח הקערה בפרוסת לחם.**

**תשובה**: מותר לקנח הקערה בפרוסת לחם רק אם אוכל אותה לבסוף, שאם לא כן יש בזה בזיון אוכלין.

כתב מרן (סימן קע סעי' יד) לא יפרוס אדם פרוסה על גבי הקערה אבל מקנח הקערה בפרוסה. וכתב המ"ב (ס"ק לא) מותר לקנח בפרוסה ובלבד שיאכל אח"כ הפרוסה דאם לאו הכי איכא בזיון אוכלין כדלקמן בסימן קע"א. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כד).

**שו"ע סימן קעא**

**שאלה קיג: האם מותר להעביר כוס מלא שתיה מעל הלחם.**

**תשובה**: אין להעביר כוס מלא מעל גבי הלחם, שמא ישפך עליו וימאס.

כתב מרן (סימן קעא סעי' א) עושה אדם צרכיו בפת והני מילי דלא ממאיס ביה אבל מידי דממאיס ביה לא הילכך אין מניחין עליו בשר חי ואין מעבירין עליו כוס מלא ואין סומכין בו הקערה אם היא מלאה דבר שאם יפול על הפת ימאס ואין נוטלין הידים ביין

בין חי ובין מזוג אפילו נטילה שאינה צורך אכילה ואין זורקין הפת משום בזיון אוכלים וכשם שאין זורקין את הפת כך אין זורקין אוכלין הנמאסים על ידי זריקה אבל מידי דלא ממאיס כגון אגוזים ורמונים וחבושים שרי. וכתב המ"ב (ס"ק ה) כשהכוס מלא קרוב הדבר שישפך עליו וימאס. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ו) אין להניח בשר חי על גבי ככר, שהרי הדם יזוב על הככר ויאסרנו. ואף אם הוכשר הבשר מדמו, אין להניח הבשר על הככר, אם הפת תימאס לאכילה על ידי הנחת הבשר על גבי הככר. אבל בשר צלי מותר להניחו על פת כשאוכל הפת עם הבשר. ואין מעבירים כוס מלא על גבי הלחם, שמא ישפך מהמשקה על הלחם. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד קנו]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ב).

**שו"ע סימן קעב**

**שאלה קיד: שכח והכניס אוכלים או משקים לתוך פיו בלא ברכה, כיצד ינהג.**

**תשובה**: באוכלין, אם יכול להוציא מפיו ולברך כגון מאכלים קשים, יוציא ויברך, שצריך לברך בפה ריק ממאכל, שכתוב "ימלא פי תהלתך". ואם לעס המאכל או הוא דבר שנמאס, יסלקו לצדדים ויברך. ובמשקין מעיקר הדין יכול לבלוע את המשקה שבפיו בלא ברכה, ומברך על הנותר. אבל טוב יותר שיפלוט אם אינו דחוק למשקין .

כתב מרן (סימן קעב סעי' א) שכח והכניס משקין לתוך פיו בלא ברכה בולען ואינו מברך עליהם ברכה ראשונה. וכתב המ"ב (ס"ק ב) יש אומרים דוקא כשאין לו יותר משקין לשתות והוא דחוק למשקין הללו אבל אם יש לו יותר יפלוט ולא יהנה בלי ברכה וכן ראוי לנהוג [מ"א וא"ר]. (וכתב הרמ"א הגה: ויש אומרים דמברך עליהם וכן נראה עיקר). וכתב המ"ב (ס"ק ד) וי"א דמברך עליהם היינו אחר שבלע מברך עליהם הברכה ראשונה ולא דמי להא דקי"ל בסי' קס"ז ס"ח דאם נזכר אחר שגמר סעודתו שלא בירך אינו מברך דשאני הכא דמאחר שנזכר בעודו בפיו היה עליו אז חיוב ברכה ודומה זה קצת לעובר לעשייתן אלא שלא היה יכול לברך לכן לא נפטר מן הברכה. עוד כתב (ס"ק ה) מה שכתב הרמ"א וכן נראה עיקר, דעת רוב הפוסקים כדעה ראשונה שאינו מברך רק ברכה אחרונה אם שתה כשיעור וכן הסכים הא"ר. ע"כ. עוד כתב מרן (סעי' ב) שכח והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה אם הוא דבר שאינו נמאס אם יפלטנו יפלטנו ויברך עליו ואם הוא דבר שנמאס מסלקו לצד אחר ומברך. וכתב המ"ב (ס"ק ז) יפלטנו ויברך עליו כדי שיהא פיו ריקן בשעת הברכה דכתיב ימלא פי תהלתך [גמרא] וכתב האשכול מהא שמעינן מאן דמברך ברכה צריך לברך מלא פומיה ולא לגמגם.

**שו"ע סימן קעג**

**שאלה קטו: האם מותר ליטול ידיו בין אכילת דגים לבשר במשקה שאינו מים. ומה הדין במים אחרונים.**

**תשובה:** מים אחרונים אפשר ליטול בכל משקה. ומים אמצעיים אם אין מים לפניו יכול ליטול בכל משקה.

כתב מרן (סימן קעג סעי' ג) כל הדברים הנוהגים באחרונים נוהגים באמצעיים בין להקל בין להחמיר חוץ מהיסח הדעת שפוסל באמצעיים מפני שעדיין רוצה לאכול וידיו צריכים שימור וחוץ מניגוב הידים שאמצעיים צריכים ניגוב כראשונים. (וכתב הרמ"א הגה: ויש שאמרו שאמצעיים צריכים דוקא מים מה שאין כן באחרונים כדלקמן סימן קפ"א). וכתב המ"ב (ס"ק ט) לדעת הרמ"א שאמצעים צריכים דוקא מים, הטעם לכך, ששאר משקין מתוך שהם עצמן שמנים אינם מנקים את השומן והמאכל, משא"כ באחרונים שאינם באים רק להעביר הזוהמא מהידים, אפילו משקין מעבירין הזוהמא ורש"ל מיקל דמותר בשאר משקין אבל כמה אחרונים הסכימו להרמ"א. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ט) מים אמצעיים צריכים ניגוב כמים ראשונים. וראוי להקפיד לכתחלה שלא ליטול מים אמצעיים על קרקע. ויש אומרים שבמים אמצעיים צריך ליטול דוקא ממים, ולא משאר משקים, ולא דומה למים אחרונים שאפשר ליטול בכל המשקים. ויש חולקים, ובשעת הדחק, כשאין לו מים יכול ליטול מים אמצעיים בשאר משקים. (כף החיים סימן קעג אות כ'). והיסח הדעת פוסל באמצעיים, מפני שעדיין רוצה לאכול וידיו צריכים שימור. [ילקו"י, שם, עמוד קסה]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות טו). [הנה בשו"ע לא הצריך ליטול אמצעיים דוקא במים כדעת האורחות חיים שהביא בב"י, ונראה שמרן פוסק כדעת הרשב"א בתורת הבית שהביא בב"י, והרשב"א לא הצריך ליטול במים].

**שו"ע סימן קעד**

**שאלה קטז: מי ששמע קידוש מחברו ולא טעם מהיין, האם צריך לברך על משקים ששותה קודם הסעודה.**

**תשובה:** ברכת הגפן ששמע פטרה אותו מחובת קידוש אף על פי שלא טעם, אבל לא נחשב שברך ברכת הנהנין על המשקים כיון שלא טעם מהיין לכן לא נעשו שאר המשקים טפלים ליין ולא נפטרו בברכת הגפן, ולכן צריך לברך על שאר משקים.

כתב מרן (סימן קעד סעי' ב) יין פוטר כל מיני משקין. וכתב המ"ב (ס"ק ג) ודע שאם קידש על היין והוציא אחרים בברכתו, אם לא טעמו מכוס של קידוש ורוצים לשתות שארי משקין, אף שהיו לפניהם בשעה שברך על היין צריכים לברך על המשקין, כי

הטעם שיין פוטר הוא משום שכל המשקים טפלים לו, וכשאינו שותה לא שייך טעם זה. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) ולכן השומעים קידוש ומכוונים לצאת ידי חובה, אם טעמו מעט מהיין, כפי שנוהגים לעשות כן לחיבוב מצוה, אינם מברכים על שתיית שכר ושאר כל המשקים, אפילו אם שותה בין הקידוש לסעודה. אבל אם לא טעמו מהיין, צריכים לברך על שאר משקים קודם הסעודה. [ומשקים ששותים בסעודה, בלאו הכי אינם טעונים ברכה]. וכן הדין למברך על כוס ברכת המזון, [ושתה מהיין] שברכת היין פוטרת כל מיני משקין גם כששותה יין לשם מצוה, ואם שותה קפה אחר ברכת המזון לא יברך עליו. [ילקוט יוסף, ח''ג הלכות ברכות עמוד קסו]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ד). [ואם השומע את הקידוש הפסיק בדיבור קודם שטעם מהיין ורוצה לטעום מהיין משום חיבוב מצוה אף שמצד הדין יכול לטעום מהיין בלא ברכה משום סב"ל וכדלקמן, עכ"פ נראה יותר שעדיף שלא יטעם מהיין ולא יכניס עצמו לספק נהנה מהעוה"ז בלא ברכה, ובפרט שלדעת מרן בסימן קסז סעי' ו הוי הפסק וצריך לחזור ולברך. ועיין לעיל תשובה צז שהבאנו דברי הקיצוש"ע ילקו"י בסימן קסז (אות יא) שכתב אם הבוצע טעם מהפת, והמסובים דיברו בין הטעימה לברכה, לא יחזרו לברך. וטוב שיהרהרו הברכה בלבם. אבל אם השומע דיבר קודם שיטעם הבוצע, חשיב הפסק וצריך לחזור ולברך. ושכ"כ בהליכות עולם חלק א' עמוד שמו. ע"כ. וממילא הוא הדין לענין שח אחר ברכת הגפן. וכמו שכתב בקיצוש"ע (מהדורה תשס"ו) בסימן רעא (אות מא) והשומעים שדיברו קודם שטעמו מהיין, אם דיברו קודם שהמקדש טעם, אינם יכולים לטעום מהיין אלא אם כן יברכו ברכת בורא פרי הגפן, אבל אין זה לעיכובא ויצאו ידי חובת קידוש. ואם דיברו אחר שהמקדש טעם, אינם צריכים לברך. ע"כ. אולם במהדורת תשס"ז סיים בה אחרת וכתב ואם דיברו אחר שהמקדש טעם, יש אומרים שאינם צריכים לברך. אך בהליכות עולם (ח''ג עמ' כד טור ב) הביא מהאוהל מועד שצריכים לברך. ע"כ. (מה שכתב הליכות עולם ח"ג ט"ס הוא וצ"ל ח"ב). והנראה יותר שהעיקר כמו שכתב במהדורת תשס"ו וכמו שכתב בהליכות עולם חלק א (עמוד שמו) שלא צריך לברך. ומה שהביא בהליכות עולם ח"ב מהאוהל מועד, הוא בהערה במאמר המוסגר, והובא רק לחזק הפסק שאם לא טעם מהיין צריך לברך על שאר משקין. אבל על היין עצמו להלכה לא צריך לברך וכמו שפסק לענין ברכת המוציא בחלק א. ולא שייך לומר שחזר בו ממה שכתב להדיא בחלק א בהלכה למעלה מחמת הערה שכתב בסוגריים בחלק ב. ומלבד זאת הערה זו כתב מרן זצוק"ל בשו"ת יחוה דעת ח"ה עמוד פז וסיים בה ועיין להלן בסמוך. ובא לרמוז על מחלוקת מרן ורמ"א בסימן קסז שהזכיר שם. ושו"ת יחוה

דעת נדפס בשנת תשמ"ג והליכות עולם חלק א נדפס בשנת תשנ"ח נמצא שאחר שכתב דעת האוהל מועד ביחוה דעת לא פסק כוותיה בהליכות עולם חלק א. שוב הראני הרב ניר זעפרני שליט"א שבילקו"י שבת החדש כרך א ח"ג (מהדורת תשע"ב עמוד תקי) חזר לפסוק כמו שכתב בקיצוש"ע מהדורת תשס"ו ובהליכות עולם חלק א. וכתב השומעים את הקידוש שדיברו קודם שטעמו מהיין, אם דיברו קודם שהמקדש טעם, לא יטעמו מהיין אלא אם כן יברכו הגפן. ואם דיברו אחר שהמקדש טעם, אינם צריכים לברך. ואפילו הכי נכון יותר שלא ישתו מהיין, או שיהרהרו הברכה בלבם].

**שאלה קיז: ברכת בורא פרי הגפן על יין של קידוש האם פוטרת יין שבתוך הסעודה.**

**תשובה**: אם רגיל לשתות בתוך הסעודה או היה דעתו מתחילה על כך פוטר.

כתב מרן (סימן קעד סעי' ד) אם קבע לשתות לפני המזון אין צריך לברך על יין שבתוך המזון, דיין שלפני המזון פוטרו. וכן יין של קידוש פוטר יין שבתוך המזון. וכן המבדיל על השלחן פוטר היין שבתוך המזון. ויש אומרים שאין ברכת יין הבדלה פוטר אלא אם כן נטל ידיו קודם הבדלה הילכך המבדיל קודם נטילה יכוין שלא להוציא יין (ועיין לקמן סימן רצ"ט סעיף ז') שבתוך הסעודה ובדיעבד שלא כוון כך פוטר יין שבתוך הסעודה דספק ברכות דרבנן להקל. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ח) שיין של קידוש פוטר אפילו שבא עיקרו למצוה ולא בא כדי לפתוח המעיים לסעודה בכל זאת פוטר את היין שבתוך המזון. עוד כתב ונראה לי פשוט שבמדינתנו שאין אנו רגילים לשתות יין בתוך הסעודה אפילו בשבת, אינו פוטר אלא אם כן היה על זה דעתו מתחילה וכמו שכתבתי מקודם. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ג) השותה יין בתוך הסעודה מברך עליו בורא פרי הגפן, שאין ברכת המוציא שבירך על הפת פוטרתו. ואפילו אם היין בא מחמת הסעודה, מברך עליו הגפן, ואינו נפטר בברכת הפת. והדין כן אף אם היין מבושל. אבל אינו מברך עליו ברכה אחרונה, שברכת המזון פוטרתו. ואם קידש על היין, ושותה יין אחר כך בתוך הסעודה, אינו מברך הגפן, אם היה בדעתו לשתות עוד מהיין בתוך הסעודה. ומי שמיסב לאכול מיד אחר ההבדלה, [כשהוא עצמו מבדיל ושותה מהיין], ורוצה לשתות יין בסעודה, יכוין בעת שמבדיל שאינו רוצה לפטור בברכת הגפן את היין שישתה אחר כך בתוך הסעודה, ואז יוכל לברך על היין שבסעודה בורא פרי הגפן. [ילקו"י שם, עמ' קסח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יב).

**שאלה קיח: מים או שאר משקים האם חשובים כבאים מחמת הסעודה, וכיצד ינהג למעשה.**

**תשובה**: מים חשובים כבאים מחמת הסעודה ולא טעונים ברכה. והיות ויש חולקים, לכן טוב שישב במקום הסעודה וישתה פחות משיעור כזית לפני הסעודה ויכון בברכתו לפטור מה ששותה בתוך הסעודה.

כתב מרן (סימן קעד סעי' ז) אם אין לו יין ושותה מים או שאר משקה אין לברך עליהם, דחשיבי כבאים מחמת הסעודה לפי שאין דרך לאכול בלא שתיה. ואף יין לא היה צריך ברכה לפניו אלא מפני שהוא חשוב קובע ברכה לעצמו אבל מים או שאר משקים לא חשיבי ואינם טעונים ברכה ואפילו אם היה צמא קודם סעודה כיון שלא רצה לשתות אז כדי שלא יזיקו לו המים נמצא כי שתיית המים בסבת הפת היא ופת פוטרתם ויש אומרים לברך על המים שבסעודה ויש מחמירין עוד לברך עליהם בכל פעם דסתמא נמלך הוא בכל פעם והרוצה להסתלק מן הספק ישב קודם נטילה במקום סעודתו ויברך על דעת לשתות בתוך סעודתו. ע"כ. וכתב הרמ"א בהגה: והמנהג כסברא הראשונה. וכתב המ"ב (ס"ק לז) כתבו האחרונים שיזהר לשתות פחות מרביעית שאם ישתה רביעית לא יועיל כלום בתיקונו, דיכנס בספק ברכה אחרונה על המשקין האלו, דאפשר דאין בהמ"ז פוטרתו דאין שייכים לסעודה מכיון ששתה קודם נטילה. אכן אם יש לו כוס שכר לברך עליו בהמ"ז א"צ ליזהר בזה דברכת בנ"ר שיברך על הכוס יפטור גם את המשקין ששתה קודם בהמ"ז. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ו) השותה מים או שאר משקים בתוך הסעודה, אין לו לברך עליהם דחשיבי כבאים מחמת הסעודה לפי שאין דרך לאכול בלא שתייה. ואפילו היה צמא קודם הסעודה. שאין זה דומה לשותה יין בתוך הסעודה (ולא בירך עליו קודם הסעודה) שמברך עליו הגפן, שדוקא ביין מפני חשיבותו הצריכו לו ברכה אף בתוך הסעודה. וירא שמים הרוצה להסתלק מן הספק ישב קודם הסעודה במקום סעודתו, ויברך ברכת שהכל על מים קודם הסעודה, על דעת לשתות בתוך סעודתו, כדי לפטור מה שישתה בתוך הסעודה. אלא שאם אינו צמא לשתות, אין לו לברך שהכל על המים, כיון שהשותה מים שלא לצמאו אינו מברך, אפילו אם רוצה לברך כדי לפטור המים שישתה בתוך הסעודה. ועל כן כשאינו צמא לשתות יברך שהכל על שאר משקאות קלים שיש הנאה בשתייתם, או על סוכר ומסטיק או שאר מיני מתיקה. ומכל מקום כל זה הוא כדי לצאת ידי חובת כל הדיעות, וממדת חסידות, אך אינו מעיקר ההלכה, שכבר נהגו אף לכתחלה לשתות מים בתוך סעודה בלא ברכה. [רשב"א. ילקוט יוסף, הלכות ברכת המזון וברכות עמוד קעב. הליכות עולם חלק א' עמוד שנ]. ע"כ. וכ"כ בלכה ברורה (אות טז).

**שאלה קיט: שתה רביעית מים לפני הסעודה האם ברכת המזון תפטור את ברכת בורא נפשות.**

**תשובה**: לכתחילה לא ישתה שיעור כזית ומעלה. ובדיעבד אפילו שתה רביעית לא יברך, שספק ברכות להקל ויפטור את ברכת נפשות בברכת המזון. ואם רצה לברך נפשות הרשות בידו. ודוקא שלא שותה באמצע הסעודה אבל אם שותה מהמשקים בתוך הסעודה אינו רשאי לברך על מה ששתה קודם הסעודה.

כתב מרן (סימן קעד סעי' ו) אין לברך אחר יין שבסעודה דברכת המזון פוטרתו וכן פוטרת יין שלפני המזון ואפילו [לא] היה לו יין בתוך המזון (ועיין לקמן סוף סימן רע"ב ולענין יין של הבדלה שלפני המזון עיין לקמן סימן רצ"ט סעיף ח'). וכתב המ"ב (ס"ק כה) לענין מים ושארי משקים ששותה קודם המזון ואינו שותה בתוך המזון דעת הרבה אחרונים שצריך לברך עליהם ברכה אחרונה שאין ברכת המזון פוטרתם מכיון ששתה אותם קודם המוציא אינם שייכים לסעודה כלל לבד יין שרף שווה ליין, שהוא מעורר תאוות המאכל. ע"כ. וכ"פ הכה"ח (אות לד) שעל משקים או פירות שאכל קודם סעודה מברך אפילו באמצע הסעודה שברהמ"ז לא פוטרת רק דברים הבאים בתוך הסעודה ובפת כיסנין יברך קודם הסעודה אבל אם לא נזכר עד שבירך המוציא שוב לא יברך שברהמ"ז פוטרת. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות ז) כתב הנוהגים להחמיר ולשתות מים קודם הסעודה, כדי לפטור מה שישתו בתוך הסעודה, נכון שלא ישתו שיעור רביעית בבת אחת. כדי שלא יכנסו בספק ברכה אחרונה. ואם שתו שיעור רביעית, יש אומרים שלא יברכו ברכה אחרונה, שברכת המזון פוטרת גם ברכה אחרונה על מה ששתה קודם הסעודה. ויש חולקים, ולדינא, ספק ברכות להקל, ומכל מקום הרוצה לברך הרשות בידו, משום ספק ספיקא, דמאי דלא עבדינן ספק ספיקא בברכות הוא לכתחלה, אבל הרוצה לברך ולסמוך על ספק ספיקא, יש לו על מה שיסמוך. ובלבד שאין בדעתו לשתות עוד בתוך הסעודה, אבל אם יש בדעתו לשתות עוד בתוך הסעודה, אינו רשאי לברך ברכה אחרונה על המים ששתה קודם הסעודה. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברכות עמוד קעד. הליכות עולם ח"ב עמ' כח]. ע"כ. ובהליכות עולם שם כתב שהספק ספיקא לברך הוא: שמא הלכה כהפוסקים דס"ל שאפילו יין שלפני המזון צריך ברכה אחרונה, ואת"ל שהלכה כמ"ש מרן הש"ע שברכת המזון פוטרת היין שלפני המזון שמא מים שאינם גוררים תאות המאכל טעונים ברכה אחרונה, שאין להם שייכות לסעודה כלל. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יח) וכתב שטוב להחמיר שלא ישתה כשיעור כזית קודם הסעודה.

**שאלה קכ: האם ברכת הגפן בהבדלה פוטרת את היין שבא בסעודה.**

**תשובה**: כיון שיש מחלוקת אם יין של הבדלה פוטר יין שבתוך הסעודה, לכן לכתחילה יכוון בהבדלה שלא להוציא את היין שבסעודה ויברך על היין בסעודה. ובדיעבד שלא כיוון, לא יברך, שספק ברכות להקל. ואם לא רגיל לשתות יין בסעודה ולא היה בדעתו לשתות בתוך הסעודה, גם בקידוש צריך לברך על היין שבסעודה.

כתב מרן (סימן קעד סעי' ד) אם קבע לשתות לפני המזון אין צריך לברך על יין שבתוך המזון דיין שלפני המזון פוטרו וכן יין של קידוש פוטר יין שבתוך המזון וכן המבדיל על השלחן פוטר היין שבתוך המזון ויש אומרים שאין ברכת יין הבדלה פוטר אלא אם כן נטל ידיו קודם הבדלה הילכך המבדיל קודם נטילה יכוין שלא להוציא יין (ועיין לקמן סימן רצ"ט סעיף ז') שבתוך הסעודה ובדיעבד שלא כוון כך פוטר יין שבתוך הסעודה דספק ברכות דרבנן להקל. וכתב המ"ב (ס"ק ח) ונראה לי פשוט דבמדינתנו שאין אנו רגילין לשתות יין בתוך הסעודה, אפילו בשבת אינו פוטר אלא אם כן היה דעתו לזה מתחילה. עוד כתב (ס"ק יא) ששונה הבדלה מקידוש, שהקידוש שייך לסעודה שאין קידוש אלא במקום סעודה. מה שאין כן הבדלה אפשר לעשות בלי סעודה. לכן יש אומרים שלא פוטר אלא אם כן נטל ידיו לסעודה קודם ההבדלה שבזה נחשב כהתחלת הסעודה. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ג) השותה יין בתוך הסעודה מברך עליו בורא פרי הגפן, שאין ברכת המוציא שבירך על הפת פוטרתו. ואפילו אם היין בא מחמת הסעודה, מברך עליו הגפן, ואינו נפטר בברכת הפת. והדין כן אף אם היין מבושל. אבל אינו מברך עליו ברכה אחרונה, שברכת המזון פוטרתו. ואם קידש על היין, ושותה יין אחר כך בתוך הסעודה, אינו מברך הגפן, אם היה בדעתו לשתות עוד מהיין בתוך הסעודה. ומי שמיסב לאכול מיד אחר ההבדלה, [כשהוא עצמו מבדיל ושותה מהיין], ורוצה לשתות יין בסעודה, יכוין בעת שמבדיל שאינו רוצה לפטור בברכת הגפן את היין שישתה אחר כך בתוך הסעודה, ואז יוכל לברך על היין שבסעודה בורא פרי הגפן. [ילקו"י שם, עמ' קסח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יב).

**שאלה קכא: על יין שבתוך הסעודה האם יכול אחד לברך ולהוציא את חברו.**

**תשובה**: לדעת מרן לא יברך אחד להוציא את חבירו, שמא יקדים קנה לושט בעניית האמן. ולרמ"א אם מפסיקים מלאכול ע"י שאומר המברך: "סברי מרנן" יכול לברך לכולם.

כתב מרן (סימן קעד סעי' ח) על יין שבתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו אפילו הסיבו יחד. (הגה: דלא יכולין לענות אמן). משום דחיישינן שמא יקדים קנה לוושט. (הגה: ויש אומרים דאם אמר להם סברי רבותי וישמעו ויכוונו לברכה ולא יאכלו אז

ויענו אמן אחד מברך לכולם וכן נוהגין. ויאמר סברי רבותי רוצה לומר סוברים אתם לצאת בברכה זו ולא יאמר ברשות רבותי וכן כל מקום שמברכין על היין משום ברכת היין שבתוך הסעודה אין אומרים ברשות אלא סברי מטעם שנתבאר). וכתב המ"ב (ס"ק מב) ומבואר בפוסקים שלדעת מרן אף אם יניחו מלאכול ויכינו עצמם לשמוע הברכה ולענות אמן ג"כ לא מהני דמ"מ חיישינן שמא לא יזהרו להפסיק מלאכול ויבוא לידי סכנה [פרישה]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יט). [וצ"ע ממה שכתב בסימן קע שבזמן הזה מנהג העולם להקל בזה לדבר בשעת הסעודה. והבאנו דבריו לעיל תשובה קיא. וצריך לומר שכאן החשש יותר גדול לסכנה שמא לא יתכונן כראוי לברכה ויענה אמן תוך כדי אכילה ויבא לידי סכנה, מה שאין כן כשהוא מדבר לפי רצונו מכין עצמו מקודם שלא יבא לידי סכנה. והראיה שלא אסרנו לו לברך בעצמו על היין מחשש שמא יקדים קנה לוושט וזאת משום שהוא מברך בעצמו מכין עצמו קודם שלא יבא לידי סכנה].

**שאלה קכב: מה הם התנאים כדי לברך הטוב והמטיב על יין שבא בתוך הסעודה.**

**תשובה**: צריכים לפחות שניים הנמצאים בסעודה, ושניהם שתו מהיין הראשון ונשאר ממנו ורוצים שניהם לשתות מסוג אחר של יין, ואפילו הוא מאותו מין רק תסס בחבית שונה. ובתנאי שלא ידעו בודאות שהוא גרוע מהראשון. וביין לבן אפילו אם הוא גרוע קצת מהראשון כיון שהוא בריא יותר מברכים עליו הטוב והמטיב. וסימנך שניים שניים באו אל נח. שניים, שני אנשים. שניים, השותים שני סוגי יינות ונשאר להם מהראשון. באו, ר"ת בתוך אכילה ושתיה. אל נח, והיין נח ולא גרוע. (ואם צריך לברך על היין השני הגפן כגון: שבא מבחוץ ולא היתה דעתם עליו, יברכו הגפן בלי הטוב והמטיב).

כתב מרן (סימן קעה סעי' א) הביאו להם יין אחר אינו מברך בורא פרי הגפן אבל מברך עליו הטוב והמטיב. (וכתב הרמ"א הגה: אף על גב שאין לו עוד מן הראשון). וכתב המ"ב (ס"ק ג) אם אין להם כלל מראשון א"כ לא מחמת שינוי הביאו אלא מפני שכלה הראשון, אין מברכין עליו שאין בזה ריבוי טובה כ"כ. ע"כ. עוד כתב מרן (סעי' ב) מברכין הטוב והמטיב על כל שינוי יין מן הסתם אפילו אינו יודע שהשני משובח מהראשון כל שאינו יודע שהוא גרוע ממנו. (וכתב הרמ"א בהגה: ואין חילוק בין שניהם חדשים או אחד חדש ואחד ישן, ואפילו שתה ממנו תוך שלשים יום. יש אומרים דאם שתה תחלה יין אדום והביאו לו יין לבן אף על פי שהוא יותר גרוע מברך הטוב והמטיב לפי שהוא בריא לגוף יותר מן האדום). עוד כתב מרן (סעי' ד) אין לברך הטוב והמטיב אלא אם כן יש אחר עמו דהכי משמע הטוב לו והמטיב לחבירו, והוא הדין אם אשתו ובניו עמו אבל אם הוא יחידי לא. עוד כתב (סעי' ו) יין של שתי חביות והכל ממין אחד אם בתוך מ' יום

לבצירתו שמוהו בשני כלים חשיבי כשני מינים ומברכין עליו הטוב והמטיב ואם לאחר ארבעים יום חלקוהו אין מברכין עליו הואיל והכל ממין אחד. ע"כ. וכתב בהלכה ברורה (אות כה) שבעה תנאים לברכת הטוב והמטיב, ואם חסר תנאי אחד אין לברך. ואלו הם. א. שלא הסיחו דעתם משתיית יין, והיה בדעתם להמשיך לשתות, וכן שלא ברכו ברכת המזון קודם שתיית היין השני. (וכן כל שאינו צריך לברך הגפן על היין השני). ב. שנשאר להם עדיין מן היין הראשון, ואז רשאים לברך אפילו לא רוצים לשתות ממנו עוד. ג. שיהיה היין השני משובח לפחות כמו הראשון, או שאינם יודעים בודאי שהיין השני גרוע מן הראשון. ד. שיהיה היין השני ממין אחר של יין. ה. שיהיו לפחות שני בני אדם ששותים יחד, וישתו שניהם תחילה מאותו מין יין ראשון, וכן לאחר מכן ישתו מאותו מין יין שני. ו. ראוי להחמיר שיהיו המברכים שותפים ביין, או שיקנה בעל הבית שותפות לכולם, או שיניח היין על השולחן כדי שישתו כולם. ז. שיהיה הדבר דווקא בתוך הסעודה או ששתו מן הראשון סמוך לתחילת הסעודה.

**שאלה קכג: האם יכול האחד להוציא את חברו בברכת הטוב והמטיב.**

**תשובה**: כל אחד מברך לעצמו, משום הסכנה, שמא יהא בפיו מאכל ובעניית האמן יקדים קנה לושט.

כתב מרן (סימן קעה סעי' ה) אם רבים מסובים בסעודה כל אחד מברך לעצמו הטוב והמטיב ולא יברך אחד לכלם דחיישינן שמא יקדימו קנה לושט כשיענו אמן. (וכתב הרמ"א הגה: אבל היו מסובים לשתות בלא אכילה אחד מברך לכולם ועיין לעיל סוף סימן קע"ד). ובהלכה ברורה (אות כב) כתב שלמנהג האשכנזים אם אומר קודם לכן "סברי מרנן" ומפסיקים השומעים מלאכול ושומעים הברכה ומכוונים לצאת רשאים לעשות כן. אבל למנהג הספרדים אין להקל אפילו שעושים באופן הנ"ל. עוד כתב (אות כג) אין לברך הטוב והמטיב אלא אם כן בתוך הסעודה דוקא, אבל אם היו שותים יין שלא בתוך הסעודה, ובא להם יין ממין אחר, אינם רשאים לברך עליו הטוב והמטיב וכלל גדול בידינו שספק ברכות להקל. ע"כ. ועיין עוד לעיל תשובה קכא.

**שו"ע סימן קעו**

**שאלה קכד: אכל פירות לפני הסעודה באיזה אופן ברכת המזון פוטרתם מברכה אחרונה.**

**תשובה**: באופן שאוכל מהם גם בתוך הסעודה ברכת המזון פוטרתם, כיון שבאכילתו הראשונה פוטר את הפירות שאוכל בתוך הסעודה מברכה ראשונה, נחשב הכל לאכילה אחת. ואם לא אוכל מהם בתוך הסעודה, ספק אם נחשבת אכילת הפירות שאוכל

קודם הסעודה כדבר הבא בתוך הסעודה, לכן לכתחילה לא יאכל מהם סמוך לסעודה. ובדיעבד שאכל פירות קודם הסעודה ולא אוכל מהם בתוך הסעודה, לא יברך עליהם ברכה אחרונה שספק ברכות להקל. ואם רצה לברך יש לו על מה שיסמוך.

כתב המ"ב (סימן קעו ס"ק ב) א. הרוצה לאכול קודם נט"י לסעודה מדברים שצריך לברך עליהם בתוך הסעודה כגון פירות, ובדעתו לאכול פירות גם בתוך הסעודה, ומכוין עכשיו בברכה זו לפטור גם מה שיאכל בתוך הסעודה. א"כ הוי הכל לצורך סעודה וא"צ לברך אחריהם דבהמ"ז יפטור הכל, כמו מה שפוטרת מה שאוכל בתוך הסעודה. ואם לא יאכל פירות בתוך הסעודה, צריך לברך ברכה אחרונה עליהם, דכיון שאכלן קודם הסעודה אין שייכין לסעודה כלל. ואפילו אם לא בירך ברכה אחרונה קודם נט"י צריך לברך בתוך הסעודה. ב. כ"ז בשאוכל פירות וכנ"ל אבל אם אכל קודם הסעודה דברים שא"צ ברכה עליהם כשאוכלן בתוך הסעודה [כגון מיני לפתן ופרי אדמה שקורין ערד עפי"ל או בולבע"ס וכדומה] א"כ אפילו אם דעתו לאכול מהם גם בתוך הסעודה אינו מועיל להם כלל הברכה ראשונה דבלא"ה הם נפטרין ע"י ברכת המוציא וע"כ מה שאוכל קודם הסעודה אין שייך כלל להסעודה וצריך לברך עליהם ברכה אחרונה בורא נ"ר. ולענין יין ושאר משקין מבואר בסימן קע"ד סעיף ו' ז'. ג. אכן אם אכל קודם הנטילה פרפראות להמשיך הלב לאכילה ולפתוח הבני מעיים [כגון מיני מתיקה שקורין איי"ן גימאכ"ץ או דבר מלוח וכדומה] אין לברך עליהם ברכה אחרונה דהם שייכים לסעודה ונפטרין בבהמ"ז. ד. ודע דהא דמותר לאכול קודם המוציא דברים שא"צ ברכה תוך הסעודה כגון המבוארים באות ב' דוקא שאין בדעתו לאכול תיכף אבל אם השלחן ערוך והלחם לפניו אסור לגרום ברכה שא"צ אלא יברך המוציא על הלחם ויפטר שארי דברים [ח"א] וי"א דאם אוהב יותר לאוכלן קודם הסעודה מלאכלן בתוך הסעודה אין בזה משום גרם ברכה שאינה צריכה. ואם הם דברים המושכין הלב לתאות המאכל בודאי יש לסמוך להקל לאכלן קודם הסעודה. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (סימן קעז אות יג) כתב מי ששתה יין [כשיעור ברכה אחרונה] ומיד יושב לאכול, אין לו לברך על הגפן ועל פרי הגפן, דברכת המזון פוטרתו. וכן מי שאכל עוגה סמוך לסעודה (שיעור כזית), אינו מברך ברכת על המחיה, שברכת המזון פוטרתו. ואין חילוק בזה בין אם זו עוגה שברכתה מזונות לכולי עלמא, או בעוגה שיש בה מחלוקת אם ברכתה מזונות או המוציא. וכן אין חילוק בזה בין אם אכל קודם הסעודה, וידע שהוא עומד לסעוד, לבין אם אכל כשיעור ואחר כך הזמינוהו לאכול מיד, שבכל זה לא יברך ברכה אחרונה על העוגה, או על הפירות, או על המים, אלא אם כן שהה כחצי שעה והסיח דעתו בין הברכה האחרונה לבין נטילת ידים

לסעודה. וכן האוכלים פירות או ירקות כשיעור סמוך לסעודה, לא יברך אחריהם ברכה אחרונה קודם שסועד. ומכל מקום בכל זה לכתחלה ראוי ונכון שלא לאכול כשיעור סמוך לסעודה, וכמבואר לעיל. [ילקוט יוסף על הלכות ברכת המזון וברכות, עמוד ר'].
ע"כ. ועיין עוד לעיל תשובה קיט. ובהלכה ברורה בשו"ת אוצרות יוסף סימן ב.

**שו"ע סימן קעז**

**שאלה קכה: דייסה עבה שאינה נאכלת עם פת האם יברך עליה ברכה ראשונה בתוך הסעודה.**

**תשובה**: לא יברך עליה, כיון שבאה להשביע נטפלת לפת וברכת הפת פוטרתה.
כתב מרן (סימן קעז סעי' א) דברים הבאים בתוך הסעודה אם הם דברים הבאים מחמת הסעודה דהיינו דברים שדרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת כגון בשר ודגים וביצים וירקות וגבינה ודייסא ומיני מלוחים אפילו אוכלם בלא פת אין טעונין ברכה לפניהם דברכת המוציא פוטרתן ולא לאחריהם דברכת המזון פוטרתן ואם הם דברים הבאים שלא מחמת הסעודה דהיינו שאין דרך לקבוע סעודה עליהם ללפת בהם את הפת כגון תאנים וענבים וכל מיני פירות (ועיין לעיל סימן קס''ח סעיף ח') אם אוכל אותם בלא פת טעונין ברכה לפניהם דברכת המוציא אינה פוטרתן דלאו מעיקר סעודה הם ואינם טעונים ברכה לאחריהם דכיון שבאו בתוך הסעודה ברכת המזון פוטרתם ואם בתחלת אכילתו אכל הפירות (עם פת) ובסוף אכל עמהם פת אפילו אם בינתים אכל מהם בלא פת אינם טעונים ברכה אף לפניהם. וכתב המ"ב (ס"ק א) דייסא אף שהיא עבה ואינו מלפת בהם הפת ונאכל בפ"ע מ"מ כיון שבאת להשביע עיקר סעודה היא ונטפלת להפת וה"ה כל מיני תבשילין הרגילין לבוא לתוך סעודת הפת [ראש]. ע"כ.
וכ"כ בהלכה ברורה (אות ג).

**שאלה קכו: היה בתוך הסעודה ושלחו לו מבית אחר דברים שמלפתים בהם את הפת האם יברך עליהם.**

**תשובה**: יברך עליהם כיון שלא היתה דעתו עליהם בשעת ברכת המוציא חשוב כנמלך מלאכול ורצה שוב לאכול שטעון ברכה. ונכון שישאירם לאוכלם לאחר ברכת המזון ויברך עליהם.
כתב מרן (סימן קעז סעי' ה) אם אחר שבירך על הפת שלחו לו מבית אחרים שאינו סמוך עליהם ולא היה דעתו על הדורון אפילו מדברים שדרכן לבוא ללפת את הפת צריך לברך עליהן כדין נמלך. וכתב המ"ב (ס"ק כ) שדרכן לבוא ללפת את הפת. ר"ל וגם אוכלן עם הפת כיון שהוא מבית אחרים שבודאי לא היה דעתו עליהם כלל אין נפטרין

בברכת הפת. ע"כ. וכתב הרמ"א בהגה: ולא ראיתי נזהרים בזה ואפשר דטעמא דסתם דעת האדם על כל מה שמביאין לו בסעודה. ועיין לקמן סימן ר"ו. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות טז) כתב מחמת שיש בדין זה כמה ספקות נכון שירגיל עצמו לתת בדעתו בשעה שמברך המוציא לפטור כל מה שישלחו לו, ואם לא עשה כן נכון שיניח אותם דברים עד אחר ברכת המזון ויברך עליהם.

**שו"ע סימן קעח**

**שאלה קכז: היה יושב ואוכל פירות ושינה מקומו וחזר האם חוזר לברך.**

**תשובה**: אם יצא מחוץ לבית אף אם היתה דעתו בשעת הברכה לצאת, כשחוזר לביתו להמשיך אכילתו צריך לברך שוב ברכה ראשונה. ומותר לכתחילה לשנות מקומו מזוית לזוית באותו חדר. ומחדר לחדר, אם היתה דעתו לצאת בשעת הברכה, או כשרואה את מקומו הראשון, לא נחשב שינוי מקום, ומותר לכתחילה. ואם לא היתה דעתו לשנות מקומו לחדר אחר בשעת ברכה, וגם לא רואה את מקומו הראשון, לכתחילה לא ישנה את מקומו, ובדיעבד ששינה מקומו לחדר אחר לא יברך שוב. ויציאה מהבית למרפסת או לחצר מגודרת או לחדר מדרגות נחשב כשינוי מקום מחדר לחדר.

כתב מרן (סימן קעח סעי' ב) חברים שהיו יושבין לאכול ויצאו לקראת חתן או לקראת כלה אם הניחו שם מקצתן חוזרים למקומם וגומרין סעודתן ואינם צריכין לברך שניה. ואם לא הניחו שם אדם כשהם יוצאים צריכים ברכה למפרע וכשהם חוזרים צריכים ברכה לכתחלה. וכן אם היו מסובין לשתות או לאכול פירות. שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך שנית על מה שהוא צריך לאכול. והמשנה מקומו מפנה לפנה בבית אחד אינו צריך לחזור ולברך. אכל במזרחה של תאנה זו ובא לאכול במערבה צריך לברך. וכתב המ"ב בהקדמה לסימן, ששינוי מקום הוא מבית לבית. ומחדר לחדר באותו בית, אם היה דעתו בשעת ברכה לאכול בחדר השני מותר. ומפינה לפינה באותו חדר לא חשוב שינוי מקום כלל אף אם לא היתה דעתו לכך. עוד כתב (ס"ק יב) שכל שהוא תחת קורת גג אחד נחשב אותו בית ואפילו מבית לעליה, ואם היה דעתו או רואה את מקומו הראשון אפילו מקצת מקומו מהני. ומבית לבית מסתפקים האחרונים אם מועיל שיראה מקומו הראשון. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות א) כתב, באמצע אכילתו מותר לו לשנות מקומו מפינה לפינה באותו חדר אפילו לכתחילה ואפילו שלא רואה את מקומו הראשון. ומחדר לחדר או מבית לעליה או מבית למרפסת, לכתחילה אסור ובדיעבד לא חוזר ומברך. ומבית לבית אם אכל כזית מיני דגן הטעונים ברכה במקומם לא חוזר ומברך, דאמרינן סב"ל נגד דעת

מרן, ובשאר דברים חוזר ומברך. ובכל אופן לא ישנה מקומו מבית לבית שלא יכניס עצמו לספק אם לברך ברכה אחרונה קודם שימשיך אכילתו. וכן שמא יתעכב ויפסיד הברכה אחרונה. ואם הייתה דעתו מתחלה או שרואה מקומו הראשון מחדר לחדר מותר לכתחילה, ומבית לבית אין להקל לכתחילה ובדיעבד לא חוזר. ואם הייתה גם דעתו וגם רואה מקומו הראשון יש להקל לכתחילה גם מבית לבית. ואם רשות הרבים מפסקת מבית לבית אין ראיית המקום מצרפת כלל. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ט) האוכל פירות ועקר לחדר אחר, ובדעתו לחזור למקומו הראשון ולהמשיך לאכול מאותם פירות, ראוי שלא יצא לחדר אחר עד שיברך ברכה אחרונה, שמא ישכח מלברך. אך בדיעבד אם שינה מקומו מחדר לחדר, ורוצה להמשיך ולאכול שם את אותם מאכלים ומשקים, אינו צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה, ורק אם יצא חוץ לבית, חוזר ומברך. [ילקוט יוסף על הלכות ברכת המזון וברכות עמוד ריט]. ע"כ. וכתב בהלכה ברורה (אות א) יצא מביתו לחדר מדרגות המשותף לכל הדיירים באותו בנין או שיצא מביתו למרפסת אפילו אינה מקורה נחשב הדבר כיצא בתוך ביתו מחדר לחדר.

**שאלה קכח: סיים אכילתו האם מותר לו לצאת מפתח ביתו על מנת לשוב מייד ולברך ברכת המזון.**

**תשובה**: אסור לצאת אלא אם כן לצורך מצוה וחוזר מיד, מהחשש שמא יתעכב ויהא רעב מאותה אכילה ויפסיד הברכה, או ישכח לברך ברכת המזון.

כתב הרמ"א (סימן קנח סעי' ב) מכל מקום לכתחלה לא יעקר ממקומו בלא ברכה דחיישינן שמא ישכח מלחזור ולאכול (הר"ר מנוח ור"ן). מיהו לצורך מצוה עוברת כגון שהגיע זמן תפלה מותר (כל בו הלכות פסח). ועיין סימן קפ"ד. וכתב המ"ב (ס"ק לו) ואפילו אם לא אכל פת אלא פירות ושארי דברים, משמע מכמה אחרונים דנכון ליזהר לכתחלה שלא לצאת ממקומו עד שיברך ברכה אחרונה. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) היושב בסעודה, לכתחלה יזהר שלא לעקור מסעודתו ללכת לחדר אחר, עד שיברך ברכת המזון, אפילו אם הניח מקצת חברים על השלחן, ואפילו אם דעתו לחזור למקום סעודתו ולסיים סעודתו ולברך ברכת המזון, שאם יעקור ממקומו, יש לחוש שישכח לברך ברכת המזון. ואפילו הולך לאכול במקום אחר, לכתחלה אין לו לעקור ממקום שהתחיל לאכול שם. ואפילו אם בשעה שבירך המוציא היה בדעתו להמשיך אכילתו גם במקום אחר, גם בזה לכתחלה אין ראוי לעקור ממקומו. [מלבד בהולכי דרכים]. ואם בכל זאת יש לו הכרח לעקור ממקומו, ורוצה לברך ברכת המזון קודם שיעקור ממקומו, ואחר כך חוזר לסעוד בברכה, רשאי לעשות כן. ולא חשיב כגורם

לברכה שאינה צריכה. [מאחר שאסור לו לצאת ממקומו, שמא ישכח מלברך]. אבל אם עקר ממקומו ולא בירך ברכת המזון, וכשחזר לחדר רוצה לברך ברכת המזון ושוב לברך המוציא, אין לו לעשות כן, משום דגורם לברכה שאינה צריכה. אלא ימשיך באכילתו על סמך הברכה שבירך בתחלת אכילתו. וכל זה אפילו באופן שהיה אוכל לבדו, ולא הניח אחרים על השלחן. וכל שכן אם הניח אחרים על שולחנו, ועוקר ממקומו וחוזר למקום אכילתו, שאין לו לברך ברכת המזון ושוב ברכת המוציא, אלא ימשיך באכילתו. [ילקו"י ג' שם עמ' רט. שארית יוסף ג' עמ' שג. הליכות עולם ב' עמ' מ']. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ח) כתב שאם יוצא לדבר מצוה אפילו שאינה עוברת יכול לצאת כדי לחזור מיד ולברך. ואם רוצה לצאת ואח"כ לחזור ולהמשיך לאכול אפילו יוצא לצורך מצוה אינו רשאי לעשות כן למנהג הספרדים שהרי לדעת מרן צריך לברך תחילה ברכה אחרונה על מה שאכל ושוב לברך ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול, ומכניס עצמו בקום ועשה לספק ברכות. עוד כתב (אות יט) שאם נשארו מקצת מן המסובים במקום האכילה רשאי לצאת לבית הכנסת להתפלל אפילו לכתחילה.

**שאלה קכט: האם פירות משבעת המינים טעונים ברכה לאחריהם במקום אכילתם.**

**תשובה**: לכתחילה לא יצא ממקומו קודם שיברך ברכה אחרונה. ואם יצא יכול לברך עליהם גם במקום אחר כשאר פירות, ודווקא מיני דגן טעונים ברכה במקומם.

כתב מרן (סימן קעח סעי' ה) יש אומרים ששבעת המינים טעונים ברכה לאחריהם במקומם ויש אומרים דדוקא מיני דגן. (וכתב הרמ"א הגה: ויש אומרים דוקא פת לבד). ובסימן קפד (סעי' ג) כתב מרן יש אומרים שכל שבעת המינים טעונים ברכה לאחריהם במקומם; וי"א דחמשת מיני דגן דוקא. וכתב המ"ב (ס"ק מה) כתבו האחרונים דלכתחלה יחמיר לברך במקומן אפילו בז' מינים. וכן לענין שינוי מקום א"צ לברך על כל השבעה מינים כמו על הפת אם שינה מקומו, לפי מה שפסק בס"ב בהג"ה. ודעת הגר"א בביאורו דדעה האמצעית (ויש אומרים במרן) היא העיקר לדינא ולפ"ז פירות של שבעת המינים דומים לסתם פירות דשייך בהו שינוי מקום לכו"ע. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות י) לענין שינוי מקום כתב, היה יושב ואוכל עוגה, או פירות שבעת המינים, ובאמצע אכילתו יצא חוץ לביתו, ושוב חזר למקומו הראשון ורוצה להמשיך באכילתו, אין צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה. ומכל מקום אם חוזר ומברך ברכה ראשונה יש לו על מה שיסמוך. שבלאו הכי אפילו בפת המברך כדעת מרן יש לו על מה שיסמוך, ואפילו אם אכל כזית. [ילקו"י ברהמ"ז וברכות עמ' ריח. הליכות עולם ח"ב עמ' מא]. ע"כ. ובסימן קפד (אות ב) כתב מי שאכל פת הבאה בכיסנין העשויה מחמשת מיני דגן, וכן פירות משבעת

המינים, לכתחלה צריך לברך ברכה אחרונה במקום שאכל. אך אם עקר ממקומו, רשאי לברך ברכה אחרונה במקום שנזכר, ואינו חייב לחזור למקום שאכל ולברך שם. ומכל מקום אם עקר ממקומו במזיד, טוב שיחזור למקומו לברך, אם לא שיש לחוש שיעבור זמן עיכול, שאז יברך במקום שנזכר. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד רעו, ובמהדורת תשס"ד גם בעמוד תשנג]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות יח) כתב האוכל פירות משבעת המינים או שאר פירות או שותה יין אינו צריך לברך ברכה אחרונה במקום שאכל.

**שאלה קל: ישן באמצע הסעודה האם הוי הפסק.**

**תשובה**: שנת קבע על מיטה אפילו דקה אחת הוי הפסק וצריך נט"י וברכת המוציא. ושנת עראי שישן בישיבה אפילו שעה לא הוי הפסק וצריך רק נט"י בלי ברכה.

כתב מרן (סימן קעח סעי' ז) אדם שישן בתוך סעודתו שינת עראי לא הוי הפסק. (וכתב הרמ"א בהגה: וכן אם הפסיק בשאר דברי רשות כגון שהוצרך לנקביו וכיוצא בזה). וכתב המ"ב (ס"ק מח) שינת עראי ואפילו אם שהה משך זמן לערך שעה כיון שנאנס בשינה לא מקרי הפסק וא"צ לברך המוציא [אבל נט"י בעי ובלי ברכה פמ"ג] ואם ישן על מטתו שינת קבע הוי הפסק דזהו סילוק והיסח הדעת לד"ה. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות כג) הישן בתוך סעודתו שינת עראי, אף על פי שאין זה הפסק, ורשאי להמשיך בסעודתו, וכמו שכתב מרן בשלחן ערוך, מכל מקום צריך לחזור וליטול ידיו בלי ברכה. ואף בישן פחות מחצי שעה ראוי להחמיר בזה. [ילקו"י חלק ג' עמוד רכט]. ע"כ. וכתב בהלכה ברורה (אות כ) כל שלא ישן על מטתו נחשב הדבר לשנת עראי, ואפילו שהה בשינה כשהוא יושב במשך שעה, נחשב הדבר לשינת עראי לענין זה, ואינו חוזר ומברך. ואם ישן על מטתו יותר משיעור הילוך מאה אמה, דהיינו שישן למעלה מחמישים וארבע שניות, נחשב הדבר לשינת קבע, וצריך לחזור ולברך.

**שו"ע סימן קעט**

**שאלה קלא: סיים בעל הבית האכילה ואמר בואו ונברך ונמלך לאכול ולשתות כיצד ינהג.**

**תשובה**: אם רוצה לשתות צריך לברך, אבל אם רוצה לאכול יכול לאכול בלא לברך, ונכון שיהרהר הברכה בלבו.

כתב מרן (סימן קעט סעי' א) גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים אינו יכול לאכול ולא לשתות עד שיברך ברכת המזון ואם אמר הב לן ונברך הוי היסח הדעת ואסור לו לשתות אלא אם כן יברך עליו תחלה ואכילה דינה כשתיה להרא"ש אבל להרב רבינו

יונה והר"ן אכילה שאני שאף על פי שסילק ידו מלאכול ואפילו סלקו השלחן אם רצה לחזור לאכילתו אין צריך לברך פעם אחרת שכל שלא נטל ידיו לא נסתלק לגמרי מאכילה. וכתב במ"ב (ס"ק ג) הב לן ונברך פירוש תן לנו כוס לברך וכשמברכין בלא כוס אם אומרים בואו ונברך ג"כ דינא הכי דהוי היסח הדעת. וכן אם הסיח דעתו בהדיא בלבו מלשתות עוד ואח"כ רוצה לשתות ג"כ צריך לברך מתחלה על המשקה. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) גמר סעודתו ונטל ידיו למים אחרונים, אינו יכול לאכול ולא לשתות עד שיברך ברכת המזון. ותיכף לנטילה ברכה. ואם אמר הב לן ונבריך, הוי היסח הדעת ואסור לו לשתות אלא אם כן יברך עליו תחלה. אבל לאכילה אין צריך לברך, דספק ברכות להקל. ונכון שיהרהר הברכה בלבו. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד רלג]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ג) כתב לענין אכילה נכון יותר שיניח המאכל ולא יאכלנו או שיאמר לאחר שלא אכל שיברך ברכת הנהנין ויכוין לפטור אותו. ושתיה הנגררת מחמת האכילה, דהיינו שמחמת שהיה אוכל נגרר גם לשתות עם האכילה, דינה כדין האכילה שאין לברך עליה אפילו אמר בפירוש שאין בדעתו להמשיך לאכול ולשתות ונמלך בדעתו להמשיך.

**שאלה קלב: הרוצה לאכול מלח אחר האכילה, איזה מהאצבעות יטביל במלח ויאכל.**

**תשובה**: בזמנינו לא נהגו להקפיד לאכול מלח אחר אכילה. ואם רוצה לאכול יזהר שלא לקחת ממנו אלא באמה או קמיצה ולא בשאר אצבעות.

כתב מרן (סימן קעט סעי' ו) אכל כל מאכל ולא אכל מלח שתה כל משקה ולא שתה מים ביום ידאג מפני ריח הפה ובלילה מפני ריח הפה ומפני אסכרה (פירוש חולי חונק). והאוכל מלח אחר אכילתו לא יאכל בגודל (גודל הוא האצבע הגס. אצבע הוא קרוב לגס. אמה הארוך. קמיצה הוא הסמוך לקטן. זרת הוא הקטן) דקשה לקבור בנים ולא בזרת דקשה לעניות ולא באצבע דקשה (לש"ד) [לש"ר, לשם רע], אלא באמה ובקמיצה. (ועיין לעיל סימן ק"ע למה אין אנו נוהגין באכילת מלח ושתיית מים). וכתב המ"ב (ס"ק יח) הטעם שאין אנו נוהגים באכילת מלח משום שכל האכילות שלנו מעורב בהם מלח. וכן כל משקה שלנו כשכר ומי דבש מעורב בהם מים על כן אין להקפיד על זה. ועוד כתב המג"א דהאידנא נשתנו הטבעים. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה סימן קע (אות לה).

**שו"ע סימן קפ**

**שאלה קלג: אם נגמר הלחם שעל גבי השולחן קודם ברכת המזון, האם יכול להביא לחם שלם ולהניחו על השולחן לברך עליו ברכת המזון.**

**תשובה**: אם נשאר פירורי פת על השולחן לא יביא פת שלמה להניחה על השולחן, שהוא מנהג גויים עובדי עבודה זרה. ואם היתה הפת השלמה על השולחן אין צריך להסירה. וכן אם לא נשאר פת כלל על השולחן מותר להביא פת שלמה להניחה על השולחן, ועדיף שיביא חתיכת פת.

כתב מרן (סימן קפ סעי' ב) כל מי שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם אבל לא יביא פת שלמה ויתננה על השלחן ואם עשה כן מחזי דלשם עבודת כוכבים עביד שנאמר העורכים לגד שלחן. וכתב המ"ב (ס"ק ד) דוקא אם יש פתיתים על השולחן לא יביא שלמה. אבל אם אין פתיתים על השולחן מותר להביא אפילו שלמה. ובשם הזהר כתבו שטוב לעשות כן לכתחילה. ובהלכה ברורה (אות ג) כתב אם לא נשאר מהפת על השולחן עדיף יותר שיביא חתיכות של פת ממה שיביא פת שלמה.

## הלכות מים אחרונים

**שו"ע סימן קפא**

**שאלה קלד: מים חמים שהיד סולדת בהם האם כשרים למים אחרונים.**

**תשובה**: מים חמים אינם כשרים שמדביקים האוכל ליד, ובפושרים מותר ליטול, וטוב להחמיר שיהיו צוננים.

כתב מרן (סימן קפא סעי' ג) אין נוטלין בחמין שהיד נכוית בהם מפני שמפעפעין (פירוש מבעבעין מלשון שחין אבעבועות) את הידים ואין מעבירין את הזוהמא. וכתב המ"ב (ס"ק ט) שמפעפעין את הידים פירש רש"י מרככין את הידים ומבליעין בהן את זוהמת התבשיל. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ט) אין נוטלין מים אחרונים במים חמים שהיד סולדת בהם. [ילקוט יוסף, הלכות ברכות עמוד רמח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ט) וכתב מותר ליטול במים פושרים וטוב להחמיר שיהיו המים צוננים.

**שאלה קלה: היו רבים מסובים כיצד סדר נטילת מים אחרונים.**

**תשובה**: יתחיל מהקטן, ונוטלים דרך סדר ישיבתם. וכשנשארים חמשה יטול למברך, ואח"כ ימשיך ליטול לשאר. כדי שלא יהיה למברך הפסק גדול בין הנטילה לברכה וגם יוכל לעיין בברכה בזמן שנוטלים הארבעה הנותרים. והיום שכולם מברכים לעצמם עדיף להביא כמה כלים עם מים כדי שלא יהיה הפסק גדול בן הנטילה לברכה.

כתב מרן (סימן קפא סעי' ו) אם המסובין רבים עד חמשה מתחילין מן המברך ואם הם יותר מתחילין מן הקטן ונוטלין דרך ישיבתן ואין מכבדין זה את זה ליטול עד שמגיעין לחמשה האחרונים וכיון שלא נשארו אלא חמשה שלא נטלו מתחילין מן המברך. וכתב

המ"ב (ס"ק יב) כשנשארו חמישה מתחילים מן המברך כדי שבשיעור הזמן שיטלו הארבעה את ידיהם יוכל הוא לעיין בברכת המזון. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות טו) כתב אם המסובין הם רבים עד חמשה, מתחילים ליטול מים אחרונים מן המברך. ואם הם יותר, מתחילין מן הקטן ונוטלין דרך ישיבתם, ואין מכבדין זה את זה ליטול עד שמגיעין לחמשה האחרונים. וכיום אין מנהגינו כן, אלא מכבדים את הגדול שבקהל ליטול ידיו תחלה במים אחרונים. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד רנב]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות יד) כתב ובזמנינו שנוהגים שכל אחד ואחד מברך ברכת המזון בעצמו, נכון הדבר שכאשר רבים אוכלים ביחד יביאו כמה כלים למים אחרונים כדי שיטלו כולם ידיהם בזמן מועט ולא תהיה שהייה מרובה בין הנטילה לבין ברכת המזון.

**שאלה קלו: האם צריך לנגב את המים אחרונים לפני שמברך.**

**תשובה**: מעיקר הדין אין צריך לנגב, וטוב לנגב לצאת דעת כולם.

כתב מרן (סימן קפא סעי' ח) יש אומרים שמים אחרונים אינם צריכים נגוב ולהרמב"ם מנגב ואחר כך מברך. וכתב המ"ב (ס"ק יט) עיין לעיל סוף סימן קעג משמע דעת המחבר להקל בזה מכל מקום לכתחילה טוב לנגב ידיו לצאת דעת כולם. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות יא) אף שמעיקר הדין אין צריך לנגב הידים, מכל מקום טוב ונכון לנגבם. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד רנ]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות טו).

**שאלה קלז: האם מותר ליטול מים אחרונים בשאר משקים כשאין מים.**

**תשובה**: נוטלים בכל מיני משקים אם אין לו מים, וביין לא יטול משום חשיבותו, ובשעת הדחק כשאין לו שאר משקין יכול ליטול ידיו מן היין.

כתב מרן (סימן קפא סעי' ט) מים אחרונים נוטלים בכל מיני משקים. וכתב המ"ב (ס"ק כ) כל המשקים מנקים הידים מזוהמא כמו מים. ומיירי באין לו מים כי אם משקין, הא יש לו מים, אין ליטול במשקין. עוד כתב (ס"ק כא) נוטלים בשמן ודבש וחלב, חוץ מן היין מפני חשיבותו. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות יח) מים אחרונים ניטלים בכל מיני משקים, חוץ מיין. [ואם אין לו מים או שאר משקים, בשעה"ד שרי ליטול מים אחרונים ביין]. ולכתחלה עדיף ליטול במים הראויים לשתיה. ויש להתיר ליטול מים אחרונים ממים שנשארו בכוס לאחר שסיים שתייתו. [ילקו"י ברכות עמו' רנג]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יז) אם אין לו מים רשאי ליטול ידיו למים אחרונים בשאר משקין. אבל לא יטול ידיו מן היין כשיש לו שאר משקין. ואם אין לו אלא יין יטול ידיו מן היין.

# הלכות ברכת המזון

**שו"ע סימן קפב**

**שאלה קלח: האם ברכת המזון טעונה כוס.**

**תשובה**: אין חובה לברך ברכת המזון על הכוס, ומצוה מן המובחר לברך על כוס אם הם שלושה.

כתב (סימן קפב סעי' א) יש שאומרים שברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד, וצריך לחזור עליו, ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו אם הוא מצפה ואפשר שיהיה לו, אפילו אם צריך לעבור זמן אכילה אחת, ולפי זה אם שנים אוכלים יחד צריך לקחת כל אחד כוס לברכת המזון; וי"א שאינה טעונה כוס אלא בשלשה; ויש אומרים שאינה טעונה כוס כלל, אפילו בשלשה. (וכתב הרמ"א בהגה: ומ"מ מצוה מן המובחר לברך על הכוס). וכתב המ"ב (ס"ק ד) שמנהג העולם להקל בזה כדעה השלישית שלא לחזר אחר כוס, אם לא כשיש לו יין או שאר משקין דהוא חמר מדינה בביתו דאז בודאי מצוה מן המובחר לכו"ע לברך על הכוס וכנ"ל, ודוקא כשהוא בזימון שלשה, אבל לענין יחיד מקילים כמה אחרונים לגמרי. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) המנהג כיום ברוב המקומות שאין מברכים ברכת המזון על כוס יין, אפילו כשאכלו שם שלשה ועושים זימון. והנוהגים לחוש למצריכים כוס בשלשה, תבא עליהם ברכה. ונכון לחוש לדברי הזוה"ק שלא לברך ברכת המזון ביחיד על הכוס, ואם בכל זאת רוצה לשתות יין, אין לו לאחוז הכוס בידו בשעת ברכת המזון, אלא יניחנו לפניו על השלחן, ואחר ברכת המזון יברך הגפן וישתה. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד רנח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א).

**שאלה קלט: באיזה אופן אפשר לברך ברכת המזון על חמר מדינה.**

**תשובה**: במקום שרגילים לשתות במקום יין משקה אחר המשכר כגון בירה או קוניאק, נחשב אותו משקה חמר מדינה [פירוש: היין של המדינה]. ואפשר לברך עליו ברכת המזון כשאין לו יין.

כתב מרן (סימן קפב סעי' ב) כוס ברכת המזון אינו אלא של יין, ולא משאר משקים אפי' קבע סעודתו עליהם; ואם אין יין מצוי באותו מקום והשכר או שאר משקין הוו חמר מדינה, מברכין עליהם, חוץ מן המים. (וכתב הרמ"א בהגה: ומה שנוהגין במדינות אלו לברך על השכר, אין למחות דהא י"א דאינו טעון כוס כלל, ועוד דהא עיקר חמר מדינה הוא שכר וקובעין הסעודה עליו; ואע"ג דיין נמצא בעיר, מ"מ לא מיקרי מצוי לדבר זה, שהוא ביוקר ואי אפשר לקנות יין בכל סעודה לברך עליו, אמנם המצוה מן המובחר

לברך על יין. ויש מדקדקין כשמברכין ביחיד על היין שלא לאחוז הכוס בידם, רק מניחין אותו על השלחן לפניהם, ונכון מנהג זה על דרך הקבלה). וכתב המ"ב (ס"ק י) חוץ מן המים, אע"פ שרוב שתייתן מים אין מברכין עליו וה"ה קוואס (משקה רוסי תוסס) ומי בארש"ט (מי סלק אדום) אע"פ שרוב שתיית ההמונים מהם אפ"ה לא חשיבי יותר ממים וטישביר (בירה) אפשר דיש להקל בשעת הדחק כשרוב ההמונים שותין מהם. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) כוס של ברכת המזון אינו אלא של יין ולא של שאר משקים. ואם אין יין מצוי באותו מקום, והשכר או שאר משקים הוו חמר מדינה, מברכין עליהם. [ילקוט יוסף, ח"ג הלכות ברכות עמ' רס]. ע"כ. ובסימן רצו (אות ח) כתב אין להבדיל על קפה או תה, או על מיץ הדרים וכיוצא בזה, שאינם נחשבים לחמר מדינה. וכל שכן בסודה ושאר משקאות קלים. וכל המבדיל על משקאות אלה, הרי הוא נושא שם שמים לבטלה, ואף מי שלא יכול לשתות יין בהבדלה אין לו להבדיל על קפה וכו'. וכשאין יין בעיר מבדיל על חמר מדינה, שהוא כל משקה המשכר, כגון בירה לבנה, וקונייאק. [שם עמ' תנג]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ג) כתב שבזמנינו שהיין מצוי כמעט בכל המקומות לא נהגו כלל לברך ברכת המזון על שכר ושאר חמר מדינה.

**שאלה קמ: כוס יין פגום ששתה ממנו באיזה דרך אפשר לתקנו.**

**תשובה**: כדי לתקן הכוס ישפוך מהבקבוק מעט יין או מים לתוך הכוס. [וטוב אחר ששפך מהבקבוק לכוס שיחזיר הכול לתוך הבקבוק כדי שתהיה מזיגת היין לכוס לשם ברכה]. ובדיעבד אם שפך הכוס לבקבוק ניתקן בכך.

כתב מרן (סימן קפב סעי' ד) אם היו כוסות המסובין פגומים, צריך לתת מכוס הברכה לתוכם ויש מי שאומר שא"צ. וכתב המ"ב (ס"ק כג) שצריך שיתן המברך מכוסו מעט לכל אחד קודם שישתה בעצמו שאחר ששתה נהיה היין שבכוסו פגום. עוד כתב מרן (בסעי' ה) אם החזיר יין של כוס פגום לקנקן, היין שבקנקן כשר, משום דקמא קמא בטיל. וכתב המ"ב (ס"ק כז שדווקא בדיעבד אם החזיר לבקבוק כשר, אבל לכתחילה אין לעשות כן לבטל לכתחילה. וכתב המ"א שגם אחר שתיקן היין שהוסיף על הכוס יחזור וישפכהו לקנקן ויוציאנו משם חזרה לכוס וכמו שכתב הרמ"א בסימן קפ"ג סעי' ב' שצריך למזוג הכוס לשם ברכה, ולא יקח כוס שנמזג לשם שתייה, ולכן יחזיר לקנקן וימזוג שוב. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ג) צריך שהכוס לא יהיה פגום, שאם שתה ממנו פגמו. ויכולים לתקנו על ידי שיתנו לתוכו מעט מים. אבל אם שפכו ממנו לתוך היד, או לכלי אחר, לא חשיב כפגום. [ילקו"י שם עמ' רסא]. ע"כ. ובהלכה ברורה

(אות ט) אם אין לו יין רשאי לתקנו על ידי שיוסיף עליו מעט מים, ובלבד שישאר היין טוב וחזק אחר שיוסיפו עליו מעט מים ולא יתקלקל טעמו מחמת כן.

**שו"ע סימן קפד**

**שאלה קמא: אכל פת או פירות, או שתה יין או שאר משקין, ושכח לברך מיד, עד מתי יכול לברך ברכה אחרונה.**

**תשובה**: כל שאכל ושבע ונעשה שוב רעב או צמא, סימן שנתעכל המזון או השתיה, ושוב לא יכול לברך. וכל זמן שהוא שבע יכול לברך, ובלבד שהוא תוך שש שעות מהאכילה. ובאופן שאכל מעט ואחר אכילתו נשאר רעב, [ואין כאן רעב אחר שביעה שיסמן על עיכול המזון]. באכילת פת כל שלא עברו שבעים ושתיים דקות מסיום האכילה יכול לברך. ואם אכל פירות או שתה משקה ולא שבע מהאכילה או רווה מהשתיה יכול לברך רק אם הוא בתוך חצי שעה מהאכילה או השתיה.

כתב מרן (סימן קפד סעי' ה) עד אימתי יכול לברך עד שיתעכל המזון שבמעיו וכמה שיעורו כל זמן שאינו רעב מחמת אותה אכילה ומשעה שהתחיל להיות רעב אף על פי שלא נתעכל עדיין לגמרי כנתעכל לגמרי דייניו ליה וכן נמי לענין אכילת פירות ושתיית יין אם אינו רעב ולא צמא ותאב לאותם פירות יברך אם אינו יודע לשער אם נתעכלו. וכתב בהלכה ברורה (אות יג) אם הוא שבע יכול לברך ובלבד שעדיין לא עברו שש שעות משעה שאכל. וכתב במ"ב (ס"ק כ) שדוקא אם שבע מהפת או הפירות ותאב לאכול עוד הוי סימן שנתעכל המזון עי"ז, אבל אם מעיקרא לא שבע והיה תאב לאכול עוד ליכא האי סימן, לכן כל שעברו שבעים ושתים דקות מהאכילה ולא יודע אם נתעכל המזון שבמעיו לא יברך שוב. ואם יש לו עוד פת יאכל כעוד כזית פת בלא ברכת המוציא אם לא הסיח דעתו מלאכול עוד, ויברך ברכת המזון. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות טז) עד אימתי יכול לברך ברכת המזון, אם אכל ושבע יכול לברך כל זמן שעדיין הוא שבע מאכילתו. ואם אכל רק כזית, פחות מכדי שביעה, אם עבר שיעור שבעים ושתים דקות מאכילתו, אין לו לברך יותר. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמוד ש', ותשטז. שאר''י ח''ג עמ' שט]. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות יג) כתב לכתחילה יזהר תמיד לברך מיד אחר אכילתו כל שאכל אכילה מועטת. ואם לא ברך מיד יאכל עוד כזית ויברך. ואם אינו יכול לאכול עוד כזית לא יברך ברכת המזון, ואפילו אם עדין לא עברו שעה ושתים עשרה דקות מזמן אכילתו. ומכל מקום אם עבר זמן מועט ביותר יברך ברכת המזון, שמסתמא עדיין לא נתעכל המזון במעיו. ולענין אכילת פירות כתב (באות יד) שכן הדין כמו בפת וכל שאינו מתחיל להיות רעב או תאב לאכילת פירות כמו שהיה מתחלה

קודם שאכל אותם פירות הרי עדיין לא נתעכל מה שאכל ומברך ברכה אחרונה, ואם לאו אינו מברך. ואם אינו יודע לשער כלל אם מתחיל להיות רעב או תאב להם, יאכל עוד כזית ויברך ברכה אחרונה, ואם אינו יכול לאכול עוד כזית, לא יברך ברכה אחרונה. ומכל מקום אם עבר זמן מועט ביותר יברך ברכה אחרונה. והוא הדין בזה לענין שתיה ויש מחמירים לענין שתיה וסוברים ששיעור עיכול בה הוא מועט ביותר ונכון לחוש לדבריהם ויזהר לברך ברכה אחרונה מיד לאחר שתייתו. ע"כ. וכ"כ במ"ב לענין שתייה בסימן ק"צ (ס"ק ח) ששיעור עיכול של שתייה איננו שיעור גדול כ"כ. ולא פירש כמה הוא. ובכה"ח (אות כט) כתב שבאכילת פירות ושתיית מים מועטת שאינו יודע לשער אם הוא רעב וצמא יש להחמיר שרק עד חצי שעה מהאכילה או השתיה יכול לברך.

**שו"ע סימן קפה**

**שאלה קמב: האם יכול לברך ברכת המזון באנגלית או כיוצא בזה.**

**תשובה**: יכול לברך ברכת המזון בכל לשון, ובלבד שמבין את אותה לשון שמברך בה. ואם מבין לשון הקודש מצוה מן המובחר שיברך בלשון הקודש.

כתב מרן (סימן קפה סעי' א) ברכת המזון נאמרת בכל לשון. וכתב במ"ב (ס"ק א) שאם מברך שלא בלשון הקודש צריך להבין את אותו לשון. ועכ"פ גם כשמבין מצוה מן המובחר לברך בלשון הקודש. כתב בספר החינוך: כל הזהיר בברכת המזון מזונותיו מצויים לו כל ימיו בכבוד. והמדקדק יזהר לברך לכתחילה תוך הספר ולא בע"פ. ע"כ. וכ"כ קיצוש"ע ילקו"י (אות ב) ברכת המזון נאמרת בכל לשון שמבין, ומצוה מן המובחר לברך בלשון הקודש. [שם עמ' שז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א) שאם מבין לשון הקודש מצוה מן המובחר שיברך בלשון הקודש.

**שאלה קמג: לא השמיע את ברכת המזון לאוזנו האם יצא.**

**תשובה**: אם ביטא בשפתיו יצא בדיעבד.

כתב מרן (סימן קפה סעי' ב) צריך שישמיע לאזניו מה שמוציא בשפתיו, ואם לא השמיע לאזניו יצא, ובלבד שיוציא בשפתיו. וכתב המ"ב (ס"ק ב) בשם המ"א שאם היה אנוס והרהר בלבו יצא. וכתב המ"ב שאם עבר האונס אם עדיין לא נתעכל המזון יברך ברכת המזון. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ג) צריך להשמיע לאזניו את ברכת המזון מה שמוציא בפיו. ובדיעבד אם לא השמיע לאזניו, יצא ידי חובה, ואין צריך לחזור ולאכול כזית ולברך, כל שהוציא בשפתיו. [ילקו"י ג' עמוד שט]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ג).

**שאלה קמד: נשתכר עד שאינו יכול לדבר כראוי, האם יכול לברך ברכת המזון.**

**תשובה**: יכול לברך ברכת המזון אפילו נשתכר עד שאינו יכול לדבר לפני מלך. ואם הוא שיכור כלוט שאינו יודע מה עושה ומדבר, וברך ברכת המזון, לא יצא ידי חובתו ויברך שוב כשיתפקח, אם עדיין שבע מאכילתו.

כתב מרן (סימן קפה סעי' ד) אפילו נשתכר כל כך עד שאינו יכול לדבר כראוי, יכול לברך ברכת המזון. עוד כתב (בסעי' ה) אם בירך והיתה צואה כנגדו או שהיה שכור (פירוש לגמרי) נסתפקו התוספות והרא"ש אם צריך לחזור ולברך. ומשום מי רגלים פשיטא שאינו חוזר לברך. ובמ"ב (ס"ק ו) הביא קושיית האחרונים דהא בסעיף הקודם כתב מרן ששיכור מברך ובסעיף זה כתב שנסתפקו בזה התו"ס והרא"ש. ומסקנתם ששיכור יכול לברך, רק לכתחילה לא יביא עצמו לידי זה. ושיכור כלוט פשוט שלא יברך, ואם ברך לא יצא וצריך לחזור ולברך. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ז) צריך להיזהר בסעודה שלא ישתה יין כל כך עד שיגיע לכלל שיכור שאינו יכול לדבר כראוי לפני המלך. ומכל מקום בדיעבד אם שתה כל כך עד שהוא שיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך, חייב לברך ברכת המזון. ואם הוא שיכור כל כך עד שהגיע לשכרותו של לוט, שאינו מבין ואינו יודע מה מדבר ועושה, דינו כשוטה שפטור מכל המצוות שבתורה, ואם קרא קריאת שמע או בירך ברכת המזון או שאר ברכות באותה שעה, אין זה כלום, ולאחר מכן כשפגה שכרותו חייב לחזור ולקרוא קריאת שמע או לברך.

**שו"ע סימן קפו**

**שאלה קמה: אישה שמסתפקת אם ברכה ברכת המזון האם חייבת לברך.**

**תשובה**: לא תברך ואפילו שאכלה כדי שביעה. וטוב שתשמע הברכה מאחר, או תהרהר הברכה בליבה.

כתב מרן (סימן קפו סעי' א) נשים חייבות בברכת המזון. וספק הוא אם הן חייבות מדאורייתא ומוציאות את האנשים או אם אינן חייבות אלא מדרבנן ואינן מוציאות אלא למי שאין חיובו אלא מדרבנן (ועיין לקמן סימן קצ"ט בענין זימון שלהם). וכתב המ"ב (ס"ק ג) אישה שאכלה כדי שביעה ונסתפקה אם ברכה: לדעת השער אפריים והחיי אדם והמגן גיבורים חייבת לברך, ולדעת רעק"א והברכי יוסף והפמ"ג לא תברך, דיש כאן ס"ס להקל ספק חייבת מדרבנן ואף אם את"ל מדאוריתא שמא ברכה, ואף שאין זה ס"ס המתהפך. והכריע המ"ב שמי שרוצה לברך אין למחות בידה. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות ה) אשה שאכלה ושבעה ונסתפקה אם בירכה ברכת המזון או לא, אינה צריכה לברך מספק, הואיל ויש ספק אם חיובה בברכת המזון הוא מן התורה או מדרבנן. ומכל מקום טוב שתהרהר ברכת המזון בלבה [מתוך הסידור], הואיל ולדעת הרמב"ם

והסמ"ג הרהור כדיבור דמי, ואיסור ברכה לבטלה אינו אלא כשמוציא בשפתיו. ואם יכולה לשמוע ברכת המזון מאחר, שיכוין להוציאה ידי חובה, וגם היא תכוין לצאת ידי חובה, שפיר דמי. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד שכד]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ג).

**שאלה קמו: באיזה אופן יכול בן קטן לברך ברכת המזון לאביו.**

**תשובה:** אם אכל האב כדי שביעה ונתחייב בברכת המזון מהתורה אין הקטן שחיובו בברכת המזון מדין חינוך יכול להוציאו ידי חובה. אבל כשהאב לא אכל כדי שביעה וחיובו בברכת המזון מדרבנן והבן אכל כדי שביעה, ולא יודע האב לברך, יכול הקטן לברך ולהוציא את אביו ידי חובה. ואם האב והבן שניהם לא אכלו כדי שביעה כל אחד יברך לעצמו ובשעת הדחק יכול לסמוך על הסוברים שיכול הקטן להוציאו.

כתב מרן (סימן קפו סעי' ב) קטן חייב מדרבנן, כדי לחנכו. וההיא דבן מברך לאביו, כשלא אכל האב כדי שביעה, שאינו חייב אלא מדרבנן. וכתב המ"ב (ס"ק ז) ואם גם הבן לא אכל כדי שביעה דהוי אצלו תרי דרבנן, אם מוציא לאביו יש דעות בין הפוסקים ויש להחמיר. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ז) קטן שאכל כזית צריכים לחנכו לברך ברכת המזון מדרבנן, וכיון שאין חיובו אלא מדרבנן לכן לכתחלה אינו יכול להוציא ידי חובה את הגדול שאכל ושבע שחיובו בברכת המזון הוא מן התורה. אולם גדול שאכל שיעור כזית ולא שבע מאכילתו, יכול לצאת ידי חובת ברכת המזון בשמיעת הברכה מקטן. ואם הקטן אכל רק כזית, ולא שבע, והגדול אכל גם כן כזית, יש אומרים שאין הקטן יכול להוציאו ידי חובת ברכת המזון, ולכתחלה נכון לחוש לסברא זו, וכל אחד יברך לעצמו. ובשעת הדחק יכול לסמוך על המגן אברהם הסובר שבכהאי גוונא יכול הקטן להוציאו ידי חובה. [ילקוט יוסף, הלכות ברכות עמוד שכה, ועמוד תשיט. שארית יוסף ח"ג עמ' שיב]. ע"כ. וכתב בהלכה ברורה (אות ח) גם אם הקטן אכל ושבע יכול להוציא את הגדול שלא שבע רק כשאין הגדול יכול לברך שהרי אמרו חכמים תבוא מארה למי שאשתו ובניו מברכים לו. ואם גם הקטן אכל ולא שבע לכתחילה אינו מוציא את הגדול ובדיעבד שברך וכיון להוציא את הגדול אינו חוזר ומברך שסב"ל. [ואע"פ שאין חיוב על הבן כלל אלא על אביו חל החיוב לחנכו. תירץ הרב זצוק"ל בהליכות עולם חלק ג (עמוד יג) בשם תוס' ברכות טו. שכשלא אכל האב כדי שביעה וחיובו לברך רק מדרבנן החיוב בברכת המזון היא חומרא יתירא ביותר, הי לכך בקל נפטרים ממנה כדאמרינן ברכות כ. הם החמירו על עצמם עד כזית עד כביצה. עוד כתב ויש לתת

קצת טעם לזה שמצד מצות חינוך שעל האב נמשך קצת מצוה על הבן שהגיע לחינוך שמשתף פעולה עם האב בקיום המצוה ומסייע לו לקיים את המצוה].

**שו"ע סימן קפז**

**שאלה קמז: אם לא הזכיר בברכת הארץ ברית ותורה האם חוזר.**

**תשובה**: אם לא הזכיר בברכת הארץ ברית ותורה אינו חוזר לברך ברכת המזון, שספק ברכות להקל.

כתב מרן (סימן קפז סעי' ג) אם לא הזכיר בברכת הארץ ברית ותורה אפילו אם לא חיסר אלא אחד מהם מחזירין אותו. (וכתב הרמ"א בהגה: ונשים ועבדים לא יאמרו ברית ותורה דנשים לאו בני ברית נינהו ועבדים לאו בני תורה נינהו). וכתב המ"ב (ס"ק ח) שחוזר לראש ברכת המזון. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות ח) כתב המברך ברכת המזון ודילג אמירת ברית ותורה, מאחר ויש אומרים שאין הזכרתם בברכת המזון לעיכובא, ואין זה אלא מדרבנן, לפיכך אינו חוזר לברך ברכת המזון, דספק ברכות להקל. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד שלב]. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ח) שאם לא אמר ברית ותורה וסיים את ברהמ"ז אינו חוזר ומברך משום סב"ל. ונכון שיטול ידיו ויברך המוציא ויאכל עוד כזית פת ויברך ברכת המזון. ואם נזכר בין ברכה שניה לשלישית יאמר שם, "ברית ותורה" וימשיך בברכה שלישית. ואם התחיל ברכה שלישית חוזר לנודה לך. ואם הוא מסופק אם אמר ברית ותורה, אינו צריך לחזור כלל. עוד כתב (אות ט) אף הנשים אומרות ברית ותורה בברכת המזון, וכן פשט המנהג בכל המקומות.

**שו"ע סימן קפח**

**שאלה קמח: בראש חודש או בחול המועד שכח להזכיר יעלה ויבא ונזכר לפני הברכה הרביעית, כיצד ינהג.**

**תשובה**: בראש חודש אומר שם בלי שם ומלכות "ברוך שנתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון". ובחול המועד יאמר "ברוך שנתן מועדים טובים לעמו ישראל לששון ושמחה". אבל אם לא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב, אינו חוזר, מפני שאינו חייב לאכול פת .

כתב מרן (סימן קפח סעי' ז) אם טעה ולא הזכיר בה של ראש חודש בין ביום בין בלילה אומר ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון, ואינו חותם בה, והוא שנזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב. אבל אם לא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב, אינו חוזר, מפני שאינו חייב לאכול פת, כדי שיתחייב לברך ברכת המזון. וחול המועד דינו כראש חודש. (וכתב הרמ"א בהגה: ואפשר דמכל מקום יש לאמרו בתוך שאר הרחמן כמו שנתבאר

לעיל סוף סימן קפ"ז גבי על הנסים. ואולי יש לחלק כי ביעלה ויבא יש בו הזכרת שמות ואין לאומרו לבטלה כן נראה לי וכן נוהגין). עוד כתב מרן אם חל ראש חודש בשבת והזכיר של שבת ולא הזכיר של ראש חודש ולא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב אינו חוזר. ואם שכח של שבת ונזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב, כולל ראש חודש עם שבת, ואומר שנתן שבתות למנוחה וראשי חדשים לזכרון. ואם פתח בהטוב והמטיב, חוזר לראש ברכת המזון, ומזכיר של שבת ושל ראש חודש. ויש מי שאומר, שאם שכח של שבת וראש חודש, ונזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב, אומר שנתן שבתות למנוחה וראשי חדשים לזכרון, וחותם בשל שבת, ואינו חותם בשל ראש חודש. וכתב המ"ב (ס"ק כה) שפותח בברכה בשם ומלכות. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות ט) כתב טעה ולא אמר יעלה ויבא בראשי חודשים, אינו חוזר. בין ביום ובין בלילה. ואם נזכר קודם שהתחיל בברכת הטוב והמטיב, אומר שם בלי שם ומלכות "ברוך שנתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון". והשוכח לומר יעלה ויבא בברכת המזון בראש חודש, יכול לאומרו בהרחמן. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד שמז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה. וכתב שלמנהג האשכנזים אומר ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון. ואינו חותם בה.

**שאלה קמט: סעודה שלישית בערב ראש חודש שהתארכה עד למוצאי שבת, האם מזכיר מעין המאורע של שבת או של ר"ח.**

**תשובה**: מזכיר רצה והחליצנו בלבד, ולא יאמר יעלה ויבא, שהדבר נראה כסותר עצמו אם יאמר רצה והחליצנו וגם יעלה ויבא. ולכתחילה יזהר לסיים סעודתו קודם הלילה. כתב מרן (סימן קפח סעי' י) היה אוכל ויצא שבת, מזכיר של שבת בבהמ"ז דאזלינן בתר התחלת הסעודה. והוא הדין לראש חודש ופורים וחנוכה. וכתב המ"ב (ס"ק לב) אם התפלל מעריב קודם בהמ"ז שוב אינו מזכיר של שבת בבהמ"ז דמחזי כסתרי אהדדי. עוד כתב (ס"ק לג) אם חל ר"ח במו"ש יזכיר בבהמ"ז של שבת לבד ולא של ר"ח ודוקא כשגמר סעודתו מבעוד יום אבל אם אכל פת גם בלילה ויש עליו חיוב להזכיר גם של ר"ח ושניהן אי אפשר להזכיר דהוי תרתי דסתרי דהאיך יאמר ביום השבת הזה ואח"כ יאמר ביום ר"ח הזה דהא ר"ח הוא ביום א' א"כ מוטב להזכיר של ר"ח דזה יש חיוב לכ"ע משא"כ בהזכרת שבת דיש פלוגתא בין הראשונים אם חייב להזכיר כלל כשמברך במו"ש [ ואף דאנן פסקינן כאן בש"ע דאזלינן בתר מעיקרא וחייב להזכיר של שבת במו"ש מ"מ כאן שהוא מקום הדחק מוטב שידחה הזכרת שבת מפני הזכרת ר"ח דהוא חיוב לכ"ע ]. אכן במוצ"ש לחנוכה ופורים אפילו אם גמר סעודתו בלילה אינו מזכיר

של חנוכה ופורים רק של שבת לבד כיון דבלא"ה הזכרה מעין המאורע דחנוכה ופורים אינו אלא רשות כנ"ל בסימן קפ"ז ס"ד כ"כ המ"א ועוד הרבה אחרונים. וי"א דאם חל יו"ט או ר"ח במוצ"ש יזכיר רצה וגם יעלה ויבוא דאזלינן בתר התחלת הסעודה וגם בתר שעה שהוא מברך בו ולא קפדינן במה דנראה כסותרים אהדדי דברצה נתחייב משעה שהתחיל הסעודה ביום ואח"כ כשנמשך הזמן ולא בירך והגיע לילה של יו"ט או של ר"ח ניתוסף עליו חיוב לזכור מעין המאורע של שעה שהוא מברך בו. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות יט) כתב אם חל ראש חודש ביום ראשון, וסיים לאכול סעודה שלישית אחר שחשכה, מזכיר רצה והחליצנו בלבד, ולא יאמר יעלה ויבא, שהדבר נראה כסותר עצמו אם יאמר רצה והחליצנו וגם יעלה ויבא. [ילקוט יוסף, חלק ג' דיני ברכת המזון וברכות עמוד שסג]. ע"כ. וכן משמע בהלכה ברורה (אות לו) וכתב שיזהר לסיים סעודתו קודם הלילה.

**שו"ע סימן קפט**

**שאלה קנ: השומע את חבירו מברך ברכת המזון האם צריך לענות אמן אחר כל הרחמן.**

**תשובה:** אחר הרחמן יש לענות אמן. וכן אחר כל תחינה ובקשה אע"פ שאין בה שם. כתב המ"ב (סימן קפט ס"ק ה) אחר הרחמן יש לענות אמן, וכן אחר כל תחנה ובקשה אע"פ שאין בה שם [כל בו ושל"ה]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ה) השומע את חבירו כשאומר "הרחמן" עונה אחריו "אמן" אחר כל בקשה.

**שו"ע סימן קצ**

**שאלה קנא: כמה שיעור שתיית משקים להתחייב בברכה אחרונה.**

**תשובה:** יש ספק אם שיעור ברכה אחרונה בשתיה הוא כזית או רביעית. לכן כדי להסתלק מהספק ישתה או פחות מכזית ולא יברך ברכה אחרונה, או ישתה כשיעור רביעית ויברך ברכה אחרונה. ואם שתה יותר מכזית ופחות מרביעית לא יברך ברכה אחרונה שספק ברכות להקל. ולכן מכוס ברכת המזון ישתה רביעית ויברך אחריו ברכה אחרונה.

כתב מרן (סימן קצ סעי' ג) שיעור שתיית יין להתחייב בברכה אחרונה יש ספק אם די בכזית או ברביעית, לכך יזהר לשתות או פחות מכזית או רביעית כדי להסתלק מן הספק. והכא אי אפשר לשתות פחות מכזית דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו שהוא רוב רביעית הלכך ישתה רביעית שלם. וכתב המ"ב (ס"ק יד) שלדעת הט"ז במלא לוגמיו מברך ברכה אחרונה. אבל כל האחרונים דחו דבריו וכל שלא שתה רביעית לא מברך ברכה אחרונה כדעת מרן, וגם אין הבדל אם שתה משקה משכר

שמיישב דעתו בפחות מרביעית, לבין שאר המשקאות. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (סימן רז אות א) על פירות האילן, חוץ מחמשת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, וכן על פירות האדמה וירקות, וכל דבר שאין גידולו מן הארץ, אם אכל מהם שיעור כזית (כ-27 גרם) בכדי אכילת פרס, [שהוא כ-7.5 דקות], מברך עליהם ברכה אחרונה ברכת בורא נפשות רבות. וכן אם שתה רביעית בבת אחת ממים או משאר משקים, [חוץ מן היין], מברך ברכה אחרונה בורא נפשות רבות, ואם שהה מתחילת השתיה עד סוף השתיה יותר משיעור שתיית רביעית בבת אחת, אין מצטרפים לברך ברכה אחרונה. וכן אם שתה מים או שאר משקין כשיעור כזית, לא יברך ברכה אחרונה, וכיון שהדבר שנוי במחלוקת הפוסקים, לכתחלה יזהר שלא לשתות כשיעור כזית, אלא פחות מכזית, או שיעור רביעית. ואם אכל כזית מפירות העץ [שלא משבעת המינים], וכזית מפירות האדמה, או כזית מגבינה, ושתה רביעית מים, מברך לאחר כולם ברכה אחת. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תסט]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ה).

**שאלה קנב: באיזה אופן יכולים המסובים לטעום מכוס ברכת המזון לפני המברך.**

**תשובה:** אם אוחזים כל אחד כוס ברכת המזון בידיהם יכולים לטעום לפני המברך.

כתב מרן (סימן קצ סעי' א) אחר שסיים ברכת המזון מברך בורא פרי הגפן ויטעום המברך (ואם הפסיק בין הברכה לטעימה עיין לקמן סימן רע"א סעיף ט"ו) ואחר כך יטעמו האחרים. אם כולם זקוקים לכוס אחד ונותן המברך מכוסו לכוס ריקן שבידם לא יטעמו עד שיטעום הוא. אבל אם אינם זקוקים לכוסו יכולים לטעום קודם שיטעום הוא. אין צריך המברך לשפוך מכוסו לכוס המסובין אלא אם כן כוס המסובין פגום. (עיין לעיל סימן קפ"ב, וסוף סימן רע"א). וכתב המ"ב (ס"ק ד) אפילו אם כל אחד כוס ריקן לפניו והוא מערה לאחר ברכה קודם טעימתו מכוסו לכוסם ג"כ אין ראוי שיטעמו הם קודם מאחר שעכ"פ הם זקוקים כולם לכוסו. עוד כתב (ס"ק ז') שאם מתקן כוסותיהם הפגומים מכוסו לא יטעמו קודם שיטעם הוא כיון שהם זקוקים לכוסו. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ב).

**שו"ע סימן קצא**

**שאלה קנג: האם מותר לעיין בדברי תורה בשעה שמברך ברכת המזון.**

**תשובה:** אסור לעיין בדברי תורה בשעה שמברך ברכת המזון, שנראה כמברך על דרך מקרה.

כתב מרן (סימן קצא סעי' ג) אסור לעשות מלאכה בעודו מברך. (וכן הוא לעיל סוף סימן קפ"ג). וכתב במ"ב (ס"ק ה) אסור לעשות מלאכה מפני שנראה כמברך בדרך עראי

ומקרה ואפילו תשמיש קל אסור לעשות ואצ"ל שלא יעסוק בדבר שצריך לשום לבו אליו. וכתב הט"ז שיש ליזהר שלא לעיין אפילו בד"ת בשעה שמברך בהמ"ז כי זה מורה על היות הבהמ"ז אצלו רק על צד המקרה וההזדמן. ולאו דוקא בבהמ"ז ה"ה כשעוסק בתפלה או באיזו ברכה אחרת וזה נכלל במאמר תורתנו ואם תלכו עמי קרי דהיינו שלא יהיו המצות אצלנו על צד המקרה וההזדמנות בעלמא. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ג).

**שו"ע סימן קצב**

**שאלה קנד**: **כשמזמן בעשרה כיצד אומר, נברך לאלוקינו, או נברך אלוקינו.**

**תשובה**: אומר נברך אלוקינו שאכלנו משלו.

כתב מרן (בסימן קצב סעי' א) היו המסובין ג' חייבים בזימון שאומר אחד מהם נברך שאכלנו משלו והם עונים ואומרים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו והוא חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הזן את העולם וכו' ואם הם ד' יכול לומר ברכו שאכלנו משלו אבל יותר טוב לומר נברך שלא להוציא עצמו מן הכלל. ואם הם עשרה צריך להזכיר את ה' שאומר נברך אלהינו וכו' והם עונים ואומרים ברוך אלהינו וכו'. ואין לומר נברך לאלהינו בלמ"ד ובין שיהיו עשרה או מאה או אלף או רבוא כך הם מברכים וכל המשנה מזה הנוסח כגון שאומר נברך על המזון שאכלנו או שאומר למי שאכלנו משלו או שאומר במקום ובטובו מטובו או במקום חיינו אומר חיים הרי זה בור וכשהם עשרה כיון שמזכירים את השם יכול לומר נברך אלהינו על המזון שאכלנו משלו. וכתב המ"ב (ס"ק ו') שברכה לא אומרים בלמד כמ"ש ברכו עמים אלוקינו. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) שלשה שאכלו כאחת, חייבים בזימון. ואחד מהם אומר: "הב לן ונבריך למלכא עילאה קדישא", ועונים "שמים". ואומר המזמן: "ברשות מלכא עילאה קדישא [ובשבת מוסיפים: וברשות שבת מלכתא], וברשות מורי ורבותי המסובים, נברך שאכלנו משלו", והם עונים: "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו". והוא חוזר ואומר, "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו". ואם היו המסובין עשרה, צריך להזכיר שם ה' בזימון, ויאמר המזמן: "נברך אלוקינו שאכלנו משלו". ואין לומר נברך לאלהינו, ומי שאומר נברך לאלהינו יש ללמדו הנוסח הנכון לבל יוסיף לומר באות ל'. והאוכלים עונים: "ברוך אלוקינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו". והוא חוזר ואומר: "ברוך אלוקינו וכו'". [ילקוט יוסף, ברהמ"ז וברכות עמ' שסד. הליכות עולם ב' עמוד מח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ז).

**שאלה קנה**: **טעה המזמן בעשרה ולא הזכיר אלוקינו כיצד ינהגו.**

**תשובה**: אם עדיין לא ענו חוזר ומזמן בשם, ואם ענו אחריו לא חוזר, אפילו שגם העונים טעו ולא אמרו ברוך אלוקינו. וכשחוזר המזמן ועונה אחר העונים, אם ענו בלא שם יענה אף הוא בלא שם, אבל אם ענו הם בשם יענה אף הוא אחריהם בשם.

כתב מרן (סימן קצב סעי' ב) אם טעה המזמן בעשרה והעונים ולא הזכירו אלהינו אין יכולים לחזור, אבל אם עדיין לא ענו אחריו יחזור ויזמן בשם. וכתב המ"ב (ס"ק י) טעו ולא הזכירו שם אינם יכולים לחזור, דבדיעבד יצאו בזימון בלא שם. ואם יכול המזמן לחזור אח"כ ולומר ברוך אלהינו וכו' או שצריך לומר ג"כ בלא שם מאחר שהעונים אמרו מתחלה בלא שם יש דעות בין האחרונים עיין בשע"ת. ולכו"ע אם הם אמרו בשם יכול גם הוא לחזור ולומר ברוך אלהינו וכו' אף דנברך אמר בלא שם. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות יג) אם טעה המזמן בעשרה ולא הזכיר אלוקינו בזימון, וגם העונים לא הזכירו אלוקינו, אינם יכולים לחזור ולזמן. אבל אם עדיין לא ענו אחריו, יחזור ויזמן בשם. [ילקוט יוסף על הלכות ברכת המזון וברכות עמוד שעח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יא) וכתב שאם המזמן וגם המסובין לא אמרו אלוקינו יענה המזמן אחריהם ברוך שאכלנו משלו בלא תיבת אלוקינו.

**שו"ע סימן קצג**

**שאלה קנו: באיזה אופן מותר לרבים שאכלו יחד ונתחייבו בזימון בשם, להתחלק לחבורות של שלושה אנשים ולזמן בלא הזכרת השם.**

**תשובה**: כשנמצאים במסיבה ואינם יכולים לשמוע את הזימון מהמברך, ואם יתחלקו לעשרה ירגיש בעל הבית ויקפיד עליהם במה שעושים חבורות לעצמם, רשאים להחלק ולזמן בשלושה. וכן אם צריכים לצאת לדבר מצוה שהיא מהתורה יכולים לזמן בשלושה ולצאת. וכל זה בסיימו את סעודתם, אבל אם לא סיימו המסובים את סעודתם, והוא רוצה ללכת לדבר מצוה אפילו מדרבנן, או ממהר ללכת לדרכו לצורך דבר נחוץ ביותר, או מחמת הפסד ממון. יכול לצאת בלא זימון, ואפילו שמחמת כן תתבטל מצות זימון מהנשארים.

כתב מרן (סימן קצג סעי' א) שנים שאכלו אף על פי שבברכת המוציא פוטר אחד את חבירו מצוה ליחלק שיברך כל אחד ברכת המזון לעצמו במה דברים אמורים כשהיו שניהם יודעין לברך ברכת המזון אבל אם אחד יודע והשני אינו יודע מברך היודע ויוצא השני. אם מבין לשון הקודש אלא שאינו יודע לברך וצריך לכוין מלה במלה לכל מה שיאמר. אבל אם אינו מבין אינו יוצא בשמיעה אבל ג' שאכלו אינם רשאים ליחלק ושנים שאכלו מצוה שיחזרו אחר שלישי שיצטרף עמהם לזימון וכן ארבעה או חמשה

אסור להם ליחלק שכלם נתחייבו בזימון ששה נחלקים כיון שישאר זימון לכל חבורה עד עשרה ואז אין נחלקים עד שיהיו עשרים כיון שנתחייבו בהזכרת השם. ומצוה לחזור אחר עשרה. ומיהו אם היו רבים מסובים יחד ואינם יכולים לשמוע ברכת הזימון מפי המברך ואינם רשאים ליחלק לחבורות של עשרה מפני שיצטרכו לברך בקול רם וישמע בעל הבית ויקפיד עליהם יכולים ליחלק לחבורות של ג' ג' ולברך בנחת כדי שלא ישמע בעל הבית וזה טוב להם ממה שלא יצאו ידי חובת ברכת זימון שהרי אינם יכולים לשמוע מפי המברך. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ח) באופן שהם רבים ואי אפשר שישמעו כולם הזימון, וגם אי אפשר להם להתחלק לקבוצות של עשרה עשרה מחמת שיצטרכו לזמן בקול רם ויקפיד עליהם בעל הבית, רשאים להתחלק לקבוצות של שלושה שלושה ולזמן בלא הזכרת שם השם, מפני שעדיף שיזמנו בלא הזכרת שם השם ממה שיברכו ברכת המזון בלא זימון כלל. עוד כתב (אות ט) מי שאכל עם אחרים, וקשה לו להמתין עד שיזמנו המסובים, וכגון שנמצא בסעודה גדולה ומאריכים שם הרבה, ועדיין לא גמרו המסובים סעודתם, והוא ממהר ללכת לדרכו לצורך דבר נחוץ ביותר, או מחמת הפסד ממון, רשאי לעשות כן, אפילו אם מחמת יציאתו תתבטל גם מן הנשארים מצות זימון בשלושה או בעשרה. ומכל מקום אין להקל בזה אלא כששאר המסובים עדיין לא גמרו סעודתם, אבל אם גמרו סעודתם, אלא שאינם רוצים לברך מיד, אינו רשאי לצאת עד שיזמנו. ולדעת כמה פוסקים אם מכוין בדעתו מתחלה שאינו קובע סעודתו עמהם לברך ולזמן ביחד, יש להקל בכל ענין. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (סימן ר סעי' ד) והוא הדין באותם המשתתפים בסעודות גדולות, כגון חתונות וכדומה, ואין להם אפשרות להמתין עד לסיום הסעודה ולזימון, ויש להם צורך גדול לילך קודם הזימון, אם אפשר שיזמנו בקבוצה של עשרה, עדיף יותר, ואם אי אפשר, בשעה שבאים לאכול יכוונו שאינם רוצים לקבוע ולהצטרף עמהם לזימון, ויתחילו לאכול איזה רגעים אחריהם, ואז הם רשאים לברך לעצמם ולילך קודם הזימון. אבל שלא במקום צורך גדול, ראוי לכל אחד לחייב עצמו בזימון ובפרט אם יש עשרה. [ונכון להנהיג בחתונות וכדומה, לברך מיד אחר הסעודה, ויניחו הריקודים לאחר מכן, ויש בזה תועלת מרובה]. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד שצג]. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק טז) והוא הדין אם צריכין ללכת לדבר מצוה ואין להם שהות להמתין, שתתבטל המצוה, שרשאין לחלק לג' ג' כ"כ המ"א. ובח"א מגמגם בזה ופוסק דעכ"פ כשלא נשארו עשרה בלעדם בודאי אסור לצאת אפילו לדבר מצוה. ומ"מ אם הוא מצוה דאורייתא אפשר דיש להקל בכל גווני. ועיין בפמ"ג. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות י) כתב על זה, אם עדיין לא סיימו המסובים לאכול,

יש להקל לצורך מצוה בכל ענין. והוא הדין כשהיו שם שלושה והוצרך אחד מהם לצאת לדבר מצוה, ומחמת כן תתבטל מצות זימון מן הנשארים.

**שאלה קנז: מתי נחשבת הצטרפות אכילת שלושה אנשים לאכילה ביחד כדי שיתחייבו בזימון.**

**תשובה**: כל שהתחילו אכילתם יחד או סיימו אכילתם ביחד ואוכלים על שולחן אחד, או מפה אחת, אפילו כל אחד אוכל מככרו מתחייבים בזימון. וכן השמש שמגיש לפניהם את האוכל מצטרף אפילו שלא ישב עמהם ליד השולחן. אבל אם לא התחילו יחד וגם לא סיימו יחד אינם חייבים בזימון. [ושלושה שאכלו יחד בחצר אחת אפילו כל אחד אכל מככרו ועל שולחנו מצטרפים לזימון בשלושה אבל לא בעשרה אלא אם כן אמרו מתחלה שדעתם להצטרף].

כתב מרן (סימן קצג סעי' ב) אפילו לא הוקבעו מתחלה כולם לאכול יחד אלא שהשנים קבעו ואחר כך בא השלישי וקבע עמהם או שאחד קבע תחלה ואחר כך קבעו השנים עמו אינם רשאים ליחלק כיון שהם קבועים יחד בגמר האכילה ומכל מקום אם יאכל עמהם בלא קבע רשאים ליחלק אלא אם כן הוא שמש. וכתב המ"ב (ס"ק יח) שקביעות נקרא כשיושבים ואוכלים על שלחן אחד או במפה אחת אפילו כל אחד אוכל מככרו וכמבואר לעיל בסימן קס"ז סי"א. ועיין לעיל שם בסי"א בביאור הגר"א דדעתו שם דבעה"ב עם בני ביתו שישבו לאכול הוי קביעות ומצטרפי אפילו בלא שלחן אחד. ע"כ. (ולדעת מרן שם גם בעל בית עם בני ביתו צריך שולחן אחד). וכ"כ בהלכה ברורה (אות יא) שצריך קביעות סעודה על שולחן אחד ושהשמש המגיש לפניהם את האוכל מצטרף עמהם אפילו לא אכל עמהם בקביעות על שולחן אחד. עוד כתב כללו של דבר כל שהתחילו אכילתם יחד או סיימו אכילתם ביחד חייבים בזימון, אבל אם גם התחילו סעודתם בזה אחר זה וגם סיימו סעודתם בזה אחר זה אינם חייבים בזימון. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות יב) שלשה שאכלו בחצר כל אחד על שולחנו, מצטרפים לזימון, אפילו לא ישבו מתחלה על דעת להצטרף יחדיו. ולכן בעלי בתים האוכלים מידי ערב בחצר או על הגג, כל אחד על שולחנו, מצטרפים לזמן. ואם אמרו מתחלה שדעתם להצטרף לזימון, מצטרפים יחד לזמן אף בעשרה. אך אם לא אמרו כן יזמנו בלי הזכרת ה'. ואם התנו ביניהם מתחלה בפעם הראשונה שבכל פעם שנכנסים לאכול דעתם להצטרף יחדיו לזימון, מצטרפים לזימון, ואינם צריכים לומר בכל סעודה שמצטרפים. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד שעז]. ע"כ. [וכ"כ בהליכות עולם ח"ב פרשת קורח אות ג כמו שכתב הילקו"י ששלושה מצטרפים אפילו בלא שולחן אחד. וגם בהלכה ברורה

סימן קצה אות ד כתב שמצטרפים בלא שולחן אחד. ומה שהצרכנו כאן שולחן אחד כדי שיהיו קבועים יחד, צ"ל שזה באופן שלא סעדו מתחילה ועד סוף יחד, ובא אחד אחרי שהתחילו חבריו לאכול, לכן צריכים לשבת על שולחן אחד כדי שיצטרף. אבל אם שלושתם סעדו יחד מתחילה ועד סוף לא צריך שישבו על שולחן אחד. ואף שהמ"ב (ס"ק כא) כתב להדיא שאפילו התחילו לאכול בשלושה מתחילה ועד סוף אם לא אכלו בדרך קבע בישיבה על שולחן אחד לא מצטרפים. עכ"פ לדידן שהמזמן לא מוציא את השומעים בברכת המזון מצטרפים לזמן בשלושה אפילו שלא ישבו על שולחן אחד באופן שהתחילו וסיימו יחד].

**שאלה קנח**: **שלושה או עשרה שאכלו תוך כדי נסיעה באוטובוס, כיצד ינהגו לענין זימון.**

**תשובה**: אם דיברו ביניהם לאכול, וגם אכלו יחד, חייבים לזמן. וגם אם הם עשרה יזמנו בשם.

כתב מרן (סימן קצג סעי' ג) אם היו רוכבים, ואמרו: נאכל, אף ע"פ שכל אחד אוכל מככרו ולא ירדו מהבהמות, מצטרפין כיון שעמדו במקום אחד. אבל אם היו הולכים ואוכלים, לא. ואם היו אוכלים בשדה מפוזרים ומפורדים, אע"פ שאוכלים כולם בשעה אחת ומככר אחד, כיון שלא קבעו מקום לאכול אינם מצטרפין. וכתב המ"ב (ס"ק כו) בשם המ"א שמסתפק אם היושבים בעגלה שאמרו נאכל מצטרפים לזימון, דהא קימ"ל בעלמא שרכוב כמהלך דמי, או שעכ"פ בעגלה יש יותר קביעות מאשר רוכבים ע"ג בהמה, והחיי האדם הכריע שכל שיש ספק אם נתחייבו בזימון, אם הם שלשה יזמנו, ואם הם עשרה לא יזמנו מחשש שם השם לבטלה. וכתב המ"ב שאם יש ספק לעשרה יזמנו בלא שם, ויוצאים בזה בדיעבד. ובאופן שנוסעים באוניה הביא המ"ב בסימן קסז' שלכ"ע פשוט שמצטרפים. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יד) היו יושבים בעגלה, והיתה העגלה נוסעת, ואמרו נאכל ואוכלים ביחד, אם היו שלשה יש להחמיר שיזמנו. ואם היו עשרה יזמנו בלא הזכרת שם ה'. אבל אם היו יושבים בכלי רכב כגון ברכבת או באוטובוס, והיה הרכב נוסע, וכן אם היו טסים יחד במטוס, או שהיו יושבים בספינה והיתה הספינה נוסעת, ואמרו בואו נאכל ואוכלים ביחד, מצטרפים לזימון בין בשלשה ובין בעשרה ואפילו לכתחילה.

**שאלה קנט**: **כיצד יתכן ששלושה שלא אכלו ביחד כלל, וחייבים בזימון.**

**תשובה**: באופן שבאו שלשה אנשים כל אחד מחבורה אחרת שהתחיבה בזימון, ועדיין לא זימנו אותם חבורות, חייבים השלשה בזימון אף על פי שלא אכלו יחד.

כתב מרן (סימן קצג סעי' ה) ג' שבאו מג' חבורות של שלשה שלשה בני אדם ונתחברו אלו השלשה אם זימנו עליהם במקומם כגון שהפסיקו כל אחד לשנים עד שאמרו הזן שוב אינם יכולים לזמן אפילו אכלו אחר כך יחד וגמרו סעודתן ואם לא זימנו עליהם במקומם חייבים לזמן ואינם רשאים ליחלק ואפילו לא אכלו אלו הג' ביחד משנתחברו. וכתב המ"ב (ס"ק לא) אינם רשאים ליחלק כיון שנועדו עתה יחדו וכל אחד בא מחבורה שכבר נתחייב שם בזימון. ואף דנתבאר בס"ו בהג"ה דאסור ליפרד מחבורה של ג' שעי"ז מפסיד הזימון שלהם וא"כ היה לכל אחד ואחד לחזור לחבורה שלו י"ל דמיירי הכא שנתפרדה חבורתם הראשונה א"נ לפי מה דמבואר לקמן בסי' רי"ש בא"ר וש"א דבמקום שיש אונס או הפסד ממון מותר לאחד לגמור סעודתו מקודם שגמרו השנים ולברך בפני עצמו מיירי הכא ג"כ בכה"ג שהיו אלו השלשה מוכרחין למהר ולגמור סעודתן מקודם ולכן אם נזדמנו אלו השלשה ביחד יזמנו בפני עצמן. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות יד) שלשה שבאו מג' חבורות של שלשה שלשה בני אדם, ונתחברו אלו השלשה, אם זימנו עליהם במקומם, כגון שהפסיקו כל אחד לשנים, אינם יכולים לזמן, אפילו אכלו אחר כך יחד, וגמרו סעודתן. ואם לא זימנו עליהם במקומם, חייבים לזמן, ואינם רשאים ליחלק. [אלא אם כן כיוונו מראש שלא להצטרף יחד לזימון, כמבואר להלן]. ואפילו לא אכלו השלשה ביחד שנתחברו. וכל זה כשעזבו את מקומם הראשון בשוגג, שבזה יכולים לברך במקום השני, [או שהוא מפינה לפינה, ורואים את מקומם הראשון]. [ילקוט יוסף דיני ברהמ"ז וברכות עמוד שעט]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כ).

**שו"ע סימן קצד**

**שאלה קס: שלושה שאכלו כאחד, והלך אחד מהם וענה לזימון בחבורה אחרת, האם יכולים השנים הנותרים לצרף אותו אליהם לזימון.**

**תשובה**: לא יכול להצטרף שפרח ממנו חובת זימון, אלא אם כן יאכל שוב עמהם.

כתב מרן (סימן קצד סעי' א) שלשה שאכלו כאחד ושכחו וברך כל אחד לעצמו בטל מהם הזימון ואין יכולים לחזור ולזמן למפרע. וכן אם ברכו שנים מהם. אבל אם שכח אחד מהם ובירך השנים יכולים לזמן עם השלישי אף על פי שכבר ברך יכול לומר ברוך שאכלנו משלו והם יוצאים ידי חובת זימון, והוא אינו יוצא ידי זימון שאין זימון למפרע. (וכתב הרמ"א בהגה, ואם האחד זימן עם אחרים אף שנים הנשארים אינן יכולים לזמן). וכתב המ"ב (ס"ק ד) אם זימן אחד עם האחרים אינן יכולין לזמן עימו מפני שכבר יצא ידי חובת זימון. מיהו אם נזדמן להם אחד מן השוק יכולין לזמן עליו כשיטעום עמהם

דחיוב זימון שלהם לא נפקע בשביל אותו שזימן. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ו) וכתב שאם חזר אותו אחד שפירש ואכל שוב עם חבורתו הראשונה מצטרף עמהם לזימון.

**שו"ע סימן קצה**

**שאלה קסא: שתי חבורות שאכלו בשני חדרים האם מצטרפות לזימון.**

**תשובה:** אם נכנסו מתחלה על דעת להצטרף יחד, ומקצתן רואים אלו את אלו, או שיש שמש אחד לשתיהן, מצטרפות לזימון.

כתב מרן (סימן קצה סעי' א) שתי חבורות שאוכלות בבית אחד, או בשני בתים אם מקצתן רואים אלו את אלו מצטרפות לזימון ואם לאו אינם מצטרפות. ואם יש שמש אחד לשתיהן הוא מצרפן. וכגון שנכנסו מתחלה על דעת להצטרף יחד. ויש מי שאומר שאם רשות הרבים מפסקת בין שני הבתים, אינם מצטרפין בשום ענין. וכתב המ"ב (ס"ק ו) מסתימת המחבר משמע דאפילו בית אחד ורואין זה את זה ג"כ לא מצטרפי שתי החבורות יחד אא"כ כשנכנסו מתחלה ע"ד זה, אבל הרבה אחרונים כתבו דבבית אחד לא בעינן כלל שיכנסו מתחלה ע"ד זה, ובכל שרואין זה את זה בלחוד, או אפילו באין רואין זה את זה ויש שמש בין שתי החבורות סגי לענין צירוף. וכן דעת הגר"א בבאורו ובאדרת אליהו ע"ש. ע"כ. וכ"כ להקל בחדר אחד בקיצוש"ע ילקו"י (אות יב) שלשה שאכלו בחצר כל אחד על שולחנו, מצטרפים לזימון, אפילו לא ישבו מתחלה על דעת להצטרף יחדיו. ולכן בעלי בתים האוכלים מידי ערב בחצר או על הגג, כל אחד על שולחנו, מצטרפים לזמן. ואם אמרו מתחלה שדעתם להצטרף לזימון, מצטרפים יחד לזמן אף בעשרה. אך אם לא אמרו כן יזמנו בלי הזכרת ה'. ואם התנו ביניהם מתחלה בפעם הראשונה שבכל פעם שנכנסים לאכול דעתם להצטרף יחדיו לזימון, מצטרפים לזימון, ואינם צריכים לומר בכל סעודה שמצטרפים. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד שעז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ד) וכתב שגם בשלושה נכון שיתנו דעתם כשנכנסים לאכול על דעת שיצטרפו לזימון בסוף סעודתם.

**שו"ע סימן קצו**

**שאלה קסב: אכל דבר איסור שהוא מדרבנן האם מברך עליו תחילה וסוף, והאם מזמנים עליו.**

**תשובה:** אכל דבר איסור אפילו הוא מדרבנן, בין במזיד ובין בשוגג, לא מברך עליו תחילה וסוף, ואין מזמנים עליו.

כתב מרן (סימן קצו סעי' א) אכל דבר איסור אף על פי שאינו אסור אלא מדרבנן אין מזמנין עליו ואין מברכין עליו לא בתחלה ולא בסוף. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א)

אכל דבר איסור, אף על פי שאינו אסור אלא מדרבנן, אין מזמנין עליו, ואין מברכין עליו לא בתחלה ולא בסוף. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד שעט]. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ד) ואפילו אם אכל כדי שביעה. ואם אכל בשוגג ונזכר אחר אכילתו דעת הט"ז ועוד כמה אחרונים דבזה יוכל לברך בסוף [והיינו אפילו לא אכל כדי שביעה] דבזה לא שייך נאוץ, אלא דלענין זימון אפילו בשוגג אין לזמן ע"ז דאכילת איסור לא חשיבא קביעות. אם גנב או גזל חטים וטחנן ואפאן י"א שאע"פ שקנאן בשינוי והרי הם שלו אלא שחייב לשלם לו דמים עבורם מ"מ אסור לברך ע"ז בין ברכה ראשונה ובין בהמ"ז דלענין ברכה דאית בה הזכרת השם חמיר טפי ותמיד הוא בכלל נאוץ וי"א דהואיל וקנה יכול לברך ודעת המ"א דלענין בהמ"ז אם אכל כדי שביעה יש להורות בזה שיברך בהמ"ז דהוא דאורייתא ויש להחמיר ולברך. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות ג) כתב ואפילו טעה ואכל בשוגג דבר האסור באכילה אינו מברך אחריו כלל, ואפילו אכל ושבע. ע"כ. וכן לענין גזל חיטים וטחנן ועשאם פת כתב (באות ד) שאינו מברך ברכת המזון. ונכון שיאכל עוד כזית מפת המותרת ויברך עליה ויפטור את מה שאכל קודם לכן.

**שאלה קסג: אנסוהו לאכול דבר איסור, או אוכל דבר איסור במקום חולי שיש בו סכנה האם מברך.**

**תשובה**: אם אנסוהו לאכול דבר איסור לא יברך. וגם במקום חולי שיש בו סכנה לא יברך משום סב"ל, ואם יכול יאכל עוד כזית פת ויברך ברכת המזון.

כתב מרן (סימן קצו סעי' א) אם אכל דבר איסור במקום סכנה מברכים עליו (ועיין לקמן סימן ר"ד). וכתב המ"ב (ס"ק ה) כיון שהיא סכנה, אוכל היתר, ואדרבא עושה מצוה להציל נפשו כמ"ש וחי בהם. ע"כ. אולם בחזו"ע ברכות (עמוד קנט) כתב שהאוכל דבר איסור במקום סכנה לא יברך דסב"ל. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) חולה שאוכל דבר איסור בהוראת רופא, יש ליזהר לכתחלה שלא יאכל עם עוד שנים אחרים, כדי שלא יתחייבו בזימון. ואם אכל אצל אחרים, אין לזמן עליו, וגם אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, דספק ברכות להקל. [ילקו"י ברכות עמוד שפ]. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות ז) כתב שאם יכול לאכול מאכל אחר ויפטור את אותו מאכל מברכה ראשונה וברכה אחרונה נכון שיעשה כן, ואם אינו יכול מברך על אותו מאכל תחלה וסוף. ע"כ. עוד כתב המ"ב (ס"ק ו) שכתב הרמ"א בסימן ר"ד שאם אנסהו לא מברך, אע"פ שהיה חייב לאכול מפני הסכנה, שהרי לא אוכל מרצון. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ט) וכתב שנכון שיחזור ויאכל פת ויברך ברכת המזון ובפרט כשאכל פת ושבע.

**שאלה קסד: היו שנים אוכלים בשר ואחד אוכל חלב האם מצטרפים לזימון.**
**תשובה**: מצטרפים לזימון כיון שהאוכל חלב יכול לאכול בשר על ידי קינוח ידיו והדחת פיו. ועדיף שיזמן אותו שאכל חלב, כיון שהוא הגורם לזימון, אלא אם כן מי שאכל בשר הוא תלמיד חכם או כהן.
כתב מרן (סימן קצו סעי' ג) שלשה שאכלו כאחד, אחד נזהר מפת עובד כוכבים, ואחד אינו נזהר, או אחד מהן כהן ואוכל חלות. אף על פי שאותו שנזהר אינו יכול לאכול עם אותו שאינו נזהר, ולא ישראל עם הכהן, כיון שאותו שאינו נזהר יכול לאכול עם הנזהר והכהן עם הישראל מצטרפין. אבל אם היו כהנים וזר אוכלים כאחד והכהנים אוכלים חלה ונזהרים מפת של עובד כוכבים והזר אוכל פת של עובד כוכבים, אינם מצטרפין. והוא הדין לשלשה שמודרים זה מזה שאינם מצטרפים לזימון. (וכתב הרמ"א בהגה: ודוקא כשכל אחד אוכל מככרו, אבל אם אוכלים מככר בעל הבית, מצטרפין דהא אוכלים מככר אחד). וכתב המ"ב (ס"ק ט) שלשה שמודרים, בין שכל אחד מהם מודר מחבירו, בין שאחד מודר מהשנים והשנים ממנו. דעכ"פ אותו האחד אינו יכול לאכול משלהם והם משלו לכך אינם מצטרפין. אבל כששנים מודרים מאחד והוא אינו מודר מהם, ודאי מצטרפין כיון שהאחד יכול לאכול עמהם. כתבו הפוסקים דה"ה כשאחד אוכל חלב או גבינה והשנים בשר מצטרפין שהאוכל גבינה הרי יכול לאכול מלחמם, אף על פי שהוא מלוכלך בבשר אם יקנח פיו וידיחנו. [והמנהג שהאוכל גבינה הוא המברך ברכת הזימון ולא להיפוך שהוא הגורם להזימון] אבל אם אוכל גבינה קשה אינן מצטרפין שהמנהג עכשיו שלא לאכול בשר אחר גבינה קשה ע"י קינוח והדחה. וכן מר"ח עד ט"ב שאין אוכלים בשר רק בסעודת מצוה ויש שנזהרין גם בזה ואוכלין רק מאכלי חלב כמו שכתב בסימן תקנ"א אותן שנזהרין מבשר ואוכלין חלב אין מצטרפין עם אוכלי בשר דהרי אין יכולין לאכול זה עם זה אלא אם כן אכלו כזית פת קודם שאוכלי בשר התחילו לאכול בשר בלחמם שאז עדיין היו יכולין לאכול ביחד או שאחד מבני הסעודה אכל כזית לחם אחר שאינו מלוכלך לא בבשר ולא בחלב שזה מצרף את כולם שהרי כולם יכולים לאכול מלחמו. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יא). עוד כתב (אות יב) שעדיף שיזמן אותו שאכל חלב, אלא אם כן מי שאכל בשר הוא תלמיד חכם או כהן.
**שו"ע סימן קצז**
**שאלה קסה: אכל כזית ירק האם מצטרף לשניים, או לתשעה שאכלו פת, ומה הדין בשתיה.**

**תשובה**: לכתחילה שניים לא יצרפו אליהם שלישי שיאכל כזית ירק כדי לזמן איתו, ואם אינו רוצה לאכול כזית פת או לכל הפחות כזית עוגה, רשאים לתת לו ירק ויצטרף עמהם לזימון. ולזימון בעשרה אפשר לתת לו לכתחילה שיאכל ירק כדי להצטרף עמהם, ואפילו שלושה שאכלו ירק מצטרפים לזימון בעשרה. ושתיית יין או מיץ פירות סחוט דינה כאכילת ירק, חוץ ממים או משקה קל העשוי ממים.

כתב מרן (סימן קצז סעי' ב) תשעה שאכלו דגן ואחד אכל כזית ירק מצטרפין להזכיר השם, ואפילו לא טיבל עמהם אלא בציר או לא שתה עמהם אלא כוס אחד שיש בו רביעית מכל משקה חוץ מן המים מצטרף עמהם. והוא שיהיה המברך אחד מאוכלי הפת. ואפילו שבעה אכלו דגן וג' ירק מצטרפין אבל ששה לא דרובא דמינכר בעינן. עוד כתב מרן (סעי' ג) המצטרף צריך לברך ברכה אחרונה על מה שאכל ואינו נפטר בברכת המזון של אלו במה דברים אמורים דסגי בכל מאכל להצטרף לעשרה אבל לג' אינו מצטרף עד שיאכל כזית פת ויש אומרים דבכזית דגן מהני אפילו אינו פת ויש אומרים דבירק ובכל מאכל מהני הלכך שנים שאכלו ובא שלישי אם יכולים להזקיקו שיאכל כזית פת מוטב ואם אינו רוצה לא יתנו לו לשתות ולא מאכל אחר ואם אירע שנתנו לו לשתות או מאכל אחר יזמנו עמו אף על פי שאינו רוצה לאכול פת. ע"כ. והטעם שמקילים יותר בצירוף לעשרה יותר מצירוף לשלושה כתב המ"ב (ס"ק יז) שבעשרה בלעדי המצטרף יש חיוב זימון מן האוכלים פת ולא בעינן ליה אלא להזכרת השם. עוד כתב המ"ב (ס"ק כב) שלצירוף לשלושה עכשיו נוהגים שאם לא רצה לאכול פת נותנים לו לכתחלה לשתות או לאכול איזה דבר וכדעה האחרונה [אחרונים]. וכ"כ בהליכות עולם ח"ב (עמוד נה) שנים שאכלו פת רשאים לתת לשלישי כזית פירות או ירקות ויצטרף עמהם לזימון. מהטעם שהיום נוהגים שכל אחד מברך ברכת המזון לעצמו. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ה) תשעה שאכלו דגן, ואחד אכל ירק, מצטרפין לזימון להזכיר השם. ואפילו שבעה שאכלו דגן, ושלשה אכלו ירק, מצטרפין. אבל ששה לא, דבעינן רובא דמינכר. [ילקוט יוסף על הלכות ברכת המזון וברכות עמ' שפג]. עוד כתב (אות ו) אין מזמנין על מי שאכל פחות מכזית פת. ויש אומרים שאם השלישי אכל כזית דגן אפילו אינו פת מצטרף לזימון. ויש אומרים שבירק ובכל מאכל מהני. הילכך שנים שאכלו ובא שלישי, אם יכולים להזקיקו שיאכל כזית פת, מצוה שיעשו כן, כדי שיצטרף עמהם לזימון. ואם אינו רוצה לאכול פת, ומוכן להצטרף עמהם לזימון, רשאים ליתן לו לאכול פירות או ירקות שיעור כזית, או כוס יין, ויצטרף עמהם לזימון. [ילקוט יוסף, ברכות עמוד שפג. ירחון קול תורה חשון תשס"ד עמוד ע']. ע"כ. וכ"כ בהלכה

ברורה (אות ז) וכתב אם שתו השלושה רביעית משקה חשוב, כגון מי סחיטת פירות או חלב וכיוצא בזה, אבל אם שתו לימונדה או קולה תה או קפה אינם מצטרפים לזימון. עוד כתב (ס"ק י) שאם אחד מאוכלי הירק ברך ברכה אחרונה אינו מצטרף לזימון.

**שו"ע סימן קצח**

**שאלה קסו: מי שלא אכל כלל ושמע זימון של שלושה או עשרה מה עונה אחר המברך ואחר העונים.**

**תשובה**: אם הם שלושה עונה, ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד. ובעשרה עונה, ברוך אלוקינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד. ואם לא שמע את המזמן ונכנס בשעה ששמע את העונים לזימון שאומרים ברוך שאכלנו משלו וכו' עונה אחריהם אמן.

כתב מרן (סימן קצח סעי' א) שלשה שאכלו והם מברכין ונכנס אחד שלא אכל אם נכנס כשאומר המברך נברך שאכלנו משלו עונה אחריו ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד ואם נכנס כשאחרים עונים ברוך שאכלנו משלו עונה אחריהם אמן. ואם הם עשרה אומר ברוך אלהינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד והוא הדין אם היה שם כשגמרו מלאכול ולא אכל עמהם כך הוא עונה אחר המברך ואחר העונים. וכתב המ"ב (ס"ק ד) שצריך לענות אמן אחרי העונים כדין כל ברכה שעונים אחריה אמן. וצריך לענות עוד אמן על חזרת המזמן 'ברוך שאכלנו' ככול הברכות שאדם שומע מפי אחד וענה אמן, וחזר ושמע אותה הברכה מפי השני. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י שלשה שאכלו והם מזמנין, ונכנס לשם אחד שלא אכל, אם נכנס כשאומר המזמן "נברך שאכלנו משלו" עונה אחריו "ברוך ומבורך שמו תמיד לעולם ועד". [וסימן לדבר: בוש"ת ל"ו]. ואם נכנס כשאחרים עונים "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו" עונה אחריהם אמן. ואם הם עשרה, אומר ברוך אלוקינו ומבורך שמו תמיד לעולם ועד. והוא הדין גם כשהיה עמהם בעת שאכלו, ולא אכל עמהם, שעונה עמהם כנזכר. [ואם אכל אורז או מיני תבשיל וכדומה, עונה ברוך שאכלנו וכו', שהרי אף מצטרף לזימון]. [ילקוט יוסף דיני ברהמ"ז וברכות עמוד שפה]. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות א) כתב כיון שעונה בושתל"ו לא עונה אמן אחר המסובים. ורק אם נכנס בזמן ששומע את המסובים עונים אחר המזמן, עונה אחריהם אמן. עוד כתב (אות ב) שיש אומרים שאם שמע את המסובים עונים ברוך שאכלנו משלו וכו' ועונה אחריהם אמןולאחר מכן שמע את המזמן חוזר ואומר ברוך שאכלנו משלו וכו' יחזור ויענה אמן. ויש חולקים ואומרים שאינו עונה אמן אלא פעם אחת בלבד.

**שו"ע סימן קצט**

**שאלה קסז: מי שלא מבין לשון הקודש האם יכול לצאת בשמיעת ברכת המזון מאחר מדין שומע כעונה.**

**תשובה:** אינו יכול לצאת ידי חובה מדין שומע כעונה אם לא מבין את הלשון, ואפילו הוא לשון הקודש. ויברך בלשון שמבין, ואם לא יודע לברך בלשון שמבין יאמר מלה במלה עם המברך בלשון הקודש. ואם אינו יכול לעשות כן, עדיף שישמע ברכת המזון מאחר ממה שלא יברך כלל.

כתב מרן (סימן קצט סעי' ז) נשים מזמנות לעצמן רשות אבל כשאוכלות עם האנשים חייבות ויוצאות בזמון שלנו. (וכתב הרמ"א בהגה: אף על פי שאינן מבינות). וכתב המ"ב (ס"ק יט) ועיין בסימן קצ"ג במ"ב סק"ה מש"כ שם בשם האחרונים שיוצאות גם ידי בהמ"ז בשמיעה מפי המברך אף על פי שאינן מבינות לשה"ק וכתבנו שם דמ"מ יותר נכון שיאמרו אחר המברך מלה במלה בלחש אם אפשר להם. ע"כ. אולם מרן שם (סעי' א) כתב שנים שאכלו אף על פי שבברכת המוציא פוטר אחד את חבירו מצוה ליחלק שיברך כל אחד ברכת המזון לעצמו במה דברים אמורים כשהיו שניהם יודעין לברך ברכת המזון אבל אם אחד יודע והשני אינו יודע מברך היודע ויוצא השני. אם מבין לשון הקודש אלא שאינו יודע לברך וצריך לכוין מלה במלה לכל מה שיאמר, אבל אם אינו מבין אינו יוצא בשמיעה. וכו'. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה כאן (אות יא) אם לא מבינות לשון הקודש יוצאות ידי חובת זימון, אבל לא יוצאות ידי חובת ברכת המזון. עוד כתב בסימן קצג (אות ג) שמי שלא מבין לשון הקודש (ולא יודע לברך בלשון שמבין עיין סימן קפה) יאמר מלה במלה עם המברך בלשון הקודש. ואם אינו יכול לעשות כן, עדיף שישמע ברכת המזון מאחר ממה שלא יברך כלל. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י סימן רעא (אות לד) השומע קידוש מחבירו, ואינו מבין את הלשון כלל, לדעת מרן השלחן ערוך אינו יוצא ידי חובת קידוש. וכן בכל הברכות שיוצאים בהם ידי חובה מדין שומע כעונה, אם השומע אינו מבין שפת המשמיע, אינו יוצא ידי חובת הברכה. ולכן לכתחלה צריך השומע שאינו מבין שפת חבירו לומר את ברכות הקידוש עם המקדש מלה במלה. ואם אי אפשר יש לסמוך על הפוסקים שסוברים שדין שומע כעונה הוא אפילו שאינו מבין. [ילקו"י שבת א' עמוד ער. ואף שזה נגד דעת מרן השלחן ערוך, מכל מקום אופן כזה עדיף מאשר יבטל מצות קידוש לגמרי].

**שאלה קסח: האם אפשר לצרף קטן לזימון.**

**תשובה**: אפשר לצרף רק קטן אחד שהגיע לעונת הפעוטות, שהוא בגיל תשע או עשר שיודע למי מברכים, ואם הוא חריף מבן שש או שבע. ומצטרף בין לזימון בשלושה בין לזימון בעשרה.

כתב מרן (סימן קצט סעי' י) קטן שהגיע לעונת הפעוטות ויודע למי מברכין מזמנין עליו ומצטרף בין לשלשה בין לעשרה. (וכתב הרמ"א בהגה: ויש אומרים דאין מצטרפין אותו כלל עד שיהא בן שלש עשרה שנה, דאז מחזקינן ליה כגדול שהביא ב' שערות וכן נוהגין ואין לשנות. וחרש ושוטה אם מכוונים ומבינים מצטרפין לזמון אף על פי שאין החרש שומע הברכה). וכתב המ"ב (ס"ק כד) הפעוטות היינו כבן ט' או כבן י' [מ"א]. וי"א דה"ה בפחות משיעור זה אם הוא רק מבן שש ומעלה אם הוא חריף ויודע למי מברכין. עוד כתב (ס"ק כה) ומצטרף היינו אחד ולא שנים, בין לשלשה בין לעשרה. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ו) קטן מבן שש ומעלה שיודע למי מברכים, ויודע לברך, מצטרף לזימון, בין לשלשה ובין לעשרה. ומכל מקום אין לצרף לזימון אלא קטן אחד, ולא יותר. בין לזימון בשלשה ובין לזימון בעשרה. וקטן ביותר שלימדוהו למי מברכים, אין לצרפו לזימון, כיון שהוא קטן ביותר, ואפילו אם הוא חריף בשכלו. והאשכנזים אין מצרפים קטן לזימון אלא עד שנעשה לבר מצוה. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד שפט]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יב).

**שו"ע סימן ר**

**שאלה קסט: אחד שמפסיק את אכילתו כדי לשמוע הזימון משנים, עד היכן הוא מפסיק.**

**תשובה**: מפסיק את אכילתו עד שיסיים לשמוע את המזמן אומר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. ולמנהג האשכנזים ימתין עד הזן את הכל.

כתב מרן (סימן ר סעי' ב) אינו צריך להפסיק אלא עד שיאמר ברוך שאכלנו משלו וכו' וחוזר וגומר סעודתו בלא ברכה בתחלה. (וכתב הרמ"א בהגה: ויש אומרים שצריך להפסיק עד שיאמר הזן את הכל וכן נוהגין. ואם היה דעתו לחזור ולאכול פת אף על פי שלא אכל אחר כן כשרוצה לברך מברך מתחלה ברכת הזן וכל שכן אם חזר ואכל). וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) אם סיימו חלק מן המסובים את אכילתם, וחלק מן המסובים רוצים להמשיך באכילה, יזמנו, ומיד אחר שאמר המזמן "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו" רשאים להמשיך באכילתם. והאשכנזים נוהגים להמתין עד שיסיים המזמן "הזן את הכל", ואחר כך ממשיכים באכילתם. והספרדים רשאים העונים להתחיל בברכת המזון מיד לאחר שהמזמן אמר ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו, ואינם צריכים

להמתין עד שיסיים המזמן ברכת הזן את הכל. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד שצא]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ט) וכתב נכון להחמיר שימתין עד שיחזור המזמן ויאמר ברוך שאכלנו משלו וכו'. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ט) עוד כתבו הפוסקים כשם שאחד מפסיק לשנים להצטרף לזימון, ה"ה שלשה או ארבעה צריכין להפסיק מסעודתם להשלים לעשרה ולברך בשם. אך דבזה לכו"ע אין צריכין להפסיק רק עד ברוך אלהינו שאכלנו וכו' ולא יותר. ואם אכלו ביחד אחר כך לאחר שהפסיקו, יכולין לברך בזימון ולא פרח זימון מינייהו כי לא נצטרפו מעיקרא רק להזכרת השם. וכן יכולין אח"כ להצטרף לששה אחרים שאכלו אצלם לזמן בשם דלא שייך לומר פרח זימון דאמירת אלהינו, דאכל בי עשרה שכינתא שריא וכן אם יש אפי' חמשה שהפסיקו לחמשה אחרים מצטרפין אח"כ לחמשה אחרים לברכת אלהינו כשאוכלים עכ"פ כזית פת ביחד [אחרונים].

**שו"ע סימן רא**

**שאלה קע: אם יש בסעודה כהן ותלמיד חכם את מי צריכים לכבד בזימון.**

**תשובה:** אם יש תלמיד חכם וכהן עם הארץ, יש לכבד את התלמיד חכם בזימון. ואם ירצה החכם לכבד את הכהן לזמן, רשאי, רק שלא יאמר שעושה כן משום שכהן קודם, שהרי כבוד התורה קודם. ואם הכהן בעצמו תלמיד חכם מצוה להקדימו.

כתב מרן (סימן רא סעי' ב) לא יקדים חכם ישראל לכהן עם הארץ לברך לפניו דרך חק ומשפט אבל לתת לו החכם רשות שיברך אין בכך כלום אבל כהן תלמיד חכם מצוה להקדימו שנאמר וקדשתו לפתוח ראשון ולברך ראשון (ועיין לעיל סימן קס''ז סעיף י''ד). וכתב המ"ב (ס"ק יב) אם הכהן ת"ח מצוה להקדימו אפילו אם הת"ח הוא גדול ממנו דאין עליו חיוב לכבדו מחמת מצות וקדשתו, מ"מ טוב שיקדים הכהן לפניו כיון שהוא ג"כ חכם והעושה כן הוא מאריך ימים. ע"כ. אולם בהלכה ברורה כתב שנכון יותר להקדים הישראל שהוא גדול בתורה יותר מהכהן. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) כהן שאכל עם ב' ישראלים או לויים, יש להקדים הכהן שיזמן. ואם יש שם תלמיד חכם, יברך התלמיד חכם. אבל אם רוצה החכם לכבד את הכהן לזמן, אף שהוא עם הארץ, רשאי. רק שלא יעשה כן בדרך קבע, כדי שלא ישפיל את כבוד התורה בעיני ההמון, שיאמרו שהחכם שפל דרך קבע לפני כהן עם הארץ, דמעלת התורה גדולה ממעלת הכהונה. אבל כהן תלמיד חכם מצוה להקדימו שנאמר, וקדשתו, לפתוח ראשון ולברך ראשון. ואף בכהנים שבזמן הזה שהם כהני חזקה, שייך דין זה. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד שצד, ועמוד תרעג]. ע"כ. עוד כתב המ"ב (ס"ק יג) טוב להקדים

הלוי ג"כ לישראל אם הם שוין בחכמה בבהמ"ז ובהמוציא וכן בנתינת הצדקה דהא מקדימין אותו בקריאה ג"כ לפני ישראל.

## הלכות ברכת הפרות

**שו"ע סימן רב**

**שאלה קעא: נתערב ביין מעט משקה ונשתנה טעמו מה יברך עליו.**

**תשובה:** אם הרוב יין וגם נרגש טעם היין יותר מהשכר מברך הגפן, ואם הרוב שכר מברך שהכל.

כתב מרן (סימן רב סעי' א) על כל פירות האילן מברך בתחלה בורא פרי העץ חוץ מהיין שמברך עליו בורא פרי הגפן בין חי בין מבושל בין שהוא עשוי קונדיטון דהיינו שנותנין בו דבש ופלפלין. (וכתב הרמ"א בהגה: ואם נתערב יין בשכר אזלינן אחר הרוב אם הרוב יין מברך בורא פרי הגפן ואם הרוב שכר מברך שהכל). וכתב המ"ב (ס"ק ט) אם יש רוב יין מברך בפה"ג זה באופן שלא נתבטל טעם היין ע"י התערובות. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ט) וכתב ואם אחר שעירבו בו שכר אין בו כל כך טעם יין, מברך שהכל אפילו אם הרוב יין.

**שאלה קעב: ענבים או שאר פירות שלא גדלו כל צורכם ונאכלים בשעת הדחק מה ברכתם.**

**תשובה:** על ענבים שלא גדלו כל צורכם מברך בורא פרי אדמה, ועל שאר כל הפירות מברך בורא פרי העץ. ופרי שאינו ראוי לאכילה אפילו על ידי הדחק לא מברך עליו כלל, ואם מיתקו על ידי בישול בדבש או סוכר מברך עליו שהכל.

כתב מרן (סימן רב סעי' ב) הבוסר כל זמן שלא הגיע לכפול הלבן מברך עליו בורא פרי האדמה, ומשהוא כפול הלבן ואילך מברך עליו בורא פרי העץ. ומתוך שלא נודע לנו שיעור פול הלבן לעולם מברך בורא פרי האדמה עד שיהיה גדול ביותר. ושאר כל האילן משיוציאו פרי מברכין עליו בורא פרי העץ ובלבד שלא יהא מר או עפוץ ביותר עד שאינו ראוי לאכילה אפילו על ידי הדחק דאז אין מברכין עליו כלל. וכתב המ"ב (ס"ק טו) אם לפי מראית עין כבר נגמר בישולו של הענב אין נ"מ כלל בגדלו ובכל אופן מברך עליו בפה"ע וכן אם החרצנים שלהם נראים מבחוץ בודאי הוא קרוב להתבשל ומברך עליהם בפה"ע לכו"ע. עוד כתב (ס"ק יח) שבשאר פירות אם עכ"פ נאכלים ע"י הדחק אף על גב שחמוצים ומרים הם כדרך פירות בקטנותם אפ"ה מברך עליהם ברכתם הראויה. ובח"א וכן בספר עוללות אפרים פקפקו בדין זה ודעתם דבכגון זה אינו מברך אלא שהכל, אם

לא שבישלן או שמתקן באור דאז מברך עליו בפה"ע כיון שהוא פרי בעצם אלא שצריך תקון. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ז) ענבים שעדיין לא יצאו מידי ספק בוסר, מברכים עליהם "בורא פרי האדמה", עד שיהיו גדולים ביותר שיצאו מכלל ספק בוסר, שאז מברכים עליהם "בורא פרי העץ". ואם אכל מהם שיעור כזית, לא יברך לא מעין שלש ולא בורא נפשות. ואם הם מרים ואינם ראויים לאכילה אפילו על-ידי הדחק, אין מברכים עליהם כלל. [ילקוט יוסף ברכות עמ' שצה. הליכות עולם ב' עמ צד]. עוד כתב (אות ח) שאר כל האילנות שעדיין לא יצאו מכלל בוסר, כשהם ראויים לאכילה על-ידי הדחק, לדעת מרן השלחן ערוך מברכים עליהם "בורא פרי העץ". ולבסוף בורא נפשות רבות. ויש אומרים שמברכים עליהם שהכל. אך העיקר לדידן כדעת מרן השלחן ערוך לברך העץ. [ילקו"י ברכות עמ' שצה. הליכות עולם ח"ב עמ' צד]. והאוכל תאנים או רימונים או תמרים הנאכלים על ידי הדחק, מברך עליהם בתחלה בורא פרי העץ, ולבסוף ברכה מעין שלש. [הליכות עולם ח"ב עמ' צה]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות י יג). עוד כתב (אות יד) פירות קטנים מאוד שאינם ראויים לאכילה כלל ובישלם בסוכר ודבש ונעשו ראויים לאכילה מברך עליהם שהכל.

**שאלה קעג: גרעיני פירות מרים או מתוקים מה ברכתם.**

**תשובה**: גרעיני פירות מתוקים מברך בורא פרי האדמה, ומרים שאינם ראויים לאכילה ע"י הדחק לא מברך עליהם כלל. ואם ממתקם על ידי בישול מברך שהכל.

כתב מרן (סימן רב סעי' ג) גרעיני הפירות אם הם מתוקים מברך עליהם בורא פרי העץ ואם הם מרים אינו מברך עליהם כלל ואם מתקן על ידי האור מברך עליהם שהכל. וכתב המ"ב (ס"ק כג) גרעיני פירות מתוקים לאו דוקא אלא כל שהחיך נהנה ממנו במקצת. והטעם שמברך בפה"ע משום דהם נמי חלק מחלקי הפרי. והרבה אחרונים חולקים ע"ז וס"ל דאינו מברך בפה"ע דלא הוי כפרי גופא ואינו מברך עליהם אלא בפה"א וכן הסכמת הגר"א. ואם בירך בפה"ע יצא בדיעבד [דרך החיים] ואם אוכל הגרעין אחר שאוכל הפרי מסתברא דלכו"ע נפטר בברכת בפה"ע שבירך על הפרי משום דהוי טפל לפרי. ע"כ. וכ"פ בחזון עובדיה (עמוד קכג) לברך על הגרעיני הפירות המתוקים אדמה מטעם סב"ל. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות יא) כתב גרעינים מתוקים של פירות הארץ, ואוכל אותם בפני עצמן, אף שברכתם "בורא פרי האדמה", נהגו לברך עליהם שהכל. והמברך עליהם האדמה הרשות בידו אפילו שנהגו לברך שהכל. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד שצט. שו"ת יביע אומר ח"ט הערה צה]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות טו) לברך על גרעיני הפירות המתוקים 'שהכל'.

**שאלה קעד: החושש בגרונו ורוצה להתרפא בשתיית שמן זית ומערבו עם רוב מי סלק מה יברך.**

**תשובה**: החושש בגרונו כיון שעיקר כוונתו לשתות את השמן, מברך בורא פרי העץ. ואם הרוב מי סלק יברך שהכל. ואם כוונתו לשתות את מי הסלק, מברך שהכל אפילו הרוב שמן זית.

כתב מרן (סימן רב סעי' ד) שמן זית אם שתאו כמות שהוא אינו מברך עליו כלל משום דאזוקי מזיק ליה. ואם אכלו עם פת אינו מברך עליו דפת עיקר ומברך על העיקר ופוטר את הטפילה. ואם שתאו מעורב עם מי סלק"א (הנקרא אניגרון) שאז אינו מזיק אדרבא הוא מועיל לגרון, אם הוא חושש בגרונו הוה ליה שמן עיקר ומברך עליו בורא פרי העץ. ואם אינו מתכוין לרפואה אלא לאכילה, הוה ליה אניגרון עיקר ואינו מברך אלא על האניגרון (שהכל). וכתב המ"ב (ס"ק לא לג) כשמתכוין לרפואה השמן עיקר שמרכך ומרפא את הגרון, ואף על גב שהאניגרון מרובה על השמן, דלא אזלינן כאן בתר רוב המשקה אלא כל דבר שעיקר כוונתו, הוא עיקר לענין הברכה, והשני נפטר בברכתו. ומברך לאחריו מעין ג' אם שתה כשיעור. ואם מתכוין לאכילה האניגרון עיקר ומברך שהכל, ומשמע מדברי הט"ז דמיירי שמי הסילקא הם הרוב לגבי שמן ולפיכך השמן נטפל לו. אבל המ"א כתב דאפילו באניגרון מועט נמי אניגרון עיקר כל שאינו לרפואה אלא לאכול ומברך על האניגרון ופוטר השמן. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות כ) כתב אם שותה לרפואה דוקא אם הרוב שמן זית מברך העץ שסב"ל. וכן אם שותה לשתיה אפילו אם הרוב שמן זית מברך שהכל שסב"ל. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות כ) כתב השותה שמן זית בפני עצמו, אינו מברך עליו כלל, ואף בזמן הזה הדין כן, מפני שמזיק לגוף בדברים מסויימים, אף על פי שיש אומרים שבדברים אחרים הוא טוב לבריאות. אבל האוכל דבר שנהנה ממנו, אף שהוא גורם לו היזק, צריך לברך עליו, מאחר שסוף סוף נהנה באכילתו. שדוקא בשמן זית שמזיק לכל העולם, אמרו חכמים שאין לברך עליו כששותהו לבדו. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תט. הליכות עולם חלק ב' עמוד צט].

**שאלה קעה: שקדים שסופם להיות מרים מה ברכתם כשאוכלם בצעירותם עם הקליפה כשהם מתוקים, ומה ברכתם כשהם גדולים וממתקן על ידי האור.**

**תשובה**: ברכתם בורא פרי העץ בין בקטנותם, ובין כשהם גדולים ומיתקם. כיון שנוטעים אותם על דעת לאוכלם בשני האופנים.

כתב מרן (סימן רב סעי' ה) שקדים המרים כשהם קטנים מברך בורא פרי העץ גדולים ולא כלום דאזוקי מזקי וטעמא דמלתא דכשהם קטנים עיקר אכילתם היא הקליפה ואינה מרה וכשהם גדולים עיקר אכילתם מה שבפנים והוא מר ואם מתקן על ידי האור או דבר אחר מברך בורא פרי העץ. וכתב המ"ב (ס"ק לה) כשהם קטנים מברך בפה"ע אף על גב דבמתוקים קטנים אינו מברך אלא שהכל וכדלקמן סימן ר"ד, שאני התם דאינו גמר פירא, ובודאי לא נטעי להו אדעתא לאכלם קודם שיתבשלו משא"כ הכא דבגדלם לא יהיו ראוין כלל לאכילה נטעי להו שפיר אדעתא למיכל בקטנותם וזהו גמר פירא שלהם. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כא).

**שאלה קעו: עוגיות קוקוס העשויות מקוקוס מעורב בסוכר מה ברכתם.**

**תשובה:** מברך בורא פרי העץ, גם לדעת הרמ"א שסובר שמברכים על פרי מרוסק שהכל, כאן שזו דרך אכילת הקוקוס ע"י ריסוק, ברכתו העץ.

כתב מרן (סימן רב סעי' ז) תמרים שמיעכן ביד ועשה מהם עיסה והוציא מהם גרעיניהם אפילו הכי לא נשתנית ברכתן ומברך עליהם בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. (וכתב הרמ"א בהגה: ולפי זה הוא הדין בלטווערן הנקרא פאווידל"א מברכין עליהם בורא פרי העץ ויש אומרים לברך עליהם שהכל. וטוב לחוש לכתחלה לברך שהכל אבל אם בירך בורא פרי העץ יצא כי כן נראה עיקר). וכתב המ"ב (ס"ק מד) לדעת הרמ"א אם רוב דרך אכילת אותן פירות הוא ע"י ריסוק אף לכתחלה מברך ברכתו הראויה בין לענין פה"ע או פרי האדמה. כגון מאכל שמבשלין מדלועין שקורין קירבעס וכן אינגבע"ר ושארי בשמים שחוקים שאוכלין עם צוקער מברכין בפה"א ועיין לקמן סי' ר"ח ס"ח בהג"ה מדינים אלו. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות כב) תמרים שנתמעכו לגמרי, אף שריסקן במיקסר, אף שאין צורת הפרי ניכרת כלל, לדידן ברכתם "בורא פרי העץ". [ובפרט שאם יברך שהכל יכנס לספק בענין ברכה אחרונה]. וכן כל שאר מיני פירות או ירקות שנתרסקו, כגון רסק תפוחי עץ, מברך עליהם כברכתם. וכן על תפוחי אדמה מרוסקים ["פירֶה"], מברך "בורא פרי האדמה". שהעיקר כדעת מרן השלחן ערוך. ואין לחוש לספק ברכות, כיון דלכולי עלמא אין כאן ברכה לבטלה. והאשכנזים נהגו לברך על פרי מרוסק בורא פרי האדמה. [א"ה נראה שהוא ט"ס וצ"ל שהכל]. וברור שאם טעה ובירך עליהם שהכל לכולי עלמא יצא. [ילקוט יוסף הלכות ברכות עמוד תיג, ועמוד תרעו, ותשכז. שארית יוסף ח"ג עמוד שכ. הליכו"ע ח"ב עמוד ק. יביע אומר חלק ט' חלק אורח חיים סימן כא עמוד ל. ירחון קול תורה אלול תשס"ג עמוד מד]. עוד כתב (אות כד) האוכל מישמש מרוסק (הנקרא לדר, או קרמדין) כיון שנשתנה שמו, וגם

נשתנה טעמו, וגם נעשה על ידי בישול, וגם יש בו תערובת של דברים אחרים [סוכר] לכן נהגו לברך עליו שהכל. דדוקא בתמרים שמיעכן לגמרי, והם כמות שהן בלא בישול ותערובת ושינוי מראהו ושמו וטעמו, בהם כתב מרן לברך בורא פרי העץ. דבמילתייהו קיימי כדמעיקרא. אבל בלדר אי אפשר לומר עליו "במילתייהו קיימי". [ילקוט יוסף הלכות ברכות עמוד תטז. שארית יוסף חלק ג' עמוד שכג]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ל) כתב על עוגיות קוקוס או ממתק קוקוס אם עיקר הטעם הוא טעם הקוקוס מברך העץ ואם אין טעם הקוקוס ניכר מברך שהכל. ולמנהג האשכנזים אפילו אם עיקר הטעם הוא טעם הקוקוס או השקדים, אם נתרסקו לגמרי עד שאין ניכר כלל שהם קוקוס או שקדים מברך שהכל. [אולם בקוקוס כיום רוב אכילתו באופן שהוא טחון, וכתב המ"ב הנ"ל שבכה"ג גם לרמ"א מברך העץ].

**שאלה קעז: דבש הזב מהתמרים ומשקה היוצא מהפירות מה ברכתו.**

**תשובה:** על משקה היוצא מהפירות חוץ מזיתים וענבים מברך שהכל.

כתב מרן (סימן רב סעי' ח) דבש הזב מהתמרים מברך עליו שהכל וכן על משקין היוצאין מכל מיני פירות חוץ מזיתים וענבים מברך שהכל. וכתב המ"ב (ס"ק מז) משקין היוצאין מכל מיני פירות כגון יין תפוחים וכה"ג בין אי איתרמי שיצא מאליהן ובין שיצא ע"י כתישה וסחיטה ברכתן שהכל, דזיעה בעלמא הוא דאין נקרא משקה אלא היוצא מן הזיתים והענבים בלבד. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות יג) על המשקים היוצאים מכל מיני פירות, מברך עליהם שהכל, חוץ מענבים וזיתים. וכן דבש הזב מתמרים, [ודבש דבורים], מברך עליו שהכל. ואין חילוק בכל זה אם יש במיץ תערובת מים, או שהוא מיץ טבעי. וכן אין לחלק אם גוף הפרי נסחט לגמרי, וכמו שמצוי במיץ גזר, או במיץ תפוזים הנסחטים על-ידי מכונה חשמלית, [מיקסר], לאופן שגוף הפרי עדיין ראוי לאכילה אחר הסחיטה. וגם אין לחלק בזה בין היכא שהמיץ יצא מהפרי מאליו, לבין אם נסחט על-ידי אדם. ולכן מיץ הנמצא במילון, אם שותהו לבדו מברך עליו שהכל. [וראה להלן בדין מי האגוז קוקוס]. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תא]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות לא).

**שאלה קעח: בישל פירות משבעת המינים מה מברך על המים ברכה ראשונה ואחרונה.**

**תשובה:** יש אומרים שמברך בתחילה "העץ" ובסוף "על העץ ועל פרי העץ", ויש אומרים שמברך "שהכל" ו"נפשות". ולהלכה ברכה ראשונה יברך "שהכל" ויוצא בדיעבד גם לדעת הסוברים שצריך לברך "העץ". ואם רוצה לשתות שיעור ברכה אחרונה, יר"ש לא ישתה המרק אלא בתוך הסעודה. ויברך "שהכל", וברכת המזון תפטור את הברכה

אחרונה. או ישתה מים ויאכל פרי משבעת המינים ויברך ברכה אחרונה "על העץ" ו"בורא נפשות".

כתב מרן (סימן רב סעי' י) פירות ששראן או בשלן במים אף על פי שנכנס טעם הפרי במים אינו מברך על אותם המים אלא שהכל והרא"ש כתב דאפשר שאם נכנס טעם הפרי במים מברך בורא פרי העץ. עוד כתב מרן (סעי' יא) מי שריית צמוקים ותאנים או מי בישולם מברך עליהם שהכל ויוצא גם להרא"ש אבל בברכה שלאחריהם יש להסתפק אם מברך בורא נפשות או אם מברך ברכה אחת מעין שלש כהרא"ש. ולכן ירא שמים לא ישתה אלא בתוך הסעודה או יאכל פרי משבעה מינים וגם ישתה מים כדי שיצטרך לברך ברכה אחת מעין שלש ובורא נפשות ואם משך המים והבדילם מהצמוקים הוה ליה יין ומברך עליו בורא פרי הגפן וברכה אחת מעין שלש והוא שיהיו צמוקים שיהיה בהם לחלוחית שאם ידרוך אותם יצא מהן דבשן אבל אם כשיעצרו אותם לא יצא מהם שום לחלוחית דבש לא. וכתב המ"ב (ס"ק נג) אם טועמין ומרגישין שיש טעם הפרי במים המבושלין או השרויין מברכין בפה"ע, ולא אמרינן שאינו אלא טעם קלוש וזיעה בעלמא כדאמרינן בס"ח לענין סחיטת פירות דיותר נכנס טעם הפרי במים ע"י בישול מאלו סחט הפרי בעצמו כשהוא חי. ולענין הלכה פסקו האחרונים דלכתחלה יברך שהכל ובדיעבד אם בירך בפה"ע יצא ועיין בר"ה ס"ב מה ששייך לענייננו. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות לח לט) וכתב כששותה בתוך הסעודה כדי להרוות צמאונו ולשרות המזון במעיו אינו מברך ברכה ראשונה כלל, ואם שותה ממנו דרך תענוג וקינוח סעודה, ובפרט אם אותו משקה נעשה כדבש מחמת שנתבשלו בו הפירות הרבה, מברך עליו שהכל בתוך הסעודה. ובדיעבד אם שתה רביעית ממים אלו שנתבשלו בהם פירות שבעת המינים שלא בתוך הסעודה ואינו יכול לאכול מפירות שבעת המינים ודבר שמברכים עליו שהכל לא יברך ברכה אחרונה כלל.

**שאלה קעט: פרי שדרך רוב בני אדם לאוכלו ע"י בישול כגון חבושים, מה מברך עליהם כשאוכלם חיים.**

**תשובה**: פרי שדרך רוב בני אדם לאוכלו ע"י בישול וגם אינו כל כך טוב לאכילה כשהוא חי כגון החבוש שהוא קשה ויבש. כשאוכלו כשהוא חי יברך "שהכל" ואם בישלו מברך "העץ".

כתב מרן (סימן רב סעי' יב) כל הפירות שטובים חיים ומבושלים כגון תפוחים ואגסים בין חיים בין מבושלים מברך בורא פרי העץ ואם אין דרך לאוכלם חיים אלא מבושלים אכלם כשהם חיים מברך שהכל כשהם מבושלים בורא פרי העץ. וכתב המ"ב (ס"ק סב)

כגון תפוחים ואגסים שקורין בערנע"ס שאותן פירות טובים ג"כ לאכול כשהם חיין. ויש מיני תפוחים שהם חמוצים ואין ראוין לאכול לרוב בני אדם כשהם חיין רק ע"י בישול מברך שהכל כשהם חיין ועיין לקמן בסימן ר"ג במ"ב סק"ה לענין תפוחי יער. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י סימן רה (אות א ב) על הירקות שדרך אכילתם הוא בין כשהם חיים ובין כשהם מבושלים, כגון גזר, כרפס, פלפל, חסה, וכיוצא באלה, מברך עליהם בורא פרי האדמה, בין כשאוכלם כמות שהם חיים, ובין כשאוכלם כשהם מבושלים. אבל ירקות שדרך אכילתם הוא על ידי בישול, אף אם נאכלים על ידי הדחק כשהם חיים, כגון דלעת, כרובית, וכיוצא באלה, אם אוכלם כשהם חיים מברך עליהם שהכל, ואם אוכלם כשהם מבושלים, מברך עליהם בורא פרי האדמה. וירקות שדרך אכילתם הוא כשהם חיים, וטעמם טוב יותר כשהם חיים מאשר כשהם מבושלים במים, כגון מלפפון, אם אוכלם כשהם חיים מברך עליהם בורא פרי האדמה. ואם אוכלם כשהם מבושלים מברך עליהם שהכל. ואם הוא מסופק אם ירק זה טוב חי ממבושל, וכיוצא בזה, יברך בורא פרי האדמה, דכיון שבדיעבד יצא ידי חובה, ברכה מבוררת עדיפא. ואם בישלם עם בשר ומחמת הבשר נשתבח טעמם יותר מאשר כשהם חיים, מברך עליהם בורא פרי האדמה, כיון שלא בטלה חשיבותם בפני עצמם, ואינם בטלים לגבי הבשר. [שם עמ' תמג. הליכו"ע ב' עמ' צז]. והוא הדין בזה לפירות העץ שדרך לאוכלם כשהם חיים, וטעמם טוב יותר כשהם חיים מאשר כשהם מבושלים במים, שאם בישלם במים מברך עליהם שהכל נהיה בדברו, ואם בישלם עם סוכר, ומחמת הסוכר נשתנה טעמם לטובה, מברך עליהם בורא פרי העץ. [הליכות עולם חלק ב' עמוד צח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות מב) ובסימן רה (אות ב וג).

**שו"ע סימן רג**

**שאלה קפ: על פירות שמוציאים אילני סרק מה מברך.**

**תשובה:** אם גדלים מאליהן ואינם חשובים כגון: שצריכים תיקון על ידי בישול, מברך שהכל גם כשבישלם. ואם טובים הם לאכילה כמות שהם מברך בורא פרי העץ.

כתב מרן (סימן רג סעי' ד) על פירות שמוציאין אילני סרק שהכל. וכתב המ"ב (ס"ק ה) מברך שהכל דלא חשיבי לברך עליהן בפה"ע דכמו עץ בעלמא נינהו ולא דמי לתותים שבס"א דחשובין עכ"פ פרי אף שגדילים נמי בסנה דהוא כאילן סרק דהם טובים לאכילה חיים כשהם שוהים הרבה על הסנה ומתבשלין אלא שאין הענף מתקיים משנה לחברתה אבל כאן מיירי בפירות גרועים כגון תפוחים קטנים ואגסים קטנים הגדילים בעצי היער שאינם ראוים לאכילה כשהם חיים וע"כ אינם חשובין בכלל פרי ואפילו בשלם ולכן

מברך עליהם שהכל ואגוזים קטנים הנלקטים בעצי היער שהם טובים לאכילה פרי גמור הוא ומברך ע"ז בפה"ע. וכן על [אגרע"ס] ובל"א (קאסטעה"ר בערי"ן) אף שגדילי' על קוצים נהגו העולם לברך בפה"ע אבל על פרי אדום שגדל על קוצים שקורין בל"א (האנפוטין) וכ"ש על המינים שגדל על אטדין וקורין בל"א (שלוים קערשין) ובלשון פולין (פיאניצעס) מברכין שהכל שאינן חשובין וגם שגדילין על אטדין. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות יא) על פירות הגדלים באילני סרק, כגון פניונס, מברך שהכל נהיה בדברו. ואם בירך בורא פרי העץ יש לו על מה לסמוך. [ילקוט יוסף, דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תכד. הליכות עולם חלק ב' עמוד קיח]. ע"כ. כ"כ בהליכות עולם ח"ב (פרשת מטות אות ב) אולם בחזון עובדיה (עמוד קנב) כתב שעל פרי הצנובר מברך בורא פרי העץ משום שהוא חשוב. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ו).

**שאלה קפא: כתש בשמים כגון: קינמון או זינגויל עד שאין ניכר תארן, ועירבם עם רוב סוכר מה ברכתם.**

**תשובה**: ברכתם בורא פרי האדמה כיון שהם העיקר, וגם לדעת הרמ"א שעל דבר שנשתנה מראיתו מברך שהכל, אלו שדרכם לאוכלם טחונים לא נגרעים במה שנשתנה מראיתם.

כתב מרן (סימן רג סעי' ז) בשמים שחוקים ומעורבים עם סוקר הבשמים עיקר ומברך עליהם כדין ברכת אותם בשמים. וכתב המ"ב (ס"ק יב) בשמים שחוקים היינו אף כשהם שחוקין ונימוחים לגמרי עד שאין ניכר בהם תארן הראשון כלל אפ"ה לא נשתנית ברכתן עי"ז לכו"ע דדרך הבשמים לכתוש באופן זה. עוד כתב (ס"ק יג) הבשמים עיקר היינו אפילו כשהיה צוקע"ר הרוב ומעט בשמים וכעין שנוהגין ביניינו לעשיית מאגע"ן פולווע"ר שמערבין צוקע"ר הרבה עם אינגבע"ר כתוש אפ"ה האינגבע"ר עיקר והצוקע"ר טפל להן דאינו בא רק למתקו ואין לברך עליהן. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ט) וכתב שאם מחמת שנתן בהם הרבה סוכר או דבש נשתנה הטעם לגמרי עד שאין ניכר טעם הבשמים מברך שהכל.

**שו"ע סימן רד**

**שאלה קפב: האוכל מעט מלח האם צריך לברך.**

**תשובה**: יברך על המלח שהכל.

כתב מרן (סימן רד סעי' א) על דבר שאין גידולו מן הארץ כגון בשר בהמה חיה ועוף דגים ביצים חלב גבינה ופת שעפשה. ותבשיל שנשתנה צורתו ונתקלקל ונובלות שהם תמרים שבשלם ושרפם החום ויבשו ועל הגובאי ועל המלח ועל מי מלח ועל המרק ועל כמהין

ופטריות ועל קורא. (הגה: שהוא הרך הנתוסף באילן בכל שנה שקורין פלמיט"ו). ועל לולבי גפנים ועל שקדים מתוקים שאוכלים אותם כשהם רכים בקליפיהם ועל חזיז והוא שחת ועל קרא חיה ועל קימחא דשערי ועל שכר תמרים ושכר שעורים ועל מי שעורים שמבשלים לחולה ועל עשבי דדברא שאינם נזרעים ועל שבת שקורין אניט"ו (רוצה לומר אני"ס) ועל כמון וכסבור (דלטעמא עבידי ולא לאכילה) ועל החומץ שעירבו במים עד שראוי לשתות מברך שהכל. וכתב המ"ב (ס"ק ה) מברך על המלח שהכל הואיל ויש לו מזה עכ"פ הנאה קצת כשנותן לתוך פיו. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) על כל דבר שאין גידולו מן הארץ, כגון בשר בהמה חיה ועוף, דגים, ביצים, חלב, מים, גבינה, מלח, וכיוצא באלה, מברכים "שהכל נהיה בדברו". ואם בירך על הגבינה או על חלב או על בשר "בורא פרי האדמה", לא יצא ידי חובה וחוזר לברך שהכל. [ילקו"י שם עמוד תכו, ותשלה]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ה) וכתב שאפילו הוא מלח הבא מחפירה באדמה, וכן השותה מי מלח מברך שהכל.

**שאלה קפג: יין שטעמו יין וריחו חומץ מה ברכתו.**

**תשובה**: יין שטעמו יין וריחו חומץ מברך עליו בורא פרי הגפן, ואם טעמו חומץ אע"פ שריחו יין מברך שהכל.

כתב מרן (סימן רד סעי' ג) ריחיה חלא (פירוש חומץ) וטעמיה חמרא, חמרא הוא, ומברך עליו בורא פרי הגפן. עוד כתב (סעי' ד) וכל שבני אדם נמנעים לשתותו מפני חמיצותו אין מברכין עליו בורא פרי הגפן (אלא שהכל). וכתב המ"ב (ס"ק כה) יין שהתחיל להתקלקל מטבעו מתחלה מתקלקל ריחו ואח"כ טעמו. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יד) וכתב אם טעמו כטעם חומץ אפילו אם ריחו כריח יין מברך עליו שהכל.

**שאלה קפד: עוגת גבינה שיש מעט קמח בתערובת מה ברכתה.**

**תשובה**: אם הקמח בא להטעים את העוגה יברך מזונות, ואם רק בא להדביק יברך שהכל.

כתב מרן (סימן רד סעי' יב) כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה וכל דבר שמערבין אותו לדבק או כדי ליתן ריח או כדי לצבוע התבשיל הרי זה טפילה אבל אם עירב כדי ליתן טעם בתערובות הרי הוא עיקר לפיכך מיני דבש שמבשלים אותם ונותנים בהם חלב חטה כדי לדבק ועושים מהם מיני מתיקה אינו מברך בורא מיני מזונות מפני שהדבש הוא העיקר. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק נז) המ"א ושארי האחרונים הסכימו דהוא דוקא בחמשת מיני דגן אמרינן דהיכא דבא ליתן טעם אף שהוא מיעוט הוא העיקר וכדלקמן בסימן ר"ח ס"ב אבל בשארי מינים אזלינן בתר

רובא. ע"כ. [בשאר מינים אזלינן בתר רובא דוקא שכל המינים בתערובת הם עיקר אבל אם ידוע שרק מין אחד הוא העיקר מברך עליו אפילו שהוא מיעוט. כנ"ל בסימן רג במ"ב ס"ק יג גבי בשמים כתושים. ועיין עוד במ"ב סימן ריב ס"ק א. ובהלכה ברורה שם אות ו. ואפילו כשיש בתערובת מחמשת מיני דגן הבאים להטעים דוקא אם אין דבר אחר עיקרי מברך מזונות אבל אם ידוע הדבר העיקרי מברך עליו, כגון: שניצל המצופה פירורי לחם ודאי העוף עיקר ומברך עליו שהכל. ועיין בסימן ריב בשעה"צ אות ד שכתב בשם הרא"ה דכשהם בתערובות אירינן לענין חשיבות בהתבשיל ואמרינן כששם בתוכו מיני דגן שם אותם לעיקר בתבשיל כי הם חשובים יותר וכו' עיי"ש. ופשוט כששם פירורי לחם בשניצל בודאי לא שם אותם לעיקר, ורק כששם מיני דגן בתבשיל שהכל עיקר אצלו אמרינן שהמיני דגן הם העיקר כי הם חשובים יותר].

**שו"ע סימן רה**

**שאלה קפה: בישל ירקות עם בשר ורוצה לשתות את המרק לבד מה מברך עליו.**

**תשובה**: אם שותה את המרק לבדו מברך שהכל משום טעם הבשר שבמרק, שהוא העיקר יותר מטעם הירקות. ואם אוכל גם מעט מהירקות מברך על הירקות אדמה ופוטר את המרק שהוא טפל לירקות.

כתב מרן (סימן רה סעי' ב) על המים שבישלו בהם ירקות מברך הברכה עצמה שמברך על הירקות עצמן אף על פי שאין בהם אלא טעם הירק והני מילי כשבשלם בלא בשר אבל אם בישלם עם בשר מברך עליו שהכל. וכתב המ"ב (ס"ק יג) אם בשלם עם בשר הירקות נותנין טעם בהמרק והבשר נותן טעם בהמרק וטעם הבשר הוא חשוב יותר הלכך הוא עיקר וע"כ אפילו הוא אוכל המרק לבד מברך שהכל. ומ"מ אם אוכל הירק עם המרק ביחד אין צריך לברך כ"א על הירק דהמרק נעשה טפל גם להירק. ודע עוד דהירק גופא בודאי לא נעשה טפל להבשר כיון שבא למזון ולשובע [פמ"ג]. ע"כ. ובחזון עובדיה (עמוד קסד) כתב אע"פ שכן העיקר לברך על המרק אדמה מכל מקום טוב לחוש לדעת החולקים לברך עליו שהכל. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות ד) כתב בישל ירקות ונימוחו כולן במרק, והמרק סמיך, מברך בורא פרי האדמה. [כשהוא שלא בתוך הסעודה]. וכן אם המרק הוא נוזלי, אך יש בתוכו כמה חתיכות של ירקות, יברך על הירקות האדמה ויפטור את המרק. [בצירוף דעת הטור שמאחר והירקות נתנו טעם במים ברכת מים אלה האדמה]. אבל אם המרק נוזלי כמו מים, ואין שם ירקות, אף שבישל את המרק עם ירקות והם נימוחו לתוכו, כיון שאינו סמיך, ואין הירקות ניכרים בתוך המרק, מברך שהכל. ואם עבר ובירך בורא פרי האדמה יצא. [ילקוט יוסף, הלכות ברכות, עמוד תמד,

ועמוד תשמד]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ח) כתב אם בישל מעט ירקות בהרבה מים מברך שהכל על המים ופוטר את הירקות כשאוכלם יחד עם המרק. אבל אם מוציאם מהמרק יברך עליהם בורא פרי האדמה. ואם נתן הרבה ירקות במים ושותה את מי הירקות לבדם מברך עליהם שהכל וכל שכן כשנתבשלו עם בשר. וכשנתבשלו הירקות בלא בשר ורוצה לשתות המרק וגם לאכול את הירקות מברך על הירקות ופוטר את המרק, ואפילו אם המרק עדיף בעיניו יותר מהירקות.

**שאלה קפו: סחט ירקות שדרך לסוחטם מה מברך על מי סחיטתם.**

**תשובה**: מברך עליהם שהכל ובדיעבד אם ברך אדמה יצא.

כתב מרן (סימן רה סעי' ג) אם סחטן אינו מברך על אותם משקין אלא שהכל. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק יד) אם סחטן מברך שהכל דיותר יוצא טעם הירק ע"י בישול מעל ידי סחיטה. ולכן אפילו בפירות שדרכו למיסחטינהו גם כן ברכתן שהכל ואפילו אם כתשן נמי דינא הכי. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י סימן רב (אות יג) כתב על המשקים היוצאים מכל מיני פירות, מברך עליהם שהכל, חוץ מענבים וזיתים. וכן דבש הזב מתמרים, [ודבש דבורים], מברך עליו שהכל. ואין חילוק בכל זה אם יש במיץ תערובת מים, או שהוא מיץ טבעי. וכן אין לחלק אם גוף הפרי נסחט לגמרי, וכמו שמצוי במיץ גזר, או במיץ תפוזים הנסחטים על-ידי מכונה חשמלית, [מיקסר], לאופן שגוף הפרי עדיין ראוי לאכילה אחר הסחיטה. וגם אין לחלק בזה בין היכא שהמיץ יצא מהפרי מאליו, לבין אם נסחט על-ידי אדם. ולכן מיץ הנמצא במילון, אם שותהו לבדו מברך עליו שהכל. [וראה להלן בדין מי האגוז קוקוס]. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד תא]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה שם (אות לא) וכתב שאם בירך בדיעבד העץ על מיץ סחיטת פירות או אדמה על מיץ סחיטת ירקות יצא ידי חובה ואינו חוזר ומברך.

**שו"ע סימן רו**

**שאלה קפז: בירך שהכל על פת או יין האם יצא ידי חובה.**

**תשובה**: יצא ידי חובה.

כתב מרן (סימן רו סעי' א) בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, אבל אם בירך על פרי האדמה בורא פרי העץ לא יצא. הילכך אם הוא מסופק בפרי אם הוא פרי העץ או פרי האדמה מברך בורא פרי האדמה. ועל הכל אם אמר שהכל יצא ואפילו על פת ויין. וכתב המ"ב (ס"ק ה) אם אמר שהכל יצא בדיעבד אבל לכתחלה צריך לברך על כל דבר ברכתו המיוחדת לו. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י ( אות ג) על הכל אם אמר שהכל, יצא. ואם טעה ובירך על פרי העץ ברכת שהכל, ויש לפניו משקה שבדעתו היה לשתות

ממנו, וטעה ובירך על הפרי ברכת שהכל, יצא, ולא יברך גם על השתיה. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד תמט]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ו).

**שאלה קפח: היו לפניו פרי עץ ופרי אדמה, ובירך על האדמה וכיון לפטור את העץ, האם יצא ידי חובה.**

**תשובה:** לא יעשה כן לכתחילה ובדיעבד יצא ידי חובה. וטוב שישנה את מקומו באופן שיצטרך לברך שוב על פרי העץ.

כתב מרן (סימן רו סעי' ב) היו לפניו פרי האדמה ופרי העץ ובירך על פרי האדמה ונתכוין לפטור את פרי העץ יצא. וכתב המ"ב (ס"ק י) ועיין בשע"ת דיש חולקין ע"ז וס"ל שאפילו נתכוין לפטור את פה"ע המונח לפניו לא יצא וצריך לחזור ולברך בורא פרי העץ וברכת בורא פה"א לא היתה לבטלה דנתקיימה על פרי האדמה לבד ומ"מ מסיק דבדיעבד אין לחזור ולברך וכדעת השו"ע דספק ברכות להקל ויותר טוב להיות נמלך שלא לאכול מיד הפרי העץ אלא לאחר זמן ויחזור ויברך עליהן. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ח) וכתב שבאופן שלא מונח פרי העץ לפניו, ונתכוין לפוטרו בברכת האדמה, טוב להחמיר שישנה את מקומו באופן שיצטרך לחזור ולברך עליו.

**שאלה קפט: אחר שבירך וקודם שטעם שמע קדיש או קדושה כיצד ינהג לכתחילה ובדיעבד.**

**תשובה:** לכתחילה לא יענה ואם ענה לא חוזר לברך.

כתב מרן (סימן רו סעי' ג) כל אלו הברכות צריך שלא יפסיק בין ברכה לאכילה. (הגה: יותר מכדי דבור) . וכתב המ"ב (ס"ק יב) יותר מכדי דיבור היינו כדי שאילת תלמיד לרב שהוא שלום עליך רבי ויותר מהכי חשיב הפסק. ומיירי בשתיקה אבל דיבור אפילו מלה אחת הוי הפסק כל שהוא שלא לצורך הברכה וכמבואר בסימן קס"ז ס"ו עי"ש עוד יש חילוק בין שתיקה לדיבור דבדיבור הוא לעיכובא וצריך לחזור ולברך אבל בשתיקה הוא רק לכתחלה אבל בדיעבד אפילו שהה הרבה יותר מכדי דיבור א"צ לחזור ולברך כל שלא הסיח דעתו בינתים. כתבו האחרונים דאפילו מפני הכבוד והיראה אסור להפסיק אחר הברכה ואם הפסיק חוזר ומברך ואפילו לעניית אמן או לקדיש וקדושה וברכו ג"כ לא יפסיק. לא יברך על מאכל או משקה שהוא חם או קר ביותר משום חשש הפסק. ומי שבירך על מאכל ולאחר שבירך נמאס בעיניו יש לו לאכול קצת שלא יהיה הברכה לבטלה. הרוצה לשתות מים ששופך קצת ממנו ישפוך תחלה ואח"כ יברך דתרווייהו איתנהו משום הפסק ומשום ביזוי ברכה כ"כ בשערי תשובה בסי' ר"ב בשם אחרונים. כשאוכל אגוז ישברנה ואח"כ יברך דאין כדאי להפסיק הרבה בין הברכה לאכילה ועוד

שמא לא ימצאנה יפה ואינה ראויה לברכה ולענין שארי פירות עיין לעיל בסימן ר"ב בשערי תשובה. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ט) מי שבירך על איזה מאכל ברכת הנהנין, ובעודו לועס קודם שיבלע, שמע קדיש או קדושה, עונה עמהם. ואינו חשיב הפסק. כל שהחיך נהנה. וכן אם נתן סוכריה לתוך פיו, או מסטיק, והחיך נהנה, פוסק ועונה לכתחלה. אולם אם בירך ולועס את המאכל, והוא קרוב לבית הבליעה, באופן שקשה לו לענות, די שיהרהר אמן בלבו, ויקשיב וישמע את הקדיש והקדושה, ויהיה שומע כעונה. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תנב]. עוד כתב (באות י) המברך על מאכל, וטרם שהכניס המאכל לפיו שמע ברכה מחבירו, אף שזו אותה ברכה שהוא בירך, אינו עונה אמן. וכן אין להפסיק לעניית אמן בין כל ברכה לעשיית הדבר, או להנאה. ובדיעבד אם ענה אמן על ברכת חבירו בין הברכה לטעימה, אינו חוזר ומברך שנית, אבל אם הפסיק בתיבה אחרת [לא אמן] הוי הפסק אפילו בתיבה. [מאירי]. אבל אם פסק וענה אמן באמצע ברכתו, חוזר ומברך שנית, דהוי כמוסיף שבח. [ילקוט יוסף, דיני ברכות עמוד תנג]. ע"כ. אולם בהלכה ברורה סימן קסז (אות כא) כתב בדיעבד אם ענה דברים שבקדושה אחר ברכת המוציא קודם הטעימה אינו חוזר ומברך שסב"ל.

**שו"ע סימן רז**

**שאלה קצ: ברך על פירות האילן ברכה אחרונה על העץ ועל פרי העץ במקום בורא נפשות האם יצא.**

**תשובה**: יצא ידי חובה.

כתב מרן (סימן רז סעי' א) פירות האילן חוץ מחמשת המינים, וכל פירות אדמה וירקות, וכל דבר שאין גידולו מן הארץ, ברכה אחרונה שלהם בורא נפשות רבות. ואם אכל מכל מינים אלו, מברך לאחר כולם ברכה אחת וברכה זו חותם בה בלא שם, שיחתום כך: ברוך חי העולמים. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק א) בדיעבד אם בירך על פירות האילן על העץ ועל פרי העץ יצא [שערי תשובה]. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ד) אכל תפוח עץ, או שאר פירות העץ שאינם משבעת המינים, וטעה ובירך לאחריהם על העץ ועל פרי העץ, יצא ידי חובה בדיעבד, ולא יברך בורא נפשות. [ילקוט יוסף ברכות עמ' תעא]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ד).

**שו"ע סימן רח**

**שאלה קצא: בישל חיטים שלמות מה מברך עליהם תחילה וסוף. ומה הדין אם אין החיטים שלמות או נתמעכו החיטים מחמת הבישול.**

**תשובה**: בישל חיטים שלמות מברך עליהם תחילה בורא פרי האדמה. ולענין ברכה אחרונה באופן שרוצה לאכול מהם כזית, כיון שיש בזה ספק אם לברך נפשות או מעין שלוש, על כן לא יאכל אלא בתוך הסעודה. ואם אכל שלא בתוך הסעודה יברך בורא נפשות. ואם נתמעכו החיטים מחמת הבישול או שאינם שלמות מברך מזונות ועל המחיה.

כתב מרן (סימן רח סעי' ב) חמשת מיני דגן ששלקן או כתשן ועשה מהם תבשיל כגון מעשה קדירה הריפות וגרש כרמל ודייסא אפילו עירב עמהם דבש הרבה יותר מהם או מינים אחרים הרבה יותר מהם מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף על המחיה אבל אם לא נתן הדגן בתבשיל אלא לדבקו ולהקפותו בטל בתבשיל. עוד כתב מרן (סעי' ד) אכל דגן חי או עשוי קליות או שלוק והגרעינין שלמים אינו מברך אלא בורא פרי האדמה ולאחריו בורא נפשות. והתוספות נסתפקו אם יברך לאחריו ברכה מעין שלש ולכך כתבו שנכון שלא לאכלו אלא בתוך הסעודה ויפטרנו ברכת המזון. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק יח) ואם אירע שאכלו שלא בתוך הסעודה יברך אחריהם בנ"ר כי כן הוא מעיקר הדין. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ח) דגן חי או עשוי קליות או שלוק, והגרעינין שלמים, מברך עליהם בתחלה בורא פרי האדמה. עוד כתב (אות ט) על ''שלוה'' יש ספק לענין ברכה אחרונה, וכן בדגן חי הנז', לפיכך נכון שלא לאכול מהם כשיעור ברכה אחרונה בתוך כדי אכילת פרס, אלא פחות מכשיעור [וטוב שיהיה פחות מ-18 גרם], או בתוך הסעודה, שאז ברכת המזון פוטרתם. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמו' תפב]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות טו יח).

**שאלה קצב: מה מברך על דייסא תחילה וסוף.**

**תשובה**: כשהיא רכה ונוזלית ששותה אותה מברך שהכל, וברכה אחרונה בורא נפשות רבות. וכשהיא עבה שאינה ראויה לשתיה מברך מזונות ועל המחיה.

כתב מרן (סימן רח סעי' ו) קמח של אחד מחמשת מיני דגן ששלקו (פירוש בשלו הרבה) ועירבו במים או בשאר משקין אם היה עבה כדי שיהיה ראוי לאכילה וללועסו (פירוש לטחון אותו בפה) מברך בורא מיני מזונות ואחריו על המחיה ואם היה רך כדי שיהא ראוי לשתיה מברך עליו שהכל ואחריו בורא נפשות. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק כב) מה שכתב מרן ללועסו הוא לאו דוקא אלא אפילו אם אינו עב כ"כ כיון שאינו רך שיהיה ראוי רק לשתיה מברך עליו במ"מ [אחרונים]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כג). ועיין עוד בהלכה ברורה סימן רי (אות יד) שכתב כל דבר שאי אפשר לשתותו וצריך לאוכלו על ידי כפית נחשב לאוכל ולא למשקה.

**שאלה קצג: בישל מעט אורז עם רוב קטניות מה מברך על התערובת.**
**תשובה:** כיון שאין כאן עיקר וטפל ושניהם נחשבים לעיקר מברך כברכת הקטניות שהם הרוב בתערובת. ואם הם ניכרים כל אחד לעצמו עדיף יותר שיפרידם ויברך על כל אחד בפני עצמו.
כתב מרן (סימן רח סעי' ז) הכוסס (פירוש, האוכל) את האורז מברך עליו בורא פרי האדמה ואחריו בורא נפשות. ואם בשלו או שטחנו ועשה ממנו פת מברך עליו בורא מיני מזונות ואחריו בורא נפשות והוא שלא יהא מעורב עם דבר אחר אלא אורז לבדו. ואם עירב ממנו בתבשיל אחר והתבשיל האחר הוא הרוב מברך עליו כברכת אותו תבשיל. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ל) אף שבחמשה מיני דגן קי"ל לעיל בס"ב דאם עירבן בשארי מינין אפילו הם המיעוט אזלינן בתרייהו, אורז אינו חשוב כ"כ וע"כ אם עשה תבשיל או פת וקמח דשארי מינין הם הרוב מברך עליו כברכת אותן המינין. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כח) וכתב שאם הם ניכרים כל אחד לעצמו, עדיף יותר שיפרידם ויברך על כל אחד בפני עצמו.
**שאלה קצד: אכל כזית עוגה ואין באותו כזית שאכל כזית קמח אלא הרוב ממינים אחרים מה מברך תחילה וסוף.**
**תשובה:** לענין ברכה ראשונה כל שעירב אפילו מעט קמח כדי שיתן טעם בתערובת או שנתן את הקמח כדי שיסעוד בו את ליבו. ונרגש טעם הקמח בתערובת, מברך מזונות. ואם לא נתן הקמח כדי שיתן טעם או כדי שיסעוד בו את ליבו אלא רק להדביק את העיסה, או לא נרגש טעם הקמח בתערובת, מברך שהכל. ולענין ברכה אחרונה רק אם יש בתערובת לפחות שישית קמח וגם יש בה טעם דגן, אם אכל כזית מהעוגה מברך על המחיה, אפילו שלא אכל כזית מהקמח. אבל אם אין שישית קמח או שאין טעם דגן בתערובת לא מברך ברכה אחרונה כלל גם לא בורא נפשות, אלא אם כן משער שאכל כזית משאר מינים יברך בורא נפשות.
כתב מרן (סימן רח סעי' ט) עירב קמח דוחן ושאר מיני קטניות עם קמח של חמשת מיני דגן ובשלו בקדירה מברך בורא מיני מזונות ועל המחיה. ואם עשה ממנו פת מברך המוציא וברכת המזון ודוקא שיש באותו קמח מחמשת מינים כדי שיאכל ממנו כזית דגן בכדי אכילת פרס אבל אם אין בו זה השיעור מחמשת המינים אינו מברך לבסוף ברכת המזון אלא בתחילה מברך המוציא כיון שיש בו טעם דגן אף על פי שאין בו כזית בכדי אכילת פרס ולבסוף על המחיה ואם בשלו בקדירה מברך תחלה בורא מיני מזונות ואחריו בורא נפשות. ע"כ. וכתב המ"ב שבעוגה שיש בתערובת כזית בכא"פ

גם אם אכל ממנה רק כזית, ולא אכל כזית מהקמח נוהגים העולם לברך על המחיה ואולי הטעם כיוון שהתבלין בא להכשיר האוכל לכן בטל לגביו, ולכתחילה טוב ליזהר שיהיה במה שאוכל קמח שיעור כזית. ע"כ. וכ"פ בחזו"ע (עמוד קצ) שכל שיש בעוגה כזית דגן בכא"פ דהינו שישית קמח אפילו שאוכל רק כזית מהעוגה מברך בסוף על המחיה. ומצוי בעוגת טורט. וזוהי הדעה אמצעית, שיש אומרים שכל שיש בו אפילו מעט קמח מברך בסוף על המחיה וי"א שצריך לאכול בפועל כזית קמח כדי שיתחיב בברכת על המחיה. עוד כתב המ"ב (ס"ק מט) הא דאמרינן שאם אין בתבשיל כזית דגן בכא"פ מברך תחילה בורא מיני מזונות זה דווקא שניכר טעם הדגן אבל אם לא ניכר טעמו כלל בטל לגבי יתר המינים ומברך שהכל. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ז) עוד כתב (אות לב) שאם לא היה בתערובת כזית דגן בכדי אכילת פרס או שלא היה ניכר טעם הדגן בתערובת לא יברך בורא נפשות אלא אם כן אוכל שיעור כזית ממינים אחרים שאינם דגן.

**שאלה קצה: אכל פירות משבעת המינים ושאר פרי העץ או פרי האדמה מה מברך בסוף.**

**תשובה**: אם אכל משבעת המינים ושאר פירות העץ, יברך מעין שלוש ופוטר את שאר הפירות. אבל אכל פירות משבעת המינים ושאר פירות האדמה, יברך בורא קודם בורא נפשות ולאחר מכן יברך מעין שלוש.

כתב מרן (סימן רח סעי' יג) אם אכל פירות משבעת המינים ואכל תפוחים אין צריך לברך על התפוחים בורא נפשות, שגם הם בכלל ברכת על העץ שגם הם פרי העץ הם. אבל אם אכל תפוחים ושתה יין צריך לברך בורא נפשות על התפוחים. וכל שכן אם אכל בשר או פרי האדמה ושתה יין או אכל מז' המינים שצריך לברך על כל אחת ואחת. והוא הדין אם אכל בשר ודגים ואכל מחמשת מינים אין ברכת על המחיה פוטרת את הבשר ואת הדגים. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ז) מי שאכל פירות העץ משבעת המינים, ואכל גם פרי האדמה, יקדים לברך תחלה ברכת בורא נפשות, ואחר כך יברך ברכת על העץ ועל פרי העץ. ואם טעה ובירך בתחלה על העץ ועל פרי העץ, כיון שאמר "ועל תנובת השדה", פטר בברכה זו כל מה שאכל מדבר שגדל בקרקע, ואף על פי שלא נתכוין לפטור את פירות האדמה שאכל, [וגם הרי דרכו לברך עליהם נפשות, והוי כמי שכיוון להדיא שלא לפטור], מכל מקום כיון שיש אומרים דאף בלא כוונה פטר את פירות האדמה, ספק ברכות להקל. [ירחון קול תורה אלול תשס"ג עמוד נ'. ואף שבילקו"י ח"ג מהדו"ק נתבאר לא כך בשם מרן אאמו"ר שליט"א, הנה בהליכות עולם חזר לכתוב בד"ז

והעלה כמבואר כאן, ומשנה אחרונה עיקר]. ויש נוהגים לאכול ראשון ראשון ולברך עליו תחלה, דהיינו שאוכלים תחלה פירות שבעת המינים ומברכים אחריהם ברכה מעין שלש, ואחר כך אוכלים פירות האדמה ומברכים עליהם תחלה וסוף. והשותה רביעית מים בבת אחת, וגם אכל מפירות שבעת המינים, או עוגה, יקדים לברך על העץ או על המחיה, ואחר כך יברך בורא נפשות. וכן הדין אם אכל בשר או גבינה וכיו"ב. ואם הקדים וברך על המחיה או על העץ, יברך בורא נפשות. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תפב]. ע"כ. עוד כתב (אות כט) אם אכל מפירות שבעת המינים, וגם אכל תפוחים, או שאר פירות העץ, אינו מברך על התפוחים בורא נפשות, שגם הם בכלל על העץ, שגם הם פרי העץ הם. וכן הוא הדין אם אכל כזית ענבים, וחצי כזית מלפפון, וחצי כזית תפוז, שבזה מברך מעין שלש, ופוטר את המלפפון והתפוז מברכה אחרונה. אבל אם אכל תפוחים ושתה יין, או אכל פת הבאה בכיסנין, מברך נפשות ואחר כך על הגפן או על המחיה. וכל שכן אם אכל בשר או פרי האדמה ושתה יין או אכל משבעת המינים, שצריך לברך על כל אחת ואחת. והוא הדין אם אכל בשר ודגים ואכל מחמשת המינים שאין ברכת על המחיה פוטרת את הבשר ואת הדגים. [ילקוט יוסף על הלכות ברכת המזון וברכות עמוד תקב]. וכ"כ בהלכה ברורה (אות נ).

**שאלה קצו: שתה יין ושאר משקים האם ברכת מעין שלוש שמברך על היין פוטרת את המשקים.**

**תשובה**: ברכת היין פוטרת את שאר המשקים, בין מברכה ראשונה ובן ברכה אחרונה. בין אם היו המשקים לפניו בשעה שברך על היין, ובין שלא היו לפניו ואפילו לא היתה דעתו בשעה שברך על היין לשתות את המשקים. ודוקא כשקבע לשתות יין אבל אם לא קבע אלא שתה בדרך עראי כגון שטעם את היין, לא פוטר שאר משקים מברכה ראשונה ואחרונה, אלא אם כן היו לפניו או היתה דעתו עליהם בשעה שברך על היין.

כתב מרן (סימן רח סעי' טז) שתה יין ומים אין לו לברך על המים בורא נפשות שברכת היין פוטרתן כשם שבברכה ראשונה יין פוטר כל מיני משקים. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק עב) לא מברך על המשקים באופן שקבע על היין ואז פוטר אפילו לא היו המשקין לפניו בשעת ברכה. או דמיירי שהיו המשקין לפניו בשעת ברכה ואז פוטר אפילו לא שתה רק כוס אחד. אבל אם לא קבע וגם לא היו המשקין לפניו בשעת ברכה אז צריך לברך על המשקין לאחריהם כשם שצריך לברך עליהם לפניהם וכמבואר לעיל בסי' קע"ד במ"ב סק"ג ע"ש. עוד כתב (ס"ק עג) שברכת היין פוטרתן אפילו אם אירע שהביאו המשקין אחר שנמלך והסיח דעתו משתיית היין דאז בודאי צריך לברך ברכה ראשונה

על המשקין [דלא עדיף מיין גופא] אפ"ה א"צ לברך בנ"ר כיון שקבע מתחלה על היין נטפל הכל ליין ונפטר בברכתו. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות לו) שתה רביעית יין ורביעית מים או שאר משקין, [בזה אחר זה], אין לו לברך על המים בורא נפשות, שברכת היין פוטרתם, כשם שבברכה ראשונה יין פוטר כל משקין. ואף אם קדם ושתה רביעית מים וכבר נתחייב בברכת בורא נפשות רבות, ואחר כך שתה רביעית יין, מברך על הגפן, ופוטר את המים. וכל זה בקבע על היין, שאז פוטר כל המשקין אפילו לא היו לפניו בשעת ברכה, אי נמי שהיו לפניו בשעת הברכה, שאז פטר אפילו לא שתה רק כוס אחד, אבל אם לא קבע על היין, וגם לא היו המשקין לפניו בשעת ברכה, צריך לברך נפשות. [ואף שבספר ברכת ה' כתב שאם שתה מים בתחלה ונתחייב בברכת בורא נפשות, ואח"כ שתה יין, יברך נפשות ואח"כ על הגפן, הנה אחר שמהר"ח אבולעפייא כתב לא כן, ושכן משמע בארחות חיים, וכ"פ בכה"ח ובשו"ת יביע אומר ח"ה (חאו"ח סי' יז אות ז'), לכן סב"ל. וראה עוד בילקו"י הלכות ברכות עמודים: תק"ו, ותשנ"ב]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות נז) וכתב אם שותה מן היין דרך עראי, או שטועם ממנו, אם לא היתה דעתו על שאר משקים בשעה שברך על היין, וגם לא היו המשקין לפניו בשעה שברך על היין, צריך לחזור ולברך על שאר מיני משקה בין לפניהם ובין לאחריהם.

**שאלה קצז: אכל עוגה או שתה יין וברך ברכת המזון, האם יצא.**

**תשובה**: ברך ברכת המזון על יין או תמרים יצא ידי חובה. וכן אם ברך ברכת המזון על כל מאכל חוץ ממלח ומים יצא ידי חובה בדיעבד שספק ברכות להקל.

כתב מרן (סימן רח סעי' יז) ברכת שלשה אינה פוטרת מעין שלשה שאם אכל דייסא אין ברכת המזון פוטרתו, אבל ביין ברכת שלשה פוטרתו, שאם בירך על היין ברכת המזון במקום על הגפן יצא. והוא הדין אם בירך על התמרים ברכת המזון במקום על העץ יצא ואפילו לא אמר אלא ברכת הזן בין על היין בין על התמרים יצא. ואם נזכר עד שלא חתם ברכת הזן יתחיל ועל שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ויסיים ברכה דמעין שלש. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק עה) דייסא והוא הדין שאר מיני תבשילין שהם מה' מיני דגן ואף שהם מזינים יותר מתמרים, אפילו הכי כיון דאית להו עילויא אחרינא בפת שפת נעשית עיקר ממיני דגן לא שייך ברכת שלשה כ"א בפת. ודע דלדינא הסכימו כמה אחרונים שלא כדעת המחבר אלא דדייסא וכן כל שהוא ממיני דגן בדיעבד בהמ"ז פוטרתן דכיון דהוא זיין לא גריעא מתמרים [וכ"ש בפת כיסנין דודאי בהמ"ז פוטרתן]. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות טו) מי שאכל אורז וטעה ובירך ברכה אחרונה על המחיה או ברכת המזון, בדיעבד יצא ידי חובה. וכן האוכל איטריות כשיעור, וטעה

ובירך ברכת המזון במקום על המחיה, יצא. [וכמבואר לעיל]. וכן אם אכל כזית תמרים, או שתה רביעית יין, וטעה ובירך על המחיה או ברכת המזון, יצא. [ילקו"י הל' ברכות עמ' תפט, ובמהדורת תשס"ד עמ' תשנב. שארית יוסף ח"ג עמ' שמח]. עוד כתב (אות טז) והוא הדין במי שאכל שיעור כזית מפת הבאה בכיסנין [עוגה], וטעה ובירך לאחריה ברכת המזון, יצא. וכן מי שאכל דייסא וטעה ובירך לאחריה ברכת המזון, יצא ידי חובה. [ילקוט יוסף ח"ג על הלכות ברכת המזון וברכות עמוד תצא]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ס) שבדיעבד אם ברך ברכת המזון על כל מיני מאכל חוץ ממלח ומים בדיעבד יצא ידי חובה שכלל גדול בידינו שספק ברכות להקל.

**שאלה קצח: שתה משקה שהוא ספק יין האם יכול לאכול עוגה ובברכת על המחיה להוסיף על הגפן ועל פרי הגפן מספק.**

**תשובה**: דבר שיש עליו ספק אם צריך ברכת מעין שלוש בין אם הספק מצד הדין ובין מצד המציאות לכתחילה לא יאכלנו או ישתהו כדי לכלול אותו בברכה אחרונה לאחר שיאכל דבר שודאי טעון ברכת מעין שלוש. וגם בדיעבד כשאכל דבר שיש עליו ספק אם הוא משבעת המינים או שתה משקה ספק יין לא יאכל משבעת המינים ויכלול את הספק. אלא אם כן הוא ספק הנתון למחלוקת הפוסקים כגון אם אכל מעל שמונה עשרה גרם שנחלקו הפוסקים אם הוא שיעור כזית, שבאופן זה יכול לאכול דבר אחר שטעון ברכה בודאי ולכלול גם את הספק. וכן בדיעבד שאכל גם את הדבר המסופק וגם את הדבר הודאי יכלול את הספק בברכת הודאי ואפילו אם הספק הוא במציאות.

כתב מרן (סימן רח סעי' יח) לא יכלול על הספק שום תוספת בברכה מעין ג', אע"פ שאינו מוסיף שם ומלכות. (פי' כגון ששתה משקה שספק אם ברכתו על הגפן וכו', או בורא נפשות רבות וכו', לא יאכל דבר שברכתו בורא נפשות רבות ודבר שברכתו על העץ ויכלול עמו ג"כ על הגפן ועל פרי הגפן כו' מספק) (ת"ה וכ"מ במרדכי פ' כ"מ) (וע' לעיל סעיף ט"ז). ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק פב) ודעת הט"ז והסכימו אתו כמה אחרונים לדינא דלא אמרינן סברא זו רק לענין לכתחלה דהיינו שישתה משקה זה ויסמוך לענין ברכה אחרונה על סמך שיכלול אח"כ בתוכה שום תוספת אבל לענין דיעבד דהיינו שכבר שתה משקה שיש לו ספק מוטב שיכלול בתוכה ממה שישאר בלי ברכה אחרונה כלל. ע"כ. אולם בחזון עובדיה ברכות (עמוד קצט) כתב שאם אכל משבעת המינים שמונה עשרה גרם או מעט יותר, וכן אם שתה יין יותר מכזית כיון דהוי פלוגתא דרבוותא שיש אומרים שבשיעור זה חייב בברכה אחרונה יכול לכלול זה בתוך מעין שלוש. ע"כ. ומשמע מדבריו שבספק במציאות לא יכלול על הספק. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ל)

מי שאכל עוגה שיעור כזית, ואכל פרי משבעת המינים יותר מ-18 גרם, רשאי להוסיף בברכת על המחיה "ועל פרי העץ" ובחתימה יאמר: ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה ועל פירותיה. אבל בפחות מ-18 גרם, אין לו לכלול על העץ ועל פרי העץ בברכת על המחיה. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תקנ]. עוד כתב (אות לא) והוא הדין אם מלבד העוגה שתה יין יותר משיעור כזית ופחות משיעור רביעית, יכול לכלול "על הגפן ועל פרי הגפן" בברכת על המחיה. ויחתום: "ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה ועל פרי גפנה". [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תקד]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות מט) וכתב שלכתחילה לא יעשה כן לאכול ספק שיעור על דעת לכלול אותם בברכת מעין שלוש. עוד כתב (אות סו) אבל בדיעבד ששתה משקה ספק יין וגם אכל כזית שהוא משבעת המינים רשאי להוסיף בברכת על העץ גם על הגפן ועל פרי הגפן. ע"כ. [סיכום הענין לדידן יש בזה ג' חלוקות א. לא יאכל או ישתה דבר שלאחר אכילתו או שתייתו יכנס לספק לגבי ברכתו האחרונה, בין אם הספק מצד המציאות כגון שאינו יודע אם הוא יין מענבים או יין רימונים וספק איזה ברכה אחרונה יברך עליו בורא נפשות או על הגפן. ובין אם הספק מצד הדין כגון שאכל שיעור שנחלקו בו הפוסקים אם הוא שיעור כזית שצריך לברך עליו ברכה אחרונה. ואפילו שיש בידו לאכול דבר אחר שודאי מברכים עליו מעין שלוש ולכלול את הספק בתוך הברכה כגון שרוצה לשתות ספק יין ויש בידו לאכול ענבים ולברך על העץ ועל פרי העץ ולכלול על הגפן ועל פרי הגפן, או שרוצה לאכול עוגה ספק אם יש בה שיעור כזית ויש בידו לאכול גם ענבים ולכלול על המחיה בתוך ברכת מעין שלוש שמברך על הענבים, לא יאכל או ישתה את הדבר שיש בו ספק על דעת לכלול אותו בברכת הודאי. ב. בדיעבד שאכל או שתה דבר זה, אם הוא דבר שיש בו ספק במציאות אם הוא מין שמברכים עליו מעין שלוש או לא, לא יאכל עוד דבר שמברכים עליו בודאי מעין שלוש כדי לכלול בתוך הברכה את הספק, אבל אם הוא ספק הנתון במחלוקת הפוסקים יכול לאכול עוד דבר כדי לכלול בברכה את הספק. ג. אם בדיעבד אכל את הדבר המסופק וגם אכל את הדבר הודאי, יכלול את הספק בברכת הודאי ואפילו אם הספק הוא במציאות].

**שו"ע סימן רט**

**שאלה קצט: ברך על המים בורא פרי הגפן באיזה אופן יצא ידי חובה.**

**תשובה:** אם בשעה שאמר ה' אלוקינו מלך העולם התכוין לברך על המים שהכל, אף על פי שסיים בורא פרי הגפן יצא. וכן באופן שנתכוין בתחילה לומר הגפן וגם סיים הגפן

אלא שתיקן את עצמו תוך כדי דיבור [שיעור אמירת שלום עליך רבי] מסיום הברכה ואמר שהכל נהיה בדברו, יצא ידי חובה.

כתב מרן (סימן רט סעי' א) לקח כוס של שכר או של מים ופתח ואמר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על דעת לומר שהכל וטעה ואמר בורא פרי הגפן אין מחזירין אותו מפני שבשעה שהזכיר שם ומלכות שהם עיקר הברכה לא נתכוין אלא לברכה הראויה לאותו המין ויש אומרים שאם לקח כוס שכר או מים וסבור שהוא של יין ופתח ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על דעת לומר בורא פרי הגפן ונזכר שהוא שכר או מים וסיים שהכל יצא. ע"כ. וכתב הרמ"א בהגה: וכל שכן אם היה בידו יין וסבור שהוא מים ופתח אדעתא לומר שהכל ונזכר ובירך בורא פרי הגפן שיוצא שהרי אף אם סיים שהכל יצא (טור). ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק א) לקח כוס שכר ופתח על דעת לומר שהכל וסיים בורא פרי הגפן אין מחזירין אותו. זהו דעת הרמב"ם אבל רוב הפוסקים וכמעט כולם חולקים עליו והסכימו דלא אזלינן בתר דעתו כיון שבפיו הוציא ברכה שאינה ראויה לאותו המין לא יצא ומחזירין אותו, וכתבו האחרונים דכן יש להורות. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) פסק כדעת מרן: לקח בידו כוס שכר או של מים ואמר ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם על דעת לומר שהכל, וטעה ואמר בורא פרי הגפן, אם לא נזכר בתוך כדי דיבור, אין מחזירין אותו, מפני שבשעה שהזכיר שם ומלכות, שהם עיקר הברכה, לא נתכוין אלא לברכה הראויה לאותו המין. ומכל מקום אם נזכר בתוך כדי דיבור, יתקן מיד ויאמר "שהכל נהיה בדברו". [ואם לא נזכר בתוך כדי דיבור, יש אומרים שנכון שיהרהר הברכה בלבו קודם שיטעם]. [ילקוט יוסף ברכות עמוד תקח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א). עוד כתב מרן (סעי' ב) לקח כוס של שכר או מים ובירך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן ותוך כדי דיבור נזכר שטעה ואמר שהכל נהיה בדברו וכך היתה אמירתו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן שהכל נהיה בדברו יצא. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ו) לקח כוס שכר או מים וסבר שהוא יין, ובירך ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם בורא פרי הגפן, ותוך כדי דיבור נזכר שטעה ואמר שהכל נהיה בדברו, וכך היתה אמירתו: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם בורא פרי הגפן שהכל נהיה בדברו", יצא. ואם לא תיקן בתוך כדי דיבור, לא יצא, וצריך לחזור ולברך שהכל. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תקיג]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ב).

**שאלה ר: המסתפק אם ברך מעין שלוש או שעדיין לא ברך, האם צריך לברך.**

**תשובה**: לא צריך לברך מספק, כיון שברכת מעין שלוש היא מדרבנן. וטוב שיאכל עוד כזית ויברך ויכוין לפטור גם את אכילתו הקודמת.

כתב מרן (סימן רט סעי' ג) כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף חוץ מברכת המזון מפני שהיא של תורה. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק י) הנה מהמחבר משמע שסתם כהרמב"ם וסמ"ג שסוברין דברכה מעין שלש שמברכין על שבעת המינים הוא מדרבנן אבל באמת יש הרבה ראשונים שסוברין שהוא מדאורייתא וע"כ כתבו האחרונים דמי שאכל כדי שביעה מפירות או תבשיל של שבעת המינים ונסתפק לו אם בירך אחריו יאכל עוד מאותו המין שיעור כזית ויברך אחריו ויוציא ע"ז גם הספק שלו ועיין בפמ"ג שמצדד דאם אין לו מאותו המין יקח ממין אחר שהוא משבעת המינין כגון שאכל פרי עץ יקח מיני מזונות ויכלול בהברכה. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ז) כל הברכות כולן, כולל ברכות התורה, ברכות הנהנין לפניהם ולאחריהם, ברכות השבח וברכות המצוות, אם נסתפק בכולן אם בירך אם לאו, אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף. חוץ מברכת המזון מפני שהיא של תורה, וכמבואר לעיל (סימן קפד), ולכן אם אכל פירות או עוגה, ונסתפק אם בירך ברכת נפשות או על המחיה, או לא בירך, או שנסתפק אם אכל שיעור כזית בתוך כדי אכילת פרס, אם יכול לאכול עוד בתוך כדי אכילת פרס טוב שיעשה כן, ואם לאו, אין לו לברך מספק, שדעת מרן לחשוש למיעוט הראשונים הסוברים דברכת מעין שלש היא מדרבנן. [ילקוט יוסף, על הלכות ברהמ"ז וברכות עמוד תקיג]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ו) אפילו אכל ושבע מפירות חמשת המינים ונסתפק אם ברך מעין שלוש אינו חוזר ומברך וראוי ונכון שיאכל עוד מפירות שבעת המינים ויברך ברכה מעין שלוש.

**שו"ע סימן רי**

**שאלה רא: אכל חצי זית משבעת המינים וחצי זית ממין אחר מה יברך ברכה אחרונה.**

**תשובה**: לא יברך ברכה אחרונה כלל.

כתב מרן (סימן רי סעי' א) האוכל פחות מכזית בין מפת בין משאר אוכלים, והשותה פחות מרביעית בין מיין בין משאר משקים, מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין, ולאחריו אינו מברך כלל. ויש מסתפקים לומר שעל דבר שהוא כברייתו כגון גרגיר של ענב או של רמון שמברכין לאחריו אף על פי שאין בו כזית לכך נכון ליזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית. ע"כ. וכתב הרמ"א בהגה: ולא מקרי בריה אלא אם אכלו כמות שהוא אבל אם לקח הגרעין ממנו לא מקרי בריה (הר"י פרק כיצד מברכין ובית יוסף בשם רשב"א). ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק א) כל האוכלין מצטרפין לכזית לברך עליהן ברכה

אחרונה הראויה להן אם משבעת המינין ברכה מעין ג' אם שלא משבעת מינים לענין בנ"ר. אכל חצי זית משבעת המינין וחצי זית אחר מברך אחריהן בורא נפשות רבות. והוא הדין כשאכל חצי זית פת וחצי זית מדבר שמברכין בנ"ר מברך בנ"ר. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י סימן רח (אות ה) האוכל חצי כזית פירות שבעת המינים, וחצי כזית מפירות שלא משבעת המינים, כגון תפוח, פרי הדר, וכדומה, אינו מברך לבסוף ברכת נפשות. וגם לא ברכת על העץ ועל פרי העץ. [שו"ת יביע אומר ח"י סימן יט אות ו']. אבל האוכל חצי כזית מפירות הדר הנז', וחצי כזית מבשר ודגים, או או פרי האדמה, יברך אחריהם ברכה אחרונה בורא נפשות. והאוכל חצי כזית תאנים, וחצי כזית תמרים, או צימוקים, או רימונים, או זיתים, מברך באחרונה על העץ ועל פרי העץ. [ילקוט יוסף דיני ברכות עמוד תעט]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יא).

**שאלה רב: אכל פחות מכזית ושתה פחות מרביעית האם מצטרפים לברכה אחרונה.**

**תשובה:** אכילה ושתיה לא מצטרפים לברכה אחרונה.

כתב המ"ב (סימן רי ס"ק א) כל המשקין מצטרפין לרביעית. האוכל והשותה [דהיינו שאכל פחות מכזית ושתה פחות מרביעית] אין מצטרף אפי' לענין בנ"ר. ציר שע"ג ירק מצטרף לכזית דכל אכשורי אוכלא [משקה הבא למתק אוכל] אוכלא הוא והוא הדין בפת השרוי במשקה או ביין או ברוטב אבל אם אכל הפת עם הרוטב בלא טבול אין מצטרף אך אם היה הרוטב של המאכל מדברים שמברכין עליהן כמו על המאכל [ומבואר בסימן ר"ה] אפשר דמצטרף הרוטב להמאכל וצ"ע [ח"א]. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות ד) כתב מי שמטבל ביסקויט לתוך כוס תה או קפה, ועל ידי כך הגיע משקל הביסקויט לכ-27 גרם, ואכלו, אינו מברך ברכה אחרונה, שאין התה מצטרף לשיעור ברכה אחרונה. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תקיז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות י) וכתב ורוטב או ציר שעל המאכל נידון כמשקה לענין זה, ואינו מצטרף למאכל לשיעור כזית לברכה אחרונה. וכן אם שרה המאכל במשקה, כגון ששורה פת או עוגה או בסקויט במשקה, אין המשקה שנספג בתוך המאכל מצטרף לשיעור כזית.

**שאלה רג: כמה שיעור שתיה להתחייב בברכה אחרונה.**

**תשובה:** יש אומרים כזית (27 סמ"ק), ויש אומרים רוב רביעית (41 סמ"ק), ויש אומרים כביצה (54 סמ"ק), ויש אומרים רביעית (81 סמ"ק). ואם שתה פחות מרביעית לא מברך ברכה אחרונה. ולצאת ידי ספק ישתה או פחות מכזית או רביעית ומעלה. ואם שתה כזית טוב להיזהר שלא ימשיך לשתות רוב רביעית, וכן אם שתה רוב רביעית טוב שלא ימשיך לשתות כביצה.

כתב מרן (סימן רי סעי' א) ויש מסתפקים עוד בברכה אחרונה של יין אם מברכין אותה על כזית, לכן טוב ליזהר שלא לשתות אלא פחות מכזית או רביעית. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק יב) ובדיעבד אם שתה כזית ואין לו רביעית טוב ליזהר שלא ישתה עד רוב רביעית וכ"ש שלא ישתה כשיעור ביצה שהוא שני חלקי רביעית די"א דעל שיעורים אלו יש לברך ברכה אחרונה ועיין לעיל סימן ק"ץ סקי"ד מה שכתבנו שם. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ו) טוב ליזהר לכתחלה שלא לשתות יין או שאר משקים כשיעור כזית, אלא או שישתה שיעור רביעית כדי שיברך ברכה אחרונה, או פחות משיעור כזית. ובדיעבד אם שתה יותר מכזית, ופחות מרביעית, אינו מברך ברכה אחרונה. [ילקוט יוסף דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תקכא]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ו).

**שאלה רד: הטועם אוכל לידע אם הוא טוב, עד כמה יטעם בלא ברכה.**

**תשובה**: אם טועם משקה, יכול לטעום עד רביעית בלא ברכה. ואם טועם אוכל, טועם עד כזית יטעם בלא ברכה.

כתב מרן (סימן רי סעי' ב) הטועם את התבשיל אינו צריך לברך עד רביעית ואפילו אם הוא בולעו ויש אומרים שאם הוא בולעו טעון ברכה ולא פטרו את הטועם אלא כשחוזר ופולט ואז אפילו על הרבה אינו צריך ברכה. ע"כ. וכתב הרמ"א בהגה: וספק ברכות להקל. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק יג) הטועם אינו צריך לברך אע"ג שאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה אפילו כל שהוא בין באכילה בין בשתיה, היינו כשמכוין לאכול ולשתות, אבל הכא שאין כונתו אלא לטעום לידע אם צריך מלח או תבלין א"צ ברכה לא לפניה ולא לאחריה. ואפילו אם הוא אוכל קצת מהמאכל אחר הבישול [שאין ביכלתו לתקן אז המאכל] ורק לידע אם הוא טוב, ג"כ מצדדים הא"ר והפמ"ג דגם זהו בכלל טעימה אחרי שאין כונתו לשם אכילה. עוד כתב (ס"ק יד) עד רביעית ועד בכלל אבל יתר מרביעית כיון שהוא הנאה יתירה חשיב כמו שמתכוין לאכילה. ועיין במ"א שכתב דעד רביעית דשרי היינו אפילו לטעום מהרבה קדירות ומיהו אם כונתו לאכול מעט אסור לעשות הרבה פעמים דהו"ל אכילה מעלייתא. ולענין טעימה איזה דבר אוכל לידע אם הוא טוב מצדדים האחרונים דשיעורו הוא רק עד כזית. ודע דאף שבשו"ע כתב אין צריך לברך ממילא אסור לברך דהו"ל ברכה לבטלה [אחרונים]. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ז) הטועם את התבשיל, לראות אם יש בו יתר מלח או חסר מלח, וכיוצא בזה, אפילו אם הוא בולע, עד שיעור כזית [ובמשקים עד שיעור רביעית], אין צריך לברך כלל, כיון שדעתו לטעימה, ואפילו אם הוא בולע. ואם דעתו לאכילה, מברך אפי' על כל שהוא. [שם עמ' תקכב]. עוד כתב (אות ח) הטועם את התבשיל וכוונתו גם לטעימה וגם

ליהנות, יש להסתפק אם צריך לברך, ונראה יותר שצריך לברך, ומכל מקום נכון יותר לכוין בפירוש לשם הנאת אכילה, שאז יוכל לברך לכולי עלמא. [ילקוט יוסף הלכות עמ' תקכג]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יז).

**שו"ע סימן ריא**

**שאלה רה: היו לפניו פרי ממין שבעה, ופרי חביב, על מי יברך קודם.**

**תשובה**: כשיש בניהם מין שבעה הוא קודם, ובאופן שאין מין שבעה מקדים החביב. וכל זה שברכותיהם שוות אבל אם אין ברכותיהם שוות כגון צנון וזית איזה שירצה יקדים, ומכל מקום נכון להקדים פרי העץ לפרי האדמה, אלא אם כן פרי האדמה חביב עליו יותר, שאז נכון שיקדים החביב תחלה.

כתב מרן (סימן ריא סעי' א) היו לפניו מיני פירות הרבה אם ברכותיהם שוות ויש ביניהם ממין שבעה מקדים מין שבעה אף על פי שאינו חביב כמו המין האחר ואם אין ביניהם ממין שבעה מקדים החביב ואם אין ברכותיהם שוות אפילו יש בהן ממין שבעה כגון צנון וזית איזה מהם שירצה יקדים ואפילו אינו חביב ויש אומרים שגם בזה צריך להקדים החביב ונקרא חביב המין שרגיל להיות חביב עליו אפילו אם עתה חפץ במין השני. ע"כ. ובמ"ב (ס"ק ט) כתב שדעת היש אומרים שבברכות שונות צריך להקדים את החביב היא דעת רוב הפוסקים, והאחרונים כתבו שכן עיקר, ובפרט אם מברך על החביב לא עושה נגד הסתם שאיזה מהם שירצה שיקדים. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות ה) כתב הביאו לפניו מיני פירות שונים, מפרי העץ ומפרי האדמה, מן הדין אפשר להקדים לברך על פרי האדמה, אפילו אם אינו חביב, ואפילו אם פרי העץ הוא אחד משבעת המינים. שאין דין קדימה לשבעת המינים אלא בפירות שברכותיהן שוות. ומכל מקום נכון להקדים פרי העץ לפרי האדמה, אלא אם כן פרי האדמה חביב עליו יותר, שאז יקדים החביב תחלה. [ילקוט יוסף ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תקכז]. ע"כ. ולהלכה ברורה (אות ד) אם פרי העץ ופרי האדמה שניהם חביבים עדיף להקדים פרי העץ, אבל אם יש בפרי האדמה מעלת החביב איזה שירצה יקדים, ואפילו אם פרי העץ הוא משבעת המינים ופרי האדמה חביב, יברך על איזה מהם שירצה.

**שאלה רו: היה לפניו תבשיל העשוי משיבולת שועל, וענבים או זיתים, מי קודם לברך עליו.**

**תשובה**: התבשיל קודם כיון שברכתו בורא מיני מזונות וגם ראוי לעשות ממנו פת, אע"פ שלא עשה ממנו פת.

כתב מרן (סימן ריא סעי' ו) היה לפניו תבשיל מקמח כוסמין ושבולת שועל ושיפון וגפן ותאנה ורמון כיון דמברך על התבשיל בורא מיני מזונות ברכתו קודמת אף על גב דהנך ממין שבעה ואיהו לאו ממין שבעה, מכל מקום כיון דחשיבי דעבדי מינייהו פת ומברך עלייהו המוציא וברכת המזון, קודמת אף על גב דלא עבדינהו פת. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק לה) ועתה נבוא לבאר סדר ועתה נבוא לבאר סדר המעלות בקצרה. וכל המאוחר מחבירו הוא גרוע מחבירו. המוציא [אפילו מפת של שבולת שועל ושיפון]. במ"מ על מעשה קדרה דחטים. במ"מ על מעשה קדירה דשעורים. במ"מ על מעשה קדרה דשיבולת שועל ושיפון שהוא ג"כ מין שעורים [ובמ"מ דשעורים כיון דשעורה מפורש בקרא קודם להן ואפילו לכוסמין שהוא מין חטים הוא ג"כ קודם]. בורא פרי הגפן (ובחזו"ע עמוד רעו' ביין נחשב שאין ברכותיהם שוות ואיזה שירצה יקדים. ולהלכה ברורה אות יא' ראוי להקדים לברך על היין). זיתים, תמרים, ענבים, תאנה, ורימון, בורא פרי העץ, ופרי האדמה, (לדעת מרן עץ ואדמה איזה שירצה יקדים, ונכון שיקדים החביב אפילו השני מין שבעה, ובשניהם חביבים נכון שיקדים מין שבעה, וכשאין מין שבעה נכון שיקדים העץ). שהכל. ובכל אלו אין משגיחין על החביב כלל דמי שהוא מאוחר מחבירו אפילו הוא חביב יותר כגון שהיה חביב לו השהכל אפ"ה הפה"א קודם לו, וכן בכל הנ"ל. בפה"ע ובפה"א אזלינן בתר החביב אפילו השני מין שבעה. היו שניהם חביבין אזלינן בתר מין שבעה . (ולדידן כנ"ל). ואם אחד מהן מוקדם בפסוק כגון שכוסס קליות חטה דברכתו בפה"א ואוכל זית יקדים חטה דהוא קודם בקרא (ולדעת מרן איזה שירצה יקדים). כ"כ המ"א והגר"א פליג ע"ז וכמו שכתבנו לעיל בס"ק כ"ז עי"ש. שניהם אינן מין שבעה יש להקדים פה"ע (ולדידן כנ"ל) אם שוים בחביבות הא לא"ה חביב קודם וכנ"ל. (ולדידן כנ"ל). וכן שניהם פה"א או שניהם שהכל אזלינן בתר חביב. והנה מה נקרא חביב אנן בני אשכנז נמשכין אחר הרא"ש וסייעתו שהוא המין הרגיל להיות חביב אצלו כמ"ש בס"א. (וכ"כ בהלכה ברורה אות ה'). ואם שניהם חביבים אצלו אזלינן אחר איזה שחפץ עתה כמ"ש בס"ב לרמב"ם. ברכת אכילה ושתיה אפילו ברכת שהכל קודמת לברכת הריח. ע"כ. וכתב בהלכה ברורה (אות כד) והוא הדין שברכת מזונות על כוסמין ושבולת שועל ושיפון קודמת אץ לזתים ותמרים ויין.

**שו"ע סימן ריב**

**שאלה רז: שם בפיו חתיכת סוכר או תמר כדי להמתיק את התה שישתה אחר כך האם יברך על הסוכר או התמר.**

**תשובה**: צריך לברך על הסוכר שהכל או על התמר העץ כיון שעדיין לא ברך על התה שהוא העיקר ולא נפטר הסוכר או התמר מברכה.
כתב מרן (סימן ריב סעי' א) כל שהוא עיקר ועמו טפילה (פירוש דבר בלתי נחשב) מברך על העיקר ופוטר את הטפילה בין מברכה שלפניה בין מברכה שלאחריה לא מבעיא אם העיקר מעורב עם הטפל אלא אפילו כל אחד לבדו ואפילו פת שהוא חשוב מכל אם הוא טפל כגון שאוכל דג מליח ואוכל פת עמו כדי שלא יזיקנו בגרונו מברך על הדג ופוטר את הפת כיון שהוא טפל. ע"כ. וכתב הרמ"א בהגה: ויש אומרים אם הטפל חביב עליו מברך עליו ואחר כך מברך על העיקר (אגור בשם אור זרוע). הא דמברכין על העיקר ופוטר את הטפילה היינו שאוכלן ביחד או שאוכל העיקר תחלה אבל אם אוכל הטפל תחלה כגון שרוצה לשתות ורוצה לאכול תחלה כדי שלא ישתה אליבא ריקנא או שאוכל גרעיני גודגדניות למתק השתיה מברך על האוכל תחלה אף על פי שהוא טפל לשתיה ואינו מברך עליו רק שהכל הואיל והוא טפל לדבר אחר (תרומת הדשן סימן ל''ה). ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק י) מה שכתב הרמ"א שמברך שהכל על הטפל שאוכלו לפני העיקר. רצונו לומר דכיון דעכ"פ אכילתו הוא לטפל לדבר אחר הפסיד ברכתו הראויה לו ומברך שהכל כדי שלא יהנה בלי ברכה. והנה הרמ"א סתם בזה ולא הזכיר שום חילוק דמיירי בכל גווני אבל המ"א חילק בזה ודעתו דדוקא אם שותה משקין שברכתו שהכל והיה ראוי לברך על המשקה שהכל ולפטור זה אך מפני שאוכל הטפל תחלה צריך לברך עליו לכן מברך עליו כברכת העיקר וממילא נפטר גם העיקר בברכתו אבל כשברכת העיקר הוא דבר אחר כגון ששתה יין אין מברך על המאכל שמקודם שהכל רק ברכתו הראויה לו. ולכתחלה טוב למנוע לגמרי מלאכול הטפל קודם לעיקר. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות ה) כתב יש אומרים שהעיקר פוטר את הטפלה בין שאוכל את הטפלה לפני העיקר ובין שאוכל את הטפלה אחר העיקר. ויש אומרים שאם אוכל את הטפל קודם העיקר מברך על הטפל שהכל. ויש אומרים שמברך על הטפל כברכתו. וכן נראה עיקר. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמוד תקל, ובמהדורת תשס''ד עמוד תשנה]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יד).

**שו"ע סימן ריג**

**שאלה רח: כששנים רוצים לאכול פרי מה עדיף יותר שאחד יברך ויוציא חברו, או שכל אחד יברך לעצמו.**

**תשובה**: מצד הדין אם הם יושבים עדיף שאחד יברך ויוציא חברו בברכה ראשונה משום ברוב עם הדרת מלך. אבל נהגו שכל אחד מברך לעצמו כיון שלא כולם יודעים לכוין,

ובברכת המוציא נהגו שאחד מברך לכולם. ולענין ברכה אחרונה צריך כל אחד לברך לעצמו, וגם בברכת המזון אפילו כשיש זימון נכון יותר שכל אחד יברך לעצמו.

כתב מרן (סימן ריג סעי' א) על כל פירות ושאר דברים חוץ מפת ויין אם היו האוכלים שנים או יותר אחד פוטר את חבירו אפילו בלא הסיבה ומיהו ישיבה מיהא בעי דדוקא פת ויין בעי הסיבה ולדידן הוי ישיבה כמו הסיבה לדידהו ולפי זה לדידן דלית לן הסיבה אין חילוק בין פת ויין לשאר דברים דבישיבה אפילו פת ויין אחד מברך לכולם ושלא בישיבה בשאר דברים נמי כל אחד מברך לעצמו. והא דאמרינן דאחד מברך לכולם בשאר דברים חוץ מן הפת הני מילי בברכה ראשונה אבל בברכה אחרונה צריכין ליחלק וכל אחד מברך לעצמו דאין זימון לפירות. (וכתב הרמ"א בהגה: ויש אומרים דבכל הדברים חוץ מפת ויין לא מהני הסיבה והוא הדין ישיבה לדידן ולכן נהגו עכשיו בפירות שכל אחד מברך לעצמו). וכתב המ"ב (ס"ק ג) אחד פוטר את חבירו אפילו יודע כל אחד בעצמו לברך אפילו הכי אחד מברך ומוציא חבירו לכתחלה והוא שחבירו ישמע הברכה מתחלה ועד סוף ויכוין לצאת כדלקמן ס"ב והכי עדיף טפי דברוב עם הדרת מלך. עוד כתב (ס"ק ח) הני מילי בברכה ראשונה אבל בברכה אחרונה צריכים ליחלק, הטעם משום דברכה ראשונה כל אחד מרויח באותה ברכה שעי"כ מותרין לאכול וליהנות לפיכך מצטרפין לה אבל בברכה שלאחר אכילה שכבר אכלו ודעתם להפרד אין מצטרפין ואפילו ביין. עוד כתב (ס"ק יב) וכמדומה שכעת המנהג פשוט ברוב המקומות שאין מוציאין אחד את חבירו כמעט בשום דבר מאכל אף שהוא נגד הדין ואפשר משום שאין הכל בקיאין להתכוין לצאת ולהוציא וכעין זה מבואר בח"א כלל ה. ע"כ. וכ"כ בסימן ח (ס"ק יג) בדעת מרן עיי"ש. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) אין המברך מוציא אחרים בברכת הנהנין אלא אם כן יאכל וישתה עמהם, ואז יוצאים בשמיעתן שמכוונין אליו, אפילו לא יענו אמן. וכאשר מברך להוציא אחרים ידי חובתם צריכים לשבת. ולכן יש להזהיר את הצבור לשבת בעת שמיעת ברכות ההבדלה, כשהשליח צבור מבדיל ומכוין להוציא את הצבור ידי חובתם. ובברכה אחרונה על פירות, כגון ברכת נפשות או על העץ וכדומה, שאין בהם זימון, לכתחלה כל אחד יברך לעצמו, ולא יצאו ידי חובה על ידי שומע כעונה. ואם השומע אינו בקי לברך ברכה זו בעל פה, יאמר עמו מלה במלה. [ילקוט יוסף דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תקלו. ש"ע סימן ריג]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א ב). ולענין ברכה אחרונה כתב (אות ה ו) שבברכת המזון אף כשיש שם זימון כיון שיש לחוש שמא לא יכוין היטב לשמוע כל מה שאומר המברך, נכון יותר שיברך כל אחד ברכת המזון לעצמו. ובשאר ברכה אחרונה בין בברכת מעין שלוש ובין

בברכת בורא נפשות צריך כל אחד לברך לעצמו ואפילו היו שלושה אנשים או יותר שאכלו ביחד.

**שאלה רט: ברך אחד ברכת הנהנין להוציא חבירו ונאנס המברך ולא טעם האם יצא השומע.**

**תשובה:** יצא השומע כיון שבשעת הברכה היה בדעת המברך לאכול.

כתב מרן (סימן ריג סעי' ב) אין המברך מוציא אחרים אלא אם כן יאכל וישתה עמהם ואז יוצאים בשמיעתן שמכוונים אליו אפילו לא יענו אמן. וכתב במ"ב (ס"ק טו) ואם אינו אוכל ושותה עמהם אף בדיעבד לא יצאו דהא ברכתו הוי לבטלה כיון שאינו אוכל בעצמו ואיך יצאו על ידו ואפילו ענו אמן על הברכה אם לא שמה שלא אכל ושתה המברך היה בשוגג או באונס כגון שנשפך הכוס אחר הברכה וכה"ג דבעת הברכה לא היה לבטלה אז יוצאין אחרים על ידו.

**שאלה רי: היוצא מדין שומע כעונה שלא שמע תיבת "ברוך" מהמברך האם יצא ידי חובה.**

**תשובה:** לכתחילה צריך לשמוע את כל הברכה מתחלה ועד סוף. ובדיעבד שלא שמע כל הברכה אם ענה אמן אינו חוזר ומברך.

כתב מרן (סימן ריג סעי' ג) אין יוצא ידי חובתו בשמיעת הברכה אפילו יענה אמן אלא אם כן ששמעה מתחלתה ועד סופה ונתכוין לצאת בה ידי חובתו והמברך נתכוין גם כן להוציא ידי חובתו. וכתב המ"ב (ס"ק יט) מתחלתה ועד סופה והיינו גם תיבת ברוך שבתחלתה, דלא עדיף ממברך בעצמו כשמדלג איזה תיבה מעיקר הברכה דלא יצא ידי חובתו דהוי משנה ממטבע שטבעו חכמים. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) אין יוצאים ידי חובה בשמיעת הברכה מאחר, אלא אם כן שמעו את הברכה מתחלתה ועד סופה, ונתכוונו לצאת בה ידי חובה, והמברך נתכוין גם כן להוציאם ידי חובתם. [שם עמ' תקלז]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות יד) כתב ומכל מקום כיון שלא יצא הדבר מכלל מחלוקת הפוסקים, בדיעבד אפילו לא שמע הברכה כולה מתחלתה ועד סופה, כל שענה אמן אינו חוזר ומברך.

**שו"ע סימן ריד**

**שאלה ריא: המברך שדילג שם ה' או אלוקינו האם יצא ידי חובה.**

**תשובה:** יצא ידי חובה.

כתב מרן (סימן ריד סעי' א) כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה ואם דילג שם או מלכות יחזור ויברך ואפילו לא דילג אלא תיבת העולם לבד צריך לחזור ולברך

דמלך לבד אינה מלכות. וכתב המ"ב (ס"ק ד) הזכרת שם היינו שלא אמר כלל אזכרה, אבל אם אמר אזכרה אחת כגון אדני או אלהינו יצא. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה, ואם דילג שם או מלכות יחזור ויברך. ויש אומרים שאפילו לא דילג אלא תיבת העולם לבד, צריך לחזור ולברך, דמלך לבד אינה מלכות. ויש חולקים, ולענין הלכה ספק ברכות להקל, ואינו חוזר לברך. וכן אם אמר שם אדנות, ודילג תיבת אלהינו, או שאמר תיבת אלהינו ודילג שם אדנות, יצא בדיעבד, ואינו חוזר ומברך. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד תקלט]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ז).

**שו"ע סימן רטו**

**שאלה ריב: הרואה אדם שמברך ולא שמע את הברכה ויודע על מה מברך האם יענה אמן.**

**תשובה**: יענה אמן.

כתב מרן (סימן רטו סעי' ב) השומע אחד מישראל מברך אחת מכל הברכות אף על פי שלא שמע כולה מתחלתה ועד סופה אף על פי שאינו חייב באותה ברכה חייב לענות אחריו אמן אבל אם היה המברך אפיקורוס או כותי או תינוק או היה גדול ושינה ממטבע הברכות אין עונין אחריו אמן. (וכתב הרמ"א בהגה: ועונין אמן אחר עובד כוכבים אם שמע כל הברכה מפיו). וכתב המ"ב (ס"ק ו) אף על פי שלא שמע כולה אלא שמע רק שמזכיר השם וסוף הברכה חייב לענות אמן אחריו ויש שפוסקים דאפילו לא שמע רק חתימת הברכה צריך לענות אמן [א"ר] ועיין בח"א שהכריח דאפילו דעה הראשונה מודה היכא שיודע על איזה ברכה הוא עונה דצריך לענות וכדלעיל בסימן קכ"ד ס"ח בהג"ה ע"ש. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ב) השומע אחד מישראל שמברך אחת מכל הברכות, אף על פי שלא שמע את כל הברכה מתחלתה ועד סופה, וגם אינו חייב באותה ברכה, חייב לענות אחריו אמן. אבל אם היה המברך אפיקורוס או כותי, אין עונים אחריו אמן. אפילו אם שמע את הברכה מתחלה ועד סופה אינו עונה אחריו אמן. במה דברים אמורים בנוצרי, אבל אם שמע ברכה ממוסלמי עונה אחריו אמן. וכן השומע ברכה ממחללי שבת בזמנינו, עונה אחריו אמן. אבל השומע ברכה מפי רב רפורמי, כגון בטכס נישואין, אין לענות אחריו אמן. [ילקו''י, ברכות עמוד תקמב]. עוד כתב (אות ה) הרואה את חבירו ממלמל איזו ברכה, ואינו שומע איזו ברכה מברך, אינו עונה אחריו אמן, אלא אם כן ראה את מה שאוחז בידו, ומתוך כך מבין שהוא מברך ברכה מסויימת, שאז כשרואה אותו מסיים למלמל הברכה, עונה אחריו אמן, שהרי יודע מה בירך. ועדיף

יותר שיטה אוזן וישמע חלק מהברכה, להיות בטוח איזו ברכה הוא מברך. [ילקוט יוסף ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד תקמג]. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ד) ואפילו אם לא שמע הברכה כלל אבל יודע איזה ברכה בירך המברך וכגון שהיה המברך אוחז בידו פרי העץ, אף בזה עונה אחריו אמן, ואין לחוש בזה משום אמן יתומה.

**שאלה ריג: האם חייבים לענות אמן אחר "מי שברך" שעושים לעולה לתורה.**

**תשובה**: טוב לענות אמן.

כתב המ"ב (סימן רטו ס"ק ט) איתא במדרש כששומע שאחד מתפלל דבר או מברך לישראל אפילו בלא הזכרת השם חייב לענות אמן. ולכן נתפשט המנהג שעונין אמן אחר הרחמן בבהמ"ז [אחרונים]. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות ו) כתב מנהג יפה הוא לענות בברכה אחר הזכרת שם ה''ברוך הוא וברוך שמו''. ואם המברך ממהר ויש חשש שעל ידי עניית ברוך הוא וברוך שמו לא יספיק לענות אמן, יש להעדיף עניית אמן על פני עניית ברוך הוא וברוך שמו. וכבר כתבנו לעיל שיש נוהגים לענות אמן כששומעים הרחמן שבברכת המזון, אחר כל משפט. וכן בברכת השנים וב ''יעלה ויבא'', וכדומה. ומנהגינו לענות אמן אחר אמירת ''מי שברך'' שעושים בבית הכנסת בעת פתיחת ההיכל או אחר קריאת התורה. ובכל זה אין עניית אמן חיוב אלא מנהג טוב, ולכן העוסק בלימודו, אין צריך להפסיק לעניית אמן לנ''ל. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד תקמד].

**שאלה ריד: כשיש ספק ספיקא להצריך ברכה האם יברך או אמרינן ספק ברכות להקל.**

**תשובה**: לא יברך, אבל אם דעת מרן השלחן ערוך באחד הספקות שיש לברך, המברך יש לו על מה שיסמוך.

כתב מרן (סימן רטו סעי' ד) כל המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם שמים לשוא והרי הוא כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו אמן. וכתב המ"ב (ס"ק כ) כנשבע לשוא - הוא לשון הרמב"ם ומקורו ממה דאיתא בגמרא כל המברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא את שם וגו' ומ"מ דעת כמה ראשונים דעיקר האיסור הוא מדרבנן כיון שהוא מזכירו בברכה דרך שבח והודאה וקרא אסמכתא בעלמא אבל אם הוא מזכירו להשם ח"ו לבטלה בלא ברכה לכו"ע יש בו איסור תורה שהוא עובר על מ"ע דאת ה' אלהיך תירא שהיא אזהרה למוציא שם שמים לבטלה כדאיתא בתמורה [דף ד'] כי זהו מכלל היראה שלא להזכיר שמו הגדול כ"א בדרך שבח והודאה מה שמחויב אבל לא לבטלה. ומ"מ בין לדעת הרמב"ם ובין לשארי פוסקים אם נסתפק לו על איזה ברכה אם בירך או לא אם הוא דבר שהוא דאורייתא חוזר ומברך ואם הוא דרבנן לא יחזור ויברך

ומשמע מכמה אחרונים דאיסור יש בדבר לחזור ולברך. כתבו האחרונים דאפילו יש ספק ספיקא להצריך ברכה כגון ספק אכל כזית או לא ואת"ל לא אכל שמא הלכה דעל בריה אפילו פחות מכזית מברכין אפ"ה ספיקו להקל ולא יברך. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י סימן רח (אות לז) מי שאכל שיעור מועט מפירות וכדומה, וספק אם היה בו שיעור, וכגון שאכל שיעור כ-18 גרם, ואחר כך אכל בריה שיש ספק אם מברך עליה ברכה אחרונה, אף על פי שיש כאן ספק ספיקא להחמיר ולחייבו בברכה אחרונה, אפילו הכי אינו מברך ברכה אחרונה. [ילקוט יוסף על הלכות ברכת המזון וברכות, ח''ג, עמוד תקו. שארית יוסף חלק ג' עמוד שמט]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה סימן רט (אות יא) וכתב ומכל מקום אם יש ספק ספיקא לברך, וגם דעת מרן השלחן ערוך באחד מן הספקות כדברי האומרים שיש לברך, יש להורות כדברי השלחן ערוך, ואין לומר בזה ספק ברכות להקל. [אולם מהליכות עולם חלק ב (עמוד מ) משמע דלית ליה האי כללא אלא גם אם יש ספק ספיקא לברך, וגם דעת מרן השלחן ערוך באחד מן הספקות כדברי האומרים שיש לברך, אמרינן דהמברך יש לו על מה שיסמוך, אך לא מורים לברך. שכתב שם גם אם היה אוכל מפרות שבעת המינים ויצא מחוץ לביתו וחזר לא צריך לחזור ולברך. והמברך יש לו על מה שיסמוך. וביאר במקורות כיון שיש כאן שני צדדים לברך, שמא כדעת מרן בסימן קעח סעי' ה שכתב בויש בתרא ששבעת המינים אינם טעונים ברכה במקומם. וממילא אם שינה מקומו באמצע אכילתם דינם כשאר פירות שלכ"ע טעונים ברכה. ואפילו את"ל כי"א שדינם כפת שטעונים ברכה במקומם, שמא הלכה כדעת מרן בסימן קעח סעי' ב שאפילו בפת אם יצא לחוץ וחזר צריך לחזור ולברך לכן המברך יש לו על מה שיסמוך. עוד כתב שם בהערה ובאמת שבלאו הכי אפילו בפת המברך כדעת מרן יש לו על מה שיסמוך, ואפילו אם אכל כזית. ע"כ. ומה שציין בהלכה ברורה לשו"ת חזון עובדיה פסח סימן מט המעיין שם יראה שסיים בזה הלשון הילכך המברך בורא פרי הגפן בנידון דידן, וסומך על פסק מרן, ינוחו לו ברכות על ראשו. ומיהו מי שירצה לחוש לסברת הגנת ורדים שחולק על מרן וכו' יברך בורא פרי הגפן בהרהור הלב וכו'. ע"כ. ולשון זה שכתב המברך וסומך, וכן מי שירצה לחוש וכו' משמע דלא פסק בסכינא חריפא כמו שכתב בהלכה ברורה שכשיש ספק ספיקא וגם דעת מרן לברך שיש להורות לברך].

**שו"ע סימן רטז**

**שאלה רטו: היו לפניו דבר מאכל וריח איזה ברכה קודמת.**

**תשובה**: ברכה על המאכל קודמת לברכת הריח שהיא חשובה יותר כיון שהאוכל נכנס לגוף. וכל זה כשיש לפניו דברים נפרדים גם אוכל וגם בשמים. אבל כשנוטל בידו פרי שיש בו ריח ומתכוין גם לאוכלו וגם להריח בו יברך על הריח קודם משום שהריח מגיע לאפו קודם האכילה.

כתב מרן (סימן רטז סעי' א) אסור ליהנות מריח טוב עד שיברך קודם שיריח אבל לאחריו אין צריך לברך כלום. וכתב המ"ב (ס"ק ד) כתבו הפוסקים היו לפניו שתי ברכות אחת של טעם ואחת של ריח נוטל תחלה המין של טעם בימינו ומברך עליו לפי שהיא חשובה שנכנסת בגוף ואח"כ נוטל של ריח ומברך עליו. עוד נתבאר בפוסקים דדוקא אריח תקנו חכמים ברכה ולא אקול [ר"ל בשומע קול נעים] שאין בו ממש וכן לא תקנו ברכה ארחיצה וכדומה משום דאין נכנסין לגוף. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ו) ברכת אכילה או שתיה קודמת לברכת הריח, ואפילו ברכת שהכל קודמת לברכת שמן אפרסמון. ואפילו אם היה הריח חביב בעניו יותר מהאכילה או השתיה צריך להקדים ברכת האכילה או השתיה לברכת הריח. ע"כ. אולם אם אוחז פרי בכונה גם לאוכלו וגם להריח אותו כתב המ"ב (ס"ק י) שכשנוטלו לאוכלו ולהריח בו איזה מהם יברך תחלה עיין בא"ר שמסיק דבכגון זה שהריח והאכילה הוא בחד פירא מוטב לברך על הריח תחלה דמקרבא הנייתא שתיכף כשאוחזו בידו מריח ואח"כ יברך על האכילה וכ"כ ג"כ המאמר מרדכי ע"ש. ובפמ"ג נתן עצה אחרת בזה והוא שיטעום קצת מן הפירי ויברך עליה ברכת האכילה ולא יכוין אז ליהנות מן הריח ואח"כ יברך ברכת אשר נתן וכו' ויריח. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות טו) שיברך תחילה על הפרי ויריח ממנו, ולאחר מכן יברך עליו ברכת הנהנין ויאכל ממנו.

**שאלה רטז: שמן או מים ששרו בהם בשמים וקלטו ריח הבשמים האם מברך עליהם.**

**תשובה**: אם נשאר מעט מאותם בשמים במים מברך, ואם לאו נכון להיזהר שלא יריח בו, כיון שיש אומרים שאינו מברך דהוי ריח שאין לו עיקר. וגם אם מריח בו לא יברך מיני בשמים. ואף שעל בושם סינטטי מברך מיני בשמים ולא נחשב כריח שאין לו עיקר, הטעם בזה, כיון שהחומר המפיץ את הריח נמצא בתוך הבושם ולא הוציאו אותו משם. כתב מרן (סימן רטז סעי' ו) שמן שבשמו כמו שמן המשחה אם בעצי בשמים מברך בורא עצי בשמים ואם בעשבי בשמים מברך בורא עשבי בשמים. ואם היו בו עצים ובשמים מברך בורא מיני בשמים ואם סיננו והוציא ממנו הבשמים יש אומרים שמברך בורא שמן ערב ויש אומרים שאינו מברך עליו כלל דהוי ריח שאין לו עיקר וכיון שספק הוא נכון ליזהר מלהריח בו. ע"כ. וכ"כ בחזון עובדיה ברכות (עמוד שכד). וכתב המ"ב (ס"ק

כו) שמן שבשמו רצונו לומר שנתן בו בשמים כדי שיריח השמן, והוא הדין מים ושאר משקין שנתן בהם הבשמים [ח"א]. עוד כתב (ס"ק לב) ועיין באחרונים דמסקי דמי שאין רוצה להחמיר על עצמו מותר לו לכתחלה להריח ולברך בורא מיני בשמים. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות כט) כתב ואפילו בדיעבד אם מריח בהם אינו מברך ברכת הריח כלל, וכלל בידינו שספק ברכות להקל. ע"כ. ולענין ברכת מיני בשמים על מי בושם, בחזון עובדיה ימים נוראים (עמוד רפז) כתב שאין לברך על מי בושם משום דהוי ריח שאין לו עיקר. וכ"כ בהלכה ברורה סימן רטז (אות כו) וכתב כדי שלא להכנס לספק ברכות נכון להזהר שלא יריח במי בושם. עיי"ש. אולם בחזון עובדיה ברכות (עמוד שיג) חזר בו וכתב שיש לברך על מי בושם בורא מיני בשמים. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י סימן ריז (אות ג) אפשר לברך ברכת הריח על מי בושם, או על טבק העשוי מבושם עם מי ורדים, וכן פשט המנהג אף שאין לו עיקר, ורובו מים. אבל אין לברך על צלוחית ריקנית שהיה בה ריח טוב, ועדיין נודף ממנה ריח טוב. וכן כלי שדכו בו בשמים, ויש בכלי ריח, אין לברך על זה ברכת הריח. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד תקסד]. ע"כ. והראה לי ידידי הרב ניר זעפרני שליט"א שבילקו"י שבת חלק שלישי (עמוד תשמג) כתב הטעם שמי בושם נחשב ריח שיש לו עיקר, "שכיון שכך דרך הנאתו נחשב שמים אלו הם עיקר". עוד כתב שם ששייך לברך בלשון "בורא" מיני בשמים, כיון שכל החידושים הנעשים ע"י המדע וכדומה הכל הוא בבחינת יש מיש שמצרפים יחד דברים שברא השי"ת.

**שאלה ריז: היו לפניו עצי בשמים ועשבי בשמים, על מה יברך קודם.**

**תשובה**: היו לפניו עצי בשמים ועשבי בשמים מעיקר הדין איזה מהם שירצה יקדים, שבברכות שונות אין דין קדימה. וטוב להקדים ולברך על עצי בשמים ובפרט כשריחם חביב עליו יותר יברך עליהם. ואם יש לו גם מי בושם שברכתם מיני בשמים יברך אותה בסוף מפני שהיא ברכה כללית יותר.

כתב מרן (סימן רטז סעי' י) היו לפניו עצי בשמים ועשבי בשמים ומיני בשמים מברך על כל אחד ברכה הראויה לו. (וכתב הרמ"א בהגה: ואם בירך על כולם מיני בשמים יצא. ואם צריך להקדים של עץ לשל עשבי בשמים עיין לעיל סימן רי''א). וכתב המ"ב (ס"ק מ) מה שכתב הרמ"א עיין סי' רי"א ר"ל דשם איתא פלוגתא כעין זה בס"ג לענין פה"ע ופה"א אם צריך להקדים פה"ע וה"נ בענייננו. ודע דשם הסכימו האחרונים דמה שהוא חביב לו תמיד יותר צריך להקדימו, אך אם שניהם חביבין אצלו בשוה נכון יותר להקדים הפה"ע. וה"ה הכא אם חביבין אצלו שניהם בשוה נכון יותר להקדים העצי

בשמים שהיא ברכה מבוררת ופרטית ביותר ואח"כ יברך עשבי בשמים. עוד כתב (ס"ק לט) ויברך בתחלה על עצי בשמים ועשבי בשמים ואח"כ יברך על שאר מינים בורא מ"ב וכמו דקי"ל לעיל סימן רי"א ס"ג לענין ברכת הפירות. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות לה) כתב שמעיקר הדין רשאי לברך תחילה על איזה מהם שירצה. ומכל מקום טוב להחמיר לברך על עצי בשמים תחלה, ובפרט כשריחם חביב בעניו יותר מעשבי בשמים. ואם עשבי בשמים חביבים בעיניו יותר מעצי בשמים, יקדים איזה שירצה, ואין כאן עדיפות לאחד על פני השני. ואם היו לפניו עצי בשמים או עשבי בשמים, וגם מיני בשמים, צריך להקדים ברכת בורא עצי בשמים או ברכת עשבי בשמים לברכת בורא מיני בשמים ואפילו אם אותו דבר שברכתו בורא מיני בשמים חביב בעניו יותר. ע"כ. ואם יש לו גם ברכת הנותן ריח טוב בפירות כתב בפסקי תשובה (אות יג) שיברך עצי ואח"כ הנותן ריח טוב בפירות כיון שברכה זו כוללת יותר מעצי בשמים כיון שבכלל הפירות הם גם פירות העץ וגם פירות ההאדמה. ואח"כ עשבי בשמים ומיני בשמים.

## הלכות ברכת הבשמים

**שו"ע סימן ריז**

**שאלה ריח: הנכנס למפעל המייצר מיני בשמים האם צריך לברך על הריח המופץ שם.**

**תשובה:** באופן שאין במפעל חנות המוכרת את הבשמים, לא מברך על הריח המופץ שם, כיון שאין כוונה להפיץ את הריח שם כדי להריח, ורק אם אוחז הבשמים בידו ומריח צריך לברך.

כתב מרן (סימן ריז סעי' א) הנכנס לחנותו של בושם שיש בו מיני בשמים מברך בורא מיני בשמים ישב שם כל היום אינו מברך אלא אחת נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם ודוקא שלא היה דעתו לחזור אבל היה דעתו לחזור לא יברך. וכתב המ"ב (ס"ק א) הנכנס לחנותו אף דבס"ב מבואר דבעינן שיהא נעשה הבושם להריח וזה הלא כינס סחורתו בחנותו רק למכור באמת גם בזה נקרא עשוי להריח דניחא ליה שיריחו אנשים ריח הבושם ויבואו לקנות ממנו [גמרא] ולפ"ז אם מונחים בשמים בחדרו של חנוני הבושם ולא בחנותו [דהיינו שאין מונחים בפומבי במקום שמצוי יוצאים ונכנסים] דהתם לא עבידא לריחא אז אפילו אם נתכוין הנכנס שם להריח בהם א"צ לברך אם לא שנטלו בידו להריח בו אותה נטילה משוה לו עבידא לריחא וצריך לברך. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א ב).

**שאלה ריט: מי בושם של אישה האם מותר לברך עליו.**

**תשובה**: בושם של אישה שאינו עליה אלא מונח על השולחן מותר לברך עליו. כתב מרן (סימן ריז סעי' ד) בשמים של ערוה כגון קופה של בשמים תלוי בצוארה או אוחזת בידה או בפיה אין מברכים עליהם לפי שאסור להריח בהם שמא יבא לידי הרגל נשיקה או קירוב בשר. וכתב המ"ב (ס"ק טז) בשמים של ערוה פי' של אשה שהיא ערוה עליו אבל בפנויה אפשר דמותר [מ"א] אבל כמה אחרונים מחמירין דאפילו בפנויה אסור דעי"ז יבוא לידי הרהור וכ"ז אפילו כשאינה נדה. ובתולות שלנו שסתמן בחזקת נדות הם שאינן טובלות לנדותן אסור לכו"ע דבכלל עריות הן. וכתב בשע"ת בשם הברכ"י דאפילו בבשמים של אשתו נדה אסור להריח. עוד כתב (ס"ק יז) תלוי בצוארה - יש מאחרונים שכתבו דל"ד בשהוא תלוי בצוארה אלא רגילות נקט דבשמים שהיא רגילה לשאת בצוארה אפילו הם מונחים כעת על השלחן ג"כ אין לברך עליהם דעי"ז יבוא לידי הרהור אם מכירה ויודעה. ע"כ. אולם בחזון עובדיה ברכות (עמוד שלב) כתב ונכון להחמיר אף בבשמים שעל אשתו נדה אבל אם הסירה אותם והניחתם על שולחן או אגרטל מותר לברך עליהם. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות ד) כתב אסור להריח ולברך על בשמים התלויים בצוארה של אשה, [ונכון להזהר מלהריח בכוונה מריח בושם שסכה אשתו נדה]. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד תקסו]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יב) אם הסירה האשה את הבשמים מעליה הרוצה להקל לברך עליהם יש לו על מה לסמוך. ומותר להריח על ריח טוב של מי בושם של נשים אף על פי שהאשה לוקחת מהם מפעם לפעם ונותנת עליה, ואפילו אם אותם מי בושם שייכים לאשה אחרת האסורה עליו, (ובלבד שיודע בעצמו שאין לחוש שמא יבוא לידי הרהורי עבירה וקלות ראש מחמת כן), וכל שכן אם הם של אשתו נדה.

## הלכות ברכת הנסים

**שו"ע סימן ריח**

**שאלה רכ: יוצאי ירכו של בעל הנס האם צריך לברך על ראיית מקום שנעשה נס לאביהם.**

**תשובה**: בנים או בנות נכדים או נכדות מברכים על ראיית מקום שנעשה בו נס לאביהם או לסבם אבל שאר יוצא חלציו דהיינו הנינים והדורות שלאחריהם אינם רשאים לברך. ומכל מקום ראוי שיאמרו הברכה בלי שם ומלכות. והבן והנכד שמברכים דוקא כשיש להם חלק באותו הנס כלומר שבלא הנס לא היו נולדים אבל אם ארע הנס אחר שנולדו

נמצא שאין הבן או הנכד באו לעולם כתוצאה מהנס. ומכל מקום ראוי שיאמרו הברכה בלי שם ומלכות.

כתב מרן (סימן ריח סעי' ד) הרואה מקום שנעשה נס ליחיד, אינו מברך. אבל הוא עצמו מברך שעשה לי נס במקום הזה, וכל יוצאי ירכו גם כן מברכין שעשה נס לאבי במקום הזה. וכתב המ"ב (ס"ק טז) וכל יוצאי ירכו מברכים, עיין בא"ר שהכריע דבנו ובן בנו צריכין לברך בין שנולדו קודם שקרה הנס ובין שנולדו לאחר מכן, משום כבוד אביהם. ומנכד ואילך אין מברכין אא"כ נולדו אבותיהם אחר שקרה הנס לאביהם הראשון דבזה הם שותפים כולם באותו הנס. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ד) מי שניצול מסכנה, כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנת נפשות, וכן אם ניצול בתאונת דרכים, או שנדקר בסכין וכיו"ב, כשמגיע שוב למקום ההוא יאמר בלי שם ומלכות: "ברוך שעשה לי נס במקום הזה". ורק בנס היוצא מגדר הטבע, כגון שנברא לו מעיין וכדומה, רק בזה מברכים בשם ומלכות שעשה לי נס במקום הזה. [וראה להלן לענין ברכת הגומל]. [ילקו"י שם עמו' תקסח]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות י) כתב דוקא בנים או בנות נכדים או נכדות מברכים על ראיית מקום שנעשה בו נס לאביהם או לסבם אבל שאר יוצא חלציו דהיינו הנינים והדורות שלאחריהם אינם רשאים לברך. ומכל מקום ראוי שיאמרו הברכה בלי שם ומלכות. והבן והנכד שמברכים דוקא כשיש להם חלק באותו הנס כלומר שבלא הנס לא היו נולדים אבל אם ארע הנס אחר שנולד הבן נמצא שאין הבן או הנכד באו לעולם כתוצאה מהנס. ומכל מקום ראוי שיאמרו הברכה בלי שם ומלכות.

**שאלה רכא: הרואה נציב המלח שנעשתה אשתו של לוט, מה מברך.**

**תשובה**: מברך שתיים, עליה מברך דיין האמת, ועל לוט מברך זוכר הצדיקים.

כתב מרן (סימן ריח סעי' ח) הרואה אשתו של לוט מברך שתים עליה אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם דיין האמת ועל לוט אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם זוכר הצדיקים. וכתב המ"ב (ס"ק כו) הרואה אשתו של לוט כשהיא נציב מלח. עוד כתב (ס"ק כז) מברך שתים אף על פי שאין רואה קברו של לוט דכשרואה אותה נזכר גם מנס בעלה. ומש"כ ועל לוט ר"ל בשביל לוט. עוד כתב (ס"ק כח) זוכר הצדיקים פירוש שזכר הקדוש ברוך הוא את אברהם כדכתיב ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה וגו'. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יח) הרואה את נציב המלח שנעשתה אשתו של לוט, מברך שתי ברכות, על אשתו של לוט מברך דיין האמת ועל לוט מברך זוכר הצדיקים.

# הלכות ברכת ההודאות

**שו"ע סימן ריט**

**שאלה רכב: האם אפשר לברך הגומל בפחות מעשרה. ועד כמה זמן ימתין כדי לברך בספר תורה.**

**תשובה**: לא יברך בפחות מעשרה. ועד שלושה ימים ימתין כדי לברך בספר תורה. כתב מרן (סימן ריט סעי' ג) צריך לברך ברכה זו בפני עשרה ותרי מינייהו רבנן דכתיב וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו ואם לא שכיחי רבנן לא יניח מלברך ונהגו לברך אחר קריאת התורה לפי שיש שם עשרה ואם בירך בפחות מעשרה יש אומרים שיצא ויש אומרים שלא יצא וטוב לחזור ולברך בפני עשרה בלא הזכרת שם ומלכות. וכתב המ"ב (ס"ק ח) בירך בפחות מעשרה יש אומרים שיצא דכל עיקר עשרה אינו אלא למצוה ולפ"ז אם יודע שלא יזדמנו לו עשרה יברך בלא עשרה אפי' לכתחלה ועיין בהלכות הרא"ה שכתב דימתין עד שלשים יום פן יזדמן לו עשרה שיוכל לקיים המצוה כהלכתה ויותר לא ימתין. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות י) כתב צריך לברך ברכה זו בפני עשרה, וטוב ששנים מהם יהיו תלמידי חכמים, דכתיב, וירוממוהו בקהל עם, ובמושב זקנים יהללוהו. ואם אין תלמידי חכמים מצויים בעיר, יברך אפילו שלא בפני תלמידי חכמים. ונהגו לברך ברכת הגומל אחר קריאת התורה, לפי שיש שם עשרה. ואין להקל לברך שלא בפני עשרה אפילו לגבי אשה. ומכל מקום בדיעבד מי שעבר וברך הגומל שלא בפני עשרה, לא יחזור לברך שנית ברכת הגומל, אלא יאמר ברכה זו בלי שם ומלכות בפני עשרה. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תקעד]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יד). עוד כתב מרן (סעי' ו) אם איחר יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה ונכון שלא לאחר שלשה ימים. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק כ) שעד שלשה ימים קרוי בא מן הדרך וכתבו האחרונים דאפילו יצטרך בשביל זה לברך שלא בס"ת כפי המנהג אעפ"כ אל יאחר יותר משלשה ימים כגון אם יצא ביום ב' לאחר שכבר קראו יברך בעשרה בלא ס"ת ואל ימתין עד יום ה'. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות יד) כתב מי שהתחייב בברכת הגומל, לכתחלה ישתדל לברך ברכה זו בתוך ג' ימים, ואפילו שלא בפני ספר תורה ובשעת קס"ת, ושלא בפני ב' חכמים, ודי שיהיו שם עשרה. שאין להמתין ולאחר בשביל זה ברכה זו. ואם איחר מלברך ברכת הגומל יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה, אלא שנכון שלא לאחר יותר מג' ימים. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תקעז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כא) אם חושש שמא יעברו

שלושה ימים עד שיוכל לברך בשעת קריאת התורה, לא ימתין לקריאת התורה ויברך בפני עשרה בלא קריאת התורה.

**שאלה רכג: החולה בשפעת ששוכב במיטה האם יברך הגומל כשיבריא.**

**תשובה**: כל שעלה למיטה ולא יכול להתהלך ולתפקד כבריא כשקם מברך הגומל. כתב מרן (סימן ריט סעי' ח) בכל חולי צריך לברך אפילו אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל אלא כל שעלה למטה וירד מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרדום (פירוש מעלות שעושין דיינים לשבת כשדנין) לידון ואין הפרש בין שיש לו מיחוש קבוע ובא מזמן לזמן ובין שאינו קבוע. (וכתב הרמ"א בהגה: ויש אומרים דאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל). וכתב המ"ב (ס"ק כד) דוקא שעלה למטה אבל אם לא עלה למטה כלל רק שיש לו איזה מיחוש בעלמא בראשו או בגרונו וכה"ג אינו מברך אפילו לדעה זו. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות כג) בכל חולי צריך לברך, אפילו אינו חולי של סכנה, ולא מכה פנימית, כל שעלה למטה וירד, צריך לברך. ואין צריך שיהיה רתוק למטתו שלשה ימים, אלא כל שהיה רתוק למטתו חייב לברך הגומל כשיתרפא. ולכן פצועי תאונת דרכים שנפלו למשכב, צריכים לברך הגומל לאחר שיבריאו. וכל שכן מי שהיה חולה בכל גופו שכיוצא בו מחללין עליו את השבת על ידי גוי, שצריך לברך הגומל. אולם מי שחש בראשו, או במעיו, או בשיניו, ולא נפל למשכב, אין זה בכלל חולה, ולכשחלפו הכאבים אינו מברך הגומל. אלא אם כן היה לו חום. [ילקו"י על הלכות ברכות עמ' תקפג, ובמהדורת תשס"ד, עמוד תשנח. שארית יוסף חלק ג' עמוד שנח]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כט).

**שאלה רכד: הניצול מתאונת דרכים מסוכנת ולא נפל למשכב האם יברך הגומל.**

**תשובה**: אם לא נסע מחוץ לעיר שיעור זמן שבעים ושתים דקות, וגם לא נפל למשכב מחמת התאונה, יברך בלא שם ומלכות.

כתב מרן (סימן ריט סעי' ט) הני ארבעה לאו דוקא דהוא הדין למי שנעשה לו נס כגון שנפל עליו כותל או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו או שעמד עליו בעיר אריה לטורפו או אם גנבים באו לו או שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה כולם צריכים לברך הגומל ויש אומרים שאין מברכין הגומל אלא הני ארבעה דוקא וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות. וכתב המ"ב (ס"ק לב) שהאחרונים כתבו דהמנהג כסברא ראשונה וכן מסתבר. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות כט) מי שניצול מתאונת דרכים, לדידן אין לברך הגומל, אף אם היו עמו ברכב כאלה שנפצעו קשה, או ח"ו נהרגו באותה תאונה. וכן אין לברך בשם ומלכות שעשה לי נס במקום הזה, שאין מברכים אלא על נס שהוא יוצא

ממנהג העולם, אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצול, אינו מברך. וטוב לברך בלא שום ומלכות. ואם שהו בנסיעתם מהלך שעה ורבע, יברכו הגומל על הנסיעה, ויפטרו את נס התאונה. [שם עמ' תקפז]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות לא) שיברך בלא שם ומלכות ויודה ויהלל וישבח להשם יתברך על הטוב שגמלו.

**שו"ע סימן רכ**

**שאלה רכה: מעוברות או מניקות שראו חלום רע האם צריכות להתענות.**

**תשובה**: לא יתענו אלא יפדו את התענית בממון.

כתב מרן (סימן רכ סעי' ב) יפה תענית לבטל חלום רע כאש לנעורת. (וכתב הרמ"א בהגה: ודוקא בו ביום ואפילו בשבת. ועיין לקמן סימן רפ"ה). וכתב המ"ב (ס"ק ה) עוברות ומניקות אין להורות להם להתענות רק יפדו בממון [פמ"ג].

**שו"ע סימן רכא**

**שאלה רכו: מתי צריך לברך ברכת הודאה על הגשם.**

**תשובה**: אם היו בצער מחמת עצירת גשמים, וירדו גשמים עד שנעשו שלוליות ועולות בועות מהגשם היורד לתוכם והולכות הבועות זה לקראת זה, צריך לברך ברכת ההודאה על הגשם, מודים אנחנו לך ה' אלוקינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו וכו'.

כתב מרן (סימן רכא סעי' א) אם היו בצער מחמת עצירת גשמים וירדו גשמים מברכים עליהם אף על פי שלא ירדו עדיין כדי רביעה משירדו כל כך שרבו על הארץ שיעלו (עליהם) אבעבועות מן המטר וילכו זה לקראת זה. (וכתב הרמ"א בהגה: ומה שאין אנו נוהגים בזמן הזה בברכת הגשמים משום דמדינות אלו תדירים בגשמים ואינן נעצרין כל כך). עוד כתב מרן (סעי' ב) ומה מברך אם אין לו שדה אומר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת לנו ואילו פינו מלא שירה כים וכו' עד הן הם יודו ויברכו את שמך מלכנו וחותם ברוך אתה ה' אל רוב ההודאות ואם יש לו שדה בשותפות עם אחר מברך הטוב והמטיב ואם אין לו שותף בשדה מברך שהחיינו. (וכתב הרמ"א בהגה: ויש אומרים דהשומע שירדו גשמים מברך הטוב והמטיב). וכתב המ"ב (ס"ק ב) מה שכתב הרמ"א דמדינות אלו תדירים בגשמים ואינן נעצרין כ"כ, ר"ל ואין להם שמחה בירידת הגשמים ואה"נ אפילו באותן ארצות שרגילין במטר אם נעצרו הגשמים והיה העולם בצער ואח"כ ירדו גשמים שצריך לברך. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ב).

**שו"ע סימן רכב**

**שאלה רכז: מדוע חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלימה ונפש חפצה כדרך שמברך על הטובה.**

**תשובה**: כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם, נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם שהיא שמחה לו.

כתב מרן (סימן רכב סעי' ג) חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם שהיא שמחה לו. וכתב המ"ב (ס"ק ד) כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי באמת כל היסורין בין בגוף ובין בממון הוא הכל כפרה על העונות כדי שלא יצטרך להתיסר לע"ל ששם העונש הוא הרבה יותר גדול וכדאיתא במדרש יצחק תבע יסורין [היינו שהוא הכיר גודל מדת הדין שלעתיד וכעין זה אמר ג"כ דהע"ה סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי ותבע בעצמו יסורין כדי שינקה מכל וכל ולא יצטרך לפחוד עוד] א"ל הקדוש ברוך הוא חייך דבר טוב אתה מבקש וממך אני מתחיל שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) ובהלכה ברורה (אות ו).

## הלכות ברכות

**שו"ע סימן רכג**

רכח: שאלה באיזה אופן מברך שתי ברכות גם דיין האמת וגם שהחיינו או הטוב והמטיב.

**תשובה**: אם מת אביו והשאיר ירושה ואין לו עוד אחים מברך דיין האמת ושהחיינו, ואם יש לו עוד אחים מברך דיין האמת והטוב והמטיב.

כתב מרן (סימן רכג סעי' ב) מת אביו מברך דיין האמת היה לו ממון שיורשו אם אין לו אחים מברך גם כן שהחיינו ואם יש לו אחים במקום שהחיינו מברך הטוב והמטיב. (וכתב הרמ"א בהגה: שאין מברכין הטוב והמטיב אלא אם כן יש לו שותפות באותה טובה). ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ט) שמברך מתחלה דיין האמת שהיא חובה לכ"ע ואח"כ שהחיינו על הנכסים שנשארו לו מאתו [רמב"ם]. ואף דיותר היה מתרצה שלא ימות אביו ולא יירשנו, מ"מ יכול לברך שהחיינו דאין ברכה זו תלויה בשמחה אלא בדבר שמגיע לו תועלת ממנו ואף על פי שמתערב עמה צער ואנחה [ת' הרשב"א סי' רמ"ה]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ח) וכתב והיינו כשהיא ירושה נכבדה שיש לו ממנה תועלת והנאה מרובה.

**שאלה רכט: קנה בגדים ישנים האם מברך שהחיינו.**

**תשובה**: קנה בגדים ישנים וחשובים בעניו כחדשים מברך שהחיינו.

כתב מרן (סימן רכג סעי' ג) בנה בית חדש או קנה כלים חדשים אפילו היה לו כיוצא באלו תחלה, או קנה וחזר וקנה מברך על כל פעם שהחיינו. ולאו דוקא חדשים דהוא הדין לישנים אם הם חדשים לו שלא היו אלו שלו מעולם, ולא אמרו חדשים אלא לאפוקי אם מכרן וחזר וקנאן. וכתב המ"ב (ס"ק יג) כלים חדשים, בין מלבושים ובין כלי תשמיש ושתיה ואכילה וכיו"ב אם הם דברים שלב האדם שמח בהם עני בראוי לו ועשיר בראוי לו, ועיין בסעיף וי"ו. אכן אם הוא עשיר גדול שאפילו כלים יקרים וחשובים אין נחשבים לו ואין שמח בהן לא יברך. ובקניית ספרים יש דעות בין האחרונים אם יברך עליהם משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ובח"א מצדד דאם היה מהדר אחר זה הספר ושמח בקנייתו דמברך שהרי ברכה זו נתקנה על השמחה ולא על התשמיש וכדלקמיה בס"ד וכ"כ במור וקציעה וע"כ אין למחות ביד המברך. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) קנה בגד חדש אפילו היה לו בגד כזה תחלה, יש לו לברך ''שהחיינו'' בשם ומלכות. ואף שמעיקר הדין היה צריך לברך בעת קניית הבגד, כבר נהגו שלא לברך אלא עד שעת לבישת הבגד. ועל דבר שאינו חשוב כל כך, כגון חלוק או לבנים או מנעלים וגרביים, או כיפה, אין לברך שהחיינו. [ילקו''י, ברכות עמוד תקצה]. עוד כתב (אות ב) הקונה מכונית חדשה, והוא שמח בה, וכן הקונה תכשיטי זהב לאשתו, או טייפ ושאר כלים שהוא שמח בהם, אף שמעיקר הדין היה רשאי לברך על זה ''שהחיינו'', כבר נהגו בכל אלה לברך שהחיינו על בגד חדש, ולפטור הכלים שקנה. [ילקו''י, ברכות עמוד תקצה]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות טו) כתב שמברך שהחיינו על בגדים ישנים אם חשובים הם בעניו כחדשים.

**שאלה רל: קיבל חליפה חדשה במתנה, מה יברך.**

**תשובה**: המקבל בגד חדש במתנה לא יברך הטוב והמטיב אלא שהחיינו.

כתב מרן (סימן רכג סעי' ה) קנה כלים שמשתמשין בהם הוא ובני ביתו מברך הטוב והמטיב אם נתנו לו במתנה מברך הטוב והמטיב שהיא טובה לו ולנותן. וכתב המ"ב (ס"ק כא) המתנה טובה למקבל ולנותן, שאם המקבל עני הוא טובה לנותן שזיכהו הש"י לעשות צדקה ואם המקבל עשיר שמח הנותן שמקבל ממנו והוי טובה גם לנותן [הרא"ש בביאור דברי הירושלמי]. והנה יש מאחרונים שחולקים על פסק זה וס"ל דלפי מסקנת גמרא דידן לא נתקנה ברכה זו כ"א בדאית להו לאחריני ג"כ טובה גשמיית ולפ"ז כשניתן לו כלים במתנה צריך המקבל לברך ברכת שהחיינו ולא ברכת הטוב ויש דנקטי

לדינא כפסק השו"ע ויברך ברכת הטוב ולא שהחיינו ולמעשה נראה דטוב יותר לנהוג בזה לברך ברכת שהחיינו ולא ברכת הטוב כאשר ביררנו בבה"ל ומ"מ במקום שנוהגין שעושין הלבשה לנערים יתומים כ"א מהיתומים יברך מלביש ערומים וברכת הטוב והמטיב דהא איכא בזה טובה עוד לכמה נערים וברכת שהחיינו לא יברכו דבמקום שמברכין ברכת הטוב ס"ל לרוב הפוסקים דאין מברכין שהחיינו. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כז).

**שו"ע סימן רכד**

**שאלה רלא: הרואה חכם מחכמי ישראל מה מברך. ומה מברך על חכם מחכמי אומות העולם.**

**תשובה**: על חכמי ישראל מברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליראיו. ועל חכמי אומות העולם מברך שנתן מחכמתו לבשר ודם.

כתב מרן (סימן רכד סעי' ו) הרואה חכמי ישראל אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליראיו. עוד כתב (סעי' ז) הרואה חכמי אומות העולם שחכמים בחכמות העולם אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שנתן מחכמתו לבשר ודם. וכתב המ"ב (ס"ק ט) על חכמי ישראל אומר שחלק מחכמתו, שעם ד' הם חלק אלוה ודבקים בו לכן אמר שחלק משא"כ לקמיה בס"ז. עוד כתב (ס"ק י) חכמים בחכמות העולם היינו שבע חכמות, לאפוקי אם הם חכמים בדתם ע"ז אינו מברך כלל. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות יג) הרואה חכם גדול מחכמי ישראל, המופלג בתורה ובחכמה וביראת ה' טהורה, ומורה הוראות בישראל, אף בזמן הזה יש לו לברך בשם ומלכות: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליראיו". אבל סומא אינו מברך ברכה זו. [ילקו"י על ברכות עמוד תרב]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות י). עוד כתב (אות יב) שעל חכמי אומות העולם בחכמת המדע יש אומרים שצריך שיהיה אותו חכם מקיים שבע מצוות בני נח. ועל יהודי החכם בחכמת המדע אין לברך עליו ברכה זו כלל.

**שו"ע סימן רכה**

**שאלה רלב: מי שלא ראה את חבירו מעולם והכירו רק דרך מכתבים האם מברך על ראייתו שהחיינו.**

**תשובה**: לא מברך עליו כיון שלא נתחבר עמו פנים אל פנים.

כתב מרן (סימן רכה סעי' ב) מי שלא ראה את חבירו מעולם ושלח לו כתבים אף על פי שהוא נהנה בראייתו אינו מברך על ראייתו. וכתב המ"ב (ס"ק ה) אע"פ שהריצו כתבים מזה לזה ועל ידי זה נעשו אוהבים, מכל מקום כיון שלא נתחבר עמו פנים אל פנים

אין מעולה האהבה כל כך עד שיהיה נהנה ושמח בראייתו. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות י).

**שאלה רלג: לא אכל ענבים ולא ברך עליהם שהחיינו, האם מברך שהחיינו על יין חדש.**

**תשובה**: אם הוא מיץ ענבים שנעשה בבית שניכר עליו שהוא חדש, יברך שהחיינו. אבל ביין שלא ניכר עליו שהוא חדש לא יברך.

כתב מרן (סימן רכה סעי' ה) אם בירך שהחיינו על הענבים כשישתה יין חדש אינו חוזר ומברך. וכתב המ"ב (ס"ק טו) אינו חוזר ומברך ואפילו אם שתי ליה אחר מ"ם יום שנתחזק היין ויש לו טעם אחר מן מוהל הענבים מ"מ הכל שמחה אחת היא דבעת שראה אז שאכל הענבים ידע שהיין יצא מהם ועיין באחרונים שהביאו די"א דמ"מ צריך לברך שהחיינו גם על היין החדש משום דיש בו שמחה יתירה מבענבים וע"כ טוב שאם בירך שהחיינו על הענבים אזי כשישתה יין חדש יברך תחלה שהחיינו על איזה מין חדש או על מלבוש כדי לפטור גם את היין [אבל אם בירך תחלה שהחיינו על היין דעת הע"ת דלכו"ע אינו חוזר לברך שהחיינו על הענבים] וכ"ז דוקא כששותה את היין כשהוא תירוש שהוא ניכר שהוא יין חדש אבל אם אינו שותהו עד שהוא יין אפילו לא בירך שהחיינו על הענבים אינו מברך עליו שהחיינו אף שהוא יודע שהוא יין חדש משום דאינו ניכר בין חדש לישן [אחרונים]. ע"כ. ובקיצוש"ע ילקו"י (אות יב) כתב אם בירך שהחיינו על ענבים כשישתה יין חדש אינו חוזר ומברך שהחיינו, ובלאו הכי לא נהגו לברך שהחיינו על יין חדש, משום שאין בו כל כך שמחה. שיין ישן טוב יותר. ויש מחמירים שלא לאכול מהענבים החדשים עד שיביא תירוש לפניו, ומברך שהחיינו ומכוין לפטור שניהם, ותבוא עליהם ברכת טוב. [ילקוט יוסף, ח''ג דיני ברהמ''ז וברכות עמוד תרטז]. וכ"כ בהלכה ברורה (אות לח) יש אומרים שאין מברכים ברכת שהחיינו על יין חדש, אלא רק על מיץ ענבים, מפני שביינות אין ניכר במראיהם איזה יין הוא ישן ואיזה הוא חדש. [ועוד שיין ישן משובח יותר מיין חדש]. ואף במיץ ענבים אין לברך שהחיינו אלא באופן שניכר שהוא חדש וכגון שסחט ענבים חדשים בביתו, אבל מיץ ענבים הנמכר בשוק ויש בו חומר משמר, אף על פי שכתוב עליו שהוא מתוצרת חדשה, כיון שאין הדבר ניכר במראהו, שהרי יכולים לשומרו ולהשתמש בו לאחר זמן, אין לברך עליו שהחיינו.

**שאלה רלד: פרי המתחדש פעמיים בשנה האם מברך עליו שהחיינו.**

**תשובה**: פרי שמתחדש פעמיים בשנה מברך עליו שהחיינו פעם אחת בשנה, שחשוב שבא מזמן לזמן.

כתב מרן (סימן רכה סעי' ו) פרי שאינו מתחדש משנה לשנה אפילו אם יש ימים רבים שלא אכל ממנו אינו מברך שהחיינו. (וכתב הרמ"א בהגה: פרי שמתחדש שתי פעמים בשנה מברכין עליו שהחיינו (בית יוסף), אבל שאין לו זמן קבוע לגידולו אין מברכין עליו. לכן אין מברכין שהחיינו על ירק חדש דעומד כל השנה בקרקע). וכתב המ"ב (ס"ק יז) פרי שמתחדש שתי פעמים בשנה מברכין עליו שהחיינו בכל פעם ופעם כיון דעכ"פ בא מזמן לזמן. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות מא) כתב אילן המוציא פירות פעמיים בשנה, יש לברך שהחיינו על הפירות החדשים פעם אחת בשנה. אבל אילן המוציא פירות שלוש או ארבע פעמים בשנה, אין לברך שהחיינו על פירותיו כלל.

**שאלה רלה: הרואה בריות נאות מה מברך, וכל כמה זמן מברך.**

**תשובה**: על בריות נאות מברך שככה לו בעולמו, ואפילו הוא גוי. ומברך פעם אחת עד שיראה בריה יותר נאה ממה שראה בראשונה. ובזמנינו לא נהגו לברך בשם ומלכות אלא אומר ברוך שככה לו בעולמו, בלי שם ומלכות.

כתב מרן (סימן רכה סעי' י) הרואה אילנות טובות ובריות נאות אפילו עובד כוכבים או בהמה אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שככה לו בעולמו ואינו מברך עליהם אלא פעם ראשונה ולא יותר לא עליהם ולא על אחרים אלא אם כן היו נאים מהם. וכתב המ"ב (ס"ק לב) הרואה בריות נאות בין זכרים בין נקבות. ועכשיו לא נהגו כלל לברך ברכה זו [ח"א ע"ש טעמו] ומ"מ נכון לברך בלא שם ומלכות. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות כח) כתב הרואה בריות נאות במאד, מברך: "שככה לו בעולמו". ואחד גוי ואחד ישראל שוין בזה, ולא חיישינן למיעוטא שמא הוא ממזר. ורק כשידוע לו בבירור שהוא ממזר, לא יברך עליו ברכה זו, אפילו אם הוא נאה ביותר. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תרט]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ס) כתב שבזמנינו לא נהגו לברך ברכה זו כלל.

**שו"ע סימן רכו**

**שאלה רלו: ממתי ועד מתי זמן ברכת האילנות.**

**תשובה**: זמן ברכת האילנות מראש חודש ניסן כל החודש בשעה שרואה פרחי האילנות, ואם לא ברך בחודש ניסן יכול לברך גם בחודש אייר כל עוד שלא נפלו הפרחים ויצא הפרי.

כתב מרן (סימן רכו סעי' א) היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם ואינו מברך אלא פעם אחת בכל שנה ושנה ואם איחר

לברך עד אחר שגדלו הפירות לא יברך עוד. וכתב המ"ב (ס"ק ד) ואם איחר לברך וכו' היינו אפילו לא ראה כלל מקודם אפ"ה אבד הברכה כיון שגדלו הפירות, כ"מ בב"י. אבל בא"ר הכריע לדינא דאם לא ראה מקודם לא אבד הברכה וכן משמע ג"כ בביאור הגר"א דאפילו כבר גדל הפרי לא אבד הברכה. ומ"מ אם כבר גדל הפרי ונגמר כל צרכו שראוי לברך עליה שהחיינו משמע מפמ"ג וח"א ששוב אין כדאי לברך ברכה זו. ע"כ. אולם בקיצוש"ע ילקו"י (אות יב) כתב אם לא בירך ברכה זו עד שגדלו הפירות, שוב אינו מברך. וכל שנפלו הפרחים, אפילו לא גדלו הפירות באופן שראויים לאכילה, רק התחיל גידול הפרי, אין לברך ברכה זו. ומכל מקום, אילן שהתחילו לגדול בו חלק מפירותיו, אם יש בו עדיין פרחים ונצנים, מברך עליו ברכת האילנות. [ילקו"י ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמו' תרכ. חזון עובדיה על פסח מהדורת תשס"ג עמו' כז. ושם דחה מ"ש בברכת ה' דרק אם גדלו הפירות וראויים לברכת העץ, אינו יכול לברך. ודחה דבריו, ובפרט דסב"ל]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ז). עוד כתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות י) לכתחלה אין לברך ברכת האילנות בחודש אדר, אלא ימתין לחודש ניסן ואז יברך, כדי לצאת ידי חובת כל הדעות, אבל אם לא נזדמן לו לברך ברכת האילנות עד שיצא ניסן, רשאי לברך ברכת האילנות בחודש אייר, ולא יאבד ברכה יקרה זו מידו, ויסמוך על דברי הפוסקים שניסן לאו דוקא, ובלבד שיהיו עדיין האילנות בפריחתם, ולא גדלו פירותיהם. [חזון עובדיה על הלכות פסח שם]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ו).

**שו"ע סימן רכז**

**שאלה רלז: שמע רעם וברך שכוחו וגבורתו מלא עולם ואח"כ ראה ברק האם יברך עליו.**

**תשובה**: יברך על הברק עושה מעשה בראשית.

כתב מרן (סימן רכז סעי' א) על הזיקים והוא כמין כוכב היורה כחץ באורך השמים ממקום למקום ונמשך אורו כשבט ועל רעדת הארץ ועל הברקים ועל הרעמים ועל רוחות שנשבו בזעף על כל אחד מאלו אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם עושה מעשה בראשית ואם ירצה יאמר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שכחו וגבורתו מלא עולם. וכתב המ"ב (ס"ק ה) על כל אחד וכו' - והעולם נוהגים לברך על הברקים עושה מ"ב ועל הרעמים שכחו וגבורתו וכו' וכן מסתבר שע"י הרעם נראה גבורתו של הקדוש ברוך הוא יותר מבברק אמנם באמת שייך כל אחת מהברכות על שניהם וע"כ אם שמע ברק ורעם כאחד מברך ברכה אחת דהיינו עושה מע"ב על שניהם ואם בירך שכחו וגבורתו מ"ע ג"כ יוצא. ואם לא היו תכופים זה אחר זה מברך תחלה על הברק [שהוא מתראה תחלה לעין האדם] עושה מע"ב ואח"כ על הרעם שכחו וגבורתו מ"ע וה"ה אם לא ראה את

הברק ושמע קול הרעם ובירך עליו שכחו וגבורתו מ"ע או שבירך עושה מע"ב ואח"כ ראה ברק מברך עליו ג"כ עושה מע"ב. ועיין בשע"ת שכתב בשם הברכ"י דאם בירך על הברק ונתכוין לפטור הרעם הבא אחריו יצא בדיעבד ור"ל דאחרי שטבע הבריאה שאחר הברק יוצא רעם א"כ חל ברכתו על הרעם שיצא אח"כ. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ח) אם שמע רעם תחילה וברך עליו שכוחו וגבורתו מלא עולם ולאחר מכן ראה ברק חוזר ומברך על הברק עושה מעשה בראשית ואין צריך שיברך על הברק קודם הרעם דוקא.

**שאלה רלח: אחר שברך על הרעמים והברקים מתי יכול לברך שוב.**

**תשובה**: כל שישן בלילה שנת קבע על מיטתו וקם יכול לברך שוב, ואם התפזרו העננים לגמרי ושוב חזרו יכול לחזור לברך אפילו באותו יום.

כתב מרן (סימן רכז סעי' ב) כל זמן שלא נתפזרו העבים נפטר בברכה אחת, נתפזרו בין ברק לברך ובין רעם לרעם צריך לחזור ולברך. וכתב המ"ב (ס"ק ח) נתפזרו העבים חוזר ומברך דוקא היכא דהשמים נטהרו וזכו לגמרי בין ברק לברק ואח"כ נתקדרו השמים בעבים ושמע עוד קול רעם וברק צריך לברך מחדש עליהם דהוי מלתא חדתא, אבל היכא שנתפזרו העבים ע"י הרוח אחד הנה ואחד הנה ועדיין מעונן הרקיע אז נפטר הכל ע"י ברכה הראשונה ואין צריך לחזור ולברך מחדש, ומשמע בירושלמי דדוקא באותו יום אבל ביום אחר בכל גוונא צריך לחזור ולברך. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י (אות ג) אין לברך יותר מפעם אחת ביום. אלא אם כן נתפזרו העננים לגמרי, וזרחה השמש, וחזרו ונתקשרו העבים, שאז יש לחזור ולברך על הרעמים. וכל שעבר הלילה אפילו לא נתפזרו העננים כלל, חוזר ומברך על הרעמים. וכן עיקר. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תרכב]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות יג) וכתב ולענין זה נקרא יום אחר, כל שישן בלילה על מיטתו שינת קבע, ובזה אפילו ראה ברקים ושמע רעמים בתחילת הלילה חוזר ומברך אחר שקם משנתו. אבל אם לא ישן בלילה, אפילו היו הברקים והרעמים ביום הקודם, אינו חוזר ומברך למחרת.

**שו"ע סימן רכח**

**שאלה רלט: הרואה את ים התיכון או את ים כנרת או ים המלח מה מברך.**

**תשובה**: על ים התיכון מברך ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שעשה את הים הגדול. ועל ים כנרת מברך עושה מעשה בראשית. ועל ים המלח אינו מברך כלל משום שנעשה לאחר בריאת העולם.

כתב מרן (סימן רכח סעי' א) על ימים ונהרות הרים וגבעות ומדברות אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם עושה מעשה בראשית ועל הים הגדול והוא הים שעוברים בו

לארץ ישראל ולמצרים אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם עושה הים הגדול. וכתב המ"ב (ס"ק ב) הים שעוברין בו לארץ ישראל ונקרא ים הגדול מפני חשיבותו של א"י אבל הרבה אחרונים פליגי על המחבר וס"ל דדוקא על ים אוקינוס שהוא הים הגדול שבכל הימים שמקיף את כל העולם עליו קבעו ברכה בפני עצמו מפני גדלו אבל על ים שעוברין בו לא"י לא נקרא לענין זה ים הגדול ומברכין עליו כמו על שאר ימים. ודע דכל הברכות האלו אינן אלא כשרואה אותן משלשים יום לשלשים יום [אחרונים]. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) מנהגינו שלא לברך ברכת שעשה את הים הגדול על הים הגדול בשם ומלכות, כי יש ספק מה הוא הים הגדול שדיברו בו חכמינו, אם הוא ים התיכון המחובר לאוקיינוס ומגיע לארץ ישראל, או ים האוקיינוס. ולכן הרואה את הים התיכון, או את האוקיינוס, אחת לשלושים יום, אינו מברך ברכה זו בשם ומלכות. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תרכה, ועמוד תשסג]. ע"כ. אבל בחזון עובדיה ברכות (עמוד תסז) הרואה את הים התיכון שבחופי ארץ ישראל מברך בא"י אמ"ה שעשה את הים הגדול. וכן כתב בהלכה ברורה (אות ב) לברך על הים התיכון בשם ומלכות שעשה את הים הגדול. ונכון שיוסיף מיד בתוך כדי דיבור עושה מעשה בראשית. ע"כ. עוד כתב המ"ב (ס"ק ג) מה שכתב מרן עושה הים הגדול כן הוא לשון הטור אבל כמה פוסקים העתיקו נוסח ברכה זו בלשון עבר שעשה את הים הגדול. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ב). עוד כתב בהלכה ברורה (אות ג) הרואה את ים המלח אינו מברך עליו כלל, מפני שנברא אחר ששת ימי בראשית בשעה שהחריב הקב"ה את סדום, ואין שייך לומר עליו עושה מעשה בראשית. אבל הרואה את ים כנרת מברך עליו בשם ומלכות עושה מעשה בראשית.

**שו"ע סימן רכט**

**שאלה רמ: האם מותר לומר לחברו שיש קשת, כדי שיברך עליה.**

**תשובה:** מותר לומר לחברו שיש קשת, כדי שגם חברו יוכל לברך עליה.

כתב מרן (סימן רכט סעי' א) הרואה הקשת אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו ואסור להסתכל בו ביותר. וכתב המ"ב (ס"ק א) שאין כדאי להגיד לחבירו שיש קשת מטעם מוציא דבה [ח"א]. ע"כ. אבל בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) הרואה את הקשת מברך בשם ומלכות: ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם זוכר הברית, נאמן בבריתו, וקיים במאמרו. ואסור להסתכל בו ביותר. אבל מותר לומר לחבירו שיש קשת, כדי שגם חבירו יוכל לברך על הקשת. [ילקוט יוסף, ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תרכה]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ה) שהרואה את הקשת

יאמר לחבריו שנראתה הקשת כדי שגם הם יברכו. וכתב בבירור הלכה (אות ד) שכ"כ בחזון עובדיה עמוד תעב.

**שו"ע סימן רל**

**שאלה רמא: האם יכול אדם להתפלל על אשתו שהיא מעוברת שתלד בן זכר.**

**תשובה**: תוך ארבעים יום לעיבורה מתפלל אדם על אשתו שתלד זכר, אבל אחר ארבעים יום הרי זו תפלת שוא, אלא יתפלל שיהיה הולד זרע קיימא ויהיה עוסק במצות ומעשים טובים.

כתב מרן (סימן רל סעי' א) המתפלל על מה שעבר כגון שנכנס לעיר ושמע קול צוחה בעיר ואמר יהי רצון שלא יהא קול זה בתוך ביתי או שהיתה אשתו מעוברת אחר ארבעים יום לעיבורה ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זה תפלת שוא אלא יתפלל אדם על העתיד לבוא ויתן הודאה על שעבר כגון הנכנס לכרך אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתכניסני לכרך הזה לשלום נכנס בשלום אומר מודה אני לפניך ה' אלהינו שהכנסתני לכרך הזה לשלום בקש לצאת אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתוציאני מכרך זה לשלום יצא בשלום אומר מודה אני לפני ה' אלהי שהוצאתני מכרך זה לשלום וכשם שהוצאתני לשלום כן תוליכני לשלום וכו' עד ברוך אתה ה' שומע תפלה וזו היא תפלת הדרך שנכתבה היא וכל דיניה בסימן ק"י. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק א) לא מועילה התפילה אחר מ"ם יום לעיבורה שכבר נצטייר צורת הולד אבל תוך מ"ם יום מועיל תפלה. ואפילו אחר מ"ם יום יוכל להתפלל שיהיה הולד זרע קיימא ויהיה עוסק במצות ומע"ט. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א ב) המתפלל על מה שעבר, כגון שנכנס לעיר ושמע קול צווחה, ואמר יהי רצון שלא יהיה קול זה בתוך ביתי, או שהיתה אשתו מעוברת אחר ארבעים יום לעיבורה, ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר, הרי זה תפלת שוא. אלא יתפלל אדם על העתיד לבוא, ויתן הודאה על לשעבר. כגון הנכנס לעיר גדולה אומר, יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שתכניסני לכרך זה לשלום, והנכנס בשלום אומר, מודה אני לפניך ה' אלוקינו שהכנסתני לכרך זה בשלום. ביקש לצאת אומר, יהי רצון וכו' שתוציאני מכרך זה לשלום. [שלחן ערוך סימן רל סעיף א']. מי שאשתו צריכה ללדת, יתפלל עליה שתלד לחיים טובים ולשלום, ויהיה זרע של קיימא, ועוסק במצוות ובמעשים טובים. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א).

**שו"ע סימן רלא**

**שאלה רמב: האם מותר לישון שינת צהרים.**

**תשובה**: אם אי אפשר לו ללמוד בלא שינת צהרים יישן, ובלבד שלא יאריך בה שאסור לישן ביום יותר משינת הסוס שהיא שישים נשימות, ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנאת גופו אלא להחזיק גופו לעבודת השם יתברך.

כתב מרן (סימן רלא סעי' א) אם אי אפשר לו ללמוד בלא שינת צהרים, יישן. (הגה: וכשניעור משנתו אין צריך לברך אלהי נשמה. ויש אומרים שיקרא קודם שיישן ויהי נועם). ובלבד שלא יאריך בה שאסור לישן ביום יותר משינת הסוס שהוא שתין נשמי ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנאת גופו אלא להחזיק גופו לעבודת השם יתברך. וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה לא יכוין להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך כדכתיב בכל דרכיך דעהו ואמרו חכמים כל מעשיך יהיו לשם שמים שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והישיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו שאפילו היה צמא ורעב אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח אלא יתכוין שיאכל וישתה כפי חיותו לעבוד את בוראו. וכן אפילו לישב בסוד ישרים ולעמוד במקום צדיקים ולילך בעצת תמימים אם עשה להנאת עצמו להשלים חפצו ותאותו אינו משובח אלא אם כן עשה לשם שמים. וכן בשכיבה אין צריך לומר שבזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצות לא יתגרה בשינה לענג עצמו אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישן כדי לנוח מיגיעתו אם עשה להנאת גופו אינו משובח אלא יתכוין לתת שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה. וכן בתשמיש אפילו בעונה האמורה בתורה אם עשה להשלים תאותו או להנאת גופו הרי זה מגונה ואפילו אם נתכוין כדי שיהיו לו בנים שישמשו אותו וימלאו מקומו אינו משובח אלא יתכוין שיהיו לו בנים לעבודת בוראו או שיתכוין לקיים מצות עונה כאדם הפורע חובו. וכן בשיחה אפילו לספר בדברי חכמה צריך שתהיה כוונתו לעבודת הבורא או לדבר המביא לעבודתו. כללו של דבר חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו וכשרואה דבר שיביא לידי עבודת הבורא יתברך יעשהו ואם לאו לא יעשהו ומי שנוהג כן עובד את בוראו תמיד. ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק ד) יותר משינת הסוס עיין לעיל בסימן ד' סט"ז מש"כ במ"ב בשם המחה"ש. ע"כ. ושם כתב, דענין השנה ביום תלוי לפי מה שהוא אדם וכפי הצורך לעבודתו יתברך. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ה) אם אי אפשר לו לאדם ללמוד אחר הצהרים בלא שינת צהרים, יישן, וכשניעור משינתו אין צריך לברך אלהי נשמה, אבל יטול ידיו בכלי בלא ברכה. ואין להאריך בשינת הצהרים. וגם בזה לא תהיה כוונתו להנאת גופו, אלא להחזיק גופו לעבודת השי"ת. וכן בכל מה שיהנה מהעולם הזה לא יכוין להנאתו, אלא

להחזיק גופו לעבודת השי"ת. כדכתיב, בכל דרכיך דעהו, ואמרו חכמים כל מעשיך לשם שמים, שאפילו דברים של רשות, כגון אכילה ושתיה והליכה וכו', כולם לעבוד את בוראך, או לדבר הגורם עבודתו, שאפילו אם היה צמא או רעב ואכל ושתה להנאתו, אינו משובח, אלא יכוין שיאכל וישתה כפי חיותו לעבוד את בוראו. [ש"ע סי' רלא, וילקוט יוסף על הלכות השכמת הבוקר, מהדורת תשס"ד, עמוד עא]. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א). [ועיין בשאול שאל חלק א תשובה ז מה הוא שיעור שיתין נשמין].

## הלכות תפלת המנחה

**שו"ע סימן רלב**

**שאלה רמג: ממתי אסור לאכול סעודה קטנה לפני שהתפלל מנחה.**

**תשובה:** אסור לאכול מחצות היום שהוא חצי שעה קודם לזמן מנחה גדולה עד שיתפלל, ואפילו סעודה קטנה שרגיל בה בכל יום אסור. והנוהגים לאכול סעודה קטנה קודם תפלת מנחה באופן שהניח אדם שיזכיר לו להתפלל, או שיש לו זמן קבוע לתפלה, יש להם על מה שיסמוכו.

כתב מרן (סימן רלב סעי' ב) לא ישב אדם להסתפר סמוך למנחה עד שיתפלל ולא יכנס למרחץ ולא לבורסקי (מקום שמעבדין שם את העורות) ולא לדין ולא לאכול אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה. ואם התחיל באחת מכל אלו אינו מפסיק אף על פי שהתחיל באיסור והוא שיהא שהות ביום להתפלל אחר שיגמור סעודתו או מלאכתו אבל אם אין שהות להתפלל אחר כך צריך להפסיק מיד ומאימתי התחלת תספורת משניח סודר של ספרים על ברכיו והתחלת מרחץ משיפשוט לבושו העליון והתחלת בורסקי משיקשור בגד בין כתפיו כדרך הבורסקים והתחלת דין אם היו עסוקים בו משיתחילו בעלי דינים לטעון ואם לא היו עסוקים בו משיתעטפו הדיינים ולדידן משישבו אדעתא לדון והתחלת אכילה משיטול ידיו. וכתב המ"ב (ס"ק יא) סעודה קטנה היינו סעודת כל אדם [וסעודה גדולה הוא של נישואין ומילה] והטעם דחיישינן שמא ימשך. ודין איסור אכילה או מלאכה קודם מעריב יתבאר בסימן רל"ה ס"ב. ולענין להתחיל ללמוד קודם תפלת המנחה ע' לעיל בסי' פ"ט ס"ו לענין לימוד קודם תפלת שחרית וה"ה הכא כשמגיע זמן מנחה קטנה. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י סימן רלג (אות א) תפלת מנחה תקנוה כנגד תמיד של בין הערביים, שזמנו חצי שעה אחר חצות היום. [משש שעות ומחצה מהיום, בשעות זמניות]. וכיון שבשאר ימות השנה [לבד מערב פסח] לא היו מקריבים קרבן התמיד אלא מתשע שעות ומחצה, לפיכך לכתחלה ראוי

להתפלל מנחה קטנה, שהוא לאחר תשע שעות ומחצה מהיום. וכן הוא דעת הרמב"ם ומרן השלחן ערוך, דעדיף להתפלל מנחה קטנה. ולעולם יהא אדם זהיר וזריז בתפלת המנחה, שלא ישהה אותה, אלא מיד כשיגיע זמנה [מנחה קטנה] יתפלל [במנין]. אולם הנוהגים להתפלל מנחה גדולה מנהגם נכון על פי ההלכה, ויש להם על מה שיסמוכו, שכן מבואר בזוהר הקדוש. ועוד, שרגילים לאכול ארוחת צהרים, ואסור לאכול סעודה משהגיע זמן התפלה עד שיתפלל. ואפשר שאפילו אם הניחו שומר שיזכירם להתפלל אין זה מועיל. ולכן הרוצה לסעוד ארוחת צהרים לפני תפלת מנחה, ראוי יותר לנהוג להתפלל מנחה גדולה קודם שיאכל. ומטעם זה נהגו בישיבות הקדושות להתפלל בכל יום מנחה גדולה לפני ארוחת צהרים, והוא מנהג שיסודתו בהררי קודש, וכן ראוי לנהוג. ומכל מקום הנוהגים להקל לאכול ארוחת צהרים קודם תפלת מנחה, ומתפללים מנחה קטנה כדעת מרן, יש להם על מה שיסמוכו, מפני שמלבד שכן המנהג בהרבה מקומות להקל בזה, גם מניחים שומר שיזכירם להתפלל, וגם יש להם זמן קבוע להתפלל מנחה בכל יום. אלא שעדיף יותר בכיוצא בזה להתפלל מנחה גדולה, כדי שיוכלו לאכול סעודת צהרים בהיתר אליבא דכולי עלמא. [ילקו"י הל' ברכות עמ' תרלז. הליכו"ע ח"א עמ' רנג]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ה) שלדעת מרן אין לאכול אפילו סעודה רגילה אחר חצות היום עד שיתפלל מנחה. עוד כתב (אות ו) שאם יש זמן קבוע שרגילים בכל יום להתפלל בבית הכנסת או שיש שם אדם אחד שישמור עליו בשעה שאוכל ויזכירנו להתפלל מנחה נהגו להקל בזה לאכול סעודה קטנה כל שעדיין לא הגיע זמן הסמוך למנחה קטנה (דהיינו עד סוף תשע שעות מהיום) ואם אפשר להתפלל מנחה גדולה קודם שיאכל סעודה רגילה עדיף לעשות כן כדי לחוש לדעת מרן השולחן ערוך. ובסעודה גדולה אין להקל החל מחצות היום ואפילו אם יש להם זמן קבוע ללכת לבית הכנסת להתפלל מנחה וגם יש שם מי שיזכירנו להתפלל מנחה.

**שאלה רמד: אם התחיל לאכול סעודה גדולה כגון סעודת ברית קודם תפילת מנחה בזמן האסור האם צריך להפסיק.**

**תשובה**: אם יש שהות ביום להתפלל מנחה אחר הסעודה לא צריך להפסיק. ואפילו אם התחיל תוך חצי שעה קודם למנחה קטנה (אחר סוף שעה תשיעית).

כתב מרן (סימן רלב סעי' ב) ואם התחיל באחת מכל אלו אינו מפסיק אף על פי שהתחיל באיסור, והוא שיהא שהות ביום להתפלל אחר שיגמור סעודתו או מלאכתו, אבל אם אין שהות להתפלל אחר כך צריך להפסיק מיד. וכתב המ"ב (ס"ק יג) ואם התחיל אינו מפסיק אפילו התחיל אחר שהגיע כבר זמן מנחה גדולה ואפילו אחר כך כל שלא הגיע

עדיין החצי שעה שקודם מנחה קטנה [דאלו כשהתחיל בזו החצי שעה מפסיק כשיגיע זמן מנחה קטנה ואף שיש שהות הרבה עדיין עד הערב דעיקר זמן מנחה הוא ממנחה קטנה ולמעלה ועיין לקמן בהג"ה מה שעכשיו נוהגין להקל]. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות יא) כתב שלמנהג הספרדים אם התחילו אחר שהגיע הזמן הסמוך למנחה קטנה, דהיינו אחר שעברו תשע שעות זמניות מתחילת היום, יש להקל להמשיך כל שיודעים שיסיימו קודם סוף היום ויהיה להם זמן להתפלל לאחר מכן, ואפילו התחילו סעודה גדולה.

**שו"ע סימן רלג**

**שאלה רמה: מתי זמן מנחה גדולה ומנחה קטנה, ומתי צריך להתפלל.**

**תשובה**: זמן מנחה גדולה הוא חצי שעה לאחר חצות היום, ומנחה קטנה מתשע שעות ומחצה מעלות השחר, ולכתחילה יש להתפלל מנחה קטנה, ובדיעבד אם התפלל מנחה גדולה יצא ידי חובה. וכן בשעת הדחק, או אם רוצה לאכול רשאי להתפלל לכתחילה מנחה גדולה, שהרי אסור לאכול קודם שיתפלל.

כתב מרן (סימן רלג סעי' א) מי שהתפלל תפילת המנחה לאחר ו' שעות ומחצה ולמעלה יצא. ועיקר זמנה מט' שעות ומחצה ולמעלה עד הלילה לרבנן, ולרבי יהודה עד פלג המנחה שהוא עד סוף י''א שעות חסר רביע. ואסיקנא דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד והוא שיעשה לעולם כחד מינייהו שאם עושה כרבנן ומתפלל מנחה עד הלילה שוב אינו יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה ואם עושה כרבי יהודה ומתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה צריך ליזהר שלא יתפלל מנחה באותה שעה ועכשיו שנהגו להתפלל תפלת מנחה עד הלילה אין להתפלל תפלת ערבית קודם שקיעת החמה ואם בדיעבד התפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה יצא ובשעת הדחק יכול להתפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה. (וכתב הרמ"א בהגה: ולדידן במדינות אלו שנוהגין להתפלל ערבית מפלג המנחה אין לו להתפלל מנחה אחר כך ובדיעבד או בשעת הדחק יצא אם מתפלל מנחה עד הלילה דהיינו עד צאת הכוכבים). וכתב המ"ב (ס"ק א) תפלת המנחה כנגד תמיד של בין הערבים תקנוה וזמן שחיטתו מדאורייתא התחלתו אחר שש שעות ומחצה דהיינו חצי שעה אחר חצות היום ורק משום כדי שיהיו יכולין להקריב קרבנות יחיד מקודם [שאחר התמיד של בין הערבים אסור להקריב שום קרבן] לכן היו מאחרין הקרבתו בכל יום עד ט' שעות ומחצה לבד מערב פסח שחל להיות בע"ש שהיו שוחטין התמיד בשש שעות ומחצה וע"כ עיקר זמן תפלת המנחה לכתחלה הוא מט' ומחצה ולמעלה כנגד התמיד שהיו מקריבין בכל יום ומ"מ אם התפלל משש ומחצה

ולמעלה יצא אחרי דעיקר זמנו של תמיד מדאורייתא מתחיל מאותו זמן ויש מהראשונים שמקילין לכתחלה משש שעות ומחצה ולמעלה ועכ"פ אם רוצה לאכול או לצאת לדרך או שעתה יוכל להתפלל עם הצבור ואם ימתין על מ"ק לא יהיה לו מנין לכו"ע מותר להתפלל לכתחלה משש שעות ומחצה ולמעלה. ע"כ.

וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) הובא לעיל תשובה רמג. תפלת מנחה תקנוה כנגד תמיד של בין הערביים, שזמנו חצי שעה אחר חצות היום. [משש שעות ומחצה מהיום, בשעות זמניות]. וכיון שבשאר ימות השנה [לבד מערב פסח] לא היו מקריבים קרבן התמיד אלא מתשע שעות ומחצה, לפיכך לכתחלה ראוי להתפלל מנחה קטנה, שהוא לאחר תשע שעות ומחצה מהיום. וכן הוא דעת הרמב"ם ומרן השלחן ערוך, דעדיף להתפלל מנחה קטנה. ולעולם יהא אדם זהיר וזריז בתפלת המנחה, שלא ישהה אותה, אלא מיד כשיגיע זמנה [מנחה קטנה] יתפלל [במנין]. אולם הנוהגים להתפלל מנחה גדולה מנהגם נכון על פי ההלכה, ויש להם על מה שיסמוכו, שכן מבואר בזוהר הקדוש. ועוד, שרגילים לאכול ארוחת צהרים, ואסור לאכול סעודה משהגיע זמן התפלה עד שיתפלל. ואפשר שאפילו אם הניחו שומר שיזכירם להתפלל אין זה מועיל. ולכן הרוצה לסעוד ארוחת צהרים לפני תפלת מנחה, ראוי יותר לנהוג להתפלל מנחה גדולה קודם שיאכל. ומטעם זה נהגו בישיבות הקדושות להתפלל בכל יום מנחה גדולה לפני ארוחת צהרים, והוא מנהג שיסודתו בהררי קודש, וכן ראוי לנהוג. ומכל מקום הנוהגים להקל לאכול ארוחת צהרים קודם תפלת מנחה, ומתפללים מנחה קטנה כדעת מרן, יש להם על מה שיסמוכו, מפני שמלבד שכן המנהג בהרבה מקומות להקל בזה, גם מניחים שומר שיזכירם להתפלל, וגם יש להם זמן קבוע להתפלל מנחה בכל יום. אלא שעדיף יותר בכיוצא בזה להתפלל מנחה גדולה, כדי שיוכלו לאכול סעודת צהרים בהיתר אליבא דכולי עלמא. [ילקו"י הל' ברכות עמ' תרלז. הליכו"ע ח"א עמ' רנג]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ב) שלכתחילה צריך להתפלל בזמן מנחה קטנה, ובדיעבד אם התפלל בזמן מנחה גדולה יצא ידי חובה, וכן בשעת הדחק רשאי להתפלל מנחה גדולה. וכן אם רוצה לאכול אחר שהגיע זמן מנחה גדולה מותר לו להתפלל מנחה גדולה, כיון שאסור לאכול סעודה שהיא יותר מכביצה פת החל מחצות היום עד שיתפלל מנחה.

**שאלה רמו: הרוצה להתפלל תפילת מנחה או ערבית ולא ידוע לו שנתלכלכו ידיו, האם צריך ליטול ידיו קודם התפילה.**

**תשובה**: צריך ליטול ידיו קודם תפילת מנחה או ערבית, ואם אין לו מים מזומנים לפניו יקנח ידיו בבגד או בכותל ויתפלל .

כתב מרן (סימן רלג סעי' ב) אם יש לו מים צריך ליטול ידיו כדי להתפלל אף על פי שאינו יודע להם שום לכלוך ולא יברך (ועיין לעיל סימן צ"ב סעיף ה'). ואם אין לו מים מזומנים אינו צריך ליטול. (וכתב הרמ"א בהגה: ואפילו עומד מלמודו יטול ידיו לתפלה). וכתב המשנה ברורה (ס"ק יט) ואפילו נטל ידיו לאכילה ואכל ולא הסיח דעתו צריך נטילה לתפלה שאין נטילתו לאכילה עולה לתפלה, אבל נטילת שחרית שנטל כשקם ממיטתו ולא הסיח דעתו עולה לו לתפלה. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות טו) וכתב שאם אין לו מים מזומנים לפניו יקנח ידיו במידי דמנקי ולאחר מכן רשאי להתפלל.

**שו"ע סימן רלד**

**שאלה רמז: אם שכח ולא התפלל מנחה ומתפלל ערבית שתים האם אומר אשרי קודם תפילת התשלומין.**

**תשובה**: אע"פ שלדעת מרן והרמ"א אומר אשרי קודם תפילת התשלומין לתפלת המנחה. לדעת כמה מרבותינו המקובלים אין לאומרו ורק ישהה בין תפלה לתפלה כדי הילוך ארבע אמות.

כתב מרן (סימן רלד סעי' ב) אם שכח ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים ואומר אשרי קודם תפלה שהיא תשלומין לתפלת המנחה (ועיין לעיל סימן ק"ח). וכתב המ"ב (ס"ק ט) עיין לעיל בסי' ק"ח סקי"ד במ"ב. ושם כתב מה שכתב הרמ"א שגם אם מתפלל ערבית שתיים אומר ביניהם אשרי. כדי להשלים בזה גם האשרי שהיה צריך לומר קודם המנחה. ויש מאחרונים שכתבו בשם המקובלים שלא לומר אשרי בערבית ואף שהוא בשביל תפילת המנחה ג"כ יש להחמיר בזה. וכתב בדרך החיים דאיך שהאדם ינהוג בזה יש לו על מי לסמוך אך כל זמן שהוא יום לא ימנע מלומר אשרי אף שהוא אחר תפילת המנחה. ע"כ. אם נתאחר ובא לביהכ"נ בשעה שהצבור התחילו תפילת המנחה יתפלל עמהם ויאמר אשרי אח"כ ועיין במ"א שכתב דמדברי הזוהר משמע דאפילו באופן זה לא יאמרנו אדעתא דחובה רק כקורא בתורה. ע"כ. ובהלכה ברורה שם (אות יא) וכאן (אות ה) כתב שלדעת כמה מהמקובלים, אין לומר אשרי אחר שהתפלל שמונה עשרה של מנחה כלל, וכל שכן אחר שהתפלל ערבית. ורק ישהה בין תפילה לתפילה כדי הילוך ארבע אמות.

## הלכות קריאת שמע של ערבית

**שו"ע סימן רלה**

**שאלה רמח: מי שעדיין לא התפלל ולא קרא קריאת שמע, ושכח והתחיל לאכול אחר צאת הכוכבים, כיצד ינהג.**

**תשובה**: מפסיק אכילתו וקורא קריאת שמע בלא ברכותיה, וגומר סעודתו ואח"כ קורא אותה בברכותיה ומתפלל.

כתב מרן (סימן רלה סעי' ב) אסור להתחיל לאכול חצי שעה סמוך לזמן קריאת שמע של ערבית ואם התחיל לאכול אחר שהגיע זמנה מפסיק וקורא קריאת שמע בלא ברכותיה וגומר סעודתו ואחר כך קורא אותה בברכותיה ומתפלל. (וכתב הרמ"א בהגה: אבל אין צריך להפסיק לתפלה הואיל והתחיל לאכול אבל אם לא התחיל לאכול אף על פי שנטל ידיו צריך להפסיק. ואם אין שהות להתפלל מפסיק אף לתפלה). ע"כ. וכתב המ"ב (ס"ק כא) מפסיק מיד לק"ש כיון דק"ש דאורייתא הוא והוא התחיל באיסור ואם התחיל בהיתר דהיינו לפני חצי שעה שסמוכה לצה"כ אפילו לק"ש אינו מפסיק כל שיש לו שהות לקרוא אחר גמר סעודתו וכנ"ל בסימן עיי"ן במ"ב ס"ק כ"ג כ"ד. ע"כ. וכך כתב בהלכה ברורה (אות יא) אם התחיל לאכול סעודה אחר צאת הכוכבים ועדיין לא התפלל ערבית ולא קרא קריאת שמע, צריך להפסיק סעודתו מיד, ויקרא כל קריאת שמע בלא ברכותיה, ולאחר מכן יגמור סעודתו ויקרא קריאת שמע בברכותיה ויתפלל תפילת ערבית. ואם התחיל לאכול סעודה בתוך חצי שעה קודם צאת הכוכבים, רשאי להמשיך סעודתו עד שיגיע זמן צאת הכוכבים, וכשיגיע זמן צאת הכוכבים יפסיק סעודתו מיד ויקרא כל קריאת שמע, ולאחר מכן יגמור סעודתו, ויקרא קריאת שמע בברכותיה ויתפלל תפילת ערבית.

**שאלה רמט: לא קרא קריאת שמע של ערבית ולא התפלל ועלה עמוד השחר, כיצד ינהג.**

**תשובה**: אחר עלות השחר הפסיד קריאת שמע של ערבית. אבל אם היה אנוס, כגון שיכור או חולה יוצא ידי חובת קריאת שמע גם אחר עלות השחר עד נץ החמה, ויאמר גם ברכות קריאת שמע חוץ מהשכיבנו. וקודם שיתפלל יתנה: אם אני יכול להתפלל ערבית עכשיו הן דרך חובה, והן דרך תשלומין, הריני מתפלל, ואם לאו תהיה תפלתי נדבה. ויתפלל שחרית באותו יום אחר הנץ.

כתב מרן (סימן רלה סעי' ג) לכתחלה צריך לקרות קריאת שמע מיד בצאת הכוכבים וזמנה עד חצי הלילה ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא ידי חובתו. עוד כתב (סעי' ד) הקורא קריאת שמע של ערבית אחר שעלה עמוד השחר קודם הנץ החמה (פירוש יציאת החמה מענין הנצו הרמונים) לא יצא ידי חובתו אלא אם כן היה

אנוס כגון שכור או חולה וכיוצא בהן ואנוס שקרא אז לא יאמר השכיבנו דכיון שעלה עמוד השחר אינו זמן שכיבה. (וכתב הרמ"א בהגה: אבל שאר הברכות דהיינו שתים שלפני קריאת שמע וברכת אמת ואמונה עד השכיבנו אומר). וכתב המ"ב (ס"ק ל) אחר עלות השחר לא יצא דאף דמן התורה קרינן בשכבך עד הנץ משום דאיכא עדיין מקצת אנשים דגנו בההיא שעתא מ"מ היכא דלא איתנס בטלו חכמים ממנו מצות ק"ש על שאיחר כ"כ ואינו יוצא ידי חובתה שוב בקריאתה. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות ג) הזמן לקריאת שמע של ערב הוא לכתחלה עד חצות לילה. ואם נתעכב מלהתפלל ערבית, ויודע שיהיה לו מנין אחר חצות לילה, יקדים לקרוא קריאת שמע קודם חצות לילה, ואחר כך יתפלל ערבית עם הצבור בברכות קריאת שמע וקריאת שמע ותפלת העמידה, ונמשך זמן תפלת ערבית עד עמוד השחר. ומי שהיה אנוס או חולה, ולא התפלל ערבית בעוד לילה, וכבר עלה השחר, יקרא קריאת שמע עם ברכותיה, אבל לא יאמר ברכת ''השכיבנו''. וקודם שיתפלל יתנה: אם אני יכול להתפלל ערבית עכשיו הן דרך חובה, והן דרך תשלומין, הריני מתפלל. ואם לאו תהיה תפלת נדבה. ויתפלל שחרית באותו יום אחר הנץ. וכל זה באונס גמור, אבל טעה או שגג, יתפלל שחרית שתים. [ילקו''י ברכות, עמוד תרנג. ירחון קול תורה חשון תשס''ד עמוד נח. ילקו''י תפלה כרך א' עמוד שה]. ע"כ. אולם בהלכה ברורה (אות כו) כתב שגם אם היה אנוס לא יתפלל בתנאי נדבה אלא אחר שחרית יתפלל תפלת שמונה עשרה לתשלומי ערבית. עוד כתב (אות כב) שגם אם לא היה אנוס והגיע זמן עלות השחר היות ויש אומרים שיוצא ידי חובת קריאת שמע ראוי להחמיר שיקרא קריאת שמע אחר עלות השחר בלי ברכותיה.

**שו"ע סימן רלו**

**שאלה רנ: מי שאיחר לבית הכנסת לתפילת ערבית או שחרית ומצא את הציבור מתחילים שמונה עשרה, כיצד ינהג.**

**תשובה**: בתפלת ערבית כיון שהיא רשות מעיקרה ואחר כך קיבלוה לחובה, אם יש לו מניין אחר לא יתחיל עמהם, ואם אין לו מנין אחר יתחיל עמהם שמונה עשרה, ואחרי התפילה יקרא קריאת שמע וברכותיה. ובתפלת שחרית בכל אופן לא יתחיל עמהם אלא יסמוך גאולה לתפלה שהיא עדיפא מתפילה בצבור.

כתב מרן (סימן רלו סעי' ג) מצא צבור שקראו קריאת שמע ורוצים לעמוד בתפלה יתפלל עמהם ואחר כך יקרא קריאת שמע עם ברכותיה. וכתב המ"ב (ס"ק יב) יתפלל עמהם דתפלת הצבור עדיפא ממסמך גאולה לתפלה דערבית [ואפילו אם הצבור מתפללין מבע"י אפ"ה יתפלל עמהם ויקרא ק"ש וברכותיה כשיגיע זמנה ועיין לעיל בסי' רל"ג ס"א

מתי יוכל להתפלל שמ"ע דערבית מבעוד יום] אבל כ"ז דוקא כשהוא משער שלא יוכל להשיג אח"כ מנין להתפלל עמהם דאל"ה אין לו לבטל מצות סמיכת גאולה לתפלה. ע"כ. ובשעה"צ (אות ד) כתב ודוקא בערבית דסמיכת גאולה לתפלה שלו לא חמיר כולי האי דתפלת ערבית רשות אבל בין גאולה לתפלה דשחרית חמירא טפי ואסור. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י מי שהגיע לבית הכנסת לתפלת ערבית, ומצא צבור שכבר התחילו בברכות קריאת שמע, וחושש שלא יוכל להספיק להגיע לתפלת שמונה עשרה עם הצבור, ואין לו מנין אחר לתפלת ערבית, יכול לכתחלה להתחיל עמהם תפלת העמידה, ואחר העמידה יאמר ברכת אשר בדברו ואהבת עולם, קריאת שמע, וכן אמת ואמונה והשכיבנו, בשם ומלכות. [ילקו''י, ברכות עמ' תרסא]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות כב).

**שו"ע סימן רלז**

**שאלה רנא: מי שלא התפלל מנחה והתפלל תשלומין למנחה אחר תפילת ערבית ועדיין יום, האם יאמר תחנון של מנחה.**

**תשובה**: לא יאמר תחנון כיון שכבר התפלל ערבית.

כתב מרן (סימן רלז סעי' א) אין שליח צבור חוזר התפלה בתפלת ערבית (ואין נופלין על פניהם לאחר ערבית). וכתב המ"ב (ס"ק ב) ואפילו התפללו ערבית מבע"י אין נופלין דכבר שויא לילה. ואפילו תפלה שהוא מתפלל לשם תשלומין של תפלת מנחה ג"כ אין ליפול [פמ"ג]. כתב ש"ג ריש ברכות נהגו בקצת מקומות לומר שיר המעלות הנה ברכו וכו' קודם מעריב משום דאמרינן רגיל לקרות קורא דצריך לקרות שמע מתוך ד"ת והא דאמרינן מזמור זה יותר מאחרים משום דכתיב ביה העומדים בבית ה' בלילות א"נ משום דכתיב שאו ידיכם קודש וברכו את ה' [א"ר ע"ש עוד]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות ו).

**שו"ע סימן רלח**

**שאלה רנב: בלילות הקיץ הקצרים האם חייבים ללמוד גם בלילה.**

**תשובה**: גם בלילות הקיץ הקצרים שנועדו לשינה צריך ללמוד בלילה מעט קודם שישן. כתב מרן (סימן רלח סעי' א) צריך ליזהר בלימוד הלילה יותר מבשל יום והמבטלו עונשו מרובה. וכתב המ"ב (ס"ק א) צריך ליזהר בלימוד הלילה כדאמרינן לא איברי לילא אלא לגירסא וכיון דלכך נברא הלילה ע"כ צריך ליזהר בה יותר ואיתא בגמרא כל העוסק בתורה בלילה הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום שנא' יומם יצוה ד' חסדו ובלילה שירה עמי. עוד אמרו [מנחות ק"י] ת"ח העוסקים בתורה בלילה מעלה עליהן

הכתוב כאלו עסוקין בעבודה ומייתי שם מקרא. עוד אמרו [תמיד ל"ב] כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו שנאמר קומי רוני בלילה [היינו לעסוק בתורה] וכתיב בתריה שפכי כמים לבך נוכח פני ה' וכתב הרמב"ם והובא ביו"ד סי' רמ"ו הרוצה לזכות בכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה ואכילה ושתיה ושיחה וכיו"ב וכו' ומה דכתב בכל לילותיו היינו דאפילו בקיץ בלילות הקצרים כגון בתמוז שאז נקבע הלילה העיקר לשינה כמו שכתבו התוספות אפ"ה צריך עכ"פ ללמוד מעט קודם השינה [אחרונים] ועיין לעיל בסימן א' במ"ב סק"ט. ע"כ. וכ"כ בקיצוש"ע ילקו"י (אות א) צריך ליזהר בלימוד הלילה יותר מבשל יום, והמבטלו עונשו מרובה, שהרי אמרו חכמים לא נברא הלילה אלא לצורך לימוד תורה. וכל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום. שנאמר, יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי. וכל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו, שנאמר, קומי רוני בלילה, וכתיב בתריה שפכי כמים לבך נוכח פני ה'. ותלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה מעלה עליהם הכתוב כאילו עוסקים בעבודת בית המקדש. וכתב הרמב"ם, הרוצה לזכות בכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו, ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה אכילה ושתיה ושיחה. ע"כ. ואפילו בקיץ שהלילות הם קצרים, יש ליזהר שלא יאבדם בלי לימוד תורה. וכל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו. ומי שלא מוסיף ללמוד בלילה, ח"ו ימות מן העולם. [ראה בשלחן ערוך סימן רלח סעיף א', ובאחרונים שם]. ע"כ. וכ"כ בהלכה ברורה (אות א).

**שו"ע סימן רלט**

**שאלה רנג: האם מותר לקרא קריאת שמע שעל המיטה בשכיבה.**

**תשובה**: מעיקר הדין מותר לקרוא קריאת שמע שעל המטה כשהוא שוכב על צידו לגמרי. אבל אסור לקרוא כשהוא שוכב מוטה מעט על צידו. ונכון יותר שיקרא קריאת שמע שעל המטה כשהוא עומד או יושב, כדי שיוכל לקרוא קריאת שמע ולברך ברכת המפיל מתוך כוונה כראוי, וגם כדי שלא ירדם באמצע קריאת שמע וברכת המפיל.

כתב מרן (סימן רלט סעי' א) קורא על מטתו פרשה ראשונה של שמע ומברך המפיל חבלי שינה על עיני וכו'. ואומר יושב בסתר עליון. ואומר ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה ואומר ברוך ה' ביום ברוך ה' בלילה ברוך ה' בשכבנו ברוך ה' בקומנו ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך השטן וגו' ה' שומרך וגו' מעתה ועד עולם בידך אפקיד רוחי וגו' יברכך ה' וגו' עד וישם לך שלום ואומר השכיבנו עד סמוך לחתימה. (וכתב הרמ"א בהגה: ויקרא קריאת שמע סמוך למטתו ואין אוכלים ושותים ולא מדברים אחר קריאת שמע שעל מטתו אלא יישן מיד שנאמר אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה. ועיין

לעיל סימן ס"ג אי מותר לקרות כשהוא שוכב ואם קרא קריאת שמע ולא יוכל לישן מיד אז חוזר וקורא כמה פעמים זה אחר זה עד שישתקע בשינה ושיהיה קריאתו סמוך לשינתו. ואין מברכין על קריאת שמע שעל מטתו). וכתב המ"ב (ס"ק ו) לקרא ק"ש כשהוא שוכב בסימן סג מוכח בס"א בהג"ה דלכתחלה אין כדאי לילך ולשכב ולקרותה בשכיבה אפילו כשהוא שוכב על צדו ממש. כתב המ"א דוקא כשקורא זו הק"ש לשם חובה כגון שהתפלל ערבית מבע"י וצריך עתה לכוון לקיים המ"ע דק"ש לכך צריך ליזהר בכל פרטיה אבל אם כבר קרא בזמנה וקורא עתה רק משום ק"ש שעל המטה מותר לכתחלה לקרותה בשכיבה ויש שמחמירין לכתחלה לקרותה בעמידה או בישיבה. אכן אם כבר שכב לכו"ע מותר להטות על צדו ולקרוא. ויש לו לאדם להרגיל עצמו לשכב על צדו דוקא ואיסור גדול לשכב פרקדן דהיינו שמושלך על גבו ופניו למעלה או שפניו טוחות למטה. ע"כ. וכתב בקיצוש"ע ילקו"י סימן סג (אות א) יכול אדם לקרוא קריאת שמע בין כשהוא מהלך ובין כשהוא עומד או יושב, אבל לא פרקדן, שפניו כלפי הקרקע, או גבו פניו למעלה. אבל קורא והוא שוכב על צדו. ואם היה בעל בשר הרבה ואינו יכול להתהפך על צדו, או שהיה חולה, נוטה מעט לצדו וקורא. [ילקו"י, מהדורת תשס"ד, עמוד תקנה, סי' סג הערה א'. שארית יוסף חלק ב' עמוד קפז]. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ג) כתב מעיקר הדין מותר לקרוא קריאת שמע שעל המטה כשהוא שוכב על צידו לגמרי. אבל אסור לקרוא כשהוא שוכב מוטה מעט על צידו. ונכון יותר שיקרא קריאת שמע שעל המטה כשהוא עומד או יושב כדי שיוכל לקרוא קריאת שמע ולברך ברכת המפיל מתוך כוונה כראוי, וגם כדי שלא ירדם באמצע קריאת שמע וברכת המפיל. וגם לדעת רבותינו המקובלים יש לקרוא קריאת שמע שעל המטה ולברך ברכת המפיל כשהוא עומד או יושב.

## הלכות צניעות

**שו"ע סימן רמ**

**שאלה רנד: באיזה צד יש להניח את המטה שישן עליה.**

**תשובה:** יניח את המטה בן צפון לדרום, והרוצה להניח מיטתו בין מזרח למערב, שראשו למזרח ומרגלותיו למערב, רשאי לעשות כן.

כתב מרן (סימן רמ סעי' יז) מטה שישן בה עם אשתו צריך שתהא ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום. ע"כ. [ובענין היכן להניח את ראש המטה עיין בשו"ת שאול שאל חלק א תשובה ג. שכתבנו שם הרוצה לנהוג כהמקובלים יניח ראש המיטה במזרח

ומרגלותיה למערב. והרוצה לנהוג כהפוסקים, יניח מיטתו בין צפון לדרום. ובמקורות הבאנו מה שכתב מרן (בסימן ג סעיף ו) וכן אסור לישן בין מזרח למערב אם אשתו עמו ונכון להזהר אפילו כשאין אשתו עמו. ע"כ. וכתב המ"ב שם (ס"ק י יא) הטעם משום שהשכינה שורה במערב. ולכן יכוין את המיטה שיהא ראשה לצפון ומרגלותיה לדרום. והביא תשובת הרמ"ע מפאנו שפסק כמו שכתב הזהר שיהא ראשה של המיטה למערב ומרגלותיה למזרח, וכתב המ"ב שטוב יותר לכתחילה לנהוג כדעת מרן כיון שדעת הגר"א שגם כוונת הזהר הוא כהגמ' ולא כפירוש הרמ"ע הנ"ל. ע"כ. ובהגהות איש מצליח כתב שדעת האר"י ז"ל שיהא ראשו למזרח ורגליו למערב. והכה"ח (אות טז) מסיק שיש להיזהר כדעת הזהר ורבנו האר"י ז"ל. ובקיצוש"ע ילקו"י סימן ב' (אות ה) כתב דעת מרן השו"ע ודעת האר"י ז"ל וכתב ויש אומרים שיכול לסדר מיטתו כפי שירצה. ע"כ. ובהלכה ברורה (אות ט) כתב המחלוקת הנ"ל וסיים ומחמת כן נראה להלכה, שהרוצה לנהוג כדעת הזהר הקדוש ורבותינו המקובלים ולהניח מיטתו בין מזרח למערב, שראשו למזרח ומרגלותיו למערב, רשאי לעשות כן. והרוצה לנהוג כדברי רבותינו הפוסקים, ולהניח מיטתו בין צפון לדרום, רשאי לעשות כן. ולענ"ד כיון שניתנה רשות בזה לכל אדם לעשות כרצונו, למה נעזוב דעת מרן בדבר זה במקום שאפשר].

**שו"ע סימן רמא**

**שאלה רנה: האם מותר להרהר בדברי תורה כשעביט עם מי רגלים סמוך למיטתו.**

**תשובה**: אסור להרהר בדברי תורה סמוך לעביט אם הוא של עץ או חרס ואפילו הוא ריק, וצריך שיתרחק ממקום העביט מלפניו כשיעור מלא עיניו, ומאחריו או מהצדדים ארבע אמות ממקום שכלה הריח. ואם לא מגיע אליו הריח די שיכסה אותו מלמעלה ומהצדדים. ואם הוא של מתכת ונקי מבחוץ די בכיסוי מלמעלה לבד, או שיטיל לתוכו רביעית מים, ויכול להרהר בדברי תורה.

כתב מרן (סימן רמ"א סעי' א) אחד מהדברים ששונא הקב"ה המשתין בפני מטתו ערום והמשתין לפני מטתו ערום מביא לידי עניות ולא אמרן אלא דמהדר אפיה לפוריא (פירוש למטה) אבל לבראי לית לן בה ודמהדר אפיה לפוריא נמי לא אמרן אלא בארעא אבל במנא לית לן בה. וכתב המ"ב (ס"ק ז) במנא לית לן בה. ומ"מ ת"ח צריך שיכפה עליו כלי מלמעלה דא"א לו לת"ח בלא הרהור תורה. ע"כ. וכתב בשעה"צ (אות ד) לברכת אשר יצר יש עצה שירחיק ד' אמות ממקום המי רגלים, וכדלעיל בסימן פ"ז, עיין שם, ואחר כך יוכל לקרב עצמו לצד המטה. אך בתלמיד חכם, שאי אפשר לו תמיד בלא הרהור תורה, צריך על כרחך לכפות כלי מלמעלה או שאר כיסוי שיכסה אותה מלמעלה, ומן הצדדין,

אם היה עביט של מי רגלים, ואם אינו מיוחד לכך, די בהטלת רביעית מים לתוכה או בכיסוי מלמעלה לבד, וכמבואר הכל בסימן פ"ז, עיין שם. ע"כ. ובהלכה ברורה סימן פז (אות ו) כתב עביט של מי רגלים העשויים מחרס או מעץ, כיון שהם בלועים לא מועיל לתת עליהם כיסוי אבל של מתכת מועיל לתת עליהם כיסוי. עוד כתב (באות ז) שיש להרחיק ממי רגלים או מהעביט מלפניו כשיעור מלא עיניו ומאחריו או מהצדדים ארבע אמות ממקום שכלה הריח, ויכול לקרוא ק"ש להתפלל ולברך.